

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
Калуська міська рада
Управління культури, національностей та релігій
Калуської міської ради
Краєзнавчий музей Калущини
Меморіальний музей «Калуська в'язниця»

Серія: «Історичні джерела Калущини» Т. 2

**ІВАН ТИМІВ
ЛЮДМИЛА АНДРІЙЧУК
ОЛЕГ МАЛЯРЧУК**

**Національно-визвольна
боротьба УПА та підпілля ОУН
на Калущині в 1944–1946 рр.**

Збірник документів і матеріалів

**До 80-річчя створення
Української повстанської армії**

**Івано-Франківськ
ФОЛАНТ
2022**

Рекомендовано до друку Вченою радою Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (протокол №23Г854'від'48В304244 р.)

Редакційна колегія:

Сергій Адамович, доктор історичних наук, професор (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»);

Олег Малярчук, доктор історичних наук, професор (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу);

Василь Ільницький, доктор історичних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка);

Оксана Когут, докторка філологічних наук, професорка (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу);

Олег Єгрешій, кандидат історичних наук, доцент (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»);

Олег Відливаний, виконувач обов'язків директора (КЗ «Музейно-виставковий центр Калуської міської ради»);

Іван Тимів, провідний науковий співробітник (Красназавчий музей Калущини) – відповідальний науковий редактор;

Мар'яна Думенко, головна спеціалістка загального відділу виконавчого комітету Калуської міської ради;

Ольга Кецур, заслужена вчителька України (Калуський ліцей № 10) – літературна редакторка;

Людмила Андрійчук, наукова співробітниця Меморіального музею «Калуська в'язниця».

Рецензенти: **Ігор Райківський**, доктор історичних наук, професор;
Сергій Білокінь, доктор історичних наук;
Руслан Забілий, кандидат історичних наук.

T– 41 Тимів І., Андрійчук Л., Малярчук О. Національно-визвольна боротьба УПА та підпілля ОУН на Калущині в 1944–1946 рр. Збірник документів і матеріалів / За заг. ред. С. Адамовича. Івано-Франківськ: Фоліант, 2022. – 474 с.

Збірник містить джерелознавчий та історіографічний огляд творчого доробку вітчизняних істориків та дослідників діаспори, публікацію документів і матеріалів з історії національно-визвольної боротьби середини 40-х рр. ХХ ст. Видання адресоване історикам, краєзнавцям, дослідникам історії повстанського руху, учителям та усім небайдужим до минулого краю.

Книга видається за фінансової підтримки Калуської міської ради

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях та не несе відповідальності за достовірність наведених даних. Відповідальність за викладені факти, цитати, імена та інші відомості несуть автори публікацій. При передруці матеріалів посилання на це видання обов'язкове.

ЗМІСТ

<i>Адамович С. В.</i> Документи – свідчення відваги українців.....	4
<i>Від упорядників</i>	6
<i>Іван Тимів, Людмила Андрійчук</i> Дослідження історії національно-визвольної боротьби в умовах незалежності України: історіографічний та джерелознавчий аспекти.....	13

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

Розділ 1. Документи про діяльність УПА й підпілля ОУН на Калушині в 1944–1946 рр.	84
Розділ 2. Спогади вояків УПА та учасників підпілля ОУН	178
Розділ 3. Документи радянських органів влади про боротьбу з УПА та підпіллям ОУН на Калушині в 1944–1946 рр.	234

ДОДАТКИ

Фотоматеріали	392
Джерела та література за темою збірки.....	410
Словник рідковживаних та застарілих слів.....	447
Географічний показчик.....	451
Перелік документів.....	460

Документи – свідчення відваги українців

Дуже відродно читати збірник матеріалів і документів дослідників Івана Тиміва й Людмили Андрійчук «**Національно-визвольна боротьба УПА та підпілля ОУН на Калущині в 1944–1946 рр. Збірник документів і матеріалів**».

На жаль, протягом 30-х років незалежності України наша держава так і не розпочала втілювати ефективну національно-освітню політику, і справа поширення героїчних сторінок українського минулого дуже часто лежить на плечах ентузіастів-дослідників. Натомість науково-педагогічні еліти в Україні поставлені в умови «гри в бісер», як у творах Г. Гессе, коли їх праці друкуються маленькими накладами або в маловідомих широкому загалу виданнях і працюють вони самі для себе чи вузького середовища. У свою чергу Український інститут національної пам'яті має надто малі ресурси для повноцінної розповіді українцям їхньої справжньої історії. Натомість ворожі для України держави вкладають значні ресурси для утримування нас у постколоніальному дурмані.

У підсумку маємо в країні несвідому виборчу більшість, яка періодично вибирає неефективну злочинну космополітичну владу й неспроможна підтримати повноцінне формування Української держави. На цьому фоні вигідно відрізняється збірник документів під редакцією Івана Тиміва й Людмили Андрійчук, що є фактично збірником документів про національно-визвольну боротьбу українців на теренах Калущини в 40-х рр. ХХ століття.

Фактично, збірник документів за кількістю використаних наукових праць та джерел, а також за якістю використаного науково-методологічного апарату відповідає найкращим зразкам академічної науки. Навіть не віриться, що книга є досягненням двох ентузіастів-істориків, а не великого колективу авторів.

Помітно, що Іван Тимів і Людмила Андрійчук вклали в книгу не лише свою працю, а й серце.

Позитив книги в тому, що читач зможе без посередників опинитися в буремних 40-х рр. ХХ століття й через мову документів сформувані власне уявлення про тогочасні події без накладення штампів інших авторів. Треба подякувати історикам, які шляхом доброго археографічного аналізу відібрали архівні матеріали про національно-визвольний рух у межах Калущини для того, щоб молоде покоління українців Прикарпаття та й усієї України могло зрозуміти велику ціну здобуття української незалежності.

Сподіваюся, що автори-упорядники книги потішать нас найближчим часом швидкому часі новими книгами, а читачам залишається побажати легкого читива і усвідомлення важливості їх ролі в державотворчих процесах.

*Сергій АДАМОВИЧ,
доктор історичних наук,
завідувач кафедри теорії
та історії держави і права,
професор Прикарпатського
національного університету
імені В. Стефаника*

Від упорядників

Проголошення незалежності України та розбудова власної державності посилили зацікавлення суспільства у вивченні історії національно-визвольної боротьби середини ХХ ст.

Актуальність проблеми українського національно-визвольного руху вимагає підготовки нового археографічного видання, яке б відтворювало всю складність історичного процесу, пов'язаного з передумовами та причинами розгортання української національно-визвольної боротьби на Калущині.

Мета пропонованої документальної збірки **«Національно-визвольна боротьба УПА та підпілля ОУН на Калущині в 1944–1946 рр.»** – розкрити форми й методи боротьби українських повстанців і підпільників з радянським тоталітарним режимом. На підставі джерел УПА і ОУН та радянських партійних, урядових і військових чинників довести неспроможність радянської влади протистояти повстанському рухові на Калущині в період його найвищого піднесення 1944–1946 рр.; показати численні факти грубих порушень так званої соціалістичної законності самими партійцями та представниками силових структур, які дискредитували нову владу в очах населення краю.

Як відомо, відновлення радянської влади в 1944 р. з перших днів мало окупаційний характер. Одразу за частинами Червоної армії на Станіславщину вступили каральні підрозділи НКВС та НКДБ, силами яких розпочалися масові репресії. Компартійні, радянські, профспілкові, комсомольські органи здійснювали політику радянізації краю, а органи безпеки нещадно розправлялися з повстанським рухом.

В умовах повернення радянського партійно тоталітарного режиму провід ОУН і командування УПА були змушені продовжувати боротьбу з окупантами, зосередившись на збройній протидії новій радянізації. Українські повстанці здійснювали збройні акції, щоб зірвати військові мобілізації, радянські вибори, запобігти депортації населення тощо. Вістря боротьби ОУН (б) було спрямоване проти НКДБ, НКВС, членів компартії і тих, хто співпрацював з радянською владою.

Показово, що на Станіславщині в період найвищого піднесення українського національно-визвольного руху (осінь 1944 – весна 1945 р.) частина краю залишалася поза контролем радянської влади. Про слабкість радянської влади свідчить і той факт, що комуністам не вдалося створити тут жодного партизанського загону. Документи Войнилівського райвійськкомату засвідчують, що радянська влада в цьому районі не змогла запобігти зривові мобілізації до Червоної армії, а значна частина новобранців завдяки пропаганді ОУН вступила до УПА.

Документальні матеріали із повстанського середовища засвідчують успіхи й невдачі підпілля ОУН та відділів УПА у боротьбі з чисельно й матеріально переважаючим супротивником, за яким стояли державні чинники. Найбільш переконливим аргументом слабкості радянської влади в боротьбі з повстанським рухом є тривалість збройного протистояння в 1944–1951 рр. на Калушині, а на Прикарпатті – до 1956 р., якщо не далі.

Автори-упорядники збірника намагалися неупереджено підійти до підбору документів. Характерним є те, що у книзі переважають різного роду звіти, аналітичні огляди, донесення, накази, таємні повідомлення, матеріали періодики, свідчення очевидців, що належать як учасникам українського національно-визвольного руху, так і їхнім супротивникам.

Документи збірника мають різну структуру, обсяг, походження. Джерела, укладені в книзі, відтворюють головним чином воєнно-політичну історію Калушини середини 40-х рр. ХХ ст., суспільно-політичні настрої серед населення, діяльність учасників повстанського руху та їх супротивників. Окремі документи доповнюють один одного або ж подають дві протилежні точки зору на одну й ту ж подію.

В основі книги – документи ОУН і УПА (51 джерело), у тому числі й спогади учасників подій та документи радянських державних та партійних органів влади (69 джерел). При цьому більшість повстанських матеріалів, що зберігаються в державних архівах, потрапили туди як трофеї радянських каральних органів.

Упорядники видання намагалися наповнити книгу максимально повним об'ємом джерельної інформації про події націо-

нально-визвольної боротьби на Калущині у 1944–1946 рр., почерпнутої з неопублікованих ще документів та археографічних видань, спогадів, наукових та красназвччих публікацій і періодики.

На жаль, сьогодні в архівних установах України немає єдиної колекції чи фонду документів ОУН та УПА, тому більшість матеріалів в архівних установах представлені в розпорозеному вигляді, що не завжди дозволяє цілісно простежити всі події, процеси та явища, які відбувалися на Калущині.

Багато документів ОУН та УПА вже втрачено, бо під час облав та блокад криївок повстанці та підпільники самі знищували їх, щоб не потрапили в руки ворогові. А ті повстанські архіви, які уцілили й зберігаються у бідонах, у невідомих місцях, ще потрібно виявити, реставрувати й опрацювати. Натомість матеріали радянського походження представлені більш системно, але вони потребують дуже ретельного й критичного аналізу.

До збірника залучено документи Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ). Це обумовлено тим, що каральні органи радянської влади НКВС-НКДБ у 1944–1946 рр. активно вели боротьбу із ОУН і УПА, а тому в їхніх архівних установах збереглася велика кількість власних і трофейних (повстанських) документів.

Однак найважливіше значення для висвітлення повстанського руху на Калущині мають документи із середовища самого підпілля. Найбільший масив документів ОУН і УПА (інструкції, накази, розпорядження, звіти тощо) зберігається у фонді 13 ГДА СБУ, а також у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України (Ф. 3833, Ф. 3836), про що йтиметься далі.

Пропонована збірка документів і матеріалів складається зі вступу, трьох розділів та науково-довідкового апарату.

У вступній статті здійснено огляд історіографії та джерел з історії повстанського руху загалом на Станіславщині й зокрема на Калущині.

У першому розділі книги підібрано документи й матеріали повстанського походження (накази, звіти, листи, спогади), у яких висвітлено перебіг збройної боротьби УПА і підпілля ОУН

на теренах Калущини. У другому – подано спогади повстанців і підпільників. Третій розділ – це документи радянських органів влади, що відображають боротьбу з повстанським рухом.

В ілюстративному додатку вміщено фотографії старшин та вояків УПА й підпільників ОУН, фотодокументи УПА й радянських органів влади.

Опубліковані документи й матеріали засвідчують численні факти жертовної самовідданої боротьби українських повстанців і підпільників з радянським окупаційним режимом у 1944–1946 рр. Це був період найвищого піднесення збройної боротьби за самостійну Україну. Незважаючи на фізичний розгром повстанського руху, моральну й духовну стійкість борців за українську державність тоталітарному режимові подолати так і не вдалося, в чому проявилася сила й незламність української нації.

Максимально широке й комплексне залучення до збірки різних типів джерел дасть змогу дослідникам успішно здійснити зіставлення й перевірку достовірності опублікованої джерельної інформації, що сприятиме об'єктивній реконструкції перебігу подій національно-визвольної боротьби на Калущині в 40-х роках ХХ ст.

Археографічне оформлення документів і матеріалів здійснено з урахуванням особливостей наукових видань. Усі 120 документів збірника подаються в хронологічному порядку включно з тими, датування яких було здійснене упорядниками, виходячи зі змісту документів.

Частина документів й матеріалів публікується повністю, окремі – у витягах. У таких документах вилучено нетематичну частку. Низка документів оприлюднюється вперше.

Підрядковими примітками позначено посилання, пов'язані з нерозбірливими словами та підписами в тексті. Опущені частини тексту, що не прочитуються, а також ті, що втрачено внаслідок механічних ушкоджень чи з інших причин, позначено трьома крапками у квадратних дужках [...].

Особливості датування документів і матеріалів застережено позначкою «не раніше», «не пізніше» певного числа.

Назви населених пунктів і районів подано за тогочасним адміністративно-територіальним поділом з уточненням стосовно їхнього сучасного адміністративного статусу.

Упорядники збірника в низці випадків виправили технічні помилки в назвах поселень Калущини та прізвищах людей, написання яких в більшості випадків було спотворене чужинцями. Правильну назву вказано поряд у дужках.

Тексти документів і матеріалів публікуються мовою оригіналу за сучасним правописом, але із збереженням стилю викладу й мовних особливостей часу. Трапляються росіянізми, полонізми, українізми, невживані нині, або й застарілі слова, пояснення яких частково здійснено в тексті самого документа або в окремому словникові наприкінці видання (*укладач Л. Андрійчук*). Недописані, пропущені, незрозумілі слова чи неточності доповнено або замінено у текстуальних примітках. Орфографічні та синтаксичні помилки виправлено без застережень.

Видання доповнює список джерел та літератури за темою збірки. Додатковим сегментом археографічного опрацювання поданих у збірнику матеріалів є докладні реєстри неопублікованих джерел, заголовки яких перекладено українською мовою, та список авторефератів дисертаційних досліджень (*укладач І. Тимів*).

Книга містить географічний покажчик (*укладач Л. І. Андрійчук*), споряджений за абеткою, а також перелік опублікованих документів. Відсутність у збірнику списку скорочень обумовлено розкриттям значення переважної більшості таких слів, за винятком загальновідомих безпосередньо у тексті документа.

Отож, наявність згаданого науково-довідкового апарату значно полегшить читачеві користування збірником.

Під текстом кожного документа й матеріалу вміщено легенду з назвою архіву, номером фонду, опису, справи, зазначенням кількості аркушів. Вказано також оригінал це чи копія або завірена копія, спосіб виконання – рукопис, машинопис, друк тощо. Примітки позначені цифровими індексами й подані за легендою.

Під час укладання цієї книги упорядники зіткнулися з такими труднощами, як: проблемність перевірки фактів, складність прочитування незрозумілих місць і скорочень в окремих рукописних повстанських і радянських документах, де трапляються скорочення типу командир «Я» чи відділ «Л».

Це зумовлено тим, що ОУН і УПА в умовах постійного переслідування й частих бойових дій були змушені дотримуватися конспірації, використовувати псевдоніми, криптоніми, цифроніми й таке інше. Встановлення реальної особи, захованої за псевдонімом стрільця чи підпільника (як правило не одним), є теж доволі проблематичним. Складно сьогодні також вивчити долі вояків УПА, їхній особистий внесок у національно-визвольну боротьбу, справжню роль і характер учинків під час тих чи інших подій. Нелегко також здійснювати розпізнання учасників повстанського руху за фотографіями й документами, адже, як доречно зауважив дослідник українського визвольного руху Олександр Іщук: «Далеко не завжди в момент проведення оперативних заходів, спрямованих на знищення підпілля ОУН, органи державної безпеки мали повні установчі дані на учасників підпілля. Через це у документах трапляються фактичні помилки стосовно прізвищ та імен затриманих, місця й дати їхнього народження, проживання та інших характерних біографічних деталей. Іноді траплялося так, що істина встановлювалася лише через кілька місяців або взагалі не встановлювалася (наприклад, коли підпільників не могли впізнати ані свідки та родичі, ані чекісти)»¹.

Автори-упорядники цілком усвідомлюють, що не всі ще документи виявлені, тому в майбутньому робота над цими джерелами триватиме, і нові матеріали будуть публікуватися в наступних археографічних виданнях.

Редакційна колегія та упорядники збірника документів висловлюють щире подяку за надані матеріали керівництву й працівникам архівних та музейних установ, із фондів яких використано документи й матеріали, дотичні теми видання.

Упорядники видання також сердечно вдячні професорам Сергію Адамовичу та Олегові Малярчуку, директорам музеїв Ярославові Коретчуку, Степанові Лесіву, історику Петрові Ган-

цюку за консультації й поради стосовно структури видання та його змістовного наповнення.

Окрему вдячність упорядники висловлюють калушанину Арсену Микитіну за допомогу в опрацюванні текстів документів, Світлані Тишко, працівникові Національної історичної бібліотеки (м. Київ), за старанність у підборі необхідної літератури.

¹Іщук О. С. Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.) / Олександр Іщук. – Львів-Торонто: Видавництво «Літопис УПА», 2011. – С. 34.

Дослідження історії національно-визвольної боротьби в умовах незалежності України: історіографічний та джерелознавчий аспекти

Важливе місце у дослідженнях сучасних вітчизняних істориків посідає проблема національно-визвольної боротьби. Така ситуація сьогодні є закономірним явищем, адже в радянській історичній науці ця тема замовчувалася або ж фальсифікувалася, свідомо приховувалися масштаби розгортання визвольного руху, а історія ОУН і УПА була овіяна численними міфами та ідеологічними штампами. Основна мета цих праць – сформуванню негативне ставлення до націоналізму та борців за незалежність України, так би мовити, «розвінчувати» українську визвольну ідею¹.

Для того щоб спростувати міфи, сформовані радянською ідеологічною системою, у дослідженні історії національно-визвольної боротьби, необхідно опиратися на документи. Саме такою була ідея створення запропонованої збірки документів і матеріалів.

Мета цього дослідження – здійснити загальний огляд наукових праць, проаналізувати й систематизувати архівні джерела та публікації документів за темою збірника, означити перспективи подальшої археографічної діяльності.

У перші роки незалежності України вивчення українського національно-визвольного руху вітчизняними істориками майже не проводилося, а більшість документів, пов'язаних з цією проблемою, були недоступними.

Зараз актуальність дослідження історії національно-визвольного руху зростає через інформаційну політику деяких сусідніх держав, які намагаються всіляко заперечувати право українців на власну державність, а їхні дії в роки війни вважаються виключно як колабораціонізм та бандитизм. Тому формування державницького погляду на вітчизняну історію повинно базу-

¹Ільницький В. І. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН (1945–1954): історіографія проблеми» Василь Ільницький // Дрогобицький краєзнавчий збірник, 2015. – Вип. 2. – С. 277.

ватися на більш повному та ретельному вивченні наявних історичних джерел, публікації раніше невідомих документів та свідчень очевидців.

Сьогодні в Україні сприятливі умови для глибокого й об'єктивного висвітлення українського національно-визвольного руху. Зникли перепони, що перешкождали висвітленню тих історичних процесів, які раніше трактувалися однобічно, тенденційно або цілком замовчувалися.

Об'єктивне відображення в історичній науці знайшла й проблематика українського національно-визвольного руху. Відкриття архівів дало можливість по-новому, (на основі раніше невідомих документів) осмислити історію українського повстанського руху, а також простежити репресивно-каральну політику радянського режиму, спрямовану на його придушення.

Сьогодні вітчизняними науковцями підготовано й видано низку праць узагальнювального й теоретико-методологічного характеру; опубліковано джерелознавчі та історичні дослідження, довідкові видання, у яких тему національно-визвольного руху висвітлено узагальнено або ж окремі її аспекти.

Першими дослідниками джерел з історії визвольної боротьби є Сергій Білокінь¹ та Іван Білас². У своїй праці «Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953» Іван Білас залучив велику кількість раніше таємних документів не тільки українських, але й російських архівів і на основі зібраних матеріалів цілісно відтворив механізм функціонування репресивно-каральної системи, форми й методи придушення визвольного руху, актуалізував питання використання радянськими каральними органами у протистоянні із повстанським рухом агентурно-бойових груп (АБГ). Задяки працям згаданих авторів проблему

¹Білокінь С. І. Джерелознавчі проблеми вивчення слідчих справ НКВД / Сергій Білокінь // Розбудова держави, 1992. – № 6. – С. 29–37; Білокінь С. І. Джерелознавчі проблеми вивчення слідчих справ НКВД // Проблеми історії України. – Вип. 3. – Київ, 1994. – С. 90–101.

²Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз: у 2 кн. / Іван Білас. – Кн. 2. Документи і матеріали. – Київ: Либідь, 1994. – 432 с.

дослідження визвольного руху було поставлено на якісно вищий науковий рівень.

Серед перших дослідників документів ОУН і УПА періоду незалежної України варто згадати київського історика Анатолія Кентія, який вивчав документи підпілля, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України. У своїх працях він проаналізував й класифікував матеріали підпілля ОУН та збройних формувань УПА, показав інформативну вартість кожного виду джерела¹. За його спостереженнями, частина документів не датована і не завжди вказується їх автор².

На думку дослідника, липень 1944 р. став періодом найбільшого розвитку всіх форм діяльності ОУН та УПА. У цей час завершилося об'єднання волинсько-поліської УПА з УНС Галичини в єдину повстанську армію, відбулося створення Української головної визвольної ради (УГВР) як представницького органу, котрий перебрав «керівництво визвольною боротьбою українського народу»³.

Дослідженню історії ОУН і УПА присвячені такі праці автора, як: «Українська повстанська армія в 1942–1943 рр.»⁴, «Українська повстанська армія в 1944–1945 рр.»⁵, «Нарис боротьби ОУН і УПА в Україні (1946–1956 рр.)»⁶. Повстанській тематиці присвячені також його історико-архівні нариси⁷.

¹Кентій А. В. Документи ОУН та УПА у фондах ЦДАГО України / Анатолій Кентій // Український історичний журнал. – № 2 (берез. – квіт.), 2011. – С. 202–222.

²Там само. – С. 204.

³Там само. – С. 218.

⁴Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр. Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. – 287 с.

⁵Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.

⁶Кентій А. В. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956). – Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.

⁷Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси / Анатолій Кентій. – Т. 2: Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956. – Київ, 2008. – 415 с.

У них уперше введено до наукового обігу значний об'єм документів українських архівів, що дозволило комплексно аналізувати діяльність визвольного руху.

Докладно розкриває боротьбу українських повстанців і підпільників проти всіх окупантів історик Іван Патриляк. У своїй праці «Встань і борись! Підпілля ОУН та повстанський рух (1939–1960)»¹ автор формує власну концепцію вивчення національно-визвольного руху.

Дослідники Дмитро Веденєєв та Геннадій Биструхін розкривають питання структури та функціонування Служби безпеки ОУН². Валерій Єфименко дійшов до висновку, що в період своїх активних дій на західноукраїнських землях Служба безпеки була об'єктивно приречена на поразку, оскільки держави, за яку ОУН(б) так активно вела боротьбу, не існувало, була лише ідея її створення. У своїх працях автор констатує факти репресій щодо місцевого населення та кривавих «чисток» у середині підпілля³.

Дослідження проблематики діяльності референтури СБ продовжує Олександр Іщук. Його праця присвячена одному з організаторів й керівників Служби безпеки ОУН Миколі Арсеничу⁴. На підставі низки розсекречених джерел автор дово-

¹Патриляк І. К. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): монографія / Іван Патриляк. – Львів: Часопис, 2012. – 592 с.

²Веденєєв Д. В. Меч і Тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945 / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ: Генеза, 2006. – 408 с.; Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті рр. / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ: К.І.С., 2007. – 568 с.

³Єфименко В. В. Організація діяльності спецпідрозділу ОУН(Б) на західноукраїнських землях після Другої світової війни / Валерій Єфименко // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2001. – № 2. – С. 502–519. Ільницький В. І. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН. – С. 286.

⁴Іщук О. С. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН / Олександр Іщук, Валерій Огороднік. – Коломия: «Вік», 2010. – 196 с.

дять, що діяльність СБ не була безсистемна, а добре організована, регламентована чіткими інструкціями та вказівками керівництва. Особливості діяльності СБ у Карпатському краї ОУН розкриває історик Василь Ільницький¹.

Праці Нестора Мизака, присвячені існуванню УПА-Захід, засвідчують, що ця військова формація зробила вагомий внесок у створення нової партизансько-повстанської стратегії й тактики².

Цікавими дослідженнями поповнили історіографію визвольного руху праці І. Андрухів та А. Француз³, у яких вони доводять, що національно-визвольний рух на Станіславщині користувався масовою підтримкою різних верств населення.

Чимало праць українських істориків присвячено збройному протистоянню УПА каральним підрозділам радянської влади. Серед них узагальнювальна монографія Василя Ільницького, присвячена історії створення та діяльності Карпатського проводу ОУН⁴. У книзі зафіксовано важливі епізоди повстанської боротьби відділів УПА на теренах Калуської округи й поза її межами⁵.

¹Ільницький В. І. Функціонування служби безпеки у Карпатському краї ОУН (1945–1954) / Василь Ільницький // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність Вип. 24: Український визвольний рух середини ХХ століття в контексті суспільно-політичних ідей, подій та обставин / упоряд. і наук. ред. Михайло Романюк, Олександра Стасюк. – Львів: НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича 2014. – С. 393–315.

²Мизак Н. С. УПА-«Захід» і збройне підпілля ОУН у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу у 1942–1960 рр. / Нестор Мизак – Чернівці-Торонто: Прут, 2011. – 436 с.

³Андрухів І. О., Француз А. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959). Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз / Ігор Андрухів, Анатолій Француз. – Рівне-Івано-Франківськ: «Галія», 2001. – 335 с.; Андрухів І. О. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 рр. історико-правовий аспект. Документи і матеріали / Ігор Андрухів, Анатолій Француз. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – 448 с.

⁴Ільницький В. І. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954): монографія / Василь Ільницький. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 696 с.

⁵Там само. – С. 306–326.

Застосування каральними органами чекістсько-військових операцій у боротьбі з українськими повстанцями та діяльність підпілля ОУН у Карпатському краї в окремих студіях висвітлює Василь Ільницький¹.

Історик Олександр Лисенко подає огляд збройної боротьби відділів УПА та підпілля ОУН з радянським карально-репресивним апаратом у 1944–1945 рр.². Метою збройного протистояння УПА силовим структурам сталінського режиму, на думку вченого, було зупинити радянізацію краю, однак сили сторін у цьому двобою були нерівними³.

Висвітлюючи події осені 1944 р. у Чорному лісі, дослідник, на підставі джерел, вказує, що загальні втрати повстанців унаслідок прочісування лісового масиву з 11-ти сотень УПА, що перебували там, втрати становили 307 убитих і 235 полонених, згадано також загибель сотенного Івана Гонти («Гамалії»)⁴.

Висвітленню тактики боротьби українських повстанців проти радянської влади приурочена стаття Василя Ільницького «Напади підрозділів УПА на обласні, міські та районні центри у ВО-4 «Говерля»⁵. На думку автора, саме такі акції були одним із ефективних засобів, який перешкоджав утвердженню радянського ладу. За спостереженнями дослідника, саме на Станіслав-

¹Ільницький В. І. Протиповстанська боротьба у Карпатському краї ОУН (1945–1954): чекістсько-військові операції як засіб придушення українського визвольного руху / Василь Ільницький // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2017. – Вип. 49. – С. 46–52; Ільницький В. І. Бойова діяльність націоналістичного підпілля у Карпатському краї ОУН (1945–1954) // Сумський історико-архівний журнал. – № XXIX. – С. 69–77, (фахове видання, Index Copernicus International).

²ОУН і УПА. Історичні нариси. – Київ: Наукова думка, 2005. – С. 319–386.

³Там само. – С. 339.

⁴Там само. – С. 344.

⁵Ільницький В. І. Напади підрозділів УПА на обласні, міські та районні центри у ВО-4 «Говерля» (1944–1948) // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць. – Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка. 2015. – С. 36–46. – (Серія «Історія»; вип. 36); Ільницький В. І. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954): монографія / Василь Ільницький. – Дрогобич, Півсвіт, 2016. – 696 с.

щині була найбільша кількість нападів на міські та районні центри. Тут практично не було районного центру, який би не зазнав нападу (окремі навіть кілька разів) повстанського відділу у вересні – грудні 1944 р.¹.

Цікавим є зіставлення статистичних показників нападів, наведене вченим. Радянські документи засвідчують, що від серпня 1944 р. до січня 1945 р. на Станіславщині відбулося 22 випадки нападів на райцентри. Тільки на Тисменицю відділи УПА нападали 5 разів, а на обласний центр Станіслав – двічі (1944 і 1945). Тоді як повстанські джерела інформують, що впродовж лише 1944 р. на терені Станіславської області відділи УПА здійснили 27 нападів на райцентри, а до серпня 1945 р. – майже 60 нападів.

Крім нападів більших відділів УПА на райцентри, повстанці часто влаштовували турбувальні наскоки або обстріли райцентрів з кулеметів та мінометів. За повідомленням спецорганів, у період від серпня 1944 р. – до січня 1945 р. відділи УПА піддали кулеметно-мінометному обстрілу 6 райцентрів: Заболотів, Галич, Коршів, Чернелицю, Отинію, Яремче².

У процесі дослідження історик звернув увагу на розбіжності у радянській звітності. Партійні документи та матеріали репресивно-каральних органів вказували не тільки на однакову чисельність нападів на райцентри, але й по-різному описували їх, по-даючи відмінні цифри власних і повстанських втрат³.

У методологічному сенсі дослідник радить у разі неможливості точного встановлення фактів опиратися на визнання кожною зі сторін власних втрат, водночас порівнюючи їх із чисельністю вилученої зброї⁴.

Спеціальна праця Олега Клименка присвячена господарсько-фінансовій діяльності ОУН і УПА. Автор формулює визначення терміну «бофони», їх призначення та функції. Бофони

¹Ільницький В. І. Напади підрозділів УПА на обласні, міські та районні центри у ВО-4 «Говерля» (1944–1948). – С. 39.

²Там само. – С. 39–40.

³Там само. – С. 41.

⁴Там само. – С. 45.

(скорочення від словосполучення «бойовий фонд») – це однобічні (рідше двобічні) грошові документи (квитанції) з національною символікою та символікою ОУН і УПА й відповідними написами (або тільки із символікою, без написів), із фіксованими номіналами (чи без номіналів). Уповноважені від ОУН чи УПА видавали їх населенню за добровільно внесені чи стягнуті (як контингент) продукти харчування, одяг, кошти тощо. Крім суто фінансової ролі, бофони також виконували агітаційну функцію¹.

За період 1939–1954 рр. випущено у світ близько 500 різновидів бофонів, які використовувались щонайменше у 12-ти областях України та Білорусі, а також частково на території Австрії, Німеччини, Словаччини, Польщі та Чехії.

На думку дослідника, «бофони – єдині документи, що найбільш повно віддзеркалюють матеріальну основу діяльності підпілля»².

Найбільший джерелознавчий потенціал для дослідження бофонів мають ГАДА СБУ та архіви тимчасомвого зберігання обласних управлінь СБУ. У Києві в ГАДА СБУ грошові документи підпілля в кількості 94 одиниці сконцентровані в окремому клясері³. У нашому збірнику деякі зразки цих документів позначені як (Рис. 1–2).

Репрезентативними є дослідження вітчизняних істориків у галузі повстанської біографістики. Життєписи, бойовий шлях провідників ОУН та командирів УПА докладно висвітлені у спеціальних працях Олександра Іщука⁴, Романа Грицьківа⁵,

¹Бофони: грошові документи ОУН і УПА / авт.-упоряд. Олег Клименко. – Київ: Університет банківської справи НБУ, 2008. – С. 7.

²Там само. – С. 8.

³Там само. – С. 9.

⁴Ішук О. С. Життя та доля Михайла Дяченка-«Марка Боєслава» / Олександр Ішук. – Торонто-Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2010. – Літопис УПА. – 140 с. – (Серія «Події і люди»; кн. 9).

⁵«Грім» полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали / [упор. Грицьків Р.]. – Торонто-Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2008. – 128 с. – (Літопис УПА. Серія «Події і люди»).

Ярослава Коретчука та Петра Ганцюка¹. Останні подали мало-відомі біографічні відомості про сотенного УПА, вихідця з Калущини Михайла Оленюка («Олега»)². Цікаві першоджерельні матеріали про повстанців і підпільників Калущини опублікував Степан Лесів³.

Неупереджено розкрито бойовий шлях окремих відділів УПА. Цій темі приурочені наукові праці дослідників: Володимира Вятровича⁴, Руслана Забілого⁵, Михайла Романюка⁶ Миколи Галіва⁷ та ін.

Актуальними є також дослідження науковців, які висвітлюють найрізноманітніші аспекти функціонування визвольного руху, а саме Івана Біласа⁸ і Олега Безносюка⁹.

¹Коретчук Я. Командири відділів ТВ 22 УПА «Чорний ліс» / Ярослав Коретчук, Петро Ганцюк. – Торонто-Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2011. – 112 с. – (Літопис УПА. Серія «Події і люди». – Кн. 27).

²Там само. – С. 39–40.

³Збірник статей науково-практичних конференцій / упоряд. Степан Лесів. Калуш-Івано-Франківськ, 2016. – 256 с.

⁴В'ятрович В. М. Володимир Щигельський-«Бурлака»: [сотенний УПА] / Володимир В'ятрович // Визвольний шлях. – 1999. – № 6. – С. 707–710.

⁵Забілий Р. В. Нарис історії куреня «Скажених» / Руслан Забілий // Український визвольний рух. – Збірник 1. – Львів: Видавництво «Мс», 2003. – С. 125–143.

⁶Романюк М. В. Сотня УПА «Непоборні» / Михайло Романюк // Український визвольний рух. – Збірник 6. – Львів: Видавництво «Мс», 2006. – С. 184–210; Романюк М. В. Боротьба націоналістичного підпілля в Галичині проти радянського та німецького тоталітарних режимів в роки Другої світової війни (1939–1945) // Взаємодія інституцій держави та громадянського суспільства в Україні: західні землі (кінець XIX–початок XXI ст.): колективна монографія / відп. ред. Ігор Соляр. – Львів, 2017. – С. 719–746.

⁷Галів М. Д. Бойовий шлях сотні УПА «Булава» (1943–1948) / Микола Галів // Український визвольний рух. Збірник 11. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 138–166.

⁸Білас І. Г. Під видом бандитів УПА / Іван Білас. – Трускавець, 1992. – 15 с.

⁹Безносюк О. П. Винищувальні батальйони в боротьбі проти збройних формувань ОУН і УПА на теренах Станіславщини в 1944–1945 роках / Олег Безносюк // Галичина. – Івано-Франківськ, 2008. – № 14. – С. 364–370.

Застосовування каральними органами радянської влади методів репресій і терору в боротьбі проти УПА, висвітлено в працях Михайла Войцеховського¹ та Володимира Ковалика².

Підступні засоби боротьби з українськими повстанцями й підпільниками розкрито в дослідженнях Василя Ільницького³.

Знищення радянськими силовими структурами Карпатського проводу ОУН досліджено у працях Ігоря Марчука⁴ та Василя Ільницького⁵.

Проблему ставлення ОУН і УПА до мобілізації новобранців з Галичини в Червону армію та протидія їй з боку УПА

¹Войцеховський М. М. Діяльність органів міліції України в боротьбі з націоналістичним підпіллям ОУН-УПА та бандитизмом у повоєнний період (1946–1953 рр.) / Михайло Войцеховський // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1999. – № 4. – С. 264–275.

²Ковалик В. В. Репресивні дії органів НКВС проти УПА на теренах Станіславщини в 1944 році / Володимир Ковалик // Сторінки воєнної історії. Науковий вісник Інституту історії НАН України. – Випуск № 11. – Київ, 2006. – С. 229–234; Ковалик В. В. Репресивні дії органів НКВС проти УПА на теренах Станіславщини в 1944–1945 роках / Володимир Ковалик // Рід Шухевичів в історико-культурній спадщині України. Матеріали Міжнародної наукової конференції, с. Тишківці Городенківського району, 10 липня 2005. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2007. – С. 238–247.

³Ільницький В. І. Використання репресивно-каральними органами повстанських родин в агентурно-оперативних заходах у Карпатському краї ОУН (1945–1950-ті рр.) / Василь Ільницький // Науковий громадсько-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський, педагогічний журнал «Українознавство». – 2012. – № 2. – С. 68–75; Ільницький В. І. Застосування публічних форм покарання проти представників українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1954) / Василь Ільницький // Грані історії: збірник наукових праць. – Горлівка: Вид-во «ДДПУ», 2013. – Випуск 6. – С. 94–105; Ільницький В. І. Радянські карально-репресивні органи: особливості формування в Карпатському краї // Василь Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук, 2015. – Вип. 13. – С. 21–45.

⁴Марчук І. С. Ліквідація радянськими карально-репресивними органами Карпатського крайового проводу ОУН (1945–1954) / Ігор Марчук // Український націоналізм: історія та ідеї. Науковий збірник. Вип. I / ред. Олег Баган. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – С. 50–60.

⁵Ільницький В. І. Провід ОУН Карпатського краю / Василь Ільницький. – Львів-Торонто: Літопис УПА, 2012. – 128 с. – (Літопис Української повстанської армії. Серія («Події і люди»; кн. 21).

розглянуто в статтях Юрія Киричука¹ та Олександра Куриляка².

Важливі аспекти існування мережі криївок українського підпілля на Станіславщині відображені у працях Петра Потічного³, Василя Ільницького⁴ та Михайла Паньківа⁵, спогадах Михайла Зеленчука⁶.

Питання нагородження старшин та стрільців УПА за бойові заслуги ретельно досліджено Віталієм Манзуренком⁷.

¹Киричук Ю. А. Ставлення ОУН-УПА до мобілізації населення західних областей України в Червону Армію (січень 1944 р. – травень 1945 р.) Юрій Киричук // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – Вип. 35–36. – С. 344–353.

²Куриляк О. В. Антимобілізаційна діяльність збройного руху опору / Олександр Куриляк / Схід. – 2018. – № 2 (154) берез.-квіт. – С. 82–92; Схід. – 2018. – № 4 (156) лип.-серп. – С.12–24.

³Потічний П. Й. Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в радянських документах / Петро Потічний. – Торонто-Львів: Літопис УПА, 2002. – 428 с. – (Літопис Української Повстанської Армії; т. 38).

⁴Ільницький В. І. Використання підпільниками криївок у протистояннях із репресивно-каральною системою у Карпатському краї ОУН (1945 – 1954) / Василь Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук. 2014. – Вип. 8. – С. 17–25.

⁵Паньків М. І. Трагічні історії оспівані в співанках / Михайло Паньків // Берегня. 2001. – № 3. – С. 33–38; Паньків М. І. Партизанські схрони УПА / Михайло Паньків // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2008. – Ч. 8. – С. 291– 302; Паньків М. І. Схрони, криївки і бункери ОУН УПА. Документи. Спогади. Короткі біографії / Михайло Паньків. До 75-річчя УПА. Видання друге доповнене. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2017. – 240 с.

⁶Зеленчук М. Ю. Смерть командира Миколи Тердохліба «Грома» / Михайло Зеленчук // Альманах Гомону України. – 1992. – С. 59–70.

⁷Манзуренко В. В. Лицарі найвищих бойових нагород УПА в наказах ГВШ / Віталій Манзуренко // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України. – Львів: Видавництво «Мс», 2006. – Збірн. 7. – С. 267 – 287; Манзуренко В. В. Лицарі Срібного хреста заслуги / Віталій Манзуренко // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Збірн. 8. – Львів, 2006. – С. 277–301; Манзуренко В. В. Лицарі Срібного хреста бойової заслуги 1-го та 2-го класів / Віталій Манзуренко // Український визвольний рух / ЦДВР, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України. – Львів: ТЗОВ Дизайн-студія «Папуга», 2007. – Збірник 9. – С. 248–279.

Власне, історіографічні студії з історії національно-визвольної боротьби представлені працями Олександра Марущенка¹, Олексія Сухого², Василя Ільницького³ та ін. У цих працях здійснено фаховий аналіз теоретичних підстав і змісту діяльності ОУН і УПА, критично розглянуто творчий доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників з історії українського самостійницького руху 40-х рр. ХХ ст.

Отже, сучасна українська історіографія національно-визвольного руху у своєму розвитку пройшла етап системного нагромадження джерельних матеріалів й перебуває на стадії критичного аналізу та осмислення боротьби збройного підпілля ОУН і УПА. Розглянуті праці сучасних українських дослідників характеризуються прагненням об'єктивно дослідити діяльність ОУН і УПА, визначити їх роль у боротьбі за Українську державу.

Сьогодні вітчизняними вченими розширено тематичний спектр дослідження, зокрема розкрито функціонування радянської карально-репресивної системи в Україні, подано історико-правову інтерпретацію подій, з'ясовано ідеологічну складову українського самостійницького руху, показано бойові дії відділів УПА з радянською карально-репресивною системою, різноманітні форми організованого спротиву підпілля ОУН тоталітарному режимові.

¹Марущенко О. В. Український національно-визвольний рух першої половини 1940-х років: сучасний історіографічний дискурс / Олександр Марущенко // На вівтар історії України: ювілейний збірник на пошану академіка АН Вищої школи України, проф. В. В. Грабовецького. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 523–530.

²Сухий О. М. Сучасна українська історіографія національно-визвольного руху періоду Другої світової війни та післявоєнного часу: візії, напрями, школи / Олексій Сухий // Волинь і волиняни у Другій світовій війні: зб. наук. пр. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. подіям Другої світової війни на території Волин. обл. / упор. М. М. Кучерепа. – Луцьк, 2012. – С. 652–664.

³Ільницький В. І. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН (1945–1954): історіографія проблеми» Василь Ільницький // Дрогобицький краєзнавчий збірник, 2015. – Вип. 2. – С. 277–313.

Розглядаючи фактологічну складову історичних досліджень, варто звернути увагу на творчий доробок дрогобицького історика Василя Ільницького. Серед його наукових праць вельми інформативними є студії про керівний склад ОУН різних рівнів. Зокрема, в книзі «Провід ОУН Карпатського Краю»¹ автором здійснено системну характеристику організаційно-територіального поділу Карпатського краю ОУН та керівного складу Крайового проводу ОУН².

З'ясовано структуру, кількісний, персональний склад Крайового проводу ОУН. Незважаючи на підпільні умови та постійні втрати серед керівного складу підпілля, його фаховий рівень залишався на належному рівні.

Вивчаючи територіальний поділ Калуської округи ОУН, дослідник стверджує, що після її створення у березні 1945 р. він був таким: надрайонів – 3, районів – 9: Долинський (II), Журавненський (III), Калуський (I). У Долинський надрайон входило 4 райони: Болехівський, Вигодський, Долинський, Рожнятівський. Калуський надрайон складався з Войнилівського, Калуського й Перегінського. У складі Журавненського надрайону було два райони: Жидачівський і Журавненський. Структура Калуської округи ОУН не була постійною³.

У своїх працях вчений значну увагу звертає на персоналії ОУН, які за походженням були з Калушини. Серед провідників Крайового проводу Василь Ільницький згадує першого організаційного референта Карпатського крайового проводу ОУН Івана Петровича Гудзоватого («Дністрового», «Петрови́ча») із села Кадобна Калуського району. Народився Іван Гудзоватий 1911 р. Закінчив 5 класів народної школи у рідному селі, відтак навчався у приватній гімназії м. Долини (1924–1925), а продовжив студії у Станіславівській гімназії (осінь 1925–1932). Служив у польській армії (вересень 1932 – весна 1933). У серпні 1934 р. працював бухгалтером сільської кооперації. У вересні

¹Ільницький В. І. Провід ОУН Карпатського краю / Василь Ільницький. – Львів-Торонто: Літопис УПА, 2012. – 128 с.

²Там само. – С. 7.

³Там само. – С. 22–23.

1934 р. вступає на навчання до Краківського університету (заочна форма). Працює в сільській «Просвіті» (1934). Член ОУН (1938). Провідник станичного проводу ОУН с. Кадобна Калуського району, а з березня 1939 р. – Долинського підрайонного проводу ОУН. Заарештований польською владою. У серпні-вересні 1939 р. відбував ув'язнення у Станіславській в'язниці.

У період німецької окупації від січня 1942 р. до січня 1944 р. працював інструктором повітового Союзу кооперативів у м. Калуші. Водночас був військовим референтом Станіславського обласного проводу ОУН (1942–1943). У червні-грудні 1943 р. очолював Калуський міський провід ОУН. У березні-квітні 1944 р. інструктував курсантів старшинської школи «Олені». Від травня до липня 1944 р. був командиром підстаршинської школи «Крилаті» ВО 5 «Маківка». Організаційний референт Станіславського обласного проводу ОУН (осінь 1944). Захворів на сухоти й легалізувався. Працював у зеленому господарстві у м. Станіславі, відтак бухгалтером цієї установи (лютий 1946). Заарештований 27 грудня 1950 р. Засуджений 11 квітня 1951 р. на 25 років виправно-трудових таборів і 5 років пониження у правах. Хорунжий УПА¹.

Про те, що він був військовим (1942–1943) та організаційним (1944) референтом Станіславського обласного проводу ОУН, відомо з протоколу допиту самого Івана Гудзоватого. Чекісти, отримали інформацію від таємного агента про те, що він працював у Станіславському міськгосподарстві бухгалтером під вигаданим прізвиськом Івана Дмитровича Кравчука. На допитах Гудзоватий зізнався, що у крайовому проводі працював недовго, оскільки захворів². Докладніше долю провідника висвітлено Степаном Лесівим у статті «Референт ОУН «Дністровий»»³.

¹Ільницький В. І. Провід ОУН Карпатського краю. – С. 63.

²Ільницький В. І. Кадровий склад крайового проводу ОУН Карпатського краю (1945–1954) / Василь Ільницький // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2014. – Вип. 22. – С. 339.

³Лесів С. В. Референт ОУН «Дністровий» // Калушина в національно-визвольній боротьбі. Калуш, 2017. – С. 89–108.

Аналізуючи кадровий склад Карпатського проводу ОУН, Василь Ільницький фіксує серед провідників крайового рівня Богдана Яцківа («Денис», «Софрон») з Верхньої (Калушина) (фото 3, підпілля ОУН), який загинув 6 березня 1949 р. у с. Сваричів Рожнятівського району. У господарських будівлях місцевих мешканців Рибчака і Сагайдака облавниками були виявлені криївки, в яких перебували підпільники. У результаті бою загинули заступник референта СБ Карпатського крайового проводу ОУН Богдан Яцків та ще шість підпільників. У цьому ж повідомленні вчений вказує дату загибелі референта СБ Калуського окружного проводу ОУН Василя Кобилинця («Сторожа») (загинув 13.01.1952 на присілку Новичка біля м. Долина)¹.

Дослідник персоналізує особовий склад Калуського окружного проводу ОУН (1945–1952) до якого належали: Купчак Василь «Бурлака» (? – 03.1945), Мазуркевич Богдан – «Улас» (03.–04.1945), Яцків Богдан «Софрон» (весна 1945 – літо 1948), Духович Прокіп – «Дар», «Петро» (не пізніше 08.1948 – 11.1950), Кобилинець Василь – «Сторож», «Сокіл» (1951 – 01.1952)². Керівний склад Калуського надрайонного проводу ОУН (1945–1952) подає у такому складі: Німий Ярослав – «Щорс» (? – 05.1945), Зборик Ярослав – «Арсен», «Вир» (не пізніше 07.1946 – не раніше 04.1947), «Олень (не пізніше 05. – не раніше 07.1947), «Козак», «Грицько» (не пізніше 10.1947 – 08.1948), «Ярема» (? – 12.1948), «Зорян» (кін. 1948 – 02.1949), Мельник Роман – «Аркас», «Співак» (літо 1949 – 06.1952)³.

Далі історик подає особовий склад Калуського районного проводу ОУН (1945–1952): «Опришко» (згадується 1945), Яремків Микола – «Буковинець» (? – 04.1946), Дзеса Іван – «Залізняка» (? – 03.1947), «Зелений» (04.– 07.1947), «Ревай» (08.1947 – перший квартал 1948), Гринчак Олекса – «Верховинець» (згадується 06.1948), «Нечай» (? – 08.1949), Петровський

¹Ільницький В. І. Функціонування Служби безпеки в Карпатському краї ОУН (1945–1954) / Василь Ільницький // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2014. – Вип. 24. – С. 300, 306.

²Там само. – С. 308.

³Ільницький В. І. Функціонування Служби безпеки в Карпатському краї ОУН (1945–1954). – С. 308.

Василь – «Орлик» (1949 – 12.1950), Король Микола – «Максим» (10.1950 – 11.1951).

Окремо історик фіксує персональний склад Войнилівського районного проводу ОУН, який належав до Калуської округи (1945–1952). У його складі були: «Борис» (? – 01.1945), «Василько», «Василенко» (? – 02.1946), Соболь Володимир – «Степан» (не пізніше 02.1947 – 01.1948), «Ярема» (зг. 06.1948), Куций Антон – «Козачок» (? – 12.1948), «Хмара» (? – 05.1949), Магаль (Могаль) Василь – «Підкова», «Спартак» (зг. 04. 1951)¹.

Спеціальну розвідку дослідник присвятив Володимирові Фрайту «Жару», який у серпні 1950 р. займав посаду провідника Калуського окружного проводу ОУН. На цьому посту він змінив Ярослава Косарчина «Байрака», якому передав обов'язки окружного провідника Дрогобиччини².

Важливе значення в комплексному дослідженні історії визвольного руху на Калущині мають історико-краєзнавчі дослідження. До перших історико-краєзнавчих нарисів, надрукованих поза межами України, належить коротка біографія крайового провідника Ярослава Мельника-«Роберта», опублікована ще у той час, коли тривала визвольна боротьба³.

Зацікавлення історією рідного краю помітно зросло в роки незалежності України. На Калущині вивчення повстанського руху розпочалося на початку 90-х рр. ХХ ст. Дослідження активувалися з утворенням Історико-меморіального музею Степана Бандери у Старому Угринові, біля витоків якого стояли Богдан Яневич, Степан Лесів, Любов Іванів, Тарас Федорів та інші дослідники. Друкованим органом музею був альманах «Бандерівський край», у якому публікувалися дослідження, нові знахідки, повідомлення про діячів повстанської боротьби, епізоди збройної боротьби. Фактично, музей був і залишається центром до-

¹Там само. – С. 312.

²Ільницький В. І. Володимир Фрайт – провідник Дрогобицького окружного проводу ОУН // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – Вип. 16. – С. 184.

³Каменяр А. Роберт (Ярослав Мельник) / А. Каменяр. – [Б. м.]: [б. в.], 1950. – 16 с.

слідження історії національно-визвольної боротьби, у якому науковцями ведеться активна пошуково-дослідницька робота, відбуваються конференції, презентації книг, проводяться екскурсії, лекторії, готуються виставки. Поважне місце в цій праці належить невтормному дослідникові, знавцеві повстанської тематики й популяризаторові історії визвольної боротьби на Калущині Степанові Лесіву. Він автор чисельних публікацій на повстанську тему в наукових часописах¹, періодиці², упорядник документальних видань³, збірників статей⁴, ініціатор щорічних конференцій, присвячених командирові УПА Роману Шухевичу і тематичних, приурочених боротьбі радянських каральних органів влади з підпіллям ОУН на Калущині.

В основі наукових досліджень Степана Лесіва документи Галузевого архіву Служби безпеки України в Києві та його філії в Івано-Франківську, Державного архіву Івано-Франківської області та ін. Публікації дослідника містять ретельний критичний аналіз документів збройного підпілля ОУН і УПА, спогадів учасників боротьби, матеріалів радянських органів влади, спрямованих на боротьбу з повстанським рухом. Важливі першоджерельні матеріали Степан Лесів та Дмитро Проданик опублікували в окремому томі «Літопису УПА»⁵.

¹Лесів С. В. Заходи МДБ щодо ліквідації підпілля ОУН на теренах Калуської округи в 1951–1952 рр. / Степан Лесів. – Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. До 70-річчя створення Української повстанської армії. – 2013. – Ч. 24. – С. 185–195.

²Лесів С. В. Характеристика до портрету командира «Грома» [Миколи Твердохліба] / Степан Лесів // Шлях перемоги. – 2011. – 2 бер. – № 9. – С. 6; Лесів С. В. Провідник «Шпак» [Івана Рученчина родом з с. Старий Угринів Калуського району] / Степан Лесів // Шлях перемоги. – 2011. – 16 лют. – № 7. – С. 6.

³Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Куринь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях відділів / Степан Лесів, Петро Ганцюк. – Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – 288 с.

⁴Збірник статей науково-практичних конференцій / упоряд. Степан Лесів. Калуш-Івано-Франківськ, 2016. – 256 с.

⁵Літопис Української повстанської армії. Нова серія. Т. 22: Станиславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 / упор. Дмитро Проданик, Степан Лесів. – Київ-Торонто, 2013. – 1373 с.

Практичну частку дослідницької діяльності Степана Леся складає участь в експедиціях з пошуку, перепоховання та вшанування пам'яті загиблих повстанців і підпільників. Активну пошуково-дослідницьку роботу з вивчення постаті провідника ОУН Степана Бандери здійснює краєзнавець Тарас Федорів¹, автор чисельних публікацій з історії села Старий Угринів та повстанського руху на Калущині.

Чимало важливих і цікавих фактів з історії повстанських відділів зафіксовано в наукових дослідженнях і краєзнавчих нарисах. Дослідженню бойового шляху командирів відділів УПА (вихідців з Калущини) із залученням ще не опублікованих джерел присвятили наукові статті Іван Тимів², львівські історики Андрій Франко та Оксана Франко³, дослідник історії УПА Петро Ганцюк⁴ з Івано-Франківська та інші.

Долю повстанських командирів, відділи яких воювали на Станіславщині здійснюючи бойові рейди на Калущину, вивчав історик Василь Ільницький⁵ та інші дослідники.

¹Федорів Т. В. Наш Бандера: до 100-літнього ювілею Провідника ОУН / Тарас Федорів. – Івано-Франківськ-Старий Угринів: Нова Зоря, 2008. – 92 с.

²Тимів І. М. Бойовий шлях сотні Олега / Іван Тимів // Краєзнавець Прикарпаття – 2011. – № 17. – С. 47–49; Тимів І. М. Бойовий шлях куреня УПА «Смертоносці» // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис (До 70-річчя створення Української повстанської армії). – 2013. – Ч. 24. – С. 156–167.

³Франко А. Д., Франко О. О. Іван Гонта («Гамалія») // Калузькі історичні студії. Збірник наукових статей, присвячений 580-й річниці першої письмової згадки про Калуш / відп. ред. і упор. Іван Тимів. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. – С. 51–64.

⁴Ганцюк П. Т. Спецоперація органів НКВС і НКДБ з ліквідації керівного складу ОУН і УПА Станіславської області в жовтні – листопаді 1944 р. на теренах Калущини / Петро Ганцюк // Калузькі історичні студії. Т. 2. Збірник наук. статей, присв. 75-роков. загибелі учнів Калузької торгівельної школи. Видання друге / наук. ред. І. Тимів, О. Малярчук. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. – С. 68–78.

⁵Ільницький В. І. Життєвий і бойовий шлях Петра Мельника «Хмари» (за матеріалами особистих зізнань та документів репресивно-каральних органів) / Василь Ільницький // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2013. – Ч. 24. – С. 195–202.

Повстанській біографістиці присвячені книги краєзнавців Миколи Когута¹ та Івана Когуча².

Цікаві біографічні нариси про учасників українського підпілля – вихідців з Калушини Юлію Ганущак («Галичанку») та Михайла Дяченка («Гомона») підготували науковці Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича Марта Гавришко³ та Олександра Стасюк⁴.

Багатим на біографічні відомості про повстанців і підпільників Калушини є збірник статей і документів, упорядкований Степаном Лесівим «Калушина в національно-визвольній боротьбі»⁵. Збірка містить 12 статей та 25 документів у формі витягів із кримінальних справ та протоколів допитів працівниками СБ агентів МДБ, які діяли на теренах Калуської округи ОУН⁶.

Пам'яткознавчий аспект національно-визвольної боротьби на теренах Калушини вивчав Богдан Яневич⁷.

¹Когут М. С. Повстанська доля Байрака / Микола Когут. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1999. – 48 с.

²Когуч І. Павло Когуч – сотенний УПА / Іван Когуч. – Івано-Франківськ: Видавництво «Лілея НВ» 2008. – 108 с. – (Серія: «Наші партизани», кн. 1).

³Гавришко М. І. Юлія Ганущак: «Помилування не просила, бо не так була вихована» // «І слова стали чином живим...» / Марта Гавришко // Боротьба ОУН і УПА крізь призму людських доль та стосунків». – Львів: Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича, 2014. – С. 189–200.

⁴Стасюк О. Й. Михайло Дяченко – «Марко Боеслав» / Олександра Стасюк // «І слова стали чином живим...» // Боротьба ОУН і УПА крізь призму людських доль та стосунків». – Львів: Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича, 2014. – С. 117–146.

⁵Калушина в національно-визвольній боротьбі. Збірник статей та документів / упор. С. Лесів. – Калуш: Історичний клуб «Магура», 2017. – 304 с.

⁶Там само. – С. 9–177, 188–304.

⁷Яневич Б. Й. Перелік облікованих пам'яток національно-визвольної боротьби Калуського району / Богдан Яневич // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Вип. 14. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 555–563.

Водночас на Калушині з'являються праці, в яких описано окремі епізоди з історії розгортання підпільного руху низових кушової і станичної мережі ОУН¹.

На жаль, ці нариси, як правило, пишуться дослідниками-аматорами, тому джерельна база їх, зазвичай, вельми обмежена, у них відсутнє критичне ставлення до джерел, часто трапляються помилки в датуванні подій, назвах посад керівників підпілля й т. ін. Та все ж краєзнавчі нариси містять значний інформативний матеріал відсутній архівних документах. Однак вони потребують ретельної перевірки, оскільки написані на основі спогадів та усних розповідей учасників й очевидців подій.

Певну джерельну вартість мають й напрацювання калузького краєзнавця Миколи Когута², який тривалий час цікавився історією визвольних змагань та долею учасників самостійницького руху. У висліді краєзнавець підготував й видав серію нарисів на повстанську тематику. В основі його оповідей – спогади учасників та очевидців подій, листи й публікації в пресі.

¹Михаськів М. Історичний нарис сіл Сівки-Войнилівської і Мошковець / Марія Михаськів. – Львів: Ліга-Прес, 2007. – С. 62–100; Перегінець В. Слідами лемківської сотні. Історико-краєзнавча розповідь про сотню Хріна (Степана Стебельського) / Володимир Перегінець. – Калуш: ПП «Копі-центр», 2008. – 88 с.; Зьомковська М. Г. Довгий Войнилів колись і тепер / Марія Зьомковська. – Калуш: Акцент. – 2011. – С. 86–101; Когут М. С., Курник В. Хотінь: погляд з минулого в сьогодення. Хронологія, спогади, імена, фотографії / Микола Когут, Василь Курник. – Калуш, 2015. – С. 83–86, 99.

²Когут М. С. Повстанська доля Байрака / Микола Когут Дрогобич: Відродження, 1999. – 48 с.; Когут М. С. Підгірки: минуле і сучасне / Микола Когут. – Дрогобич: «Відродження», 2000. – 163 с.; Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 1. – Дрогобич: «Відродження», 2001. – 62 с.; Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 2. Калуш: Артєкс, 2002. – 72 с.; Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 3: Документальні нариси. Спогади. – Калуш, 2002. – 72 с.; Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 4. Нариси. Спогади. – Калуш: Артєкс, 2003. – 52 с.; Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 5. Документальні матеріали. Спогади. – Калуш: Артєкс, 2003. – 100 с.; Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 7. – Калуш: Акцент, 2005. – 20 с.; Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 8. – Калуш: Копі-центр, 2007. – 56 с.; Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 9: Життєписи. Спогади. Вшанування пам'яті. – Калуш: Копі-центр, 2017. – 80 с.

Деякі відомості довідкового характеру можна віднайти в книзі краєзнавця Михайла Коломиєця¹.

Візуалізує вояцтво УПА Калущини на межі тисячоліть ошатний фотоальбом «Калуська міськрайонна станиця ОУН і УПА у світлинах» (2000)². Серед побратимів по боротьбі тут згадуються новобранці сотні «Ромка» (осінь 1944 р.), Степан Шпирналь (1926 р. н.) стрілець боївки СБ «Бурлаки», Михайло Бойчук (1928 р. н. із с. Колінці (Тлумаччина), стрілець боївки «Гудза»³ та ін. Цій же тематиці присвячено однойменний краєзнавчий нарис Світлани Загребельної⁴.

Розглянувши історіографічні та краєзнавчі джерела з історії національно-визвольної боротьби середини 40-х рр. ХХ ст., перейдемо до висвітлення джерелознавчої проблематики пропонуваного збірника.

Джерела з вивчення історії національно-визвольної боротьби ОУН й УПА на Калущині можна поділити на такі групи: документи, хроніки повстанських відділів, спогади учасників подій. Документи поділяються на такі, що походять безпосередньо із повстанського середовища й підпілля ОУН і матеріали радянських партійних і каральних органів.

Найважливішу групу джерел становлять документи із середовища підпілля. Вони зберігаються в центральних, обласних і приватних архівах, деякі частково опубліковані⁵.

Переважає більшість документів з історії самостійницького руху на Калущині зберігаються в Галузевому архіві

¹Коломиєць М. І. Історія Калуша і Калущини у датах, цифрах і цікавих фактах / Михайло Коломиєць. – Брошнів, 1996. – С. 122–126.

²Калуська міськрайонна станиця ОУН і УПА у світлинах. Альбом. – Калуш, 2000. – 15 арк.

³Там само. – Арк. 4 зв., 12, 13.

⁴Загребельна С. І. Калуська станиця Братства вояків ОУН-УПА Світлана Загребельна. – Калуш, 2006. – 56 с.

⁵Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1950 рр.) / Василь Ільницький // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 28. Історія. – С. 85.

Служби безпеки України в Києві та його філіалі архіві Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області, республіканському та обласному архівах внутрішніх справ.

Серед документів підпілля ОУН і УПА можна виокремити такі групи: пам'ятки офіційного (службового) походження, до них належать ідеологічні, директивні, організаційно-розпорядчі, планові, звітно-аналітичні, інформаційні документи, офіційне листування, різноманітні матеріали агентурної діяльності, обліково контрольні, слідчі, судові документи. Їх доповнюють приватні листи, щоденники, спогади¹.

З огляду на таке групування у збірнику опубліковано чимало звітно-аналітичних матеріалів ОУН та витягів із них суспільно-політичних оглядів тощо.

Ці документи склалися провідниками за географічною та хронологічною ознаками приблизно раз на місяць, окрему групу складають військово-політичні звіти з теренів. Їм притаманний високий рівень аналітичності, узагальнення зібраної інформації та висновків².

Документація УПА як військової формації створювалася за такими групами: організаційно-розпорядчі, звітно-аналітичні, інформаційні, політично-виховні матеріали; щоденники повстанських загонів; матеріали СБ ОУН; господарсько-фінансові документи; пресові, інформаційні та пропагандивно-агітаційні матеріали, листування. До цієї класифікаційної схеми, запропонованої Володимиром Ковальчуком джерелознавець Георгій Папакін пропонує щоденники повстанських загонів долучити до історико-меморіальних матеріалів, виділивши спеціальну групу джерел, а також приєднати до них офіційні історії бойової діяльності відділів та груп УПА, які створювалися уже після завершення бойових акцій. Сюди ж він пропонує доєднати й списки загиблих повстанців³.

¹Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1950 рр.). – С. 157.

²Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження / Георгій Папакін // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 162.

³Там само. – С. 164.

Вартісним є зауваження вченого про те, що серед повстанських документів практично повною мірою відсутній такий різновид розпорядчих документів як бойові накази вищого командування. Згадуються лише накази командирів нижчого рівня (сотня, чота), які могли мати назву «завдання», «план» операції тощо. Тому можна припустити існування усної форми віддавання таких наказів вищим командуванням УПА. Водночас «Відсутність серед відомих документів УПА бойових наказів вищих тактичних одиниць, стверджує Георгій Папакін, попри їх очевидне існування, наштовхує на думку про нищення цих документів або самими командирами після завершення операцій, або пізніше – у процесі архівування»¹.

Документи, створені учасниками національно-визвольного руху, дотичні історії Калущини, зберігаються також у Центральному державному архіві вищих органів влади й управління України (ЦДАВО). Джерела ОУН та УПА тут зосереджені у фонді 3833 (Крайовий провід ОУН на західно-українських землях). Серед матеріалів цього фонду є документи осередків ОУН різних рівнів – від крайового до районного, з'єднань і підрозділів УПА, інформаційно-розвідувальні звіти та протоколи допитів референтурою СБ Головної команди (ГК), адміністративно-військових формувань УПА² тощо.

Значний інформативний потенціал мають також звіти окремих референтур. Особливо важливими є «оперативний звіт про бойову акцію», що складався по «гарячих слідах», «звіт про військову акцію», який за обсягом і глибиною опису подій, так і за часом створення (кілька днів після акції) суттєво різняться від оперативного, звіт політвиховника, коменданта військово-польової жандармерії, керівника розвідувального відділу, санітарної служби тощо.

¹Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження. – С. 166–167.

²Тимів І. М. Джерела з історії національно-визвольного руху на Станіславщині 40-х рр. ХХ ст. у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України / Іван Тимів // Регіон бандерівський. – 2012. – № 1. – С. 30–32.

Тісно пов'язаний з попередньою категорією документів і такий сегмент документації УПА та запілля як повідомлення та інформації (№ 22, № 29), огляди бойових і суспільно-політичних подій (№ 2, № 3). Він поєднує поточні відомості з аналітичними матеріалами, оглядами подій, містить спостереження за суспільними і військовими процесами впродовж певного періоду й на значній території. Звіти кущових провідників були щомісячними, у них відображалася така інформація: «засідки у селі, до кого заходять большевики, кого викликають до району, кого арештовують, хто приїздить з району, кого засуджують, вивозять»¹.

Важливим моментом у підході до опрацювання документів ОУН і УПА (зрештою й радянських) є встановлення функціонального призначення джерела: з якою метою цей документ було створено та яку роль насправді він відіграв в історії українського національно-визвольного руху, адже не таємниця, що запланована ціль, котра ставилася під час створення документа, і реальна можуть не тільки не збігатися, а й, навпаки, суперечити одна одній².

Загалом, можна погодитися з висновком Георгія Папакіна про те, що тільки комплексне дослідження документів ОУН і УПА, включаючи ретельне опрацювання не лише писемних пам'яток, а й усієї наявної різноманітної джерельної бази, допоможе відтворити об'єктивну картину перебігу подій визвольних змагань³.

Документальні джерела радянської сторони на кілька порядків перевищують власну документальну спадщину ОУН і УПА. Причини цього зрозумілі – боротьба з Українською повстанською армією документувалася буквально за окремими кроками, днями й годинами державними та військовими інституціями з давніми традиціями документотворення, міцними структурами для зберігання власної документації.

¹Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження. – С. 169, 170–171.

²Там само. – С. 157.

³Там само. – С. 171.

Натомість Провід ОУН і командування УПА створювали свої документи в процесі боротьби з радянською владою в умовах нелегального існування, будучи позбавленими можливостей упорядковувати й нормально зберігати створені архіви, котрі в більшості випадків потрапляли до рук ворога. Георгій Папакін зауважує з цього приводу: «Фактично тут маємо справу лише із залишками документальної спадщини, до того ж архівованими переважно ворожими руками, тоді як супротивники українського національно-визвольного руху володіли повноцінною комплексною інформаційно-аналітичною базою»¹.

За авторською ознакою, серед радянських документів, які становлять окрему групу джерел, можна виокремити такі види: 1) партійно-радянські (створені у процесі діяльності центрального, республіканських, місцевих партійних комітетів, центральних, республіканських та місцевих органів влади, присвячені боротьбі з визвольним рухом); 2) документи репресивно-каральних органів, основним завданням яких були ліквідація збройного опору, самої бази повстанського руху та фізичне знищення його учасників (республіканські органи НКДБ-МДБ, НКВС-МВС, прокуратури та суду); 3) документи радянських партизанів, в яких є інформація про збройний український рух, відомості про бойові зіткнення червоних партизанів із відділами УПА; 4) військові (документація штабів, з'єднань, частин, підрозділів Червоної армії, військ НКВС-МВС, НКДБ-МДБ, внутрішніх і прикордонних, військової прокуратури й судових органів). Окремий рівень класифікації – тематично-видовий. Це – ідеологічні, директивні організаційно-розпорядчі, інформаційно-довідкові, планові та звітні документи, листування, щоденники та інші джерела особового походження².

Радянські документи, як і повстанські, не позбавлені суб'єктивізму, тому залучення їх до наукових текстів вимагає врахування наявності ідеологічних нашарувань. Значний масив таких документів зберігається у Центральному державному

¹Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА радянського походження: схема класифікації, змістова сторона // УІЖ. – 2014. – № 5. – С. 174.

²Там само. – С. 176.

архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО). Це колишній Партархів ЦК КПУ. Тут зосереджені документи здебільшого директивного характеру (постанови партійних органів, державних відомств, рішення, стенограми засідань обкомів КП(б)У), інформації обкомів КП(б)У, доповідні записки силових міністерств, щоденні донесення, спеціальні повідомлення, інформації, довідки, статистичні звіти міськкомів, райкомів, обкомів КП(б)У¹ тощо.

Документи з історії ОУН та УПА у згаданому архіві не об'єднані в окремі фонди, що ускладнює пошук необхідної історичної інформації. Попри це, тут зберігаються оригінали й переклади трофейних документів ОУН та УПА, німецьких спецслужб, інформаційно-аналітичні, звітні та інші матеріали радянських органів держбезпеки та внутрішніх справ, військового командування, підрозділів радянського партизанського руху, партійні директивні й інформаційні документи тощо. Найбільша кількість відповідних документів зосереджена у фонді 1 (Центральний Комітет Компартії України; Оп. 22: документи особливого сектору ЦК КП(б)У про партизанський рух в Україні; Оп. 23: документи загального відділу (особливого сектору) ЦК КПУ (таємна частина); Оп. 24; 25 – документи загального відділу ЦК КПУ (таємна частина) та ін. Опис 70: документи відділу агітації та пропаганди ЦК КПУ. До нього ввійшли повідомлення, довідки Українського штабу партизанського руху, НКВС-НКДБ, регіональних партійних організацій про розвідувальну диверсійно-терористичну діяльність УПА та підпілля ОУН та її СБ в останні роки війни та повоєнний період, оригінали й переклади документів ОУН та УПА² і т. ін.

Звітно-довідкові документи радянських каральних органів фіксують активну діяльність УПА, підпілля та СБ ОУН, скеровану проти встановлення радянського ладу³.

¹Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1950 рр.). – С. 92.

²Веденєв Д. В., Биструхін Г. С. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». – Київ: К.І.С., 2006. – С. 56.

³Веденєв Д. В., Биструхін Г. С. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». – С. 57.

До фонду 57 (Колекція документів з історії Комуністичної партії України) увійшли справи, сформовані з документів ОУН та УПА. Документи радянської сторони про діяльність УПА містяться у фонді 62 (Український штаб партизанського руху (УШПР), опис 1 (відділи (УШПР)). Тут зберігаються матеріали розвідувального, інформаційного та інших відділів штабу. Окрему групу документів складають розвідувальні повідомлення та зведення партизанських формувань щодо діяльності підрозділів УПА, осередків ОУН. Зберігаються протоколи допитів вояків і розвідників ОУН та УПА, трофейні документи повстанських спецпідрозділів тощо.

В архівному фонді 166 (Комісія з історії Великої Вітчизняної війни при АН УРСР, працювала до 1949 р.), зберігаються документи УШПР і радянських партизанських з'єднань. Серед них є повідомлення про діяльність підпілля ОУН та відділів УПА на Прикарпатті, а також спецпідрозділів СБ¹.

Серед радянських документів у партійному архіві дослідник Анатолій Кентій виявив матеріали українського визвольного руху за 1945 р., а саме: «Звіт з пропагандивної роботи в першому районі за час від 13.09 по 25.09.1945» (Калуський район, Станіславська область) з двома додатками: «Повідомленням до всіх директорів, завідувачів та вчителів» (без дати) й інструкцією Калуського районного проводу Організації українських націоналістів від 20 вересня 1945 р. «Про завдання теренових провідників і референтів»².

Особливістю документів українського підпілля і УПА є те, що вони трапляються без прізвища автора і дати складання³.

Безпосередню участь у встановленні, утвердженні й утриманні комуністичного режиму відіграла Червона Армія⁴,

¹Веденеев Д. В., Биструхін Г. С. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». – С. 58, 59.

²Кентій А. В. Документи ОУН та УПА у фондах ЦДАГО України. – С. 221.

³Там само. – С. 204.

⁴«Особые папки» Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 рр. – С. 8.

а організували широкомасштабну збройну та ідеологічну боротьбу з українським визвольним рухом партійні органи – обкоми, міськкоми і райкоми партії. Саме під їхнім керівництвом діяв репресивно-каральний апарат, який за допомогою армії борюся з УПА і знищував підпілля ОУН¹.

Тому значна частина документів про боротьбу з повстанським рухом зберігається у фонді обласного комітету Комуністичної партії (більшовиків) Станіславської області (ф. П-1), та чи найбільше їх у фондах районних комітетів КП(б)У.

У фонді П-1 зберігається чимало звітної документації з райкомів, у якій боротьба з визвольним рухом займає помітне місце. За спостереженнями Назарія Розлуцького, чимало фактологічних матеріалів про боротьбу з повстанцями на Станіславщині містять справи № 216 (довідка військового відділу про хід мобілізації в області в 1944 р.); № 260 (доповідні записки про боротьбу комсомольців з бандитизмом в 1945 р.); № 291, № 292 (політінформації в обком про щомісячну роботу в різних районах області в 1945 р.); № 294 (звіти про роботу райкомів за 1945 р., де також згадано про боротьбу з повстанцями); № 300 (кадрові звіти райкомів, у яких ідеться також і про людські втрати, завдані відділами УПА в 1945 р.); № 415, № 416, № 417 (ті самі кадрові звіти, але вже за 1946 р., тут вміщена лише часткова інформація про вбитих повстанців і підпільників на території районів); № 420, № 421 (інформації про підготовку й проведення виборів до ВР СРСР, де також повідомляється про боротьбу із підпіллям ОУН); № 450 (звіти про політмасову роботу в ра-йонах, тут також є окремі згадки про сутички з націоналістами)².

Значна частина оперативної документації про боротьбу з УПА і підпіллям ОУН міститься у фондах Калуського райкому

¹Гльницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху визвольного руху у Карпатському краї ОУН... – С. 92.

²Розлуцький Н. В. Архів Станіславського обкому КП(б)У та архів Станіславського обласного військкомату як джерела до вивчення боротьби радянського режиму проти українського визвольного руху в 1944–1956 рр.: компаративний контекст джерелознавчого аналізу / Назарій Розлуцький // Схід. – 2017. – № 2 (148) (берез.-квіт.). – С. 61.

КП(б)У (ф. П-17) й Войнилівського райкому КП (б)У (ф. Р.8-П), у документах військових комісаріатів, зокрема Войнилівського райвійськкомату. Частково ці документи відображені в пропованованому збірнику (док. № 75).

Важливі статистичні відомості про реальний стан мобілізації новобранців до Червоної армії з Войнилівського району в 1944 р. можна почерпнути з партійних документів, зокрема у Протоколі № 10 засідання Войнилівського райкому КП (б)У від 31 грудня 1944 р. зазначено наступне: «Мобілізацію військовозобов'язаних і допризовників 1927 року народження зірвано. Із загальної кількості призовників взято на облік лише 48 %, із них призвано на військову службу 20,5 %». У резолюції засідання записано: «Просити командира військової частини тов. Щербу допомогти РВК у справі мобілізації громадян, які злісно ухиляються від служби в Червоній армії»¹. Наведені показники фактично засвідчують зрив мобілізації в районі.

Частину згаданих вище документів опубліковано у нашому збірнику. За змістом це плани боротьби з УПА і підпіллям ОУН на теренах Калушини (док. № 104), оперативна звітність (док. № 79, 88, № 119), різного роду доповідні записки й донесення про боротьбу з УПА (док. № 60–62), довідки про хід мобілізації (док. № 54, № 57, № 59). У цих документах висвітлено хід боротьби з українськими повстанцями, каральні заходи, різні спецоперації (№ 64, 65) тощо.

Важливим аргументом безсилля радянської влади в боротьбі з повстанським рухом, який простежується в радянських документах, було – постійне перенесення термінів остаточного знищення «залишків українсько-німецьких націоналістів». Ось деякі з них: термін «остаточного розгрому» – весна 1945 р.; далі – 15 березня 1945 р.; ще інший термін «безумовного знищення залишків банд і оунівського підпілля» – 1 квітня 1946 р., наступний термін – остаточна ліквідація «залишків українсько-німецьких націоналістів» – 4 жовтня 1946 р. Новий термін остаточної ліквідації націоналістів – 1 грудня 1946 р. і т. д. Це за умови широкого залучення до операцій внутрішніх військ та армійсь-

¹ДАІФО. – Ф. Р. 774. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 29.

ких, чекістських прикордонних підрозділів, винищувальних батальйонів, провокацій фальшованих боївок УПА, запровадження системи заручництва й депортацій населення, розпалювання ненависті до ОУН і УПА, активізації агентури в повстанському і підпільному середовищі¹ тощо.

Отже, можна погодитися з висновком дослідника Георгія Папакіна про те, що є всі підстави вважати цілковитою поразкою політику силового придушення українського національно-визвольного руху й фізичного нищення його представників, проголошеної партійно-радянською номенклатурою ще в 1944 р. Союзному центрові вдалося досягти лише кількісних і тактичних перемог, змусити націоналістів відмовитися від масових акцій та відкритого збройного спротиву².

У цілому під час вивчення радянських джерел про український національно-визвольний рух слід зважати на те, що створені партійно-радянськими органами документи втілювали одночасно дві протилежні тенденції: з одного боку, бажання применшити роль і масштаби національного антикомуністичного руху, довести відсутність жодних об'єктивних причин для його існування, з іншого – перебільшити кількість його учасників і заподіяну ним шкоду, аби підвищити власну роль в його «остаточній ліквідації», виправдати масові репресії проти цвільного населення України³.

Водночас під час опрацювання документів радянського походження варто пам'ятати, що в окремих матеріалах з різних міркувань спотворюється реальний перебіг подій. Деякі тексти цих джерел суперечать одні одним і т. д.

Особливістю радянської джерельної бази з історії ОУН і УПА є певні втрати оперативної інформації про діяльність підпілля ОУН, пов'язані із намаганням радянської влади обмежити витік таємної інформації стосовно боротьби з повстанцями.

¹Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА радянського походження: схема класифікації, змістова сторона. – С. 184, 185, 186.

²Там само. – С. 187.

³Папакін Г. В. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст.: методологія і сучасні проблеми // Вісник Львівського університету. Вип. 53. Серія історична. – Львів, 2017. – С. 87.

З цією метою 9 серпня 1946 р. була прийнята постанова Оргбюро ЦК КП(б)У «Про факти порушення конспірації в роботі органів МВД і МГБ західних областей УРСР». Від цього часу всі письмові звіти репресивно-каральних органів партійним комітетам фактично були відмінені, а інформування перших секретарів райкомів та обкомів КП(б)У керівників силових структур здійснювалося в усній формі, що означало повне закриття відомостей про боротьбу з національно-визвольним рухом. Відтоді довідки такого змісту стають менш інформативними¹.

Поширеними в радянських офіційних паперах, підписаних секретарями райкомів, районними комісарами, а то й обласним начальством, були елементарні помилки, що наочно свідчать про рівень їхньої грамотності.

У Станіславському партархіві систематичне надходження документів про боротьбу з українськими націоналістами обмежується 1949 р., але окремі звістки ще трапляються в 1950–1953 рр. В архіві військкомату систематизація відомостей про збройні акції повстанців і підпільників велася до 1952 р., а останні повідомлення зафіксовано в 1956 р.².

Загалом, документальні матеріали обласного партійного архіву та обласного військкомату є інформаційно вартісним джерелом для вивчення українсько-російського збройного протистояння в 1940–1950-х рр. у Станіславській області.

Однак недостатня впорядкованість надходження документів призвела до значних інформативних прогалин, які ускладнюють можливість комплексного вивчення інформаційної бази збройної боротьби радянського режиму проти ОУН і УПА. У документації обкому й обласного військкомату зафіксовані тенденції до спотворення й фальшування інформації про чисельність втрат обох сторін. Зазначені особливості дозволяють вико-

¹Папакін Г. В. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст. – С. 87.

²Розлуцький Н. В. Архів Станіславського обкому КП(б)У та архів Станіславського обласного військкомату як джерела до вивчення боротьби радянського режиму проти українського визвольного руху в 1944–1956 рр. – С. 62.

ристання партійної та військової інформації лише за умови її належної верифікації із матеріалами інших структур та документами супротивника¹.

Дещо схожа картина й з документами Калуського та Войнилівського райкомів і Войнилівського райвійськкомату (матеріали Калуського райвійськкомату з фондів архіву повернено на вимогу фондоутворювача). Для документів райкомів характерною є чітко виражена ідеологічна складова, намагання скоординувати дії органів НКВС і МВС у боротьбі з повстанцями, залучити до участі в придушенні українського руху опору судові установи і комсомол, активувати пропагандивну діяльність для боротьби з повстанським рухом. Документи 1944–1945 рр. засвідчують неспроможність радянської влади утримувати під своїм контролем ситуацію на Калущині, характерними є настійні благання райкомів військової допомоги, що є свідченням їх критичного стану (№ 56).

Матеріали райвійськкомату рясніють чисельними повідомленнями про збройні сутички з повстанцями, характеристиками діяльності винищувальних батальйонів, звітками про відплатні акції з боку повстанців, явними перебільшеннями у звітах чисельних втрат УПА й замовчуванням дійсної чисельності загиблих у власних лавах. Документи військкомату подають близькі до реальності показники мобілізації до Червоної армії, констатуючи низький відсоток новобранців, впливом УПА.

Певну інформацію про хід радянізації краю й застосування репресивних заходів можна почерпнути із матеріалів про діяльність судових органів влади (ф. Р-539).

Отже, документи радянської влади, перш за все партійні постанови, директиви, доручення, звіти та інші, розкривають характер, методи та форми боротьби з українським національно-визвольним рухом, подають його характеристику й особливості боротьби українських повстанців і підпільників за незалежність України.

У Галузевому державному архіві Служби безпеки України (далі ГДА СБУ) зберігається найбільша колекція документів

¹Розлуцький Н. В. Архів Станіславського обкому... – С. 62–63.

ОУН і УПА. Тому фонди цього архіву дають значні дослідницькі можливості для вивчення історії боротьби збройного підпілля ОУН та відділів УПА й на Калушчині (*див. список неопублік. джерел*). Документи у цьому зібранні згруповано у 85 фондах за тематичною ознакою, а також за територіальним принципом. Власне радянські документи у ГДА СБУ, у яких висвітлюється боротьба з УПА і підпіллям ОУН, зосереджені у фонді Ф. 2: Управління боротьби з бандитизмом МВС, фонді 5: Кримінальні справи на nereабілітованих – фонді 6: Кримінальні справи на реабілітованих; фонді 16: Секретаріат МДБ, зосереджено все листування з іншими установами та копії різних документів про боротьбу з ОУН і УПА. У фонді 42 міститься оперативно-статистична звітність КДБ УРСР з відомостями про агентурно-слідчу роботу НКВС-НКДБ за 1941–1945 рр., фонді 65: Справи оперативного обліку КДБ УРСР, у якому інформативно важливими є агентурні та літерні справи (агентурні 227 томів, літерні 91 том). Агентурні справи було заведено на весь Провід ОУН і командування УПА, зокрема на Романа Шухевича, Олексу Луцького, Романа Тучака та ін. У цьому ж архіві зберігаються фотоальбоми (15 од. зб.) повстанців, карти та схеми розташування бункерів і криївок, бофони, листівки¹ тощо.

Серед матеріалів фонду 65 значну частину складають документи, що містять важливу інформацію, потрібну для реконструкції кадрового складу обласних і районних відділів НКВС-НКДБ.

Документи ОУН і УПА як доказова база містяться у архівно-кримінальних справах, що зберігаються у фондах 5 і 6 ГДА СБУ та архіві обласного управління Служби безпеки Івано-Франківської області.

Вельми об'ємними є фонди архівно-кримінальних справ в архіві Управління Служби безпеки Івано-Франківської області (Архів УСБІФО). У згаданому архіві фонд 4 містить справи не-

¹Галузевий державний архів СБУ: Путівник / ГДА СБУ. Автор-упоряд.: В. М. Даниленко (відп. упор.) та ін. – Харків: Права людини, 2009. – С. 13, 93, 95, 99.

реабілітованих, тобто тих, хто зі зброєю в руках воював проти більшовицької влади, і фонд 5, у якому зберігаються справи за-суджених каральними органами, але реабілітованих за відсутністю складу злочину. У зазначених фондах зберігаються тисячі документів, у яких висвітлено участь мешканців Калушини в національно-визвольній боротьбі 40-х рр. ХХ ст. Сьогодні лише незначна частина цього масиву документів вивчена дослідниками. Серед тих, хто досліджував ці матеріали з метою написання історії повстанської боротьби на Калушині, Лук'ян Вардзарук, Степан Лесів, Сергій Адамович, Дмитро Проданик та ін.

За спостереженнями Дмитра Куделі, у слідчих справах на особливу увагу дослідників заслуговує «Обвинувальний висновок», у якому подається зміст усієї справи, а також біографічні відомості всіх обвинувачених, що полегшує пошук необхідної інформації¹. Важливими є також оглядові довідки справ інших людей чи груп осіб з викладом їх загального змісту і вказівкою номера справи та місця її зберігання².

Інформативними є також протоколи допитів заарештованих учасників визвольної боротьби. Але на сьогоднішній день ще не вироблено методики як розпізнавати свідчення, які дослідник повинен відкинути, а які прийняти, адже енкаведисти заклали до архіву лише те, що відповідало їхнім інтересам. Безмежні можливості впливати на тексти протоколів слідчі одержували, коли самі записували свої питання й відповіді.

Окрім усього, у 1955 р. чимало кримінальних справ було знищено. Отож, вивчаючи протоколи, необхідно здійснювати їхній текстологічний аналіз, зіставляти оригінали протоколів допитів з їхніми передруками. Різничитання виявлять текст, що, умовно кажучи, належав в'язневi³.

¹Куделя Д. П. Першоджерела до вивчення історії ОУН: кримінальні справи з фондів архівів Служби безпеки України / Дмитро Куделя // Визвольний шлях. – 2003. – Кн. 1. (Річн. 56). – С. 20.

²Куделя Д. П. Першоджерела до вивчення історії ОУН / Дмитро Куделя // Визвольний шлях. – 2003. – Кн 2. (Річн. 56). – С. 23.

³Білокінь С. І. Джерелознавчі проблеми вивчення слідчих справ НКВД / Сергій Білокінь // Розбудова держави. – 1992. – № 6. – С. 30, 32, 34, 35, 36.

Загалом, протоколи допитів, затриманих каральними органами є інформаційно вартісними джерелами, адже вони дають можливість доповнити, уточнити чи спростувати відомі уже факти з життєписів повстанців і підпільників стосовно їхньої участі в національно-визвольній боротьбі. За ступенем достовірності інформації протоколи допитів близькі до мемуарів. Вони вартісні тим, що інформація у цих документах зафіксована по «свіжих слідах». Проте вона позначена суб'єктивністю, оскільки отримана через фізичні тортури, застосовувані до заарештованих¹.

У цьому зв'язку слід, погодитися з дослідником Василем Ільницьким у тому, що «документи каральних органів містять значні неточності, оскільки під час їхнього складання передусім керувалися прагненням виявити і довести провину тієї чи тієї особи, показати так званий «злочинний» характер її діяльності, а не об'єктивно висвітлити національно-визвольний рух»².

Тому опрацювання архівно-кримінальних справ потребує ретельної зовнішньої та внутрішньої джерелознавчої критики, зокрема встановлення умов і обставин виникнення документів, мотивів створення й призначення чинників впливу на зміст, ступінь їх достовірності тощо.

З архівно-кримінальних справ ГДА СБУ інформаційно насиченими є протоколи допиту Олександра Луцького³ (*див. список джерел*). Увагу привертає протокол датований 19–20 липня 1945 р., у якому, окрім відомостей про керівників Головного чи Центрального проводу ОУН таких як Роман Шухевич, Микола Арсенич, Василь Охримович та інших, згадується й Микола Климишин, 1909 р. н., уродженець села Верхня (Калушина). Серед іншого у документі зазначено, що він закінчив правничий відділ Ягеллонського університету, був учасником замаху

¹Ільницький В. І. Провід ОУН Карпатського краю / Василь Ільницький. – Львів-Торонто: Видавництво «Літопис УПА» 2012. – С. 11.

²Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху... – С. 91.

³Літопис Української повстанської армії. Нова серія. Т. 9: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля 1944–1945 / упоряд. Олександр Ішук, Сергій Кокін. – Київ-Торонто, 2007. – С. 268–428.

на Б. Перацького. У 1939 р. увійшов до проводу ОУН (Б), працював у господарській референтурі. У червні 1941 р. у складі похідних груп вирушив на Східну Україну. Перебував у німецькому концтаборі Заксенгаузен, звідки згодом звільнений разом із Степаном Бандерою¹.

Важливі документи УПА й підпілля ОУН (оригінали та переклади російською мовою) вміщені у фонді 2: «Управління боротьби з бандитизмом МВС УРСР» та фонді 2-Н: «Оперативна протидія підпіллю ОУН». Зокрема, це трофейні документи УПА і ОУН: накази командування, інструкції про призначення чи переведення на посаду керівників різних рівнів, витяги із організаційних звітів, листування провідників².

Для боротьби з повстанським рухом 17 березня 1942 р. було створене Управління боротьби з бандитизмом МВС УРСР (фонд 2), (ліквідоване в березні 1950 р.).

В органах держбезпеки 21 січня 1947 р. було сформоване згадуване вище Управління 2-Н, завданням якого була оперативна протидія підпіллю ОУН (фонд 2-Н). (Установа припинила існування у 1954 р.).

З метою протидії оунівському підпіллю 12 червня 1946 р. було створене 4-те Управління МДБ. Завданням підрозділу був розшук державних злочинців, а з початку 50-х років – боротьба з антирадянським підпіллям ОУН. Управління розформоване 9 березня 1960 р. Документація зазначених структур містить численні доповідні записки, спецповідомлення, щоденні, тижневі, місячні, квартальні та річні звіти про боротьбу з визвольним рухом у 1944–1954 рр., відомості про захоплення й знищення керівників підпілля ОУН³. Ці документи є найбільш інформативним джерелом з історії УПА.

¹Кокін С. А. Анований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ / уклад. Сергій Кокін. – Київ, 2000. – Вип. 1: Анований покажчик документів з фонду друкованих видань (1944–1953). – С. 74, 91–92.

²Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху... – С. 86.

³Галузевий державний архів СБУ: Путівник. – С. 79, 80, 81.

Як відомо, сталінський тоталітарний режим нещадно розправлявся з тими, хто чинив опір або був потенційним противником його політики в регіоні¹. Звісно, такого антиукраїнського спрямування були й документи НКВС-НКДБ, які не були призначені для ознайомлення з ними дослідників, тому й відрізняються наявністю деталей, що дають змогу розкрити механізми реальної діяльності каральних органів. Їхня особливість полягає ще й у тому, що статистичний характер цих документів інколи доповнювався певним аналізом діяльності підпілля й заходів каральних структур у боротьбі з ним, потрібним для керівництва органів держбезпеки².

Документи ОУН і УПА, пропагандивні матеріали потрапляли до органів безпеки під час знищення повстанських бункерів, криївок, розгрому повстанських відділів та місць їхнього postoю. У Галузевому архіві СБУ вони укладені у великі й чисельні томи під назвою «Колекція друкованих видань КДБ УРСР», яка складає наповнення фонду 13. Багатотомні справи цього фонду укладені в 1962–1963 рр. Загальний обсяг колекції документів сьогодні налічує 242 томи. Серед них примітною є справа № 372: «Збірник документів про структуру та характер антирадянської діяльності ОУН та УПА в 1943–1954 рр.». Вона складається із 103 томів та 36647 аркушів. Справа № 376 містить 88 томів, а справа № 398 – 51 том. Усе це документи, вилучені у повстанців і підпільників. Переважна більшість цих матеріалів збереглася лише тому, що була долучена до справ і відправлена до Києва. На місцях вони були б знищені як такі, що «не мають оперативної цінності». Вказані справи містять також унікальну колекцію фотографій, зібрану в окремих 15 томах, та інші важливі графічні матеріали. Отож, чекісти власними руками створили пам'ятник своїм ворогам – воякам УПА, а зібрані ними доку-

¹Малярчук О. М. Аграрна політика партійно-радянської влади 1944–1964 рр.: автореф. дис. канд. істор. наук: 07.00.01 – історія України / Олег Михайлович Малярчук. – Львів: Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича, 2005. – С. 8.

²Гльницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху... – С. 89.

менти стали одним з головних джерел з історії УПА і підпілля ОУН¹.

Хоча згадані джерела охоплюють період 40–50-х рр. ХХ ст., однак значна кількість матеріалів містить опис події більш раннього періоду. Усі документи є машинописними і різняться лише деякими характеристиками (оригінали, завірнені копії, копії) тощо. Загалом, документи радянських органів державної безпеки щодо ОУН і УПА мають викривально-обвинувальну спрямованість, але водночас містять чимало нейтрально-об'єктивної інформації, що має наукову вартість.

Радянські документи про діяльність ОУН і УПА недостатньо систематизовані за територіальним і хронологічним принципами. Для їх дослідження важливою є звітна документація, на основі якої можна реконструювати структуру підпілля ОУН, визначити основні напрями її діяльності².

Тематику українського націоналістичного руху, зокрема, боротьбу радянських органів держбезпеки проти ОУН і УПА широко відтворено в справах фонду 16: Документальні матеріали таємного діловодства Секретаріату КДБ УРСР³ та інших фондах цього архіву.

Загалом, органи безпеки ретельно підбирали матеріали, які були необхідні для боротьби з українським визвольним рухом, тому їхні документи є набагато цікавішими й змістовнішими, ніж ідеологічно забарвлені та переповнені пропагандою матеріали комуністичної партії, оскільки дозволяють чіткіше окреслити реальну радянську дійсність. Проте документи карально-репресивної системи в Україні є доволі розпорошені в різних архівних установах, що ускладнює їх пошук⁴.

¹В'ятрович В. М. Історія з грифом «Секретно». Архіви КГБ розповідають / Володимир В'ятрович. – Львів: Часопис, 2013. – С. 79–80, 81.

²Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху... – С. 85.

³Кокін С. А. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ. – С. 3, 4, 5; Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». – С. 64.

⁴В'ятрович В. М., Кулик І. М. та ін. Право на правду. Практичний порадник із доступу до архівів. – Львів: Часопис, 2012. – С. 25.

Із власне з повстанських джерел інформаційно важливими є звіти, у яких детально передано хід воєнних акцій відділів УПА. Привертає увагу звіт сотні Михайла Оленюка («Олега») за період від 26 листопада до 30 грудня 1944 р. У ньому зафіксовані такі збройні акції повстанців. «Дня 25 листопада сотня зробила скок на большевицький бункер у с. Красно (*Рожнятівщина*), звідки ворог робив облави на місцеве населення. По короткому бою вбито в бункері 10 членів залоги, 1 утік. Зараз прийшла підмога так, що сотня здобичі не забрала. По надходячій помочі вдарено сильним вогнем. У бою відзначився чотовий «Чумак». Дня 1 листопада 1944 р. сотня відбила в с. Чертіж коло Журавна 3 арештовані родини. Дня 1 грудня застава сотні розбила в Майдані одно авто, вбила 5, ранила 2 большевиків, добичу забрала. Дня 27 грудня 1944 р. большевики запримітили дим над лісом і скинули 100 бомб. Із куреня «Скажених» один забитий, один легко ранений. З куреня «Смертоносців» ранений сотенний Олег і 2 стрільців. Бомбування відбувалося кілька днів підряд»¹.

Із друкованих джерел повстанського походження відомості про події на Калущині містить періодичне видання «Ідея і чин» за 1944 р., у якому зафіксовано повідомлення про безчинства польських боївок на теренах краю й збройні сутички відділів УПА з ними².

Важливі історичні матеріали зберігаються у Галузевому державному архіві МВС України, створеному в 1995 р. в Києві. Сьогодні в його сховищах зберігаються матеріали, що безпосередньо стосуються політики репресій в Україні. Адже під час розподілу єдиного колись масиву документів органів безпеки в 1954–1956 рр., більшість матеріалів попередньо єдиної структури, насамперед тих, які стосувалися засуджених за політичними статтями, були передані Комітетові державної безпеки. Натомість, до архіву МВС УРСР відправлено документи на осіб, засуджених за кримінальними статтями (вбивства, бандитизм, –

¹ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Том 62. – Арк. 130–131.

²Вістки з краю // «Ідея і чин»: друков. орган Проводу Організації Українських Націоналістів (ред. М. Палідович). – 1944. – № 7. – С. 20.

перехід кордону). Поділ виявився не зовсім коректним, адже політичних супротивників режиму тоді якраз й судили за кримінальними статтями, бо їхня боротьба трактувалася як «бандитизм». Тому сьогодні в центральному архіві в Києві та архівах обласних управлінь зосереджено тисячі кримінальних справ на осіб, засуджених за злочини, що на той час вважалися кримінальними¹ та інші.

Працюючи із розсекреченими матеріалами, дослідники довідалися про справжню мету «Сталінського рейду» радянських партизанів у Карпати. У червні 1943 р. Й. Сталін особисто поставив перед командиром з'єднання завдання: «обміркуйте комбінації з організації таємного усунення окремих керівників націоналістів з метою допиту про націоналістичні формування та вербування їх як агентів-внутрішників». Знав про реальну мету походу, окрім Сидора Ковпака, лише Семен Руднев. Цей похід мав бути першим ударом по УПА руками радянських партизанів².

Однак найбільш підступним методом у боротьбі з національно-визвольним рухом було створення та використання груп спецпризначення так званих агентурно-бойових груп (АБГ) НКВС-МДБ, що діяли під виглядом відділів УПА, а згодом боївок ОУН упродовж 1944–1953 рр.³

Ці спеціальні групи виконували перевірку оперативної інформації на осіб, причетних до підпілля ОУН, їх захоплення, отримання свідчень від заарештованих провідників ОУН і старшин УПА шляхом допиту їх від імені Служби безпеки, переконання нестійких членів ОУН і схилення їх до приходу з каяттям, а також розкриття окремих епізодів боротьби⁴.

¹Практичний порадник із доступу до архівів / упор. Володимир В'ятрович та ін. – С. 26–27.

²Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Київ: Либідь: Військо України, 1994. – Кн. 1. – С. 170.

³Білас І. Г. Під видом бандитів УПА. Трускавець, 1992. – 16 с.; Репресивно-каральна система в Україні. – Кн. 1. – С. 171.

⁴Сергійчук В. І. Тавруючи визвольний прапор. Діяльність агентури та спецбоївки НКВС-НКДБ під виглядом ОУН-УПА / Київ: ПП Сергійчук М. І., 2006. – С. 11.

Провокативна діяльність МДБ ускладнювала криміногенну ситуацію, бо часом важко було розрізнити дії кримінальних злочинців і органів МДБ¹. Нововідкриті архівні документи також дають чітку картину про чисельність радянських окупаційних військ на теренах області. Згідно з дослідженням Івана Біласа, навесні 1944 р. проти УПА у Станіславську область спрямовано бригаду військ НКВС чисельністю 1328 солдатів і офіцерів² та інші військові підрозділи.

У документах Головного інформаційного бюро МВС Галузевого державного архіву МВС України у м. Києві зберігається «Інструкція про порядок виселення сімей активних учасників ОУН і УПА» № 152 від 15 квітня 1944 р., затверджена Наркомом внутрішніх справ Василем Рясним. Документ складено в м. Рівне, де розташовувався штаб боротьби з ОУН і УПА, очолюваний В. Рясним. Увагу привертають пункти 6, 7, 10 згаданого документа, у яких мовиться таке: «В день виселення опергрупа РВ НКВС-НКДБ разом з військовою прибуває в населений пункт не пізніше 5-6 години ранку. Командування виставляє варту в селі і навколо нього, а також вартових біля хати, тих, хто підлягає виселенню. У хаті звіряють за списком, хто підлягає виселенню, роблять докладний обшук оселі й мешканців, оголошують підставу для виселення, інформують, що брати в дорогу, і виділяють 3 години на збір. Майно описують і реквізують. Усіх підозрілих осіб в населеному пункті затримують»³.

У системі МВС важливими для наукового дослідження могли б стати документи Галузевого державного архіву Міністерства оборони України (кількість фондів 6485), у якому зберігається незначна кількість матеріалів військових частин Прикарпатського та інших військових округів. Однак, комплекс цих документів неповний, оскільки значну їх частину періоду СРСР ще в радянські часи передано на зберігання до центральних-

¹Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. – Кн. 1. – С. 176.

²Там само. – С. 171.

³ГДА МВС України. – Ф. 15. – Оп. 1. – Спр. 37. – Арк. 18–20.

військових архівів Міністерства оборони СРСР. Сьогодні ці фонди розділено кордонами держав, а ті що залишилися в Україні, недоступні для дослідників.

Чимало цікавої історичної інформації можна було б відшукати у фондах Галузевого державного архіву Державної прикордонної служби України, що у м. Узині на Київщині, адже прикордонні війська теж брали активну участь у боротьбі з визвольним рухом, однак ці документи також недоступні¹.

Єдина надія на реалізацію проекту розбудови Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті (ГДА УІНП). Такий архів створено в червні 2019 р. на виконання Закону «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років». Його завдання – пошук, прийом, формування, облік та зберігання архівних документів забезпечення права на доступу до інформації.

У новоствореному архіві буде зосереджено орієнтовно 4 млн. справ з архівів Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції, Міністерства оборони, Державної прикордонної служби, органів прокуратури, судів² тощо.

З-посеред діючих вітчизняних архівів вартісними для вивчення історії повстанського руху 40-х рр. ХХ ст. є фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО). Серед його матеріалів важливими є повідомлення повстанських джерел про збройні зіткнення відділів УПА з польськими військовиками на Калушині навесні 1944 р. Там знаходимо звістки про те, що «11–15 квітня 1944 р. польські банди атакували село Кропивник, спалили 30 хат, вимурдували 15 осіб і пограбували селян». У боях з відділами УНС загинуло

¹Галузевий державний архів Міністерства оборони України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/zverne-nnya-gromadyan/galuzevij-derzhavnij-archiv/>.

²Консультаційний центр з пошуку інформації про репресованих: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3025671-v-ukraini-zavivsa-servis-posuku-informacii-pro-represovanih-u1917-1991-rokah.html>.

80 поляків¹. Підтвердженням цього збройного протистояння є таке повідомлення в джерелах: «29 квітня 1944 р. німецько-польські банди грабували і палили села Боднарів і Кропивник. Повстанська група знищила у бою 43 бандити»².

Сьогодні над вивченням джерел з історії самостійницького руху плідно працює Центр дослідження визвольного руху в м. Львові (ЦДВР), створений у 2002 р. як науково-громадська організація, що вивчає українську визвольну боротьбу в ХХ ст. У його архіві сформовано значну джерельну базу, основу якої складають документи ОУН і УПА. Причому, наукові співробітники інституції зібрали матеріали не лише на території України, а й за кордоном. Зокрема, унікальною колекцією документів є «Архів Миколи Лебедя» (переданий університетом Гарварду (США), створений на базі підпільних матеріалів ОУН і УПА³. У 2003 р. Центр розпочав видання наукового збірника «Український визвольний рух» (на 2019 р. 23 випуски). Наукові співробітники закладу та інші дослідники публікують документи, історичні статті, спогади вояків УПА, наукові праці, приурочені методологічним, історико-теоретичним аспектам визвольного руху, історіографічні студії, дискусії, рецензії, інформації про наукове життя тощо. Вивчення історії ОУН і УПА у Центрі пройшло два етапи свого розвитку: перший – із кінця 1980-х до середини 1990-х років, який означений ейфорійним зацікавленням діяльності УПА. Цей етап, на думку науковців Центру, визначився малокритичним ставленням до джерел та історіографії (насамперед діаспорної) постійним очікуванням відкриття таємних архівних матеріалів; другий етап розпочався від середини 1990-х років і триває донині. Він означений застосуванням критичних підходів до оцінок історії ОУН і УПА, певним її переосмисленням⁴.

¹ЦДАВО Ф. 3833. – Оп. 2. – Спр. 89. – Арк. 215, 215 зв.

²Там само. – Арк 215.

³Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху визвольного руху у Карпатському краї ОУН... – С. 88.

⁴Сухий О. М. Сучасна українська історіографія національно-визвольного руху // Волинь і волиняни у Другій світовій війні: зб. наук. пр. / упор. М. М. Кучерепа. – Луцьк, 2012. – С. 655, 656.

Сьогодні «Центр досліджень визвольного руху» продовжує працю із вивчення та оприлюднення нововиявлених документів з історії ОУН і УПА. У його фондах зосереджено найрізноманітніші джерела з повстанської тематики, які після опрацювання поступово з'являються на сайті установи.

Зокрема, на сторінках Електронного архіву Українського визвольного руху періодично з'являються невідомі раніше документи, виявлені у таємних сховках.

Такий повстанський архів, дотичний історії Калущини, виявлено у 2015 р. Бідон з документами знайдено місцевими мешканцями 31 грудня 2015 р. у лісі в Долинському районі на Івано-Франківщині. Там зберігся архів Калуського окружного проводу ОУН за 1948–1949 рр. Територіально виявлені матеріали охоплюють Калущину, Войнилівщину, Долинщину, Рожнятівщину, Болахівщину та Вигодщину. Знахідка містить повний внутрішній опис документів. Основна складова архіву – детальні звіти підпілля ОУН про події, що відбувалися в Калуській окрузі, інформація про репресії радянської влади щодо місцевих жителів, списки відзначених за службу повстанців та підпільників, перелік полеглих, протоколи загибелі провідників ОУН, фінансові звіти інформаційно-пропагандивні матеріали, призначені для розповсюдження серед населення. Деякі часописи, листівки та бофони (повстанські гроші), що досі не траплялися дослідникам. Науковці ЦДВР запевняють, що після реставрації усі документи буде відскановано, описано й викладено на Е-архів визвольного руху avg.org.ua. у вільному доступі¹.

Усього за останні десять років віднайдено 36 молочних бідонів з документами та речовими джерелами ОУН і УПА. Лише у 2019 р. виявлено п'ять таких бідонів і одну мінометну німецьку скриню. У цих «капсулах пам'яті» збереглися повстанські документи, пропагандивні матеріали тощо.

¹У прикарпатському лісі знайшли бідон з унікальними архівними документами УПА. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/283672-u-prykarpatskomu-lisi-znaishly-bidon-z-arkhivom-povstanskoi-armii>.

12 січня 2019 р. між селами Воронів й Руда, біля Рогаatina (Івано-Франківщина), місцеві мешканці знайшли бідон з архівом УПА за 1945 р. Серед документів – звіти та протоколи Служби безпеки, детальна фінансова звітність про видачу коштів воякам УПА на підтримку пропаганди й матеріального забезпечення.

Ще одну цікаву знахідку відкрито 8 жовтня 2019 р. у Стратинському лісі на Рогатинщині (Івано-Франківщина). Тут зберігалися повстанські документи 1945–1946 рр. Архів знайдено в молочному бідоні та металевому ящику від німецьких мін часів Другої світової війни. В середині поміж документів – бофони (підпільні гроші повстанців), виготовлені на звичайному папері із печаткою тризуба номіналами – від 50 до 100 карбованців. Бофони повстанці обмінювали на радянські карбованці. Архів із Стратинського лісу призначався для інформування лідерів ОУН та головного командування УПА. Дослідники вперше виявили криптоніми підпільної пошти «АА» та «612». Цифронім «612» належав командирові УПА Романові Шухевичу. Серед документів архіву – списки втрат учасників визвольного руху, у яких зазначено псевдоніми або імена двох сотень учасників визвольної боротьби, їхні посади, місце загибелі в бою, найменування тих, з ким вони загинули,¹ і таке інше.

Ці знахідки є цілісними комплексами документів, сформованими самими повстанцями з метою збереження відповідної документації. Здебільшого це пропагандивні архіви (збірки листівок, інформаційних матеріалів, друкованих звітів тощо) та діловодство. Вони мають непересічне значення як масові джерела визвольного руху. Однак їхня цілісність не завжди є гарантованою, оскільки частина документації потрапляє до рук «чорних археологів», унаслідок чого порушуються і комплексність, й інформаційна вартісність зібрань².

¹Швед О. Таємниці молочних бідонів: що приховують «капсули пам'яті» УПА? / Ольга Швед [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50481617>.

²Папакін Г. В. Джерельна база дослідження українського визвольного руху... – С. 86.

У грудні 2020 р. у с. Олеша (Тлумаччина) знайдено матеріали Тлумачького районного проводу ОУН за 1948 р.¹.

До такого типу архівів належить й добре відома сьогодні знахідка повстанських фотонегативів, виявлена у селі Яворів (Косівщина). На плівках зображення українських повстанців і підпільників періоду 1945–1951 рр. Фотоплівки знайдено 24 червня 1999 р. Ганною та Василем Кіщуками у закопаній під сушарнею скляній банці на придбаній у Палія Мицканюка садибі. Всього на плівках 216 сюжетів. Виготовлені з цих негативів світлини тепер відомі під назвою «Яворівський фотоархів УПА». До цієї збірки належать також 162 сюжети оригінальних світлин, виготовлених безпосередньо повстанцями й переданих на зберігання зв'язковій ОУН Василю Русинюк-Копчук. Сьогодні з цієї збірки ідентифіковано більше 50 осіб².

Загалом, незважаючи на розсекречення документів, сьогодні вести мову про наявність повної джерельної бази ОУН і УПА, ще доволі завчасно. Важкодоступними є нині документи з вказаної тематики в архіві МВС (центральному і обласних). Не всі повстанські документи дійшли до нашого часу. Невідомою залишається доля багатьох не знайдених досі «бідонних архівів» УПА.

Отож, повстанські архіви, що їх періодично віднаходять дослідники в різних місцях краю, є унікальним поповненням джерельної бази українського визвольного руху.

На сучасному етапі дослідження національно-визвольного руху післявоєнного періоду важливе значення має комплексне вивчення і оприлюднення джерел у вигляді археографічних видань й документальних додатків до монографій чи окремих публікацій у науковій періодиці. Вагоме методологічне значення мають й джерелознавчі праці.

Серед наукових досліджень на тему національно-визвольної боротьби новизною тематики й підходів до вивчення проблеми привертають увагу джерелознавчі студії Дмитра Ведене-

¹Маслюк Н. Ящик з документами УПА // Експрес. – 2020, 20 лют. – № 7. – С. 2.

²Яворівський фотоархів УПА. Книга-альбом / упор. Василь Гумєнюк. – Львів: Сполом, 2005. – С. 4, 11, 15.

ева¹, Олександра Іщука², Юрія Черченка³, дослідника джерел з історії УПА – Георгія Папакіна⁴ та ін.

Згідно з класифікацією Георгія Папакіна, оунівські й повстанські документи від засадничих до вузькотематичних, складають таку ієрархію: пам'ятки офіційного (службового, інституційного) походження, до них належать ідеологічні, директивні, організаційно-розпорядчі, планові, звітно-аналітичні, інформаційні документи, офіційне листування, різноманітні матеріали агентурної діяльності, обліково-контрольні, слідчі, судові документи. Їх доповнюють приватні листи, щоденники, спогади. Важливим моментом у підході до опрацювання документів ОУН і УПА (зрештою й радянських) є встановлення функціонального призначення джерела: з якою метою цей документ було створено та яку роль насправді він відіграв в історії українського національно-визвольного руху, адже не таємниця, що запланована ціль, котра ставилася під час створення документа, і реальна можуть не тільки не збігатися, а й, навпаки, суперечити одна одній⁵.

Отож, основою наукового дослідження з повстанської чи іншої тематитики є його джерельна база, тобто сукупність історичних джерел різного походження, різноманітних типів, родів, видів і різновидів, що зберігають визначальну інформацію про

¹Веденєєв Д. В. Археографія діяльності спеціальних підрозділів руху українських націоналістів та УПА / Дмитро Веденєєв // Науковий вісник Національної академії СБ України. – 2005. – № 22. – С. 241–249.

²Ішук О. С. Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959–1964 рр.) / Олександр Ішук // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – № 1. – 2009. – С. 87–119.

³Черченко Ю. А. Архів ОУН у Києві / Юрій Черченко // Український археографічний щорічник. – 2007. – Вип. 12. – С. 25–31.

⁴Папакін Г. В. Українські визвольні змагання 1939–1956: джерельний контент / Георгій Папакін. – Вип. 1. Проблеми класифікації й змісту джерел повстанського та радянського походження / відп. ред. Г. Боряк // Інститут історії України НАН України. – Київ, 2012. – 358 с.

⁵Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження. – С. 157.

про історичний процес та людей-учасників подій¹.

Археографічне опрацювання й публікацію повстанських документів про боротьбу УПА на Станіславщині активно здійснює історик Володимир Сергійчук². Окремий том його документального видання «Український здви́г» присвячено визвольній боротьбі ОУН і УПА на Прикарпатті у 1939–1955 роках³.

Тут серед підпільних джерел програмні документи, накази, інструкції, звіти про виконану роботу, звернення до населення тощо. Більшість з них опубліковано дослідником уперше. Видані збірники наповнені інформацією, яка дає змогу відтворити цілісну картину боротьби радянської влади проти УПА й підпілля ОУН на Станіславщині й в регіоні. Важливим джерелом з історії визвольного руху на Калушині є археографічне видання «Літопис нескореної України». У томах цієї серії, окрім власне документів, дотичних тематики ОУН і УПА, записані спогади учасників оунівського підпілля. Увагу привертає розповідь про трагічну долю Ольги Гросберг-Наконечної «Степанівни» із Рошнева, що на Тисмениччині⁴.

Повітова провідниця «Юначок» ОУН, заарештована в грудні в Калуші 1946 р. У травні 1956 р. Ольгу звільнено. У 1942–1946 рр. на Калушині вона здійснювала ідеологічний вишкіл. У селах підбирала дівчат для медсестринських курсів, де навчалися Зеновія Чекалюк («Невідома») з Калуша, Тамара з Мошковець, що біля Войнилова та ін. Дівчат готували до праці в курені («Різуна») Василя Андрусяка. За участю Ольги Гросберг були створені медпункти в Завадці, Кадобній, Томашівцях⁵.

¹Папакін Г. В. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст.: методологія і сучасні проблеми // Вісник Львівського університету. Вип. 53. Серія історична. – Львів, 2017. – С. 82.

²Сергійчук В. І. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – Київ: Дніпро, 1998. – 944 с.

³Сергійчук В. І. Український здви́г: Прикарпаття / Володимир Сергійчук. 1939–1955. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.

⁴Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади. Кн. 2 / Підгот. Я. Лялька, Р. Коритко, М. Онишкевич та ін. – Львів: Галицька видавнича спілка, 1997. – С. 431–439.

⁵Там само. – 431, 432.

6 вересня 1945 р. у Підгорецькому лісі загинув повітовий юнацтва Калущини Володимир Калиній («Артем») з побратимами. За свідченнями Ольги Гросберг; «хлопці попалили папери і пострілялися». Ольга була знайома з дружиною командира УПА Василя Андрусяка Євгенією. Вона допомагала їй переховуватися з малолітнім сином Васильком у Новиці. 19 грудня 1946 р. до місця перебування Ольги опергрупу енкаведистів привів агент-внутрішник «Ворон»¹.

Сьогодні участь жінок Калущини у визвольній боротьбі з більшовицьким окупаційним режимом досліджує Людмила Андрійчук², науковий співробітник Меморіального музею «Калуська в'язниця». Джерельні матеріали з історії жіночого руху в Калуші опублікувала голова «Союзу Українок» Любов Липовська³. Окремого дослідження заслуговує постать Розалії Шуляр («Калини») (1914–1946) з Боднарова, референта УЧХ Галицького районного проводу ОУН (1945–13.03.1946), яка, щоб не дати таємниці підпілля, кинулася у криницю⁴.

¹Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади. Кн. 2. – С. – С. 433, 434.

²Андрійчук Л. І. Участь жінок Калущини у національно-визвольній боротьбі (40-і рр. XX ст.) / Людмила Андрійчук // Калуські історичні студії. – Т. 4. Збірник наукових статей, документів і матеріалів / упор. І. М. Тимів; Заг. ред. О. М. Малярчук. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2020. – С. 101–128; Андрійчук Л. І. Юлія Ганущак («Галичанка») у боротьбі за свободу України / Людмила Андрійчук // Краєзнавець Прикарпаття; регіональний науково-методичний альманах. – 2020. – № 35 (січень-червень). – С. 27–32; Андрійчук Л. І. Особливості медичної опіки відділів УПА в Калуській окрузі ОУН в 40-х рр. XX ст.: огляд джерел / Людмила Андрійчук // Калуські історичні студії. Т. 5. Збірник наукових статей / упор. та відп. наук. ред. І. М. Тимів. За ред. О. М. Малярчука. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2021. – С. 89–113.

³Липовська Л. В. Збірник матеріалів Архіву громадського жіночого руху в Калуші (1940–1950). Частина 2. – Калуш, 2018. – 38 с.

⁴Сергійчук В. І. Український здвиг: Прикарпаття 1939–1955. – Київ, 2005. – С. 500; Стежками Української Повстанської Армії. Туристичний путівник / упор. Р. Гандзюк, З. Федунків та ін. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – С. 14–15; Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. Т. 22: Станиславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 / упоряд.: Д. Проданик, С. Лесів. – Київ-Торонто, 2013. – С. 1143.

Маловідомою є доля співробітниць референтури Калуського окружного проводу ОУН Ольги Левицької («Буря») та Лідії Бурової, заарештованих в лютому 1945 р.¹.

Вартою уваги є діяльність підпільниць Ярослави Волощук (1923–1945) з Грабівки (Калущина), доньки старшини УГА Йосипа Волощука (працювала вчителькою, а згодом друкаркою Богородчанського надрайонного проводу ОУН)². Ганни Прокопів («Мотрі») (11.10.1924), із села Бережниця Калуського району – ?, членкині ОУН (05.1944). Після закінчення санітарного вишколу Ганна працювала у повстанському шпиталі. Була референтом УЧХ Солотвинського районного проводу ОУН (11.1944 – 02.1945). Захоплена відділом НКВС 13 лютого 1945 р. в с. Раковець Солотвинського району. Погодилася на співпрацю та відпущена до підпілля як агент-внутрішник. Затримана на початку квітня 1945 р. Службою безпеки ОУН для допиту. Подальша доля невідома³.

Отже, документальна серія «Літопис нескореної України» (Том 1–5), видана впродовж 1993–2007 рр. є важливим джерелом з історії визвольного руху на Калущині. У ній акумульовано великий масив раніше засекречених документів, що розкривають масштаби боротьби радянських каральних органів супроти визвольного руху. Подані там джерела стануть у нагоді під час ідентифікації учасників підпілля ОУН і УПА.

До археографічних публікацій належать і матеріали української діаспори, зосереджені в Архіві закордонних частин ОУН і УПА та приватних зібраннях, вони стали основою наукових досліджень і документального серіалу «Літопис УПА», у якому зібрано відомості про національно-визвольну боротьбу в Україні.

¹«Особые папки» Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 рр. 3б. док. / упор. Я. Дашкевич, В. Кук. – Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2010. – С. 198–199.

²Стежками Української Повстанської Армії. – Туристичний путівник / упор. Р. Гандзюк, З. Федунків та ін. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – С. 83–84.

³ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 52. – Арк. 181–188; Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. Т. 22. – С. 1123.

Перші праці з історії УПА з'явилися у час, коли ще йшла збройна боротьба. Тому в них з тактичних міркувань не можна було описувати структуру, форми та методи діяльності, а тим більше називати прізвиська командного складу цього військового формування. Незначна інформація про УПА й підпілля міститься в праці провідного діяча ОУН Миколи Лебедя «Українська повстанська армія»¹. Вона вийшла у світ 1946 р. у Мюнхені, тобто у час, коли національно-визвольний рух був на найвищій стадії піднесення. Використовуючи наявні джерела, автор здійснив загальний огляд діяльності ОУН і УПА. Підвищують рівень його праці також документи, вміщені наприкінці книги. Вони дають змогу простежити напрямки пропагандивної діяльності ОУН. Однак ця праця не позбавлена недоліків. Зокрема, у ній яскраво виражена партійна приналежність автора, простежується суб'єктивізм в оцінках окремих подій та дійових осіб, намагання підвищити власну значимість в ОУН (це притаманно більшості авторів). Проте найбільш болючим залишається питання місця й ролі тієї чи іншої сторони у створенні УПА².

Увагу привертає й праця Петра Мірчука «Українська Повстанська Армія 1942–1949. Документи і матеріали»³. Ця книга вийшла друком у Мюнхені 1953 р. і перевидана в Україні в 1991 р. У ній автор-упорядник з'ясував передумови створення й діяльності УПА, а також етапи боротьби органів радянської влади проти неї. Серед розмаїття джерельної інформації у цьому виданні знаходимо й відомості про події на Калущині, які також залучені до нашої збірки (№ 31). Відомості про них почерпнуто із часопису «Самостійність» за 1946 р., в якому було опубліко-

¹Лебедь М. К. УПА. Українська Повстанська Армія. Її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. Ч. 1. Німецька окупація України / Микола Лебедь. [Б. м.] : Видання пресового бюро УГВР. – 131 с.

²Ільницький В. І. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН (1945–1954): історіографія проблеми. – С. 280.

³Мірчук П. Ю. Українська Повстанська Армія (1942–1952): Документи і матеріали. – Львів, 1991. – 448 с. – (Читальня «Просвіти»).

вано хроніку дій УПА у січні-липні 1946 р.¹. У документі наголошено, що в умовах нечуваного більшовицького терору значної технічної й кількісної переваги Червоної армії та військ НКВС українські повстанці продовжують наступ, безперервно турбують ворога, не дають йому змоги закріпитися на окупованій території. Це свідчить про високий бойовий дух і майстерність військової тактики вояків УПА. Вказано тактичні прийоми, що їх застосовують повстанці у боротьбі з ворогом: несподівані напади на військові гарнізони, адміністративні центри, саботажні акції, нищення комунікацій, підприємств, установ, захист населення, замаху на військових і цивільних посадовців, пропагандивні рейди тощо. Як приклад, події на Калущині 6 січня 1946 р. Тоді повстанці розгромили загін прикордонників чисельністю 80 вояків у с. Грабівка, знищили 12 і поранили 17 бійців, у тому числі й лейтенанта НКВС². Докладно передано обставини бою відділів УПА «Дзвони» і «Летуни» 20 січня 1946 р. у лісі поблизу Кадобни³ та інші бойові епізоди.

На значно вищому науковому рівні написане дослідження Лева Шанковського «Українська Повстанча Армія»⁴, у якій автор використав чимало документів, відтворив широку панораму бойових дій та ідеологічних операцій, що проводилися відділами УПА. У його працях значно менше простежується політична заангажованість автора, але відчувається брак джерел⁵.

Важливим дослідженням діаспорної історіографії є праці Петра Содоля⁶ з історії УПА. Вони написані на основі матеріа-

¹Мірчук П. Ю. Українська Повстанська Армія (1942–1952): Документи і матеріали. – С. 117–133.

²Мірчук П. Ю. Українська Повстанська Армія (1942–1952): Документи і матеріали. – С. 118–119.

³Там само. – С. 121–122.

⁴Шанковський Л. П. Українська Повстанча Армія // Історія Українського війська / Лев Шанковський. – Вінніпег, 1953. – С. 634–793.

⁵Ільницький В. І. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН (1945–1954): історіографія проблеми. – С. 280–281.

⁶Содоль П. П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949 / Петро Содоль: Довідник перший. Нью-Йорк: Пролог, 1994. – 199 с. (Бібліотека «Прологу і сучасности»; Ч. 194.1); Содоль П. П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий. Нью-Йорк: Пролог, 1995. – 295 с.

лів закордонних архівів, спогадів учасників визвольного руху й документів з архівних установ України. У цих працях стисло розглянуто питання організаційно-територіального поділу і кадрового складу УПА та керівних ланок ОУН.

Незважаючи на певні неточності, тут зафіксовано важливі біографічні відомості про командирів УПА різних рівнів й учасників підпільної боротьби, що, безумовно, сприяє цілісному дослідженню історії національно-визвольного руху.

Торкаючись питання пропагандивних підпільних видань, дослідник зауважує, що навіть Калуський тактичний відтинок у 1944 р. мав свій друкований орган «За волю України»¹.

У цілому, незважаючи на зазначені недоліки, праці представників української діаспори відіграли важливу роль у висвітленні історії ОУН і УПА, оскільки впродовж півстоліття були єдиним джерелом більш-менш достовірної інформації про український визвольний рух².

Загалом для діаспорної історіографії було характерним створення узагальнювальних праць з історії самостійницького руху в Україні. Ці праці підготовлено на основі вельми вузького кола джерел, переважно повстансько-підпільного походження.

Цим працям притаманне упереджено-позитивне висвітлення всього, що пов'язане з діяльністю ОУН та УПА³.

Водночас, творчий доробок істориків діаспори, особливо стосовно тактики та методів повстанської боротьби, суттєво доповнює відомості про перебіг національно-визвольного руху на Калущині.

Одразу після завершення національно-визвольної боротьби у 50-х роках ХХ ст. почали з'являтися збірники документів з архіву Закордонних частин ОУН. Вони виходили в серії «Бібліо-

¹Содоль П. П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949 / Петро Содоль: Довідник перший. – С. 44.

²Ільницький В. І. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН. – С. 282.

³Боротьба радянського режиму проти українського визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.): військовий аспект: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Розлуцький Назарій Васильович; Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». – С. 197.

тека українського підпільника» (16 книг). У цих книгах друкувалися різні програмні, пропагандивні матеріали самостійницького руху, відомості про тактику боротьби повстанців, хроніки бойових дій відділів УПА.

Події визвольної боротьби на Калущині в 1944–1946 рр. докладно висвітлено у сьомому томі цього діаспорного видання, що має назву «УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр. (Бойові дії УПА)»¹. В означеному періоді повстанськими літописцями занотовано більше 20 збройних зіткнень відділів УПА з енкаведистами та поодинокі випадки індивідуального терору супроти окупантів. Зафіксовані епізоди є свідченням активності самостійницького руху, стійкості й мужності українських повстанців і підпільників у боротьбі з тоталітарним комуністичним режимом.

Важливі епізоди повстанського життя зафіксовано й у великій серії фундаментального документального видання «Літопис Української Повстанської Армії».

Сьогодні це видання публікується у двох серіях – основна, започаткована в 1975 р. у Канаді (станом на 2019 р. світ побачили 53 томи), та нова, що друкується із 1995 р. в Києві (станом на 2019 р. побачило світ 28 томів).

Заснована також біографічна серія «Літопис УПА», «Події і люди», на 2019 р. вона налічувала 35 книг.

Окрема серія «Літопису УПА» має назву «Бібліотека», у ній опубліковані здебільшого спогади учасників подій, наукові дослідження, довідникова інформація (на 2019 р. видано 15 кн.). Разом серіал «Літопису УПА» налічує 131 том².

Загалом, томи основної серії можна умовно поділити на кілька груп. Перша – це збірники, у яких видрукувано документи й матеріали про бойові дії різних військових формувань

¹УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр. (Бойові дії УПА). – [Б. м.]: Видання закордонних частин Організації українських націоналістів. – Ч. II. – 1960. – 442 с. – (Бібліотека українського підпільника; ч. 7).

²Список публікацій про ОУН та УПА світ. Віківанд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wikiwand.com/uk>.

та підрозділів УПА. До другої належать томи, в яких опубліковано архівні документи тих держав, що вели бойові дії проти УПА. У третій групі акумульовано документи й матеріали з періодичних видань Української Головної Визвольної Ради. Четверту складають збірки друкованих видань УПА та підпілля ОУН. В останній, п'ятій групі, зібрано мемуари колишніх вояків УПА¹.

Усі томи основної серії укладено на підставі матеріалів, які зберігаються за кордоном. У цій серії «Літопису УПА» публікуються підпільні звіти, офіційні документи, а також статті, спогади та видання історично-мемуарного характеру. Особливу інформаційну вартість мають звіти окремих адміністративних структур українського підпілля².

Важливі відомості про повстанський рух на Калушині містять окремі томи основної серії «Літопису УПА». Події збройної боротьби повстанських відділів УПА на Станіславщині у 40-х роках ХХ ст., яскраво висвітлені у часописі «Чорний ліс», передрук якого поміщено у третьому томі серії «Літопису Української повстанської армії». Серед поданих у книзі спогадів цікавим є епізод бойового зіткнення куреня УПА «Дзвони» (командир Петро Мельник («Хмара») з радянським військовим підрозділом (70 вояків) у селі Яворівка на Калушині у серпні 1945 р. Унаслідок бою повстанці знищили 30 і поранили 18 солдатів окупаційної армії³.

У томі восьмому, книзі першій, що містить документи Української Головної Визвольної Ради за 1944–1945 рр., є поодинокі нотатки, у яких відображено епізоди збройного протистояння на Калушині. Зокрема, тут зафіксовано звільнення

¹Черченко Ю. А. Документальні видання з історії ОУН і УПА / Юрій Черченко // Архіви України. 2003. – Вип. 1–3 (січ.-черв.). – С. 160.

²Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1950-ті рр.). – С. 88.

³Літопис Української повстанської армії / відп. ред. Є. Штендера. Т. 3, кн. 1: 1947–1948: Чорний ліс: Вид. команди тактичного відтинка УПА (Чорний ліс), 1947–1950. – Торонто: Літопис УПА, 1987. – С. 197–200.

2 вересня 1944 р. повстанськими відділами («Різуна») заарештованих українців (100 осіб) з Войнилівської в'язниці та розгром куренем того ж Василя Андрусяка («Різуна») гарнізону військ НКВС у Ріп'янци 6 січня 1945 р.¹.

Том дев'ятий Літопису УПА є продовженням публікації документів і матеріалів Української Головної Визвольної Ради. Хронологічно він охоплює 1946–1948 рр. Географічно Калущина у цьому томі представлена, мабуть, найповніше. У нашій збірці із цього видання вміщено витяги з публікацій про терор військових гарнізонів у селах Калущини, чисельність військ та населені пункти, у яких були розташовані гарнізони, хроніку бойових буднів відділів УПА, епізоди про виборчу кампанію 1946 р.² (№ 22, № 23, № 24) тощо.

У вісімнадцятому томі Літопису УПА також трапляються поодинокі згадки про збройні сутички відділів УПА на Калущині з військами НКВС та різні випадки з повстанського життя. Зокрема, там зафіксовано трагічний епізод у Цвітовій 26 травня 1945 р., коли хворі на тиф повстанці, заскочені облавниками, покінчили життя самогубством³. У звітах командира ТВ («Магура») Ярослава Косарчина («Байрака») є згадки про збройні зіткнення повстанців з облавниками біля Кадобни 12 травня та 11 червня 1946 р., відмічено потужні облави на Калущині в період від 6 до 16 червня 1946 р. за участю п'ятитисячного військового контингенту⁴.

Окремі події повстанської боротьби на Калущині відображено в томі дев'ятнадцятому. Вони стосуються перебування куреня Василя Андрусяка («Різуна») в Чорному лісі. У збірнику,

¹Літопис Української повстанської армії. Т. 8: Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали. Книга 1: 1944–1945. – Львів: «Літопис», 1992. – С. 146, 172.

²Літопис Української повстанської армії. Т. 9: Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали. – Львів: «Літопис», 1992. – С. 271–285.

³Літопис Української повстанської Армії. Т. 18: Група УПА «Говерля». Кн. 18: Звіти та офіційні публікації / зібрав і впорядкував Петро Содоль. – Торонто: Літопис УПА, 1990. – С. 103.

⁴Там само. – С. 125.

що видається, є витяги з різних повстанських хронік, у яких згадано бій поблизу села Завій (1944 р.), збройні акції куреня УПА Володимира Чав'яка («Чорноти») поблизу сіл Грабівка, Завій, м. Калуш (1945 р.) (№ 1) та інші матеріали.

Маловідомі факти збройного протистояння на Калущині зафіксовано в двадцять четвертому томі, у якому вміщено переклад журналу «Ідея і чин» за 1942–1946 рр. У зазначеному документальному збірнику варті уваги звістки про два жорстокі бої повстанців з енкаведистами біля села Завій у лютому 1945 р. Про ці події в документі мовиться так: «15. II. 46 р. 500 сталінських погромників знову атакували відділ (*назва, або цифронім не вказані.* – *І. Т.*) біля с. Завій. У вогні повстанської оборони ворожий наступ заломився, і енкаведисти, утративши 18 убитими, змушені були відступити. Відділ утратив 6 вбитими і 3 пораненими. 17. II. 46 р. великими силами ворог оточив відділ між сс. Завій, Посіч. У запеклому бою повстанці прорвалися через 2 ворожі перстені в напрямі сс. Рибно, Гутища»¹. З початкового слова «знову» стає зрозуміло, що недавно у цій місцевості вже відбувся бій, перебіг якого в документі опущено. Інший прояв більшовицького терору засвідчує випадок, що трапився 26 травня 1946 року у с. Довге-Калуське, де енкаведисти із засідки вбили листоношу, яка поверталася з роботи².

Значний масив партійних документів із архівних установ України опубліковано у 4, 5 та 22 томах нової серії «Літопису УПА». Розміщені тут документи надзвичайно важливі для висвітлення організації, форм та методів боротьби радянської влади проти УПА й підпілля ОУН на Калущині. Вони містять також деякі біографічні відомості про підпільників і повстанців (№ 96, № 98, № 99, № 102, № 105, № 110, № 116–117, 119).

Отже, сьогодні найбільш об'ємним археографічним виданням з історії УПА залишається багатотомний «Літопис

¹Літопис Української повстанської армії. Т. 24. Ідея і чин: Орган Проводу ОУН, 1942–1946 / ред. Ю. Маївський, Є. Штендера. – Торонто: Літопис УПА, 1995. – С. 514.

²Літопис Української повстанської армії. Т. 24. Ідея і чин: Орган Проводу ОУН. – С. 509–510.

Української повстанської армії» основної серії, в якому зафіксовано чимало фактів, які не знаходять відображення в інших джерелах.

На відміну від основної, в Україні започаткована нова серія «Літопису УПА», базується вона переважно на документах архівних установ України. У книгах цієї серії акумульовано важливі джерела про боротьбу з повстанським рухом радянських партійних органів влади та її силових структур.

Загалом, відомості Літопису УПА суттєво доповнюють фактологічну складову історії повстанського руху на Калушині. Особливістю цього документального серіалу є комплексне висвітлення національно-визвольної боротьби за матеріалами повстанських документів й наративами.

Важливим джерелом історичних знань є періодичні видання діаспори – журнал «Визвольний шлях» та газета «Шлях перемоги», на сторінках яких опубліковано сотні документів й ґрунтовних наукових розвідок з історії ОУН і УПА.

Популярний історико-краєзнавчий характер мають нариси з історії українського визвольного руху, опубліковані у відомому збірнику «Альманах Станиславівської землі», два томи якого вийшли друком в діаспорі¹, а третій в – Україні². Діяльність відділів УПА на Калушині висвітлено у першому томі «Альманаху»³.

Вітчизняну археографію українського визвольного руху представляють документальні видання Інституту історії України НАНУ та вузівські збірники. Із академічних публікацій інфор-

¹Альманах Станиславівської землі: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред. упор. Б. Кравців. Т. 1. Торонто-Мюнхен: друкарня д-ра Петра Белея, 1975. – С. 163–193; Альманах Станиславівської землі: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / Ред. М. Климишин. – Т. 2. Нью-Йорк-Париж: Вид. Центрального Комітету Станиславівщини, 1985. – С. 303–305.

²Альманах Станиславівської землі / ред.-упор. Юрій Гаєцький. – Т. 3. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. – Нью-Йорк-Київ-Івано-Франківськ: Вид-во Центрального Комітету Станиславівщини; Лілея-НВ, 2009. – С. 364–365, 462–464.

³Альманах Станиславівської землі. – Т. 1. – С. 183–184.

маційно вартісним є збірник документів і матеріалів «ОУН і УПА в 1944 році»¹ у двох частинах та «ОУН і УПА в 1945 році»² у двох частинах. Збірка вийшла у світ під науковою редакцією професора Станіслава Кульчицького.

У чотирьох книгах збірки опубліковано 307 документів (154 за 1944 р. і 153 за 1945 р.), чимало з яких почерпнуто не лише з вітчизняних архівів, але й з документосховищ Російської Федерації. У більшості це дерективні, звітні інформаційні та інші джерела. На жаль, у цьому виданні відсутній хоча б стислий джерелознавчий аналіз оприлюднених документів. Немає в ньому й повноцінного наукового апарату. Видання споряджено розлогим вступом від доктора історичних наук Олександра Лисенка.

В окремих документах цього збірника є відомості й про події на Калушині. У цілком таємній доповідній записці секретаря Станіславського обкому КП(б)У М. Слоня про стан боротьби з підпіллям ОУН на Станіславщині в листопаді 1944 р., адресованій (15.12.1945 р.) секретареві ЦК КП(б)У Д. Коротченку, мовиться таке: «В ночь на 21 ноября с[его] г[ода] банда УПА численностью около 100 бандитов совершила нападение на село Добровляны Калушского района (что в 4-х километрах от гор. Калуш), подожгли мост по дороге Калуш – Добровляны длиной 320 метров и срезали телефонные столбы на линии Калуш – Новицы»³ (*Новица. – І. Т.*).

Окрему серію документальних видань становить збірка документів «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст.» 1939–1957, (том. 1–3), укладена вченими

¹ОУН і УПА в 1944 році. Документи. В 2 ч. Ч. 1. / упор. О. Веселова, С. Кокін, О. Лисенко, В. Сергійчук / відп. ред. С. Кульчицький. – Київ, 2009. – 292 с.; ОУН і УПА в 1944 році. Док. В 2 ч. Ч. 2 / упор. О. Веселова, С. Кокін, О. Лисенко, В. Сергійчук. – Київ: Інститут історії України, 2009. – 256 с.

²ОУН і УПА в 1945 році: Збірник документів і матеріалів. В 2 ч. Ч. 1 / упор.: О. М. Веселова (відпов.), В. А. Гриневич., В. І. Сергійчук. – Київ: 2015. – 371 с.; ОУН і УПА в 1945 році: Збірн. док. і матер. В 2 ч. Ч. 2 / упор.: О. М. Веселова, О. М. Гриневич В. А., В. І. Сергійчук. – Київ: 2015. – 366 с.

³ОУН і УПА в 1944 році. Документи. В 2 ч. Ч. 2. – С. 225.

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Період 1944–1946 рр. відображено у двох книгах цієї серії¹. Серед поданих у збірці джерел є документи дотичні Калушчини, витяги з них подано у нашому виданні (№ 61, № 74, № 88–89, № 92–93, № 103).

Важливим джерелом для дослідження історії національно-визвольного руху на Калушчині є мемуари – систематичні чи фрагментарні записи про події минулого, в яких людина брала участь чи була очевидцем подій. Вони супроводжуються їхньою хронологічною фіксацією (листи, автобіографічні нотатки, подорожні записки, щоденники). У них міститься характеристика керівного складу підпілля ОУН і УПА, розкриваються форми і методи боротьби ОУН проти утвердження радянського режиму, репресивну політику влади проти підпілля. Водночас мемуари, як специфічна форма особистого осмислення подій, вимагають обережного аналітичного ставлення, адже вони несуть на собі відбиток авторської суб’єктивності, інколи не позбавлені тенденційності. Натомість спогади (образи, почуття, враження) учасників українського національно-визвольного руху мають свою перевагу, оскільки передають дух того часу, атмосферу боротьби, подають інформацію, яка свого часу не могла бути зафіксована в документах підпілля чи каральних органів².

На жаль, до нас дійшла лише незначна кількість мемуарів, у яких розкрито події визвольної боротьби на Калушчині у 40-х рр. ХХ ст. Цікаві повідомлення про бойові дії повстанських відділів на Калушчині у 40-х рр. ХХ ст. містять спогади

¹Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали / відп. ред. проф. Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. – С. 306–309, 356–359, 361, 416–419, 424, 489–492, 540–541; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 122–126, 133–137, 217–220.

²Ільницький В. І. Провід ОУН Карпатського краю / Василь Ільницький. – Львів-Торонто: Видавництво «Літопис УПА», 2012. – С. 11.

сотника Петра Мельника («Хмари»)¹. Важливі відомості, що стосуються перебування повстанських відділів («Хмари») на Калушині опубліковано у формі витягів у нашому збірнику (№ 34, № 45–47). Окремі епізоди повстанської боротьби на Калушині зафіксовано у спогадах учасника подій Василя Гаргата².

Чимало цікавих і маловідомих бойових епізодів з повстанського життя занотовано у спогадах Степана Фрасуляка³ та хроніках повстанських відділів (№ 35, № 41–42, 49). Цікавим є спомин повстанця Грушко про бій у селі Яворівці на Калушині в серпні 1945 року, опублікований у «Літописі УПА»⁴.

Певне джерелознавче значення мають записи відомостей про життєвий і бойовий шлях повстанських командирів Середньої ланки. Зокрема, про сотенного УПА Андрія Марійчина «Тютюнника»⁵.

З перебуванням на Калушині пов'язані спогади дружини полковника УПА Василя Андрусяка Євгенії Андрусяк, яка певний час перебувала в Новиці й Калуській в'язниці⁶. З подіями в Калуші перегукуються окремі епізоди спогадів репресованого за участь у підпіллі ОУН Кузьми Хобзея.⁷ Між іншим, у них автор згадує стрільця УПА Миколу Луцького з Мислова, що на Калушині, який служив у курені Василя Андрусяка («Різуна»).

¹«В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу 1943–1945 рр.». Спогади. Частина 1: видав «Гуцульщина», 1949 / упор. Ярослав Коретчук, Степан Лесів. – Калуш, 2015. – С. 149, 53, 56–59, 61–62, 184–185.

²Гаргат В. Ф. Повернення до Чорного лісу. Спогади українського повстанця Одчайдуха. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2004. – 228 с.

³Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» – Львів: Центр досліджень визв. руху, 2007. – 424 с.

⁴Літопис Української повстанської армії / відп. ред. Є. Штендера. Т. 3. кн.1: 1947–1948: Чорний ліс: Вид. команди тактичного відтинка УПА (Чорний ліс), 1947–1950. – Торонто: Літопис УПА, 1987. – С. 197–200.

⁵Галицька-Дідух Т. В., Яцків О. Спогади про сотенного УПА Андрія Марійчина «Тютюнника» // Галичина. – 2013. – Ч. 24. – С. 287–293.

⁶Андрусяк Є. І. Спогади / Євгенія Андрусяк. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 128 с.

⁷Хобзей К. М. Тернистими шляхами: спогади. Львів: Місіонер, 2000. – 167 с.

У 1945 р. енкаведисти захопили його, пораненого. Покарання відбував в Норильських таборах¹. Загалом, спогади містять відсутню у документах вартісну інформацію про тактику бойових дій повстанців, їхні криївки, побут² і т. ін. Така інформація важлива в пошуковій діяльності, бо дає змогу встановити долю вояків УПА, уточнити й доповнити особовий склад повстанського відділу.

Вартісну біографічну інформацію про учасників національно-визвольної боротьби подано в згадуваних вже довідникових виданнях з історії УПА Петра Содоля. У книзі другій «Українська повстанча армія» містяться відомості про учасників визвольної боротьби вихідців із Калушини й тих, хто діяв на Калушині. У цьому виданні зафіксовано звістки про Юлію Ганущак (1915–1997) із с. Довпотів. Вона випускниця Дрогобицької гімназії (1935 р.), у підпіллі ОУН з 1940 р. У 1941 р. – окружна провідниця жіноцтва ОУН Калушини. Відзначена бронзовим Хрестом Заслуги. Заарештована у травні 1946 р.³

Довідник містить згадки про курінного УПА Івана Гонту (1913–1944), старшого булавного, а згодом поручника УПА. Мовиться про вишкільні курси, які І. Гонта пройшов у курені УНС «Гайдамаки» восени 1943 р., організацію сотні в лютому 1944 р. у складі куреня «Скажені» (ком. «Різун»). До сотника Гонту підвищено посмертно у 1946/1947 р.⁴

Згадується у Петра Содоля й Ірина Савицька (1925 р. н.). У тра-вні-липні 1944 р. вона була організатором жіночої школи кадрів «Юнацтва» ОУН на Калушині. Доповнення потребує інформація про Казимира Яворського («Бея»), чотового у сотні «Загроза» (ком. «Ромко»), а з осені 1944 р. – командира відділу

¹Хобзей К. М. Тернистими шляхами: спогади. – С. 85.

УПА як історичне джерело // Сторінки воєнної історії України. – Київ, 2005. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 490, 491.

³Содоль П. П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий / Петро Содоль. – Нью-Йорк: Пролог, 1995. – С. 20.

⁴Содоль П. П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий / Петро Содоль Нью-Йорк: Пролог, 1995. – С. 28–29.

«Хорти», майстра з організації засідок. Кавалера срібного Хреста Заслуги за хоробрість (1945) і п'яти Золотих Зірок за 10 поранень (1946 р.). У книзі є також звістка про окружного СБ «Бурлаку»¹.

Перевірити іншими джерелами варто й інформацію про Володимира Горбалья («Галайду»), надрайонного СБ (Калуша) у 1948 р., Калинія Михайла («Дуба») районного провідника ОУН, 1949 р., Богдана Боцана («Жука»), окружного провідника ОУН (м. Калуш), 1951 р., Дмитра Новицького («Карпа»), районного провідника (Калуш), 1948 р., Василя Парипу («Лісовика»), надрайонного провідника (Калуш), 1951 р.².

Доповнення потребують відомості про Володимира Крису («Гордієнка»), окружного провідника Юнацтва ОУН (Калуш), 1944 р., Володимира Рубчака («Крука»), слідчого окружної СБ (Калуш), 1948 р., Надію Посацьку («Олену»), повітового провідника УЧХ (Калуш) 1944–1946 рр., Івана Небиловича («Опришка»), Івана Рудого («Орлича»), повітового провідника (Калуш) 1944–1946 рр., Юрія Маланина («Стукача»), районного пропагандиста (Калуш) (1947), Ярослава Німого («Щорса»), повітового провідника СБ (Калуш) 1944–1945 рр.³ та ін.

Цікаві інформаційні матеріали про учасників національно-визвольного руху на Калущині містять книга Івана Семаньківа «Перемогла ідея»⁴ та мартиролог «Реабілітовані історією» (кн. 3), де зібрано відомості про репресованих каральними органами учасників визвольного руху з Калущини⁵.

¹Содоль П. П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий. Нью-Йорк: Пролог, 1995. – С. 81, 115–116, 125.

²Содоль П. П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий. – С. 128, 132, 133, 136, 140.

³Там само. – С. 129, 138, 144, 151, 156.

⁴Семаньків І. Л. Перемогла ідея. Книга пам'яті національно-визвольної боротьби ОУН і УПА на Калущині / Іван Семаньків. – Калуш, 2002. – 332 с.

⁵Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. У п'яти томах. Том 3. Долинський, Калуський і Рожнятівський райони / упор. Лук'ян Вардзарук – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 596 с.

У книзі Іван Семаньківа вперше зібрано й узагальнено відомості про учасників національно-визвольної боротьби на Калушині в 1942–1952 рр. по кожному населеному пункту. У вступній оглядовій статті упорядника висвітлено основні етапи формування національної ідеї в Галичині, громадсько-політичне життя Калушини в роки ЗУНР, в період польської займанщини, німецької та радянської окупації. З'ясовано, що у відділах УПА воювало 1160 вихідців з Калушини, у тому числі 56 дівчат. У складі боївків ОУН було 542 особи, із них – 10 дівчат. До теренової мережі ОУН належало 663 особи, із них – 159 жінок. Загальна чисельність повстанців і підпільників з Калушини становить 2365 осіб. Вказано боївки Є. Сімківа («Старого»), В. Семковича («Реває»), Готліба («Бурлаки»), Худина («Галайди») та ін. У книзі зафіксовано довідникові відомості про засуджених, загиблих, депортованих, подано біограми діячів повстанського руху¹ тощо.

Більш докладні відомості про згаданих учасників визвольної боротьби містять краєзнавча хроніка Михайла Коломийця², довідник Миколи Когута «Калушина, люди й долі»³ та документальне видання Степана Лесіва «Курінь УПА «Промінь»»⁴.

Чимало важливої інформації про українських повстанців зафіксовано в інформаційно-довідковому виданні краєзнавця Петра Арсенича⁵ та першому путівнику на повстанську тематику

¹Семаньків І. Л. Перемогла ідея. Книга пам'яті національно-визвольної боротьби ОУН і УПА на Калушині / Іван Семаньків. – Калуш, 2002. – С. 11, 20–257, 260–278.

²Коломиєць М. І. Історія Калуша і Калушини у датах, цифрах і цікавих фактах / Михайло Коломиєць. – Брошнів: друкарня приватної фірми «Таля», 1996. – С. 57–64.

³Когут М. С. Калушина: люди і долі / Микола Когут. – Калуш, 2006. – С. 16–22, 45, 73–75, 79, 84–85, 90–94, 108, 117–118, 125–126, 132–133, 139–139, 143, 145, 163, 177, 193, 196, 219, 227, 231, 233.

⁴Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях / Степан Лесів, Петро Ганцюк. – Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – 288 с.

⁵Арсенич П. І. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті / Петро Арсенич // До 65-річчя створення УПА. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2007. – 216.

тику «Стежками Української Повстанської Армії»¹.

Отже, сьогодні у користуванні дослідників визвольного руху на Калущині є значна кількість опублікованих джерел та довідкової літератури, яка у поєднанні з архівними документами й спогадами учасників подій дасть можливість об'єктивно й докладно висвітлити перебіг збройної боротьби у краї.

Важливим напрямком поширення інформації про зміст наявних архівних джерел є створення й оприлюднення довідників і реєстрів документів (зокрема, електронних), інформаційних баз про архівні джерела, тобто розкриття їх складу й змісту для майбутнього дослідження².

Одним із перших археографічних довідкових видань є «Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА», опублікований Сергієм Кокінім³.

Варте уваги й таке важливе довідкове видання з історії ОУН і УПА як покажчик документів у двох випусках – «Фонди з історії Української Повстанської Армії в державних архівосховищах України», підготовлений і виданим дослідником повстанських джерел Георгієм Папакінім⁴. У цих покажчиках подано огляд фондів державних архівів України, в яких зберігаються документи з історії УПА за 1942–1946 рр. та партійно-радянських органів влади в УРСР, в яких відображено боротьбу з УПА в 1941–1957 рр. Їх використання полегшить дослідникові пошук необхідних йому документів.

¹Стежками Української Повстанської Армії. Туристичний путівник / упоряд. Ростислав Гандзюк, Зеновій Федунків та ін. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – С. 6–34.

²Папакін Г. В. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст.: методологія і сучасні проблеми. – С. 83.

³Кокін С. А. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ. Вип. 1: Анотований покажчик документів з фонду друкованих видань (1944–1953). – Київ, 2000. – 214 с.

⁴Папакін Г. В. Фонди з історії Української повстанської армії в державних архівосховищах України. – Вип. 1: Анотований покажчик фондів УПА (1942–1946). – Київ, 1999. – 62 с.; Фонди з історії УПА в державних архівосховищах України (1941–1957). – Вип. 2: Анотований покажчик фондів партійних органів УРСР. – Київ, 2000. – 48 с.

Вартісним інформативним доповненням до згаданих видань буде й джерелознавча стаття Олександра Дзьобана¹ та матеріали архівно-кримінальних справ, опубліковані Сергієм Адамовичем², у яких є чимало цікавих епізодів дотичних подій на Калущині. Серед них нові відомості про долю учнів торговельної школи, вояка сотні («Гонти») Мирослава Ковальчука з Томашівців, бойові дії відділів УПА і т. ін.

Отже, джерельна база дослідження протистояння тоталітарній системі на Станіславщині є доволі об'ємною, проте до кінця не вивченою. Чимало документів та наративів станом на сьогоднішній день уже введено до наукового обігу шляхом публікації у джерелознавчих збірниках чи у вигляді окремих праць із документами у формі додатків. Проте значний масив ще не опублікованих архівних документів містить чимало цікавої історичної інформації про невідомі аспекти національно-визвольної боротьби в краї. Тому джерелознавчі студії архівних фондів та введення до наукового обігу документів, залишаються пріоритетним завданням для дослідників цієї проблеми.

На завершення варто згадати й про втрачені джерела. Дослідження науковців засвідчують значні втрати документів з боку обох супротивників. Частину надзвичайно важливих матеріалів ОУН з фондів ГАДА СБУ було знищено у 1990 р. До числа втрачених потрапили оперативно розшукові справи «Берлога», заведеної на Провід ОУН ще в 1944 р. Із більш як 30-томів цієї збірки уціліло тільки 8, а із 13 томів справи Романа Шухевича залишилася лише одна. У справі № 372 збереглися лише копії окремих документів, дотичних діяльності Романа Шухевича³.

¹Дзьобан О. О. Матеріали до історії ОУН-УПА у фондах відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника / Олександр Дзьобан // *Визвольний шлях*. – 1999. – № 6. – С. 670–674.

²Адамович С. В. Нереабілітована пам'ять / Сергій Адамович. Ч. 1. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. – С. 10–11, 20–21; Адамович С. В. Нереабілітована пам'ять / Сергій Адамович. Ч. 2. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2020. – С. 65–71, 102–105.

³В'ятрович В. М. Історія з грифом «Секретно». Архіви КГБ розповідають / Володимир В'ятрович. – Львів: Часопис, 2013. – С. 80.

В Архівному управлінні СБУ Івано-Франківської області, де повинні були зберігатися матеріали про боротьбу з підпіллям ОУН наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр., були знищені документи про діяльність так званих спецгруп¹. Очевидно, йдеться про агентурнобойові групи (АБГ), що формувалися з колишніх повстанців, та інші джерела.

Стосовно архівно-кримінальних справ, заведених на захоплених повстанців і підпільників, необхідно зауважити, що незважаючи на достовірну інформацію на окремих осіб про їхній арешт, кримінальних справ на них немає. Очевидно, їх не заводили через те, що особи пішли на відверту співпрацю з каральними органами або ж ці справи були знищені чи передані в інші установи².

Дослідник Назарій Розлуцький зауважив, що у фондах райкомів КП(б)У Державного архіву Івано-Франківської області (ДАІФО) документи, що стосувалися боротьби з українським визвольним рухом, були зібрані у так званих «особливих папках». Упродовж року така папка зберігалася в секретаря райкому, після чого передавалася в обласний партійний архів. Однак не в усіх райкомівських фондах є «особливі папки», ймовірно, вони були вилучені самими партійними функціонерами. У фонді Р-753, опис № 1: Станіславський обласний військкомат, невідомо куди поділися справи з річними звітами за 1953–1955 рр., адже за 1952 та 1956 роки такі матеріали збереглися³.

Згідно з дослідженнями історика Василя Ільницького, у цьому ж архіві опис документів з повстанської тематики був переписаний, і слідів знищення не залишилося. Хоча зрозуміло, що відсутність матеріалів про боротьбу радянської влади із визвольним рухом зумовлена їхньою ліквідацією⁴.

¹Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху визвольного руху Карпатському краї ОУН (1945–1950-ті рр.). – С. 89.

²Там само. – С. 91.

³Розлуцький Н. В. Архів Станіславського обкому КП(б)У та архів Станіславського обласного військкомату як джерела до вивчення боротьби радянського режиму... – С. 61.

⁴Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху визвольного руху Карпатському краї ОУН (1945–1950-ті рр.). – С. 87.

За нашими спостереженнями, у згаданому архіві серед документів Войнилівського й Калуського райкомів бракує «особливих папок» з документами про боротьбу з повстанським рухом на Калущині. У фонді 774: Войнилівський райвійськкомат, знищено Справу 9: «Журнал реєстрації вихідних надтаємних і таємних документів» (20 аркушів). У період від 1 серпня до 31 грудня 1944 р. також зникла справа 19: «Журнал реєстрації вихідних таємних паперів з їх змістом» (34 аркуші), що охоплювала період від січня до 31 грудня 1945 р. Про це є відмітки в описі фонду.

Наведені втрати радянських джерел спричинені представниками самих органів безпеки й партійними функціонерами, ще коли вони мали доступ до документів з метою знищити сліди власних злодіянь та інформацію про кадровий склад УПА і підпілля ОУН.

Загалом, опубліковані в збірнику документи й матеріали засвідчують, що у 1944–1946 рр. боротьба каральних органів радянської влади із підрозділами УПА полягала у проведенні масштабних військових операцій (блокад, облав, перевірок лісових масивів, засідок).

Очолювали боротьбу з українським визвольним рухом у період 1944–1946 рр. обласний відділ ББ НКВС-МВС та районні відділи НКВС-НКДБ, внутрішні та прикордонні війська. Їхні дії були спрямовані на знищення учасників повстанського руху й недопущення збройного опору.

Для періоду найбільш активної збройної боротьби (березень 1944 – червень 1946 рр.) були характерними масштабні військові операції з радянської сторони, а з боку УПА – залучення великих військово-тактичних з'єднань (курені та сотні), які також здійснювали збройні акції (наскоки на райцентри, гарнізони, довготривалі рейди). Для цього періоду характерні значні втрати особового складу з боку обох воюючих сторін.

Виявлені у вітчизняних архівах джерела обох ворогуючих супротивників засвідчують, що на теренах Калущини національно-визвольна боротьба в часі її найбільшого піднесення була спрямована проти органів безпеки та прикордонних військ на знищення радянського й партійного активу, недопущення де-

портацій і створення колгоспів, зрив мобілізації молоді до Червоної армії. Власне, у цьому й полягала головна загроза ОУН і УПА, які тривалий час недопускали утвердження радянської влади.

Документальна спадщина про ті буремні роки доволі об'ємно висвітлює перебіг повстанського руху УПА та активну діяльність збройного підпілля ОУН у боротьбі за Самостійну Україну.

Розглянуті наукові праці дають підставу для висновку, про те, що засадничими принципами вітчизняних істориків у дослідженні проблеми національно-визвольного руху є опрацювання та впровадження до наукового обігу значного обсягу раніше не доступних джерел, розширення тематичного діапазону історичних досліджень, розробка методології джерелознавчих студій, об'єктивність та неупередженість у висвітленні проблемних питань повстанського руху. Сказане засвідчує якісно новий науковий рівень творчих здобутків вітчизняних дослідників.

Водночас розглянуті джерела з історії визвольного руху на Калушині вказують на ще недостатнє вивчення й залучення документів з повстанського середовища й радянських установ. Такі документи зосереджені у фондах державних архівів, профільних музеїв, приватних колекціях колишніх учасників подій.

На початковій стадії наукової розробки перебуває проблема реконструкції особового складу відділів УПА та боївок ОУН. Дешифрування потребує значний масив псевдонімів українських повстанців і підпільників, ідентифікація їх на світлинах, адже на фото впізнаються, як правило, відомі постаті повстанських командирів і провідників ОУН.

Незначною є частка впровадження до наукового обігу документів з нововиявлених архівів ОУН і УПА, знайдених у бідонах та інших сховках. Ці матеріали акумулюються в Центрі досліджень визвольного руху у м. Львові, там здійснюється їх реставрація й постійне зберігання.

Перспективним напрямком археографічної діяльності з вивчення джерел повстанського руху на Калушині є виявлення, опрацювання й публікація документів періоду 1947–1951 рр. У згаданій царині успішно працює Степан Лесів, який вже встиг

охопити своїми публікаціями значний масив повстанських і радянських джерел.

На часі підготовка й видання ілюстративних альбомів (фотографій, поштівок, листівок, бофонів), приурочених згаданій тематиці. У цьому зв'язку доцільним могло б стати залучення окремих документів з історії українського національно-визвольного руху із фондів Івано-Франківського обласного музею визвольних змагань Прикарпатського краю, Івано-Франківського краєзнавчого музею, Історико-меморіального музею Степана Бандери у Старому Угринові, архіву Івано-Франківської історико-просвітницької організації «Меморіал» та приватних колекцій.

З метою комплексного дослідження джерел з історії ОУН і УПА інформаційно вартісним для наступних археографічних видань могло б стати опрацювання документів відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, відділу історії Визвольних змагань України Львівського історичного музею, Центру досліджень визвольного руху у Львові, електронного архіву Інституту національної пам'яті в Києві, Архіву закордонного представництва УГВР у Мюнхені (ФРН), матеріалів Музею визвольної боротьби імені Станіслава Бандери у Лондоні, музею Українського культурного Центру у м. Воррен (штат Мічиган США) та інших архівних, наукових та музейних установ. Значні інформаційні ресурси з історії боротьби тоталітарної системи проти українського національно-визвольного руху зосереджені в російських державних архівах.

Автори-упорядники цієї збірки сподіваються на плідну творчу співпрацю зі згаданими музейними та архівними установами.

*Іван ТИМІВ, історик, провідний науковий співробітник Краєзнавчого музею Калущини
Людмила АНДРІЙЧУК, історикinja, наукова співробітниця «Меморіального музею «Калуська в'язниця»*

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

Розділ 1

**Документи про діяльність УПА
й підпілля ОУН на Калущині
в 1944–1946 рр.**

РІК 1944-й

№ 1

Витяг з хроніки бойових дій відділів УПА на Калущині, зафіксованих у спогадах старшого вістуна «Комара» з куреня «Різуна», а згодом «Дзвони»

Січень 1944 – грудень 1945 р.

З дій УПА 1943–1947 рр.

Запис-протокол з оповідань ст[аршого] віст[уна] «Комара», який був на вишколі в курені «Чорні Чорти» в часі липень-листопад 1943 р. «Різуна» до березня 1945 року, а тоді був призначений до новоствореного куреня «Дзвони».

Курінь «Різуна»¹

1. І. 1944 р. вернулася сотня «Благого»² до Чорного Лісу, до к[оманди]ра «Різуна». Того дня о год. 10-й німці почали наступ на табір, обстрілюючи його з сіл Завій, Грабівка й Посіч з польових гарматок (перше стрільно попало в бочку з огірками). Курінь був змушений відступити з місця постою, без втрат. Німці знищили лісничівку й захопили троє коней.

¹«Різуна» – Андрусяк Василь. Народився 1914 р. у м. Снятин (Станіславівське воєводство) у родині робітника. До 1939 р. очолював повітовий провід ОУН Снятинщини. Арештований органами НКВС. Через півроку звільнений і в серпні 1940 р. перебрався за кордон. В Україну повернувся у складі батальйону «Роланд». Від осені 1941 р. до осені 1943 р. – повітовий провідник ОУН Снятинщини. З листопада 1943 р. командир сотні «Змії». На початку 1944 р. командував куренем УПА «Скажені». Узимку 1945 р. очолив 22 ТВ «Чорний Ліс». Загинув у бою 24 лютого 1946 р. Лицар Золотого Хреста Бойової Заслуги 1 кл. Полковник УПА [Тимів І. М. Постає курінного УПА Василя Андрусяка в сучасній вітчизняній історіографії // Полковник УПА Василь Андрусяк «Різуна»: життя і боротьба // Матеріали регіональної науково-практичної конференції 23 лютого 2016 р. / упор. П. Ганцюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. – С. 5–33].

²«Благий» – Хименець Олекса. Народився 11 березня 1912 р. в с. Саджава (Станіславівське воєводство). Член ОУН. Служив у Війську Польському. Від квітня 1941 р. до грудня 1942 р. вояк ДУН та 201-го шудманшафт батальйону. У 1943 р. чотовий вишкільного куреня УНС «Чорні чорти» ім. Є. Коновальця. З листопада 1943 р. чотовий у сотні «Змії». На початку 1944 р. сформував сотню «Месники», а восени 1944 р. – курінь «Месники». Загинув у бою з військами НКВС 21 березня 1945 р. біля с. Лесівка (Богородчанщина). Лицар Срібного Хреста Бойової Заслуги 1 кл. Сотник УПА. [Ремесло повстанця. Зб. праць підпол. УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Руслан Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 257].

З Майдану перейшли в ліс на с. Завій, де заквартирували два тижні. Звідси ходили дві сотні («Прута» і «Чорноти») на Гринівку. Тут оточили школу, вдарили вогнем і все розбили так, що не було що брати. Потім таборували в лісах.

Курінь «Чорноти»

25.XI.1945 р. к[оманди]р «Прут» перейшов над с. Грабівка, а к[оманди]р «Чорнота» над с. Рибне.

8.XII.1945 р. сотні «Сапера» й «Вовка» зробили засідку над сс. Посіч-Завій. (Ту дорогу називали «панська лінія»). О 7-ій год[ині] рано надійшли більшовики. Бій тривав 2 години. Більшовики мали з 15 вбитих, в тому числі і ст[аршого] лейт[енанта], 9 попало в полон без наших втрат.

По більшовицькій стороні були самі росіяни, річники 1925–1926, всі комсомольці. Згодом перейшли відділи в Перегінський район, над с. Завій. Тут одержали наказ розбити більшовиків, які були в с. Завій. Вони рубали тут ліс. (Це були військовики. Частина їх рубали ліс, а друга – тероризувала населення).

Коло 15. XII. 1945 р. о годині 16-й сотня «Явора» зробила засідку на дорозі, якою верталися більшовики з лісу в село на річці Котика, а чота «Кира» з сотні «Сапера» й сотня «Вовка» пішли в ліс на тих, які рубали. Більшовики, вертаючись з праці, натрапили на сотню «Явора», яка вдарила по них вогнем. В той час сотня «Вовка» і дві чоти «Сапера» розбила авто з 18 більшовиками, які їхали з Калуша в с. Завій. Бій тривав одну годину. Вислід: коло 65 вбитих, 1 полонений; здобич: зброя й амуніція. У нас – без втрат. Після бою зайшли в с. Грабівку на вечерю.

Літопис Української повстанської армії. Том 19: Група УПА «Говерля». Книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Зібрав і впорядкував Петро Содоль. – Львів: Видавництво «Літопис УПА», 1993. – С. 128, 132, 134–135.

№ 2

Витяг зі звіту ОУН (б) про політичну та економічну ситуацію на Станіславщині 15 лютого – 10 березня 1944 р.

Станіславщина

Вісті з терену (за час від 15.ІІ. до 10.ІІІ.1944 р.)

КАЛУЩИНА

В Калуші замічено рух мадярських та німецьких військ. Мадярів є біля 450. Вони замагазинували тут около 10 вагонів одягів і обуви. Останньо приїхали дві сотні вермахту, які мають зі собою 20 гармат, по части зенітних. У Кропивнику в ТЕСП (і) й в Брошневі німці позапаковували до скринь всі найновіші машини готові до вивозу. Частину з них вже вивезено до Калуша на станцію. В Калуші і інших місцевостях почалась евакуація фольксдойчів і родин членів німецької адміністрації. До евакуації приготовляються теж деякі українці. 11.ІІ. 50 німців приїхало в село Дубшари (Долинщина). Перевівши дуже докладні ревізії в УОТ¹ і декількох селян, відїхали. При ревізії не знайшли нічого, поговорили, що шукають за українськими бандитами. 10. ІІ. 50 німців приїхало з Долини до Тростянця. Ходили по селі і шукали людей, яких мали на списку. В людей, яких шукали, вдома не застали, рідні не робили нічого. Про все були докладно проінформовані. У висліді арештовано сім осіб, між ними була одна дівчина. Одного чоловіка застрілили. Арештова-

¹УОТ – Українські освітні товариства – місцеві товариства заочної освіти і культурно-мистецької самодіяльності, які діяли в Генерал-губернаторстві в 1940–1944 рр. замість заборонених німецькою владою читальень товариств «Просвіта», «Рідна Хата». Це одноступневі організації, підпорядковані окружним українським допомоговим комітетам (УДК), а через них – референтурі культурної праці в УЦК. Вони були єдиними легальними низовими клітинами, які могли об'єднувати всіх українців, провадити широку культурно-освітню працю, створювати різні самодіяльні гуртки тощо. Їхня діяльність нагадувала працю довоєнних філій «Просвіти». [Енциклопедія українознавств / голов. ред. Володимир Кубійович. – Львів: Наукове товариство імені Шевченка у Львові, 2000. – Т. 9. – С. 3447–3448]. – (Перевидання в Україні).

них вивезли з Долини. На другу ніч невідомі люди напали на станицю укр[аїнської] поліції в Тростянці, забрали двох поліцистів, а коменданта побили зв'язаного залишили на станції. Напасників було 10, вони приїхали двома фірами з Белеєва.

16.ІІ. приїхали на слідство німці, переслухали коменданта та кількох господарів і заарештували двох господарів, та з тим від'їхали до Долини. В ІІІ. та ІV. районах німці стараються майже все населення запрягти до рубки та вивозу дерева з лісу. Селян залякують побоями, грошовими карами, конфіскацією коней. До Болехова та Долини приїхало багато евакуйованих з Бродів, Рудок та Золочева. Серед них є родини добровольців СС «Див[ізії] Гал[ицької]».

24.ІІ. приїхала до села Сівка Калуська німецька жан-дармерія під проводом фольксдойча Ортеля в Угерштало. Після переведення ревізії в трьох хатах арештували одну дівчину, якої брат-форарбайтер бавдінсту був неприсутній під той час. На дорозі арештували ще одного чоловіка, що хотів тікати, але йому не пощастило.

27.ІІ. до села Кадобни повернувся зі Станіславова заступник коменданта відділу союзників (східняк). Він пострілив коменданта німця, обдер його з мундиру і втік у невідомому напрямку разом з двома бійцями. Слідом за ним втекло ще чотири бійці. Ранений німець коли тільки прочунав, враз залярмував решту відділу і ТЕСП у Кропивнику. З ТЕСП-у приїхав директор і книговод зі своєю охороною. Вони залярмували гестапо у Долині.

28.ІІ. приїхало гестапо і розбріло решту «союзників», 15 німців залишились у селі, решта від'їхали.

28.ІІ. Укр[аїнська] поліція вивелила з дому господаря Стасюка в Сівці Калуській. Причина – втеча сина з Бавдінсту.

28.ІІ. в Калуші відбулося протестаційне віче проти більшовицької навали. На нараді закликали до виповнювання всіх державних обов'язків і закликали поборювати «велені кадри».

24.ІІ. з тартаку в Завою втекло 18 татарів (охорона тартаку). Зі собою забрали пару коней, телефонічний апарат і боеприпаси. Прислано нову залогоу, однак утікачі першої ночі роззбріли пришельців. При цьому впало 3-ох німців, 2 з обер-

ляйтером втекли. Слідство, на яке приїхало 50 німців не дало ніяких наслідів. Німецька жандармерія обступила хату одного чоловіка в Перевозі (*так в тексті, правильно: Перевозці – І. Т.*) і забрала звідтіль кілька крісів. У той час зі села впали стріли. Німці втекли. По дорозі зустріли Бурачка Володимира з Підгірок, побили його і арештували.

ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 81. – Арк. 200–202. Оригінал. Рукопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2009. – С. 306–309.

№ 3

Витяг зі звіту Ярослава Мельника «Роберта», обласного провідника ОУН про бойові дії УПА- Захід

Орієнтовно квітень 1944 р.

Станіславівщина

Бої УПА-Захід

Героїчні самооборонні акції УПА-Захід

Як я вже згадував в попередніх записках, після відсунення більшовицького фронту на німецьких тилах в лісистих теренах залишилися великі з'єднання регулярних частин ЧА (*Червоної армії. – Л. А.*), що перейшли до партизанської тактики воювання. Найсильніші з'єднання більшовицьких військ прорвалися в «Чорний ліс», де квартирують частини «Різуна» «ВОП» (*Відділи особливого призначення. – Л. А.*) і ведуть там безупинні бої. Вперше наші відділи були заатаковані передніми стежами противника 24.4 в надвечірних годинах. У висліді одно-годинного бою концентричним машиновим вогнем ворога було відбито при втраті 32 вбитих з його боку, а з нашої сторони 2 важко ранених.

23.4 ворог атакував з флянків місце нашого постю. Многократна перевага противника в людях, амуніції і озброєнні

приневолила наші частини опустити місце таборування, основна причина відступу – брак амуніційних ресурсів.

24.4. весь день ворожі стежі патрулювали ліс і розволожені в лісистій зоні місцевості: Завій, Грабівку, Яворівку, Реп'янку (*Реп'янку – так в документі; правильно – Ріп'янку. – Л. А.*). Ввечері того ж дня ворожа частина в силі 50 осіб піхотинців і 20 кіннотників наскочила на село Завій. Відкритим вогнем одного роя було змушено ворога відступити на вигідніші позиції в лісі.

25.4. в передвечірніх годинах ворог поновив свій наступ на село при підкріпленні новими силами. Зайнявши боєві становища, наша швидко мобілізована чота приняла бій, що тривав около півтора години. Машиновим вогнем противника ППД (*пістолет-кулемет Дегтярьова. – Л. А.*) давав йому весь час перевагу. У висліді по нашій стороні 4-ьох вбитих, 3-ох важко ранених. Втрати противника непомірно більші, але там убитих і ранених під прикриттям вогню всіх стягнули до ліса.

27.4. около сотні диверсантів наскочила в полудневих годинах на село Грабівку. Сильним вогнем Сотня «Різуна» відкинула противника в ліс при втраті з його боку біля 20 вбитими і стільки ж раненими.

28.4. день пройшов спокійно. Ворог, одержавши ніччю десантні поповнення в людях і вогнеприпасах, пригтовляється до удару. На лісових «шансах» зводили перестрілку наші патрулюючі стежі без ніяких втрат.

29.4. о год. 5.30 густими колонами висипалися ворожі банди з 3-ьох сторін лісу на с. Грабівку, торуючи собі дорогу в село машиновим вогнем. Одна наша чота перебувала в заставі і зразу поставила опір. Контрудару не видержала через малі людські резерви. Ворог атакував зі всіх сторін і всякого рода зброєю. Продовж години на місце, де розігрався страшний гураганний вогонь, прибули з допомогою дві подальше розположені наші сотні. Бій перетворився в справжню фронтову баталію. Відзивалися міномети, малокаліброві протиіпанцирні гарматки. Цю частину села, де діяла наша оборона, палив ворог з гарматок. У висліді 14 господарств спалених. В огні знайшло смерть двох наших стрільців, що, важко ранені, не могли рятуватися. Ворог

наступав вперто, не жалуючи людей ні амуніції. Бій тривав 5 і 1/2 год. В часі бою червоні випроварили зі села 23 людей старших і молодих мужчин та роздягнених майже до нага розстріляли поблизу кладовища. Між розстріляними згинув місцевий священник о. Скрутень і о. Микитюк зі Станіславова. Двох наших стрільців, вичерпавши амуніцію, розірвали себе гранатами, щоб не здатися червоним. Крім того, 3-х стрільців важко ранили. Довелось мені бути учасником того історичного бою. З великим признанням мушу висловитися про боеве завдання і героїчну поставу старшин і стрільців.

Роберт

ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 188. – Арк. 36. Копія. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2009. – С. 356–357.

№ 4

Записки Ярослава Мельника «Роберта» про перебіг бойових дій відділів УПА «Захід» на Калушині у квітні 1944 р.

24 квітня 1944 р.

Станіславщина

Бои УПА-«Запад»

Героические акции самообороны УПА-«Запад»

24 апреля 1944 г.

Как я уже упоминал в предыдущих записках, после отступления большевического фронта к немецким тылам, на лесистых территориях остались крупные объединения регулярных частей КА (*Красной армии. – I. Т.*).

Самые мощные объединения большевических войск прорвались в – Черный лес, где расквартированы части «Резуна» – ВОП (*відділ окремого призначення. – I. Т.*) и ведут там непрерывные бои. Впервые наши подразделения были атакованы передовыми отрядами противника 24 апреля (*так у документі. – I. Т.*) в вечернее время. В результате часового боя концентричес-

ким массированным огнём противник был отброшен при 32 потерях убитыми с его стороны – и 2 тяжелораненых с нашей.

23 апреля враг атаковал с флангов место нашего постоя. Многократный перевес противника в людях, амуниции и вооружении вынудил наши части оставить место нашей дислокации. Основная причина нашего отступления – недостаток амуниционных ресурсов.

24 апреля весь день вражеские части патрулировали лес и расположенные в лесистой местности: Завий, Грабивку, Яворивку, Репянку. Вечером того же дня вражеская часть в количестве 30 человек пехотинцев и 20 минометчиков напала на село Завий. Под открытым огнем с одного орудия враг был вынужден отступить на выгодные позиции в лесу. 25 апреля в вечернее время враг возобновил свое наступление на село при подкреплении новыми силами. Заняв боевые позиции, наша мобилизованная на скорую руку чота приняла бой, который длился около полутора часов. Машинный огонь противника из ППД (*пистолет-пулемет Дегтярева. – I. Т.*) все время давал ему преимущество. Итог – с нашей стороны 4 убитых и 3 тяжело раненых. Потери противника несоизмеримо больше, но там всех убитых и раненых под огневым прикрытием стащили в лес.

25 апреля 3 сотни ВОП «Резуна» после укомплектования людьми и амуницией были размещены вдоль огражденного участка. Днем враг не появлялся: встречные бои и перестрелки велись в лесу.

27 апреля около сотни диверсантов напало в полдень на село Грабивку. Шквальным огнем сотня «Резуна» отбросила противника в лес при потере с его стороны около 20 убитыми и столько же ранеными. 28 апреля день прошел спокойно. Враг, получив ночью десантное пополнение людьми и боеприпасами, приготовился к удару. На лесных «шансах» заводили перестрелку наши патрули, обойдясь без потерь. 24-го (*так у документі. – I. Т.*), в 5. 30, густыми колоннами напали вражеские банды с трех сторон леса на село Грабивку, прокладывая дорогу шквальным машинным огнем. Одна наша часть, находившаяся на заставе, сразу же дала отпор. Контрудара она из-за малочисленности человеческих резервов не выдержала. Враг атаковал со

всех сторон, используя оружие разного типа. На протяжении часа, к месту, куда обрушился страшный ураганный огонь, прибыли на помощь две сотни, которые были расположены дальше. Бой превратился в настоящее фронтовое побоище. Отзывались минометы и малокалиберные противотанковые гранаты. Ту часть села, где действовала наша оборона, враг поливал гранатами. Итог – 14 наших хозяйств сожжено. В огне погибли 2 наших стрелка, которые были тяжело ранены и не смогли спастись. Враг наступал упрямо, не щадя ни людей, ни амуниции. Бой длился 5,5 часов. Во время боя красные вывели из села 23 человека стариков и молодых мужчин и, раздев их донага, расстреляло поблизости от кладбища. Среди расстрелянных пропал местный священник о. Скрутень и о. Микитюк из Станиславова. Двое наших стрелков, исчерпав все запасы амуниции, подорвали себя гранатами, чтоб не сдаться красным. Пришлось и мне быть участником того исторического сражения. С огромной признательностью должен высказаться о боевом задании и героическом поведении наших старшин и стрелков. Сотник «Резун» под градом пуль, легко раненный в грудь, успешно ликвидировал целый рой атакующих диверсантов.

Стрелок «Швейк» – пулеметчик, потеряв часть левой ноги и 4 пальца на руке, до последнего выстрела бил врага из укрытия. Трудно описать все эти моменты невероятной ценности. Может, я напишу более подробный репортаж по итогам боя. Очевидно, что сейчас, по итогам того неравного боя, я хотел бы заметить, какую ценную базу, какое хранилище мы вынуждены были на некоторое время предоставить в распоряжение противника. Не связан с нашими небольшими силами в людях и материалах и второй решающий момент – недостаток амуниции и соответствующего тяжелого оружия. Его можно было получить, если бы местный кабинетный командир УПА (*імовірно йдеться про Івана Бутковського «Гуцула», який у першій половині 1944 р. був командиром Військової Округи-4 «Говерла» групи УПА-«Захід».* – І. Т.) не всегда руководствовался идеей о том, «где согласие в семействе». Все это и вызвало настоящие последствия. Большевиков в Черном лесу немного. По нашим подсчетам, около 500 автоматчиков. У них свой ла-

герь около села Невочин (*нині це Богородчанський район Івано-Франківської області. – І. Т.*) в лесу. Упомянутая местность в целом коммунистическая. Ещё летом 1943 г. устраивали там триумфальную встречу Ковпаку. Сейчас тамошние коммунары помогают красным бандам уничтожать наш актив и село. Я поручил «Резуну» сжечь целое село и расстрелять подозрительный элемент. В бою уничтожено 35 красных и дважды столько раненых.

24. IV. 1944.

(підпис нерозбірливий)

ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 66. – Арк. 94–95.
Машинопис. Копія. Переклад на російську мову.

Оубл.: Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы. В двух томах. Том 2: 1944–1945 / Под ред. А. Н. Артизова. – Москва: РОССПЭН, 2012. – С. 185–186.

№ 5

Витяги зі звітів УПА про події на Калущині, репресії НКВС та НКДБ проти населення, депортації, взаємини між українцями і поляками 15 вересня – 6 жовтня 1944 р.

Повіт Калущ

Звіт

Від 15–22. IX. 1944 р.

Облави, ревізії й арештування:

15. 9. 44 р. до Студінки приїхало автом 3 більшовики. Вони зловили 3 мужчин. Кажали, що якщо дадуть їм горілки, то їх випустять. Ті мужчини дали горілки і більшовики їх випустили.

15. 9. 44 р. до Томашівцеь прийшло 4 більшовики і за річкою майже в кожній хаті переводили ревізії. При цьому забирали годинники, запальнички та шукали за добрим взуттям. Кажали, що шукають за бандерівцями.

20. 9. 44 р. в год[ині] 12-тій в полудне через Вістову в напрямі Станиславова везли більшовики-енкаведисти 8 переселених родин зі с. Пійла. Їх ескортувало 50 більшовиків.

20. 9. [44 р.] до Бабина Зарічного приїхало авто енкаведистів. Тут забрали одну родину. Господарку сконфіскували, а всі речі з хати забрали. Коли верталися зі села, постріли двох мужчин, яких забрали до шпиталю до Калуша. Один з них по дорозі помер. В Бабині більшовики говорили, що дівчата вдень тримають стійки, вночі дають бандерівцям масло і яйця, а совітам нічого.

21. 9. 44 р. більшовики разом з поляками вбили у Дубині коло Томашівцеь 5 мужчин 1– з Долпотова (*Довпотова. – Л. А.*), а 4 – з Томашівцеь.

Поляки:

20. 9. 44 р. до Томашівцеь приїхало около 30 поляків, узброєних в кріси і автомати. Заїхали в Камінне, недалеко Дуброви, поранили одного чоловіка, 2 забрали. Цих двох повели в напрямі на Калуш. По дорозі дуже над ними знущалися. Одного пустили, а Хемія Ореста 1925 р., юнака, замордували по дорозі.

20. 9. [44 р.] з Долпотова (*Довпотова. – Л. А.*) до Калуша 5 фір везло контингент. По дорозі зустріли їх узброєні поляки. Збіжжя з фіри Ганущука Івана скинули на інші, а його з фірою забрали до Томашівцеь. Під Томашівцями його вбили.

Рух військових авт по головних дорогах:

З напрямку Сівки до Журавно через Луку і Цвітову переїхало через тиждень 233 авта. З того 52 з нафтою, 52 з військом, а решта з військовим майном. Із Журавна в напрямі Сівки переїхало 133 авта. На захід переїхало 138 фір і 16 тракторів. За звітний тиждень з Калуша на Станиславів через Підгірки й Вістову переїхало 202 авта, 110 більшовиків на конях, 105 піших і 16 фір. Зі Станиславова на Калуш переїхало 378 авт, 27 більшовиків на конях, 558 піших, і 75 фір.

Розпорядження влади:

В кожному селі Войнилівського р[айо]ну треба підшукати мужчину або жінку на агента райфінвідділу, щоб збирати податки.

Подати відомість про бувших депутатів.

До 1. 10. 44 р. мусить бути зданий весь контингент збіжжя.

Різне:

Із листів, які приходять із східних областей СРСР видно, що живеться там дуже зле. Пишуть, що так «добре» поводитьсь, що не бажав би такого життя навіть найбільшому ворові.

Багато вивезених з 1939–[19]41 рр. тепер написали з Казахстану і Сибіру.

24. IX. 1944 р.

Від 21–23. IX. 1944 р.

Повіт Калуш:

НКВД:

21. 9. 44 р. зі сторони Долгої Калуської до Тужилова заїхало авто енкаведистів в числі около 12 осіб. В той час зі сторони Котятич над'їхало 3-ох наших людей. Під час пере-стрілки впав один енкаведист і ранений один боївкар Сокира. Інші два втекли, а ранений д[руг] Сокира забіг до одного господаря і просив, щоб той його сховав. Господар не хотів пустити його до хати і Сокира, боячись, щоб не попав в руки живим, застрілювався. Енкаведисти вернулися в сторону Довгої. Над вечором приїхали вони знову в числі 40–50 осіб, вбили жінку, коло хати якої був бій.

Округа Калуш

Звіт

від 25. IX – 6. X. 1944 р.

В наслідок акції більшовиків майже зовсім перестала йти праця в Долинському повіті. Більшовики спеціально звернули увагу на цей повіт, бо мали багато матеріалів про нього. На-пр[иклад], сотник «Гамалія» (зі старшинської школи) працює тепер на НКВД в Болехові в ступені капітана. На хід праці впливає також близька віддаль фронту, через що терен був повністю заповнений більшовицькими військами.

Більшовики застосували репресії в північній частині калуського повіту і в цілому галицькому повіті. Мимо всіх акцій населення не втратило духа, хоч стрічається багато заломаних одиниць. На мобілізацію пішли чоловіки в загальному в 30 %. Незважаючи на облави, ніхто не хоче йти воювати за «родіну».

Положення в галицькому повіті: більшовики припинили в останньому часі великі облави, зате відбуваються арештування і наїзди ляхків та кацапчуків на села.

* * *

В р[айоні] Калуша більшовики звернули головну увагу на підміські села і на Новицю, де постійно перебуває 10 енкаведистів, які проводять арештування. Облави в Калуському р[айоні] мають місцевий характер.

Більшовики збирають контингент і закріплюється посилений рух всякого рода транспорту в напрямі фронту. Залізничний рух дуже великий, доходить до 31 поїздів денно в обидві сторони. Більшовики розділяють землю лігеншафтів між людьми з наказом все зібрати і половину здати державі, забрати і засіяти повністю.

В р[айоні] Войнилова більшовики по великій акції на ліс біля Дністра, обмежилися до місцевих дій по селах. Шукають головню за мужчинами до війська.

4. 10. 44 р. була облава в Середнім, Сівці Войнилівській і Марківцях, однак нікого не зловили. В загальному в калуському і войнилівському р[айоні] від 1. X. до 5. X. ц[ього] р[оку] більшовики зловили около 250 мужчин, яких передали на воєнкомат.

10. X. 1944 р.

(Без підпису)

ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 80. – Арк. 9–10.
Оригінал. Машинопис.

Оубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали / відповідальний редактор проф. М. Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПК «ЛПК», 2009. – С. 416–417, 418–419.

№ 6

Витяг із суспільно-політичного звіту Калуського окружного проводу ОУН за вересень – жовтень 1944 р.

10 жовтня 1944 р.

Округа Калуш

Станіславівщина

Суспільно-політичний звіт

За час від 15.9. – 6.10.1944 року

Дня 15.IX.44. НКВД при допомозі червоноармійців розпочало планові облави на терені цілої округи. Облави відбулися на ліси й села в цілі ліквідації відділів УПА, підпільників та ловлі людей до ЧА.

Дня 15.IX. більшовики розпочали більшу облаву на болохівські ліси. Рано до с. Болохова приїхав спецвідділ по боротьбі з партизанами в числі 500 осіб. Більша частина цього відділу перейшла до с. Збора. Другий відділ, такий же сильний, приїхав зі сторони Журавна й зайняв села Чертіж і Кулинку. Третій відділ в силі 600 осіб приїхав з Долини і зайняв поля від Турі Великої¹

та поробив завстави на дорозі в лісі на трасі Тура – Болохів.

Відділи УПА одержали відомості про розположення більшовиків, заняли становища. Від Болохова – Летун; від Зборої – боївка районова і Гонти; від Станькови – повітова боївка. Коло 10-ої години більшовики розпочали наступ зі сторони Кулинки й Збори. Першою зустрілася з більшовиками боївка Гонти, яка по 20-хвилиномму бою окружена майже зі всіх сторін, відступила. Рівночасно відступили боївки – районна та повітова. По відступі боївки Гонти більшовики пішли дальше в ліс у напрямі Болохова й табору Летуна. Ті, що пішли в напрямі Болохова, почали відходити до застав Летуна, які були розтавлені на рубежах ліса від Болохова. Летун побачив, що його випирають на чисте поле, відступив через Болохів у кадовбнянські ліси. При переході через Болохів наші вийшли на більшовицьку заставу, яку в кількахвилинному бою розбили.

Того ж дня більшовики перейшли головними лініями ліс, і коло години 16-ої всі вибралися в напрямі Чертежа й Турі Великої.

Дня 16.IX.44 більшовики знова почали перевірювати ліс. Одна група в числі 600 осіб пішла розстрільною з Турі Великої в напрямі Збори, а друга група в такому самому числі пішла розстрільною в ліс з Чертежа в напрямі Болохова. Не стрінувши

¹Тепер с. Велика Тур'я Долинського району Івано-Франківської обл.

нікого в лісі, коло 15-ої обі групи зійшлися і пішли в напрямі Турі Великої.

Вислід облави: з нашої сторони впало 5 стрільців і 8 ранених, а з цивільного населення арештували більшовики і розстріляли 9 людей з Кулинки, а 18 з Болохова. В зв'язку із сутичкою, яку мав Летун із більшовиками в Болохові, більшовики спалили 58 господарств. Зі сторони більшовиків було вбито около 20 осіб і кільканадцять ранених. Більшовики втратили 3 авта й багато іншого майна.

Дня 20.IX.44 більшовики розпочали облаву на кадобнянський ліс. На ліс наступали зі сторони Стефанівки, Кадовбної й Крехович. На дорозі від Болохова до Долини пробили застави. Того ж дня більшовики не мали жодних сутичок з нашими відділами й пішли назад.

Дня 21.IX.44 більшовики поробили сильні застави по селах довкруги цих лісів: у Станькові 500 осіб, у Болохові й Стефаніці около 200 осіб, до Кадовбної, Крехович, Слободи Долинської та Турі Великої дали більшу кількість війська. Всі відділи мали телефонний зв'язок, а також були сполучені з районними осередками Калушем і Долиною. Ці відділи стаціонували у вищезгаданих селах протягом тижня і все висилали більші стежі до ліса, які основно перевірювали ліс. По дорогах і по місцях, куди могли проходити люди, поробили укриті застави, які перевірювали всіх прохожих. 1.X.44 більшовики, перевіривши докладно ліс – вибралися. Слід зазначити, що перед початком облав більшовики були докладно поінформовані про місце осідку наших груп. Ці відомості одержали вони від арештованих людей.

Дня 28.IX.44 відбулося облава на журавенські ліси. Зі сторони Калуського повіту наступало на ліс около 1000 більшовиків. У лісі в той час не було наших груп, більшовики без перешкод перевірили його й під вечір того ж дня вибралися.

Ті самі відділи, що переводили облави на ліси, перевели ряд облав на села, в яких шукали за тими, що не пішли в ЧА. Вони проводили теж і арешти підозрілих, або всипаних людей. З вислідів переведених облав видно, що більшовикам не йшло про змобілізування людей в ЧА, але про зорганізування сітки сек-

сотів. Майже всіх людей, яких зловлено, вони випускали й доручували доносити про роботу бандерівців.

Облави відбулися в таких селах: Станькова, Кулинка, Болохів, Верхня, Перекоси, Дубова¹ (*тепер с. Діброва на Калушчині*. – І. Т.), Мостище, Негівці, Долпотів (повіт Калуш). Під час таких облав вдалося більшовикам зловити кількадесят людей, переважно старших, з яких більша частина вернула вже додому. Облави по селах переводить група в числі 200 осіб. Село обкладають вночі коло години 2-ої й чекають ранку. Ранком на умовлений знак розпочинають облаву. В час облави особливу увагу звертають на рабунки.

Мобілізацію в ЧА шляхом поборів продовжують більшовики далі. До цього часу за виїмком кількох сіл, які були стероризовані більшовиками /Станькова, Збора/, з яких більша частина пішла в ЧА, мобілізація проходить без успіху. Зі сіл пішло 2–3 людей.

Адміністрація, яка складається в переважній частині з поляків і т[ак] зв[аних] «східняків», постійно грозить репресіями населенню за його негативне ставлення до всіх розпоряджень, мовляв, «до місяця ми всіх бандерівців і їх симпатиків виб'ємо», або «нехай бандерівці тепер гуляють, скінчиться війна, тоді ми з ними розчислимося».

Поляки далі ворожо наставлені до українців. Поляки беруть участь у кожній облаві. При цьому вони найбільше грабують наших людей.

Наше громадянство при перших облавах було морально зломане. Тепер часті й безуспішні облави вже не ділають на людей так, як попередньо. Від 1.X.44 облави на села й ліси майже припинені.

Постій, дня 10.X.44 року.

ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 71. – Арк. 262–263. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Лесів С., Ганцюк П. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях відділів / Історичний клуб «Магура» – Історико-меморіальний музей Степана Бандери філія Обласного музею визвольної боротьби – Калуш-Івано-Франківськ, 2016. – С. 132–135.

РІК 1945-й

№ 7

Аналітичний звіт провідника ОУН Карпатського краю Ярослава Мельника («Роберта») про перебіг операцій, проведених органами НКВС в Болохівських лісах у березні 1945 р.

29 березня 1945 р.

Станіславщина

Калущина

Причинки і спостереження на маргінесі (*окраїні, частині краю, – Л. І.*) генеральної весняної прочіски болохівських лісів.

20.II.45. наглим підтягненням спеціальних частин НКВС щільно заблоковано північно-західню частину лісів від лінії Дністра й сильними опірними пунктами замережано (*вкрито. – Л. І.*) залізничну лінію Калуш-Долина. На відстані кожних 100 м на магістралі Калуш-Долина було насаджено сильні застави противника. Евентуальний (*можливий за певних умов, за відповідних обставин – Л. І.*) прорив у напрямі Карпат був майстерно боронений кулеметними гніздами й важчими точками опору. Вихід з ліса з кожною годиною унеможлилювався через поступове затіснювання бльокади. У міжчасі, коли ворог проводив основні заходи кругового наступу – на тилах форпостів по противних кінцях місцевостей утворено запасну лінію оборони, що водночас замикала всі входи і виходи із сіл.

На вигідних стратегічних пунктах установили більшовики польові й зенітні артилерійські батареї. До сіл підтягнуто танки і панцерні вози. В ніч з 21/22.III.45. зі східної та південно-східної частини ліса між Голинем та Станьковою установлено застави для унеможливлення виходу наших відділів на безлісні терени. 22. і 23.III.45. по всіх підлісних селах проведено масові арешти військовоповинного й проскрибованого (*забороненого. – Л. І.*) елементу. В тих зв'язок ліса із селом був позбавлений усіх позорів реальности. Всі спроби нав'язання хоч з одним селом були зірвані ворожими заставами. Про здобуття харчевих арти-

кулів не могло бути й мови. Це фактично була глибоко й майстерно продумана бльокода.

На терені ліса маневрувала сотня Гонти, що в ніч з 22/23.ІІІ.45. була виведена з ладу, натрапивши на ворожу заставу між Стефанівкою і Кропивником та була змушена повернути назад. На світанку 24.ІІІ.45. більшовики почали без стрілу наступ на ліс.

Розстріляно пройшли майже всі квартали ліса. Тим разом основно перешукано всі запусти, хащі й зруби. Тільки стріли за втікаючими людьми із сіл орієнтували про напрям ворожих колон. Грунтовні розшуки по лісу проводили протягом двох днів.

У висліді (*результати*. – Л. А.) трикратно дійшло до сутички між окремими роями із сотні Гонти та більшовиками. Досі занотовано по нашій стороні 20 людей убитими. Точно підведених підсумків поки що немає.

Поважні втрати в людях і матеріалі заподіяли нам більшовики по селах.

Розрідження блокади наступило 27.ІІІ.45. – 28.ІІІ.45. вивів ворог з-під ліса свої останні застави. Всі сили просуваються звільна в напрямі Карпат. Там, коли не впаємо вицофати (*пол. wycofać – взяти назад, вилучити*. – Л. А.) відділів, може створитися дуже серйозна ситуація.

Мої помічення на маргінесі повищої акції такі: треба врахувати можливість, що поновлення такої сильної акції може поновитися, напереднівку /май, червень, липень/, з огляду на економічні моменти, що при всій більшовицькій обрахованості відіграватимуть чи не вирішальну роль. Вже тепер замкнувши щільно ліс, рахували більшовики на те, що ми виголоджені зголосимося самі. Треба признати, що на третьому дні примусової голодівки, як я мав змогу заобсервувати, стрільці в гарячковому стані не являють собою жодної боєвої сили. До того ж момент деморалізації й моральної хирлявості дозволяє рахуватися зі всіма евентуальностями й калькуляціями ворога в часі блокади. Значить, що для забезпечення перед поновленням подібних акцій усі господарчі резерви необхідно негайно забункерувати по всіх лісних масивах і в недоступній полосі Карпат.

Не забуваймо, що ворог даліше розчислює на повалення нашої економічної бази і всякі комбіновані консиквенції (*наслідки*. – Л. І.), що можуть виникнути в наших відділах при умові відсутності достаточного харчового пайка.

Відділи на весняний і літній сезони необхідно розбити на малі одиниці /сотні, а навіть чоти/ з огляду на фахово-командну спроможність наших командирів керувати більшими з'єднаннями. Зрештою при наявній відсутності всяких технічних і учбових середників в бою операції більшими частинами не вдаються.

Передумовою успіху наших кампаній в новому сезоні – може бути тільки створення фронту на всіх відтинках «соціалістичного будівництва».

Значить – на кожному клаптику окупованої території треба обсервувати ворожі сили, а тим самим не дозволити окупантові концентрувати їх на одному якомусь рішальному відтинку.

Щоб центром уваги і терору ворога перестав бути тил /село, точніше ОУН/, а населення революційно активізувалося – необхідно бити ворога скрізь і всюди. Поставлену проблему у найбільшій мірі поруч УПА-відділів і СБ – розв'яжуть ще спеціальні терористичні боївки. Про це в мене окремо випрацьований план.

Слава Україні!

Р О Б Е Р Т

Постій, дня 29.ІІІ.1945 року.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 7. – Арк. 358–359
Оригінал. Машинопис.

Опубл.: ЦДВР. Архів визвольного руху. – Електронний ресурс / Режим доступу: <http://old.avr.org.ua/index.php/viewDoc/1751/>.

**Аналітична довідка провідника «Роберта» про
тактику боротьби радянських військ з підрозділами
УПА на території Калуського надрайону (поблизу
Долини, Войнилова та Болехова)**

Початок квітня 1945 р.

Калущина

На всіх зовнішніх підступах і виходах з лісу ворог льокує сильно укріплені застави, що скидаються радше на блоккуючий перстень. Внутро розсилає грасуючі відділи, силою одного куреня, що проходить розсипною визначені квартали й стрілами орієнтують взаємодіючі застави та маневруючі частини про свій маршрут. На головних прорізах лісу вміщуються сильні засідки, що весь час вижидають мовчазно. В їх напрямі грасуючі в лісі залоги стрілами стараються направити вицофання, евентуально переслідування. При чому ж взаємодія з патрулюючими літаками дуже коректна й серйозна. На маргінесі повищих зіставлень хочу сказати, що перебування в лісі в часі ґрунтовної акції – хоча б одної нашої сотні не гарантує її безпеки при найбільш майстерно приміненій маневровій тактиці.

Тому то видається мені доцільним не фахово порекомендувати нашим відділам, в обличчі запримічення подібних ворожих «інсценуацій» – опускати загрожені лісні масиви й чим скоріше опинюватися на далекому передпіллі, або тилу, понетрованих ревірів.

Там же ж необхідно якось створювати для ворога агресивними випадками нові запальні точки боротьби. Це з одної сторони розпалюватиме його уяву і концентрування сил, з другої ж забезпечить нам ініціативу удару. На цьому місці з увагою, гідною признання мушу навести геройський чин сот[енного] «Середного», що в часі гострої бльокади бол[охівських] лісів тисячними силами ворога – виконала вдачний напад на конвойну валку 7-ми партійних районних «шишок», що верталися білим днем з перселенчої акції у Верхні.

У висліді удару було вбито: голову райвиконкому, начальника райземвідділу, начальника райфінвідділу, районного

агронома та ще 9 чинів неустійненого стажу. Живцем захоплено в полон 14 «ребят», між ними одного лікаря. Войнилівська районна галайстра (*збіговище, юрба. – Л. А.*) наголову була розбита. Повища акція ще дужче змобілізувала скажену заїлість ворога, але він даремно шарпнув сили у всі напрями, шукаючи винуватців.

Постій, дня 9. IV. 1945 р.

Роберт

ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. № 376. – Т. 30. – Арк. 99–102. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали / Відп. ред. М. Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2009. – С. 540–541.

№ 9

Протокол Служби Безпеки ОУН у справі облави більшовиків на село Перевозець

14 травня 1945 р.

Облава
Войнилівщина
в с. Перевозець
квітень 1945.

Протокол

Дня 7.IV.[19]45 рано в год. 10 до Перевізця зі Слобідки і Бабина-Середнього розстрільною (*шеренгою, фронтом. – І. Т.*) по полі надійшли большевики в силі чотирьох сотень. Озброєні 8 максимів (*див словн.*), до 3 гранатомети-дехтярі (*див словн.*), папашки (*пістолет кулемет Шпагіна. – Л. А.*) та найбільше крисів ще царської системи.

Люди побачивши силу війська, почали втікати до лісу, думаючи, що буде облава на село. Однак большевики робили облаву на село і рівночасно на ліс. Коли увійшли під ліс з кількох частин і почали обстрілювати ліс, деякі мужщини зорієнтувались, що нема куди тікати повилазили на дерева, а чотири, які думали втечи та підсувались до відповідного місця, щоб утікати та попались в руки большевикам. А саме попали:

Наконечний Степан [син] Сперидона	1910.
Гулійчук Степан [син] Михайла	1912.
Капустяк Дмитро [син] Михайла	1919.
Андрухів Олекса [син] Михайла	1913.

Ліс переходили в трьох лавах в напрям Черешеньок, де і заночували до другого дня. Друга частина, яка осталась в селі робила поверховні труси. Дивились по хатах, стайнях і стодолах. При тому в селі піймали: Бойчук Михайла [сина] Василя 1923 р. і Климчак Миколу [сина] Степана 1914 р. (бувний станичний господарчий). Вище згаданий вийшов на поле за село, де стрінувся з большевиками. Він витягнув з кишені якісь папір, показав большевикам і його пустили.

В селі крім того нічого не заподіяли та закватерували до над вечора, а над вечером пішли на Черешеньки. Під час кватерування готували обід, ходили по селі, збирали яйця, масло, питали за горілкою. Оповідали, що дуже перемучені, вже безупинно в рейді і голодні. Залапаних відставили до Войнилова. Другого дня з Черешеньок знова тим лісом пішли розстрільною в напрям Темерівець і Селищ (*село Галицького району знищене 12 липня 1950 р. за підтримку ОУН. – І. Т.*).

Дня 9.IV.[19]45 секретар с[ільської] ради в Перевізці Гонський Василь (близько опису ніхто не знає, бо він походить з Войнилова і мешкає на Черешеньках) їхав до Войнилова на Воєнкомат, щоб цих людей: Наконечного Ст[епана], Гулійчука, Капустяка, Андрухового випустили, щоб працювали сторожами шпиталю в Перевізці. Його там не слухали, що він говорив, але за це, що поставав за залапаними (*заступився за полонених. – Л. А.*) та замкнули його. Дня 16.IV.[19]45 вищезгаданого Гонського випустили.

14.V.1945.

13. В.

**ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 57. – Арк. 93–94.
Оригінал. Рукопис.**

Оубл.: [Електронний ресурс / Режим доступу: <http://avr.org.ua/view-Doc/7030>].

№ 10

Протокол Служби Безпеки ОУН у справі облави більшовиків на село Бабин-Середній

14 травня 1945 р.

Облава
Войнилівщина
в с. Бабин-Середній
квітень 1945.

Протокол

Дня 7.IV.45 з Боднарова до Бабина-Середнього прийшли большевики в числі 3 соток. Озброєні: 3 гранатомети максим, 10 дехтярів, ппш та кріси – довгі ще царської системи. Перейшовши міст на Лімниці, розсипались по полі, лугах і ставах. Почали стріляти і наближуватись до села. Одна частина пішла на ліс, а друга лишилась у селі. Вертаючи з ліса змінили свій напрям, в напрям Кудлатівки. Знова друга частина, яка була в селі – на лугах запримітили, що там ховаються люди та почали стріляти. Мужчини почали тікати. Тікаючи з лугів Богдан Олекса с[ин] Івана, 1915 р. псевдо «Стефан» став убитий, а решта втекли.

В селі по хатах полапали ще п'ять мужчин, а саме:

Тимків Тимко с[ин] Дмитра	1912 р.
Атаманчук Матій с[ин] Павла	1915
Тимків Іван	1903
Брецько Йосиф с[ин] Юрка	1899
Барчук Людвік с[ин] Івана	1912

Вище вичеслених людей о годині 3 п[ісля] п[олудня] (о 15.00 год дня. – Л. А.) забрали до Войнилова. Тимків Івана і Брецько Йосифа забрали до Калуша. Тимків Іван з Калуша втік додому 12.IV.45 та криється.

Під час облави ще в селі вбили одного чоловіка з Вістови, який крився у своєї фамілії. Большевики за ним гнались та стріляли поки не вбили. В годині 3 п[ісля] п[олудня] (о 15.00 год. дня. – Л. А.) большевики пішли на Березовець, а частина з арештованими до Войнилова.

14.V.1945.

13. В.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 57. – Арк. 95. Оригінал.
Рукопис.

Оубл.: [Електронний ресурс/ Режим доступу:[http://avr.org. ua/ viewDoc/7024](http://avr.org.ua/viewDoc/7024)].

№ 11

Протокол спостереження Службою безпеки ОУН за перебігом облави більшовиків на село Лука

14 травня 1945 р.

Облава в с. Лука
Войнилівщина

квітень 1945 [р.]

Протокол

Дня 8.IV. [19]45 о годині 4 по полудні з Журавна до Луки приїхало 2 танки, 2 панцерні, 3 авта большевиків в числі 130 осіб. Узброєні 1 гранатометом, 5 кулеметів, папашки (*пістолет-кулемет Шпагіна або ППШ. – Л. А.*) та кріси (*ручна вознепальна зброя. – Л. А.*) – короткі зі шпиками і довгі. Заїхали всі вони в середину села, повилізали та розійшлися по деяких хатах, де переводили труси (*обиуки. – Л. А.*). Стисліші труси робили може в 10 хатах, а решта лиш ходили по хатах і питали чи нема бандеровців. Один старик відповів, що за бандеровці, що вони тут можуть робити, я ще їх не бачив. Я знаю тільки одну Чер[вону] Армію. Таких відповідей в селі було більше. Труси в селі переводили через 2 години. При трусах не найшли нікого, бо гук авт, танків попередив всіх мущин. Одні пішли в ліс, а другі попереїжджали через Дністер в корчі. Коли перевірили село та походились в середину села, та закатерували до другого дня. Під час кватерування дали кругом себе застави від Дністра, Цвітови, Сівки та Слопів. На заставах було по 5 чоловік з кулеметами. Решта війська ще ходили по сусідах та просили їсти. Наївшись постягались (*розійшлись. – Л. А.*) по своїх кватирах і тільки спали. Коло хатів давали по 2 стійкові (*вартові. – Л. А.*), бо говорили, що близько ліс і можуть на них напасти «бандерівці».

На другий день рано 9.IV.[19]45 р. о год. 7, комендант їх зробив звірку, де наказував, щоб на дармо не стріляти, хіба хто

буде утікати, та ще говорив більше. По закінченню цієї лекції стрілецьким рядком пішли за село розложились в розстрільну (*шеренгу*. Л. А.) і пішли в напрямі Слопів провірювати там корчі і там спрямували до ліса. В ліс не йшли. Тільки наперед них і понад ліс літали і розвідчі літаки змінили свій напрям і подались в напрям Довжки.

14.V.[19]45[р.]

13. В.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 57. – Арк. 100. Оригінал. Рукопис.

Опубл.: [Електронний ресурс/ Режим доступу: <http://avr.org.ua/view-Doc/7030>].

№ 12

Протокол Служби безпеки ОУН про арешт жителів с. Підгірки органами НКВС

14 травня 1945 р.

Арештування
в с. Підгорки
Калущина

квітень 1945

Протокол

Дня 9.IV. [19]45 р. о год[ині] 10 рано до с. Підгорки з Калуша приїхало 5 НКВДистів до сільради і заарештували голову Когут Іван Михайла 1912 р., замісника голови сільради Яцишин Михайла 1892 р. секретаря с[ільської] р[ади] Когут Іван[а] Тирентія 1903 р. Арештовання – забрали до Калуша до НКВД. Другого дня 10.IV.[19]45 р. випустили секретаря Когут Івана Тирентія. 12.IV. [19]45 р. випустили голову сільради Когут Іван Михайла. Рівнож 9.IV.44 взяли в стрибки Триндій Данила 1903 р., Пшанчак Михайло 1906 р., Дзюбановський Іван 1903 р., Смольський Василь Бортника 1906 р. ці люди були броніровані і їх примусили в стрибки. Замісника гол[ови] с[ільської] р[ади] не випустили сидять в тюрмі. 14.V.1945.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 57. – Арк. 28. Оригінал. Рукопис.

Опубл.: [Електронний ресурс/ Режим доступу: <http://avr.org.ua/view-Doc/6967>].

№ 13

**Протокол Служби Безпеки ОУН у справі облави
більшовиків на ліс Кудлатівка (Калушина)**

14 травня 1945 р.

Облава
Войнилівщина
на ліс Кудлатівка
квітень 1945.

Протокол

Дня 8.IV.[19]45 о год. 12 в полудне (о 12.00 год дня. – Л. А.) з Бабина-С[ереднього] через ліс Кудлатівський переходило коло 150 большевиків в напрям Долпотова (так в документі; правильно – Довпотова. – Л. А.).

Руснікевич Йосиф [син] Михайла 1916 р.

Козоровський Стась [син] Стася 1912 р.

робили в Кудлатівськiм лісі бункер. Вони несучи чотиня на бункер та большевики їх побачили та почали оббігати та кричати здайсь. Руснікевич кинув чотиня та в корчі подався, а Козоровський підняв руки в гору, де його піймали. За Руснікевичом почали гнатись, та стріляти за ним, але що корчами втік. Заляпаного (схопленого, захопленого. – Л. А.) взяли зі собою, та тепер сидить в Калуші в тюрмі. По дорозі до Долпотова (так в документі; правильно – Довпотова. – Л. А.) більше в лісі нічого не стрічали.

14.V.1945.

13. В

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 57. – Арк. 98. Оригінал.
Рукопис.

Опубл.: [Електронний ресурс/ Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/7027>].

№ 14

**Витяг із документу Калуського окружного
проводу ОУН про події на Калушині**

серпень 1945 р.

К а л у щ и н а

Двотижневий огляд подій
за час 1 – 15.VIII.1945 р.

1. Адміністративні заарядження

З початком місяця большевицька адміністрація видала заарядження про здачу державі поставок зерна. Висота основної поставки є: в господарствах до 5 га – 90 кг зерна від 1 га, в господарствах вище 5 га – 180 кг від 1 га. Крім здачі основної держпоставки, доведено селянам ще план «добровільної» здачі зерна на «фонд ЧА» (*Червоної армії – Л. А.*), що своїм розміром є двократний у відношенні до основної держпостановки.

Для скорого і успішного стягнення поставки роз'їхалися по селах большевицькі уповноважені під охороною війська.

Є чутки, що млини в будучину будуть працювати під стислою контролею, як за часів німецької окупації.

2. Реєстр випадків дня

1.8. Большевики з Вістови підійшли на засідку до Бабина Сер[еднього]. Зловили 2 мужчин і 2 дівчини. Зловлених відставили до Калуша. Опісля одну дівчину звільнено. Три енкаведисти в дорозі з Калуша до Войнилова запримітили на полі одного стрільця з УПА, поранили його вистрілом з кріса, зробили перев'язку і забрали до Калуша.

2.8. 12 енкаведистів питали в Болохові за станичним, опісля, ідучи через ліс до Долини, попали на засідку одної чоти УПА. У висліді 1 вбитий, 1 ранений, решта в паніці розбіглися.

3.8. При перевірці с. Слобідки большевики забрали 2 мужчин, що приїхали шойно з Німеччини. З Луки оголосилося ще 14 мужчин «з повинною». Вночі з 2-го на 3-го большевики з Довгої Вой[нилівської], Збори і Журавна зробили наскок на чоту «Рисів» /Гонти/. Наскок був добре підготований за допомогою провокатора. Чота непередготована до бою розлетілася. Шістьох здалося живими, два були ранені /один помер/. Це було в лісі між Станьковою і Довгою Вой[нилівською].

В Кудлатівці большевики ранили одного мужчину і забрали до Войнилова. Другого дня арештували в селі дві жінки. В Долпотові (*Долпотові – так в документі; правильно – Довпотові. – Л. А.*) Вичка Микола, уповноважений райкому комсомолу організує комсомол. Записав кількох хлопців, що приїхали

недавно з Німеччини. Цих хлопців притягли до Войнилова підписувати заявки.

4.8. Большевики, що квартирували в Протесах, робили перевірку Цвітівського ліса. В Цвітові забрали худобу і одного чоловіка. Переходячи через Дуброву ранили одного селянина.

5.8. Зі Сівки Вой[нилівської] виїхало військо, що було там на постою. В заміну приїхало до села 30 армейців до будови моста.

6.8. За допомогою провокатора в лісі між Довгою і Станьковою витягли большевики зі сховку одного раненого стрільця. Зі Студінки большевики передягаючись по цивільному, постійно ходять по лісу в розвідочних цілях.

В лісі біля Вістови відділ УПА роззброїв і розмундирував большевиків, що там рубають дрова. Забрано також 48 пар коней.

В ночі з 7-го на 8-го большевики перевели сильний трус (*обшук. – Л. А.*) в Мостищах, але без успіху.

Від ряду днів по полях Завадки, Верхні і Степанівки постійно зганяють большевицькі кіннотники.

9.8. Большевики почали робити наскоки на селі під Чорним Лісом. Заходять до ліса.

11.8. Большевики наскочили на с. Мислів і арештували одну дівчину. Одного хлопця ранили. Ранком наскочили большевики на с.Томашівці. Зловили одного чоловіка /втік/, а одного арештували. Слідуючого дня знову приїхали до того що втік, забрали худобу і здемолювали господарство.

7.8. До Болохова приїхали з Долини 20 большевиків та забрали людей, що зголосилися перед 20-тим липня. На їхню заставу того ж дня вийшло 5 стрільців і одна дівчина. У висліді був ранений один стрілець і дівчина, яка слідуючого дня померла.

12.8. В Турі В[еликій] через Болохів на Войнилів приїздило 62 фіри фронтовиків.

14.8. В с. Голинь вночі арештували большевики одну жінку і відставили до Калуша.

Між 7.8. та 15.8. з Войнилова і частково з Калуша забралися фронтові частини.

Окр[ужний] провід
ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 81. – Арк. 305–307.
Машинопис. Копія.

Опубл.: Архів Центру досліджень визвольного руху. Калущина.
Двотижневий огляд подій за час 1–15.VIII.1945 р. [Електронний ре-
сурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/view/Doc/2916>.

№ 15

Витяг з протоколу допиту Службою безпеки ОУН Анни Петрів на псевдо («Пчілка», «Ніна»), агента Войнилівського РВ НКДБ 11 серпня 1945 р.

Р – 31

Войнилівщина
серпень 1945[р.].
Петрів Анна д[очка] Матія
агент внутрішник
Войнилівського НКДБ.

Протокол

Петрів Анна д[очка] Матія
ур[оджена] 22.XII.1929 [р.]
в с. Хлібичин лісний рай[он] Коршів,
Станіславської області
освіта 7 кл[асів] нар[одної] школи рільничка,
українка, юначка від 1943[р.], обласна курієрка
псевдо «Пчілка»

Зізнає, що слідує *(зізнається в наступному. – Л. А.)*:

Під час німецької окупації ходила до школи тамки в своєму селі до 1943 [р.]. В той час рой[овий] провідник «Жук» стягнув мене до себе як спец[іальну] курієрку з району до підрай[ону].

Спец[іальною] курієркою працювала до кінця червня 1944 [р.], але що був близько нім[ецько]-більш[овицький] фронт знали і з села мусіли евакуюватися. При допоміж ком[андира] «Різуна», [що] був мені дуже знаний, бо кватерував кілька разів у хаті моїх родичів і часто ходила до нього до Грабівки. При його допоміж мене втягнула до праці в Перегінщину пров[ідниця] жіноцтва «Калина». В «Калини» я працювала як курієрка і пома-

гала їй в жіночих роботах від пол[овини] місяця липня до вересня.

При кінці вересня пров[ідниця] «Калина» передала мене на роботу [до] пов[ітової] пров[ідниці] жіноцтва «Степанівної»¹. Від того часу в «Степанівної» працювала як кур'єрка до мого арештування більшовиками 18.IV.1945 [р.]. Того дня

¹«Степанівна» «Дарка»; Ольга Северинівна Гросберг-Наконечна. Народилася 18 вересня 1923, с. Рошнів Тлумацького повіту Станіславського воєводства (тепер – Тисменицького району Івано-Франківсько області). Закінчила семикласну школу у рідному селі, торгівельну школу. Член юнацької ОУН з 1939 р., була станичною в рідному селі, вела вишколи. З 1942 р. – районна ОУН, а за пів року повітова провідниця юнацтва ОУН. Навчалась на фармацевтичному факультеті Львівського медуніверситету й одночасно працювала в аптеці. Наприкінці червня 1944 р. направлена в Калуш, де призначена референтом жіночої сітки Калуського повітового проводу ОУН. З весни 1945 р. – референт УЧХ Калуського надрайонного проводу ОУН з новим псевдо «Дарка». У селах вибирала дівчат для медсестринських курсів. На цих студіях, що проходили в Тяпчому на Долинщині навчалися Зеновія Чекалюк («Невідома») з Калуша, Тамара з Мошківців коло Войнилова. Медпункти для УПА були в Кадобній, Завадці, Томашівцях та інших селах. Організувала забезпечення УПА медикаментами. 14 грудня 1946 р. під час облави в с. Новиця впізнана зрадником-стрибком, якого врятувала раніше від смерті. Щоб не потрапити в руки ворога, пустила кулю собі у скроню, однак не загинула. До неї почали застосовувати медикаменти, які порушували самоконтроль, викликали галюцинації. Нова спроба самогубства. У лютому 1947 р. її переведено до загальної камери та розпочато допити і катування аж до імітації розстрілу. 23 серпня 1947 р. трибунал військ МВС Станіславської області засудив героїню на 25 років таборів і ще 5 років позбавлення прав. У 1956 р. її звільнили, але заборонили повертатись в Україну. Реабілітована 9 липня 1992 р. Померла Ольга 9 червня 1993 р. у м. Слов'янську Донецької області. Нагороджена Срібним Хрестом Бойової Заслуги. [Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади. – Кн. 2. – Львів: «Видавнича Галицька Спілка», 1997. – С. 431–439; Когут М. С. Герої не вмирають. Книга 4. – Калуш: «Артекс», 2003. – С. 37–41; Когут М. С. Герої не вмирають. Книга 5. – Калуш: «Артекс», 2003. – С. 77–78].

кватуруючи в Голині разом з пров[ідницею] «Степанівною» і пров[ідником] «Артемом» почула стріли, була облава, але ми думали, що це тільки вивід. Пров[ідник] «Артем» заліз в бункер, а пров[ідниця] «Степанівна» дала мені чотири штафети, а саме: до «Чорноморця», рай[онного] [сільсько]-г[осподарського] ре-ф[ерента] «Остапенка», рай[онного] з фін[ансової] част[ини] ре-ф[ерента] «Максима» і рай[онного] пров[ідника] «Хмеля» і сказала, щоб я ішла з ними в Перегінщину, до Петранки на рай[онний] зв'язок до Кави Василя. Ідучи через Голинь в напрямі Тужилова разом з курієркою «Лісовою» по дорозі за селом затримали мене більшовики [...]. Більшовики нас відпровадили до арештованих. Просиділа півгодини і побачила, що стійковий пускає до клозету (до туалету. – Л. А.) і звернулась з таким проханням до більшовика, щоб пустив також і мене. В той час в клозеті я знищила записки, які мала ще при собі. Перед полуднем покликав мене слідчий на допит до приватної хати [...]. «Ти знаєш що то є ОУН?». – Ні не знаю. – «А банду бачила?». – Ні, не бачила. – «Вот сволоч банда. А де ж тої сволочі нема. А котрі дівчата помагають бандитам?». – Не знаю. В тій хвилині підійшов до хати стрибок з Бережниці, якого я знала – Василь /Матіїв/ [...] побачив мене і поспитав: «А ти звідкіля тут взялась?». – А тобі що до того? Я тебе щось питаю? /вдаю, що його не знаю/. – «Ти мене не пізнаєш?». – Як я тебе можу знати? [...]. Слідчий прислухався тій розмові і поспитав стрибка: «Ті її знаєш?». – Так знаю, то бандитка. Вона була в моєму селі. Слідчий поспитав мене: «А ти його знаєш?». – Ні, я його не знаю. Я його перший раз бачу. Тоді стрибок почав мені доказувати: – Ти не пам'ятаєш як ми стрічалися в Олеськи? Там

¹«Артем» – Калиній Володимир Степанович народився 27 квітня 1923 р. в селі Сваричів Рожнятівського району Івано-Франківської (колишньої Станіславської) області. До 1939 р. навчався в духовній семінарії у Львові. У підпіллі ОУН працював із 1941 р. Повітовий провідник юнацтва ОУН на Калушині з 1942 р. Організаційний референт Калуського надрайонного проводу ОУН. У 1945 році – провідник Калуського надрайонного проводу ОУН. Артем мав криівку в селі Кудлатівка. Загинув у Підгірках 6 вересня 1945 р. Нагороджений УГВР срібним Хрестом бойової заслуги. Похований на Підгорецькому цвинтарі [Криівка «Черемоша». Буклет / упор. Іван Тимів. Калуш, 2017. – С. 4].

були обласні курієрки «Зена» і «Одарка». – Я там не була і жодної Одарки не знаю. Тоді слідчий почав мене просити: «Вони признались нам все, ми і так все знаєм, тільки хочем щоб і ти нам сказала. Скажи кому ти письма доручала?». – Я нікому жодних письм недоручувала [...]. «Говори, бо як не хочеш, то буду з тебе скуру дерти». Слідчий сказав мені встати. – Я встала і почав мене розвідувати. Шукав всюди в одягу, в волосою і в кожному шві [...]. – «Признайся де є «Степанівна»?». – Я нічого не знаю. – Слідчий почав мене бити нагайкою по плечах. Обернув ще мене долілиць (*обличчям до землі, вниз. – Л. А.*) підтягнув ще догори спідничку і сказав: «Вот як не признаєшся то так тобі [...] скрою, що як з бандитами [...], то аж йому [...] почервоніють. А ти вже з бандитами спала?». – Я нічого на це не відповіла. – «Признайся де є «Степанівна», вона мусить бути тут у цьому селі. Признайся, бо так дістанеш, що вже банд[итів] на собі не побачиш». – Я «Степанівної» не знаю [...]. Слідчий держав в руках цибулю та пхав мені в уста і сказав: «тепер мовчи, коли не хочеш говорити». Я Так з цибулею [простояла] 15 хвилин, а шміраки щось писали. Зараз слідчий приступив до мене, вийняв з уст цибулю і каже: «Признайся по добру [...]». Так мене мучили питаннями через кілька хвилин, але я нічого не призналась. Слідчий роззлостився і вдарив мене в лице аж потекла кров з носа [...]. «Ну, говори». – Що буду говорити коли я нічого не знаю. – «Вот зараз будеш знати, ложись на лавку». – Я поклатась (*лягла. – Л. А.*). Слідчий вдарив мене до 20 буків і сказав: «Вот вже не зможеш з бандитами спати. А скільки вже перепустилась бандитів?» – Я нічого не відповіла [...]. «Як поїдеш до Калуша, то все скажеш».

Дня 18.VIII.[19]45 [р.] зібрали всіх арештованих, сказали стати в 4 ряди і так відпровадили до Калуша і замкнули до тюрми. Дня 24.VIII.1945 [р.] покликав мене на допит слідчий, – знаний мені ще з Голиня і запровадив на другий поверх [...]. [Слідчий] витягає з бюрка «Степанівну» і показує мені: «Знаєш оцю жінчину?». – Це «Степанівна» відповіла я. – «Звідки вона?». – Звідки не знаю. – «А де вона тепер?». – Я її бачила в Тужилові, в Голині. – «А чого ти нам в Голині нічого не призналась?». – Бо я боялась, щоб ви мене не били. – «А от бачиш,

ти говориш, а ми не б'єм». – Я тоді думала так, а тепер інакше [...]. «Яким чином ти опинилась в Голині?». – Мою родину евакуювали аж до Бережниці зі мною разом і я була разом з родичами та немалисьмо що їсти. У сільських дівчат я довідалась, що в Грабівці квартирує сот[ник] «Різун». Я його знала, бо він у нас квартирував ще за німців і пішла до нього, бо мене тут ніхто не знав і не могли прийняти до праці. «Різун» написав штафету до Бережниці до «Калини» і «Калина» прийняла мене до роботи. – «До якої роботи?». – Як кур'єрку. Коло «Калини» я курієрила не довго всього до 2 тижні. По двох тижнях «Калина» мене передала до «Степанівної». – «А тепер в кого працюєш?». – В «Степанівної» як повітова курієрка! [...]. «А як називається «Калина»?». – Базюк Настуня родом з Бережниці. – «Чим вона працює?». – Рай[онна] пров[ідниця] жіноцтва Перегінського р[айо]ну. – «Куда ти ішла як ми тебе залапали?». – В Перегінщину до Петранки. – «За чим?». – Носила штафети. – «До кого?». До «Чорноморця», «Остапенка», «Максима» і «Хмеля». – «Котрого з них знаєш?». – Знаю лиш «Хмеля». – «Хто він є?». – Рай[ойнний] пров[ідник]. – «Звідки він?». – З Угринова Старого. – «Як називається?». – Незнаю [...]. «Як ти була у Брежниці то чула про «Роберта»?». – Чула. – «Що ти про нього чула?». – Що «Роберт» сам з Бережниці і є якимсь банд[ерівським] провідником [...]. «А чого ти не хотіла нам нічого в Голині сказати?». – Бо я боялася, що ви будете бити або застрілите. – «То так тобі бандер[івці] наговорили, але в нас відворотно». – Я вже бачу. – «А чи знаєш нащо ми тебе питаєм?». – Щоб скорше банд[итів] вибити. – «От бачиш, чим скорше виб'єм то скорше війна скінчиться і краще заживем».

В середу 25.04.[19]45 [р.] о год[ині] 8 рано покликав мене той самий слідчий, до тої самої кімнати, попросив сісти. Я сіла і сказав: «Вот ти в Голині нам нічого не говорила, бо не розуміла, а тут троха кажеш, але чогось криєш *(ще щось приховуєш. – Л. А.)*. Скажи чого будеш крити німецьких підлизників. Вони тобі говорили, що вони боряться за самостійну Україну. То неправда, вони боряться за куркулів та поміщиків. Чого в бандеровцях самі куркульські сини, а в нас самі бідні? Тому ти не старайся їх закрити *(захистити. – Л. А.)*. Все говори що знаєш,

тоді тебе випустим і ти своєю співпрацею допоможеш їх ви-
нищити. Згоджуєшся?». – Згоджуюсь, відповіла я. – «А тоді
заживемо по радянському. За це що ти нам допоможеш, ми тебе
вберем, пішлем в школу, а по школі вийдеш заміж за нашого
солдата, а навіть за лейтенанта». – «Кого знаєш в Тужилові?». –
Господиню в якої мешкала «Степанівна», але назвиська її не
пам'ятаю і «Данка», який працює в пов[іті] в ф[інансовій]
реферантурі. Назвисько його Яців. Що будеш робити, як ми тебе
випустим? Те, що скажете. Будеш з нами співпрацювати? Буду.
Відповіла я. – «Вот я тебе випущу, лиш робити мусиш то що я
тобі накажу». – Добре, відповіла я. – «Будеш розслідувати
всюди, де тільки будеш кватерувати, хто співпрацює з банде-
рівцями. В котрій хаті кватерує «Степанівна», чи приходить до
неї «Роберт»; хто заходить до неї, котрі дівчата заходять до неї,
чи вона в Голині чи куди відійшла, де відійшла; коли бандеровці
заходять в село, тоді помагай варити вечеру, вивідай кілька їх,
яка зброя і все точно; в котрій хаті кватерує «Ворона». Ти все
слідкуй і списуй на список [...]». – «Про це, що я з тобою
говорив, нікому не говори». – Добре, відповіла я [...].

В тюрмі сиділа я до п'ятниці 26.04.[19]45 [р.] того дня о
год[ині] 5 р[анку] шмірак покликав мене до слідчого. Слідчий
попросив мене сісти, я сіла. – «Згоджуєшся співпрацювати?». –
Згоджуюсь. – «Щоб співпрацювати, то треба підписати заявку».
– Добре, відповла я. Слідчий подав мені заявку, я підписала Пет-
рів Анна Матіївна, псевдо мені не давали, а змісту заявки також
собі не пригадую. На заявці лише була печатка і підпис енкаве-
диста – «Я зараз запроваджу вас до тюрми, а з тюрми викличу
тебе ще з другими 5-ма дівчатами і всіх 6-ть відішлю на Саліну
до роботи. Там дістанеш посвідку, що ти працюєш на Саліні і
тебе через браму пустять і ти підеш до Голиня і будеш про-
водити свою роботу. Кожному говори, що нічого не призналась,
і тебе дано на роботу і ти втікла. Посвідку дістанеш на те, щоб
ти могла висказатись, що ти в дійсності була на роботі.

До нас прийдеш в понеділок на базар. На базарі будеш
сидіти на лавці, де будуть продавати цибулю. Я там прийду і
буду в тебе щось купувати. Вбраний я буду як звичайний
армієць і повідомлю тебе що маєш зробити і де маєш прийти на

другий раз [...]. Скінчивши те подав мені руку і сказав: «Бажаю тобі успіхів в праці, виконуй ти скоріш своє завдання, яке тобі припоручено. Досвідання». Досвідання, відповіла я [...]. В тюрмі я ще просиділа до 3 години і прийшов шмірак і викликав зі мною 6 жінок, передав 4-ом стрибкам, а стрибки відпровадили нас на Саліну. За нами ішов один енкаведист, який на Саліні покликав найперше мене, і видав мені посвідку, а пізніше другим. Я діставши посвідку, вийшла за браму через місто в напрям Пійла. За мною вийшла дівчина з Кропивника і пішла в напрям Кропивника. Прізвища її не пригадую собі. Чи мала також завдання таке як я, я не знаю. Я прийшла до Голиня і зайшла на свою стару квартиру і зголосилась до «Степанівної» (на квартиру «Артема»), і сказала їм так, як намовив мене слідчий [...]. «Степанівна» і «Артем» мені повірили. «Зелений» і «Смолоскип» казали до «Артема» і «Степанівної», щоб мене віддали до повірки на СБ. То «Степанівна» сказала до «Смолоскипа» і «Зеленого»: «Я вірю в те, що вона не виказала нічого. Вона прекрасно знала де я на квартирі і бункер «Артема», а по мене і «Артема» ніхто не приходив». Спочатку пров[ідник] «Артем» на пропозицію «Зеленого» і «Смолоскипа» погоджувався, а пізніше цілком змінив думку і сказав: «Не позволю на те, щоб її СБ пров[іряло» [...]. З «Степанівною» я працювала до кінця травня, або початку червня, точно не пригадую собі. В той час стягнув мене пров[ідник] «Доктор» – шеф обласних зв'язків, на обласну курієрку. Я списала перебіг слідства, яке перевело НКГБ. Працювала як курієрка з області до округи, яка містилась в Турі-Великій, Долинського р[айо]ну. Від доктора ходила з поштою в Перегіншину. Пошта була для: «Пастиря», «Хмеля», «Їжака», «Максима» [...]. Один раз пригадую собі ходила через Калуш, Хотінь, Підмихайля аж до Бережниць і Петранки. Звідтам вертаючи забирала пошту до «Роберта», «Сірого», «Доктора», «Верховинця». З Берлогів від «Хмари» забрала радіо, на записках була адреса по псевдах, а до пров[ідника] «Роберта» – Р-24. До «Доктора» – Магнас [...]. В «Доктора» була курієркою до 27. 07. [19]45 [р.]. Того дня «Доктор» післав мене до Томашівцеь по речі, які остались в Томашівцях окружним есбістом «Климом», як я його перепроваджувала, бо вилізли ми перед тим на

большевицьку засідку. Того дня я вийшла з Цвітови о год[ині] 2 п[о] п[олудню] (о 14.00 годині дня. – Л. А.) і зайшла до Томашивець перед вечером. А що речей не можна було стягнути (зібрати. – Л. А.), я заночувала в Долинської Євгенії станичної санітарної ланки. Спати лягли в стодолі. Спала Євгенія, її сестричка і наречений Євгенії і боївкар пов[ітової] боївки СБ «Хмара» [...]. Вечером о год[ині] 10 я пробудилась і почула більшовицьку мову [...]. Мадяр на мене придивився і сказав: «А в Тужиліві осіню була на жнивах?». – Я в Тужиліві не була. – «А не пригадуєш собі як в Тужиліві сиділисьмо разом я, «Степанівна», «Артем», «Смолоскип», «Сікач», «Ігор», «Данко», «Чорний», «Дарка» сиділа на машинці, а ти диктувала єї ?» [...]. – Ні, непригадую. – «А Мадяра не пригадуєш собі, «Пчілко?»». Шмірак тоді сказав: «Краще було б тобі все туту сказати, де станичний, де бункери, які знаєш, котрі тут ще дівчата, а тоді тебе пустим, а їх заберем». – Ні, я там не була. Шмірак вдарив мене в лице і сказав: «Поїдеш до Довгої і там все розкажеш» [...]. Шміраки розійшлися попід хати, а мене і Євгенію забрали на фіру, троха почекали на шміраків і від'їхали до Довгої [...].

Шмірак запровадив мене до хати, де застала 5 шміраків з довгими погонями, які мали по 4 і 3 звізди (зірки. – Л. А.) [...]. Слідчий не дав мені говорити: «Вот ти не хоч говорити, а ми все точно знаєм і тобі скажем. Твоє псевдо «Пчілка», пров[ідники] «Степанівна» і «Артем» і «Орлич». Ти є курієрка. До Томашивець ти приходила з письмами, а Євгенія санітарка [...]. Правду говорю, чи неправду?». – Правда, відповіла я. – «Не краще було б тобі давно признатись на місці. Булибисьмо всіх забрали, а тебе випустили, а не в стайні тримали». – Я в Томашівцях нічого не знала, а якщо була б призналась, то бандерівці були б мене розстріляли [...]. «Котрі з тобою дівчата були в Томашівцях. Чи може навіть сама «Степанівна» є?». – В Томашівцях нікого я не бачила. – «А де ти зі «Степанівною» останній раз бачилася?». – В Голині. – «А де є «Артем»?». – «Артема» я вже більше як тиждень не бачила. Він десь ховається в лісі. – «А з ким він там ховається?». – Є ще там більше хлопців, але я не знаю. – «А що то за хлопці?». – Боївкарі їх, відповіла я. – «А між ними є провідники?». – Їх особисто я не знаю і не можу сказати. – «А де

в лісі «Артем» ховається?». – В Колдубмянським (так в документі; правильно – в Кадоб'янським. – Л. А.). – «Менш-більш в яким місці?». – Від Голина. – «А там є «Орлич»?». – Про «Орлича» не знаю, здається, що нема, але здається вже в окрузі [...]. «Зеновію» знаєш?». – Знаю. То рай[онна] пров[ідниця] жіноцтва. – «Де вона тепер знаходиться?». – Тут у Войнилівщині. В яким селі, не знаю. – «Звідки вона?». – Незнаю. – «З Верхні абись знала», відповів слідчий. «А ти знаєш курієрку «Олю»? Вона теж спочатку не хотіла нам говорити, а пізніше занесла нам пошту, все сказала, а тепер з нами працює». – Або я кажу, що не буду говорити. – «А чого ти в Томашівцях не хотіла говорити?». – Я вже вам казала раз, що боялась щоб мене бандеровці не застрілили [...]. А хто був би довідався як би ти була нам сказала? – Часом і стіни уха мають. – «Котрі з тобою ще курієрки працюють?». – Є ще чотири. – «Звідки вони?». – Не знаю звідки, тільки по псевдах: «Люба», «Віра», «Мрія» і «Галка».

Як вони виглядають? [...]. «Відколи ти працюєш в бандеровцях?». – Від листопада 1944 р. – «Ти є членом ОУН?». – Ні, бо я ще замолода. – «А може юначка?». – Тепер юнацтво розв'язане. – «Відколи». – Ще з-за німців, тоді я ще була симпатичкою в юнацтві. Що тебе примусило до праці? – Злидні, відповіла я. Ти охотою пішла, чи силою? Охотою – відповіла я. В який спосіб? «А як дісталась ти тут в Калушину?». – Коли в мому селі кватерувала сотня, то сам «Різун» кватерував в моїх родичів і казав родичам евакуюватись перед фронтом. Сказав, щоб евакуюватись до Бережниці Калуського р[айо]ну, і він постаріється там о хату. – Родичі так зробили. «І до ког там заїхали? До голови с[ільської] ради. Голова дав нам польську хату. Як називається голова с[ільської] ради. – Воробець Стась [...]. «А «Звениславу»¹ знаєш?». – Не знаю, відповіла я. «Звідки сам «Різун», в напрям Снятина, села не пригадую собі.

¹«Звенислава», «Олеся», – Скрентович-Лаврів Марія Антонівна (2.01.1925, с. Залуква Галицького р-ну – 9.02.2002, м. Львів). Закінчила гімназію та торгівельні курси в м. Станіслав. Член ОУН (03.1943). Санітарка сотні «Іскри» (03.–08.1944), референт жіноцтва Станіславівського окружного проводу ОУН (09.1944–04.1945). Захоплена 30 квітня 1945 р. біля с. Саджава

З якого села не знаю, знаю що з Коломийщини – «Як він називається?». – Василь, прізвища не знаю [...]. «Ще кого знаєш зі сотні «Різуна»?» [...]. «Морозенка», «Карпенка», «Шеся», «Сича», «Шпитка», «Каменя», «Перепилицю», «Довбуша», «Грома» і більше знаю лиш з видження (з вигляду. – Л. А.) [...]. «А кого знаєш з чотових?». – Знаю чотового «Прута», він тепер куринний [...].

– «Коли ти останній раз його бачила?». – В Грабівці в лісі ще осінню. – «Що ти там робила?»... В той саме час я просила Різуна, щоб мене взяв до роботи. Тоді якраз стрілець «Кум», родом з Бережниці ішов на відпустку. «Різун» сказав йому, щоб він мене передав рай[онній] пров[ідниці] «Калині». «Як називається «Кум»?». – Базюк Василь. – «А Калина?». – Базюк Юстина родом з Бережниці [...]. «А арештована була?». – Була. «Де?». – В Калуші. – «Кілько сиділа?». Півтора тижня [...]. «А що найшли коло тебе?». – Нічого, бо я пошту була відкинула [...]. – «Чого ти пошту відкинула?». – Бо я боялася, що як мене з поштою злапають, то не випустять...(Слідчий питав мене цілий перебіг справи в Калуші, так як я подала попередньо) [...]. «На якій підставі тебе з Калуша пустили?». – Мала показати де квартирує «Степанівна», бункри де криється «Артем», «Ворона», «Зелений»... «Чому ти не донесла?». – Я боялась, бо коли я була б пішла до Калуша, то мене бандеровці були б забили. – «Чи тебе бандеровці по арештуванню провіряли?». – Так, провіряли. – «Хто провіряв. СБ?». Ні, «Артем».

«Що ти говорила їм?». – Так як мені наказав слідчий в Калуші [...]. «Де тепер буде «Роберт»?». – Тому три тижні був на Забугаєві, тепер не знаю. – «Довго були на Забугаї?».

(Богородчанщина). 9 квітня 1946 р. засуджена на 15 років ВТТ у Воркуті. Після звільнення 12 травня 1956 р., перебувала на спецпоселенні у м. Караганда (Казахстан). Повернулася до України у 1957 р., проживала в мм. Донецьк та Львів. Очолювала Івано-Франківське обласне товариство політ'язнів в репресованих. Померла в 2002 р. [Літопис УПА. Том 22. Нова серія. Станіславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 рр. / упор.: Дмитро Проданик, Степан Лесів. – Київ; Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 2013. – С. 1129; Пашинський С. Село над Луквою / Степан Пашинський. – Галич: Нац. заповідник «Давній Галич», 2006. – С. 49, 68].

Вони там у лісі кватерували. – «В котрім лісі?». – Між Забугаєм а Цвітовою. – «В котрім місці ти їх бачила?». – На краю ліса від Забугая, від Луки. – «Чи вони там мають бункри?». – Того сказати не можу, бо не знаю. – «Кілько їх там кватерує?». – Около 17 осіб разом з боївкарами [...]. – «Де ти кватерувала?» [...]. – В Цвітові. – «Як називається станичний в Цвітові?». – Воробець Микола, псевда його не знаю. – «Чи станичний знає де кватерує «Доктор» або «Роберт»?». – Напевно знає... «Чи ви були, як залапали наші «Чайку»?». – Так, чула. – «А хто тікав разом з «Чайкою»?». – «Грім», «Доктор» і «Стась» місцевий з Цвітови. – «Хто то був «Чайка»?». – Боївкар «Доктора»... «Як називається станичний в Томашівцях?». – Шумський, а ім'я його не знаю... Слідчий скінчив допит і сказав: «Вот ти така молода, хороша, вот за тебя хлопцы будут стреляться, а ты пішла в бандити. Ті бандеровці забирають найкращі дівчата. Вот ти така обдерта ходиш, і за що ти борешся? Подивись як в нас дівчата ходять. Якщо б ти жила в нас, ми б тебе дали на курс, укінчилась би школу, вийшла заміж і було б тобі хорошо жить. А так дивись, тебе як не нині залапають, то завтра і повиснеш на шибинці [...], а як будеш працювати в нас, то добре тобі буде». – А що я буду у вас робити? – «Санітаркою будеш». – Я не маю санітарного курсу. – «А тебе бандерівці ще не навчили?». – Ні, не навчили. – «То дамо тебе в школу і лікаркою будеш. Але насамперед мусиш помочи бандитів вилапати [...]. Скажи чи погоджуєшся зробити?». – Ну, коли зможу, то погоджуюся [...]. Вот ми тебе випустимо. Своїм будеш говорити, що ти втікла. Що ми тебе били і ти нічого не призналась. Коли ти признаєшся, то вони тебе застрілять [...]. Покищо ніччю будеш сидіти з дівчатами, але їм нічого не говори. [...]. А днем будеш ходити вільно. Я накажу арміяцям, щоб тебе пускали. «Коли ти стрічалась з «Робертом», то він від тебе зброю крив чи ні?». – Ні, зброї ніхто не криє перед мною. – «Колись при нагоді як стрінешся з ним, візьмеш пістоля в руки, подивишся чи є набій в цівці, відтягнеш курок, стрілиш йому в голову, а сама втечеш до нас» [...]. Слідчий витяг пістоля токарова (*див словн.*), і показав як обходитися з пістолем. Витяг набої і дав пістоль мені в руки як я буду орудувати. Я взяла пістоль в руки і показала. Шмірак

відповів: «Добре орудуєш». Один з більшовиків, який цілий час писав, підтягнув кусок паперу слідчому, а слідчий сказав: «Якщо хочеш з нами співпрацювати, то треба заявку підписати, але по псевді. Дістанеш псевдо і від нас, не лише від бандер». Перечитав мені заявку, змісту не пригадую собі, бо я була сильно перемучена і сказав: «Ти в нас будеш називатися «Ніна. Добре?». – Добре, відп[овіла] я. Підсунув заявку, я підписала «Ніна», а під сподом Петрів Анна Матіївна. Заявка була машиново бита. 6, або 7 лінійок друку, а між друками рукопис. Була печатка і підпис [...]. В середу рано взяли нас всіх на Збору. В Зборі нас позамикали до стайні. По трьох годинах дівчат забрали на авто, а мене запровадили до приватної хати, до слідчого який мене допитував. Слідчий сказав мені вмитись і зачесатись. Коли я зачесалась дав мені їсти хліба і меду [...]. Я поїла і подякувала. Тоді я поспитала слідчого чого дівчат забрали до Войн[илова], а мене залишено?. – «Я тебе оставив для себе». До вечера я читала «Кобзар», а слідчий спав. Вечером я запитала слідчого, де я маю спати. Слідчий вказав пальцем на вільне ліжко. Я пішла до ліжка, а слідчий за мною. Почав мене обнімати, я відвернулась і сказала: «Як так можна». – «Вот ти моя сьогодні будеш, я з тобою оженюсь». – Я віддаватись не хочу [...]. – «Вийдеш заміж за мене, тоді поїдем в Отинію до твоїх родичів, знищимо всіх бандитів і поїдем у Москву». Відійшов на своє ліжко. Рано встав і сказав: «Я їду до Войнилова і привезу тобі документ, як вийдеш щоб тебе наші не чіпали». Подав руку і відійшов. В п'ятницю рано приїхав і зайшов до мене в кімнату. По сніданні сказав до мене: «Ти пам'ятаєш на що підписала заявку?». – Так, відповіла я. – «Але я тобі сьогодні дам нові завдання» [...]. «За всяку ціну старайтись відкрити бункри «Роберта» і «Доктора». Але так, щоб тебе ніхто не спостеріг. Довідайся чи вони сплять зі стійкою чи без стійки? А коли в лісі побачиш, що десь кватерус сотня, то також нас повідомляй до Довгої або до Збори» [...]. «Якщо ти б могла довідатись наперед, що будеш проводити якихось панів провідників, то дай нам знати наперед, ми зробим засідку, їх полапаєм живцем або постріляєм, але на тебе будем уважати і дамо тобі змогу втекти. Знаєш що маєш робити?». – Так, відповіла я [...].

Слідчий витяг гранати, пістоль і пояс [...] і два кавалкі матерії (два шматки тканини. – Л. А.) і сказав: «То завдаток. Якщо будеш працювати добре, то ми тебе озолотимо». – Витяг з портфеля посвідку і дав мені. Посвідка була писана на тоненькім папері і сказав: «Старайся її найбільше ховати у волоссю на голові, щоб не знайшли, бо як знайдуть, то розстріляють [...]». Посвідка буде на те, щобись мала чим висказатись перед більшовиками, коли тебе залапають. Звідси вийдеш на Завадку, Верхню, з Верхні через лази на Мостищі (*Мостищі – так в документі; правильно – Мостище. – Л. А.*), щоб тебе хтось бачив із ваших людей, з Мостищ на Копанки, з Копанок на Томашівці, з Томашівець на Дуброву, з Дуброви на Забугай і Цвітів (*Цвітів – так в документі; правильно – Цвітову. – Л. А.*). Добре?». – Добре, відповіла я. Подав мені руку і поспитав: «Додержиш слова?». – На то даю вам свою руку. Слідчий побажав мені успіхів, поцілував в чоло, і сказав: «Можеш відходити!». Я відійшла туди, куда мене наказав слідчий. В Томашівцях заночувала до суботи дня 04.08.[19]45. Перед полуднем з Томашівець вийшла і по дорозі до Дуброви подерла посвідку зі страху перед своїми, що знайдуть. Змісту посвідки точно не пригадую собі, бо була в руській мові (*на російській мові. – Л. А.*). Тільки пригадую собі такі слова: «Посвідка видана в тім, що Петрів Анна Матіївна під псевдонімом «Ніна» співроботає з органом НКГБ Войнилівського р[айо]ну Станіславівської області. На посвідці було 3 печатки і два підписи нечіткі і мій підпис «Ніна».

Дня 11.08.1945.

13. В.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 52 – Арк. 227–247.
Оригінал. Рукопис.

Опубл.: [Електронний ресурс / Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/7682>].

№ 16

Витяг зі звіту підпілля ОУН про радянський терор на Калушині й реагування на нього відділів ОУН і УПА та мирного населення

Не раніше 31 серпня 1945 р.

Калущина

Звіт

за час від 1.VII. по 31.VII.1945.

I. Характеристика терену

I. Вороже середовище

I. Стан, або зміни большевицької адміністрації.

Калущина: в Калуші головою РВК назначено б[увшого] гол[ову] сільр[ади] с. Гориня (*Гориня – так у документі, правильно: Голина. – Л. А.*).

Головою міськради м. Калуша назначено Оліянина, б[увшого] гол[ову] сільр[ади] с. Вістови.

У Войнилові змінено начальника НКВД, секретаря РЗВ, секретаря РФВ та нач[альника] райсв'язі. Звільнені зі своїх постів східняки. Вони одержали командіровку на схід. Войнилівського нач[альника] райсв'язі (жінка, східнячка), засуджено за непереведення телефонічних ліній з райцентру до сільрад району.

В зв'язку з виїздом поляків на захід залишилося багато необсаджених постів в урядах і установах. Большевики намагаються заповнити порожні місця українцями-галичанами, переважно здібними селянами. Цих нових українців подекуди вербують силою.

Стан охорони райцентрів

Калущина: охорона Калуша виносить зараз ок[оло] 450 чол[овік], в тому числі 150 чол[овік] військ НКВД та НКГБ, 21 міліціонер, 5 стрибків, а решта охорони спецчасть. Крім цього квартирує ок[оло] 1500 фронтовиків зі своїм табором. Спецпункт в с. Кадовбне числить 40 чол[овік].

Охорона Перегінська виносить 394 чол[овік], в тому числі військ НКВД – 150, пограничники – 150, стрибки (послугачі воєнкомату) – 6, діючі стрибки – 68, стрибки при НКВД – 25.

Спецпункт в Новиці числить – 40 чол[овік], цей спецвідділ, що є під ком[андуванням] кап[ітана] Лебедієва, дня 12. VII. перебрався до Яворівки. На його місце дня 18.VII. прибув з Перегінська інший відділ в числі 30 чол[овік] (15 рядовиків військ НКВД, 5 НКДБ та 10 стрибків). Цей відділ заарештував в селі 27 людей і в ночі 19. VII. Вибрався до Перегінська. На його місце прийшов новий відділ з Калуша в числі 50 людей, що є досі.

Охорона Войнилова складається з 60 чол[овік], хвилево квартирували тут теж переїжджі фронтовики.

В р[айо]ні діють 4 спецпункти: Збора – 30 чол[овік], Мос-тища – 222, Довга Вой[нилівська] – 50 та Долпотів (*Долпотів – так у документі, правильно: Довпотів. – Л. А.*) – 40, цей стан постійно змінюються.

В Сівці Войн[илівській] замешкали фронтовики з табором: 800 чол[овік] і 500 коней. Вони будують міст на Дністрі на шляху Войнилів – Бурштин. З райцентру одержали припору-чення слідити по селах за мужчинами та рухом бандерівців.

7. Господарський стан

Калущина: в цілому терені розпочато жнива. Час перед-нівку (з кінцем червня і початком липня), був дуже прикрий, особливо в Перегінщині. Заходами організації місцеве населення одержало допомогу 264 сот[нарів] (*центнерів – Л. А.*) збіжжя.

ВСО (*Відділ Суспільної Опіки. – Л. А.*) при УЧК (Учеб-ному комбінаті. – Л. А.) стало забезпечує 27 родин підпільників. Крім цього дано одноразові допомоги 97 родинам стрільців УПА, 385 убогим, 21 потерпілим через дії УПА, 10 потерпілим внаслідок ворожих дій, 10 дітям – сиротам та 16 інвалідам.

8. Акції УПА

Калущина:

5.VII. 26 большевиків наскочило на с. Петранку, а опісля на Угринів Середний. Тут долучило до них ще 40 большевиків. Вони разом відійшли до Грабівки. Перед вечором переходили до Завою, де на шляху чота УПА розташувалась засідкою. Больше-вики проходили приблизно 300 м від засідки. Чота сипнула вог-нем, але ворог заляг і почав відстрілюватися. Чота відступила без втрат. Ворог пройшов дальше.

9.VII. відділ большевиків наскочив на Бережницю. В одній stodolі стрінув двох стрільців і сипнув по них вогнем. Стрільці почали відстрілюватися з ППШ і пістолів. Ворог не був зорієнтований про сили в stodolі. Большевики втратили 3 вбитими, по іншій стороні один ранений в руку. Від вогню згоріло 3 хати, 2 стайні і 2 stodoli.

20.VII. під час большевицького наскоку на Петранку, один большевик застав у хаті 2 наших боєвиків, що не мали при собі зброї. Коли большевик спрямував на одного з них зброю, другий кинувся на большевика, відібрав від нього десятизарядку і вистрілював. Поранений большевик втік.

24.VII. большевики під час облави в Хотіні застали в stodolі двох хлопців. Один із них, щоб не потрапити живим в руки большевиків, відстрілюючися почав утікати, поранений більшевиками розірвав себе гранатою. Другий неорганізований здався в руки живим.

24.VII. в с. Хотіні перед вечором двох стрільців стрінулося з відділом большевиків. Вив'язалася стрілянина. У висліді один важко ранений, а по стороні большевиків 1 вбитий, а один важко ранений. Оба стрільці відступили.

25.VII. чота УПА зайшла до Войнилова, знищила МТС, а перейшовши до Сільця спалили хати двох стрибків.

26.VII.самооборонний відділ знищив у Кудлатівці 2 енкаведистів, 1 ранено, вбито 2 більшовицькі коні. Наших втрат не було.

30.VII. большевики, їдучи автом до Завою, стрінули і обстріляли нашу бойову групу. Група відступила в ліс і відкрила вогонь по авті. Большевики втекли. Мали вбитих і поранених.

9. Акції КВС (кущових самооборонних відділів)

Терен	арештовано	забрано облав.	вбито	ранено	пішло з повин.	вивез. родин	ліквідовано госп.
Калущина	15	67	12	5	556	11	16
Долинщина	230	–	13	9	–	6	15
Жидачівщина	18	–	8	–	52	–	–

Калущина і Долинщина: кущеві самооборонні відділи не діють.
Калущина:

10. Наші втрати

IV. Середовище національних меншостей

Поляки

Калущина, Долинщина: поляки сконцентровані в райцентрах і промислових осередках. У звітному часі масово виїжджали на захід. Залишилася дуже мала кількість.

Поляки по райцентрах працюють частично при адміністрації. Явних вислужників ворога, що діяли б на шкоду українського населення, не запримічується.

В ділянці шкільництва, свободи релігії та культурного життя обдаровані більшовиками повною свободою.

В ділянці господарській заживають повної толеранції ворога. Поставок не [...].

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 80. – Арк. 41–43.
Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ століття. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Т. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2010. – С. 122–126.

№ 17

Копія звіту з пропагандиської роботи в Калуському районі, вилученого в районного політреферента ОУН («Тараса», «Каменяра»)

Не раніше 25 вересня 1945 р.

Звіт з пропагандиської роботи в першому районі
за час від 13.09 до 25.09

I. Теренова обстановка

Большовики стало квартирують в станицях: Яворівка, Вістова, Підмихайля, Підгірки, Добрівляни, Кадовбня (*так в документі, правильно: Кадобна. – І. Т.*), Кропивник, Голинь, Брошнів. В інших селах більшовики роблять по ночах засідки і наскоки та щодня в силі кількох чоловік наїздять до всіх сіл для

збирання контингенту. Через цей сильний рух большевиків тяжко терен в цілості охопити нашою пропагандиською роботою. Головно небезпечно проводити сходини масові чи куткові.

II. Наша пропаганда

В першому куці наша пропаганда не діяла протягом звітного часу з причини неналаданого пропагандивного апарату.

В цілому районі проведено сходини з масами в таких станицях: Тужилів, Сівка, Кропивник, Угарсталь (*колишня німецька колонія, сьогодні це село Сівка-Калуська. – І. Т.*), Мислів, Рип'янка. На сходинах обговорено такі справи:

а) про міжнародне положення, в якому головню підчеркано наростаючий конфлікт між большевиками та союзниками;

б) про орієнтацію на власні сили та сили наших союзників – поневолені народи. Про силу і боєву здатність УПА, при чому розказано про бої, які в останньому часі відбулися між нашими відділами і большевиками, а також про боротьбу наших відділів на чужих теренах (в Польщі). Говорено також про заінтересування, яке збуджує наша визвольна боротьба у світі (Канада, США);

в) піддержка мас на дусі та заклик до видержання;

г) актуальні справи. Тут обговорено, яке має бути наше ставлення до большевицьких заряджень; говорено про здачу нашого контингенту та інших збірок. Обговорено справу переходу на православ'я. Завершено також шкільні справи; закликувано родичів до масового посилення дітей до школи та поучено, щоб заборонили своїм дітям вписуватися в большевицькі організації комсомол та піонери.

В станицях Голинь і Мислів проведено сходини з молоддю, яка вернулася з Німеччини. В гуртівці з ними пояснено їм нашу боротьбу та остережено перед большевиками, які користаючи з їх тимчасової несвідомості намагаються втягнути їх в сітку своїх провокаторів. Молодь виказує дуже слабе ознайомлення з нашою боротьбою, але ставиться до неї з великою повагою та прихильністю.

В станиці Рип'янка проведено сходини з дівчатами, які з невідомих причин почали занедбувати нашу роботу. Закликувано їх до видержання та посилення активності в роботі.

Проведено гутірку з учителями трьох станиць. Подано вказівки відносно навчання та виховання молоді та заборонено їм втягати молодь в комсомол та піонери.

В звітному часі одержано літературу «Шлях до перемоги» та летючки до Червоної Армії. Літературу та летючки розіслано на терени. Літератури замало. Не вистачає навіть по одному примірнику на кожен станицю і через те маси замало з нашою літературою зазнають.

Наша література робить дуже велике враження на східняків. Говорять, що вражає їх правдивість, з якою у нашій літературі висвітлюється брехливість більшовицької пропаганди. Східняки радять, щоби не давати для червоноармійців коротких, убогих змістом летючок, які не висвітлюють нашої визвольної-революційної боротьби, а тільки закликають до громлення Сталіна та НКВС. Треба давати летючки обширні, які усвідомлювали б несвідомі і збаламучені маси червоноармійців. Східняки зраджуються цим, що наші органи безпеки ліквідують деяких невинних на їх думку людей.

Одна східнячка зауважує, що добре було б подавати до відома громадян, за які провини дану людину зліквідовано.

III. Ворожа пропаганда

Большевицька пропаганда в останніх часах дуже слаба. Мітингів вже не роблять. Жодних відозв, ані звернень більше не видають. Головний натиск кладуть на здачу контингенту. Населення дуже вороже ставиться до большевиків.

IV. Політвиховна робота

В другому куці проведено вишкіл кущового активу. Присутні 5 чол[овік].

Пророблено:

а) декларація проводу ОУН;
б) большевицький імперіалізм у світлі закордонної політики;

в) СССР – імперіалістична держава;

г) постанови III ВЗ ОУН;

д) з історії України «Київська держава» (до кінця).

Вишкіл тривав два дні.

В станицях Мислів і Студінка проведено вишколи станичних активів. В ст[аниці] Мислів присутніх – 5, в ст[аниці] Студінка присутніх – 2. Пророблено:

- а) декларацію;
- б) історія ОУН (перший період);
- в) большевицький імперіалізм у світлі закордонної політики;
- г) з історії України «Київська держава».

Вишколи проходять з малим успіхом; симпатика не засвоюють проробленого матеріалу.

**ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1716. – Арк. 2–2 зв.
Копія. Машинопис.**

Оубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 133–135.

№ 18

Копія листа до директорів та вчителів шкіл Калущини, вилучена у вбитого «Гараса» («Каменяра») калуського районного політреферента ОУН із застереженням про недопустимість втягування молоді до вступу у комсомол

25 вересня 1945 р.

Слава Україні!

В[ельмиповажний] П[ане] директоре школи в_____

В зв'язку з сильним натиском большевицької шкільної влади на сталінсько-большевицьке виховування молоді та в зв'язку з намаганням втягнути народних вчителів та молодь вищих класів до організації комсомолу пересилаємо Вам повідомлення, яке Ви обов'язково мусите довести до відома всіх вчителів Вашої школи.

Стоїмо за масове навчання молоді в школах. Зауважуємо однак, що населення зражене сталінсько-большевицьким виховуванням молоді, старається під різного роду претекстами від-

хилити від дітей до школи. І тут не допоможуть переконування, застрашування, ані кари. Бо ж українське громадянство має право і мусить боронити душу молодого покоління перед моральним звихненням. Ми, Українські Повстанці, допоможемо вчителям в охопленні молоді шкільним навчанням, але рівночасно допомагаємо і наказуємо, щоби в виховуванні української молоді зникло вироблювання радянського патріотизму та вщеплювання любові до «найкращого друга – батька Сталіна». Не дозволимо, що в час коли весь український нарід трапив у пекло сталінського терору, в час, коли наші батьки і брати голови свої кладуть за знищення большевицького окупанта – українську молодь примушувано співати про радісне життя та славити оскаженілу большевицьку банду з лютим катом Сталіним на чолі.

Наказуємо:

а) пропустити в навчанні всі визначені в навчальному плані читанки та вірші, метою яких є вироблення радянського патріотизму.

б) в навчанні пісень, які являються дуже важливим виховним чинником відкинути всякі пісні про «Сталіна рідного», про «Москву мою», про «широку страну родную» та інші. Вивчати тільки українські народні пісні;

в) не змушувати дітей ходити в релігійні свята до школи і взагалі забороняємо вести в школі антирелігійну пропаганду;

г) на лекціях історії, географії, природознавства і інших вистерігаємо т[ак] зв[аних] «виховних моментів», бо вони під покришкою наукового висвітлення брехливо перекирують факти та ображають релігійні, національні та моральні почування молоді;

д) не змушувати молоді до брання участі в різного рода большевицьких святкуваннях;

е) у виховному плані головну увагу звернути на вироблення в молоді додаткових примет характеру, відкинути всяку гниль большевицького виховання.

Большевицька шкільна влада сильний тиск кладе тепер на втягнення молодих вчителів та старших учнів в «комсомол». Зазначаємо, що ми рішуче проти цієї організації, метою якої є вироблення людей серцем і душею запроданих Сталіну, зрад-

ників своєї нації, які на наказ Сталіна готові згнатьбити і потоптати все, що українському серцю найдорожче і найсвятіше. Супротив рішуче ворожої постави нашої шкільної молоді до «комсомолу» більшовики безсильні і тому головну атаку ведуть тепер на молоде вчительство. Сподіваємося, що українські вчителі не послухають закликів і погроз більшовиків і не згнатьблять своєї національної гідності службою у лютого ворога українського народу. На них стоїть на сучасну хвилину одно з найважливіших завдань, а саме в теперішній жорстокий час визвольних революційних змагань українського народу зберегти молодь у моральному здоров'ї, та підготувати її до нового життя в Українській Соборній Самостійній Державі, в якій вони мають стати вартісними, творчими силами. Віримо, що молоде українське вчительство своєю ворожою поставою супроти вступу в комсомол докаже свою дбайливість за моральне і національне здоров'я української молоді.

Хто з вчителів не схоче протиставитися більшовицьким намовам і вступить в «комсомол», буде вважатися зрадником українського народу і відповідатиме перед народним судом, який для зрадників помилування, ані пощади не має. Хто ж вступив в «комсомол», нехай з місця пірве всякі зв'язки з цєю організацією. На цю справу кладемо великий тиск і в переслідуванні українців-комсомольців будемо беззоглядні.

Забороняємо вчителям втягати шкільну дітвору в піонери. Шкільним органам влади заявити, що самі діти і їх родичі проти піонерів і через те вчителі не в силі їх зорганізувати. Ми зі своєї сторони пояснимо родичам, що вони дійсно мусять звернути увагу на це, щоби їхні діти через їх власний недогляд та при ревній праці «радянського вчителя» не потрапили в піонери.

Українські повстанці щиро вітають вчителів зі східних українських земель і бажають їм успіху в праці над вихованням молодого українського покоління. Наскільки це буде в їхній силі, допоможуть братам-східнякам морально і матеріально пережити це страшне лихоліття та добитися до нового, радісного і щасливого життя в Українській Самостійній Державі. Одначе і в них вимагаємо праці і помочи в нашій визвольній боротьбі. Вимагаємо, щоби між ними не було ні одного, який би

пішов проти нас. Бо можуть бути такі, що чи то з несвідомості, чи з причини свідомого ворожого ставлення до визвольно-революційної боротьби українського народу підуть на службу до большевиків проти своїх рідних братів. Горе тому! Не буде їм пощади від українського народу. Бажаємо, щоби кожний з наших братів-східняків, ставши учасником нового життя українського народу, міг сміло глянути кожному у вічі і твердо заявити: «Я також борюся за Самостійну Державу». Щоби, однак, могли вони стати разом з нами на шлях нашої революційної боротьби, необхідно зазнайомитися з нашою пропагандою, читати нашу літературу, а головне не дати втягнути себе у сітку большевицьких провокаторів, при помочи якої большевики намагаються паралізувати і ліквідувати нашу роботу. Віримо, що в короткому часі стануть вони всі свідомими і активними борцями за нашу велику ідею.

Нагадуємо, що ця листівка мусить бути прочитана кожним вчителем; за доручення її вчителям робимо відповідальним директора, чи завідувача школи.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1716. – Арк. 3. Копія. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ століття. Документи і матеріали. Т. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2010. – С. 135–137.

№ 19

Листівка УПА до солдатів і офіцерів червоної армії із закликами до боротьби з радянським окупаційним режимом

Вересень, 1945 р.

Товариші бійці! Товариші командири!

На боротьбу з найбільшим ворогом народів кривавим диктатором Сталіним! На боротьбу за перебудову СРСР на справді демократичних, справедливих основах! На боротьбу за торжество ідей вільних народів, вільної людини!

Підривайте сталінську систему з середини! Саботуйте всі заходи сталінської кліки в армії, промисловості, транспорті,

адміністрації, сільському господарстві, торгівлі, шкільництві! Знищуйте ворогів народу – вірних лакеїв сталінського імперіалізму! Несіть ідеї волі широко в народ! Організуйте підпільну політичну і збройну, революційну боротьбу під гаслом: Воля народам! Воля людині!

Не помагайте сталінському охвістю поборювати вже існуючу народно-визвольну революційну боротьбу окремих поневолених народів! Не помагайте сталінським гайдукам у боротьбі проти визвольно революційних організацій українського народу ОУН і УПА! Шукайте зв'язків з цими організаціями! Знайтеся з їх програмою! Інформуйте всіх про їх боротьбу! Цим сприятимете загальній справі народного визволення! Цим завоюєте вічну вдячність всіх народів!

Хай живе народно-визвольна революційна боротьба народів СРСР!

Хай живе революційна боротьба Червоної армії проти Сталіна!

Хай живе союз революціонерів Червоної армії з Українською Повстанською Армією (УПА)!

Хай живе воля народів і людини!

Смерть ворогам народу – Сталіну і його Кліці!

Вересень, 1945 р.

Українська Повстанська Армія

№ 20

Витяг з інструкції, вилученої енкаведистами у Калуського районного політреферента ОУН «Тараса» («Каменяра»)

12 листопада 1945 р.

Головну увагу звертається на роботу з кадрами, наголошується на необхідності залучення до ОУН нових молодих членів як з місцевого населення, так і з молодих вчителів, інженерів, присланих до області із східних регіонів України. Окреме місце відводиться створенню дієвої мережі СБ, оскільки: «Коли ми хочемо боротися з такою сильною і вишколеною поліційною

інституцією, як НКВС – мусимо створити такий самий апарат із своєї сторони. Районний референт СБ мусить під своїм фаховим оглядом дорівнювати районному референтові НКВД».

Вагому роль відводилося і пропаганді серед населення – «Хто має за собою маси, той виграє».

Важливо

До 15.12.1945 р. закінчити всі криївки і приміщення для осередків, забезпечити їх у всі потрібні речі (харчі, зброя, медикаменти і т[ому] п[одібне]).

До 15.12.1945 р. забезпечити всіх підпільників і інших потребуючих у зимовий виряд (тепла одіж, білля, взуття, плащі, коци, рукавиці, навушники і т[ому] п[одібне]. Цю проблему розв'язати шляхом акцій по ворогові, ексів, збірок, закупу і т[ому] п[одібне]. До терену кожного надрайонного проводу прикріплюється певна кількість відділів УПА. Завданням кожного надрайонного проводу забезпечити відділи у все, що на зиму потрібно. Це зробимо з командиром підвідділів. Кожний стрілець повинен дістати дві пари білля, взуття, мило, онучі, рукавиці і все необхідне. Відповідальними за це роблю надрайонних провідників.

До 15.12.1945 р. так в терені організувати зв'язки, щоб між кущем і районами найменше раз в тиждень зв'язуватися, між районами і надрайонами раз на тиждень, між надрайонами і округою один раз на 10 днів.

Потворити мертві зв'язкові пункти. Забезпечити на зиму харчами, одягом і паливом бідних вдів і сиріт, родини повстанців і всіх підпільників.

Забезпечити гори (*повстанців в горах. – І. Т.*) харчами.

Кожний підпільник мусить мати на зиму білий плащ для маскуваннн. Зібрати із терену і передати на руки командирам підвідділів всю невживану зброю (максими, частини зброї, знаряддя до гранатометів і мінометів і т[ому] п[одібне]. Зарядити збірку військової літератури в різних мовах, карт, компасів і т[ому] п[одібне]. Все за квитками передати на руки командирів підвідділів.

Потворити для підвідділів УПА харчові бази (залізні магазини).

Загальні справи

Біля кожного районного центру створити спецбоївку, яка буде мати спецзавдання (індивідуальні акти терору, саботажу і т. п.).

В боївці можуть бути не члени, що знають добре місто і боєві [відважні. – І. Т.]. Провідником такої боївки мусить бути член[ОУН]. До 10.01. 1946 р. здати точний звіт їхньої діяльності. Кожний провідник даної боївки веде хроніку. З поодиноких героїських подвигів боєвиків подавати описи і репортажі. Воєнкарі не сміють знати організаційних таємниць. Бойовики творити в порозумінні з ре-ферентом СБ. Здобувати міста. Навіть коштом послаблення ро-боти по селах, а опанувати міста. Ширити пропаганду, вести терористичні акти, шукати своїх людей і т[ому] п[одібне]. Вести пропаганду між українцями східних областей. Ми, щоб здобути Схід, у 1941 р. вислали туди багато людей, які пробиваючи цей рухомий кордон платили життям. Сьогодні ж цих українців маємо тут. Ми мусимо пам'ятати, що здобуваючи Схід робимо більш, як половину революційної роботи. Без Сходу Української Держави нам не здобути. Тому «Лицем до Сходу». Агітувати робітників, інтелігенцію, партійців, москалів, грузинів, і всіх інших, навіть енкаведистів. Останніх словом і кулею...

По сільрадам дальше нищити книжки, списки, документи т[ому] п[одібне]. Головам сільських рад і міських рад перешкоджати в урядуванні. Не допустити до існування по селах клубів.

Свята, забави, мітинги, гостини все і всюди розганяти. Рішуче не допустити до вирубки лісів. Ані одного дерева в руки більшовиків. Здобуйте найбільш тяжкі до здобуття позиції, найбільш відсталі села і міста.

Шляхом пропаганди, агітації УПА відбувати збори, ліквідувати зрадників, наставляти своїх людей, уважайте на агентуру. Боротися з агентурою у церкві, бойкотувати усіх священників, що перейшли на православ'я чи підписали заяву приступлення до ініціативної групи Костельника. Батьюшок, що приїхали зі Сходу, із села виганяти, якщо більшовики замикають церкви, хай народ силою розмикає і молиться.

Постій дня 12.11.1945 р. (Підпис нерозбірливий)

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1716. – Арк. 7–17.
Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ століття. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Т. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2010. – С. 165–167.

Арсенич П. І. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті. (До 65-річчя створення УПА та 100-річчя з дня народження Романа Шухевича). – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2007. – С. 62.

№ 21

Витяг зі звіту про діяльність відділів УПА за грудень 1945 р. Командира ТВ 23 «Магура» «Байрака» – Ярослава Косарчин

Грудень 1945 р.

«Говерля» – «Магура»

Звіт за м[ісяць] грудень 1945 р.

В[ід]д[іл] 82 – /«Тютюнник»-«Морозенко»/

1.ХІІ.45 р. стрільці з п[ід]в[і]д[ділу] 414 захопили живим в селі Сівка Войн[илівська] бійця-большевика з охорони моста на Дністрі. При допитах пробував втекти, чому й вбито його.

31.ХІІ.45 р. два рої під к[оман]дою «Морозенка» обскачкують в лісі біля с. Танява / Болахівський р[айо]н/ автомашину з 4-ма большевиками. «Повстанці обстріляли большевиків сильним крісовим і кулеметним вогнем» – подає у звіті бул[авний] «Морозенко» – большевики одначе всі втікають в ліс, залишаючи кріс, рукавиці й хліб». Автомашину спалено.

В[ід]д[іл] 87 – /Яр/.

18.ХІ.45 р. п[ід]в[і]д[діл] 426 під к[оман]дою хор[унжого] «Яра» перевів наскок большевицьку групу, що квартирувала в с. Завадка /Войнилівський р[айо]н/. У висліді: 6 червоних вбитих, 1 важко ранений помер, 4 ранених. Решта розбіглась. Квартири спалено. Здобуто 1 кулемет, 3 ППШ, 2 кріси і інше.

Між вбитими старший лейтенант, заступник голови Болехова. Здобуто: 2 ППШ, кріс і умундування.

1.ХІІ.45 р. один рій під к[оман]дою чот[ового] «Морозенка» розброїв 3-х большевиків-червоноармійців в с. Томашівці /Войнилівський р[айо]н/.

2.ХІІ.45 р. один рій під к[оман]дою чот[ового] «Чумака» заскочив 4-х большевиків в с. Кадовбне. Здобуто: 3 ППШ, кріс, 25 гранат, умундування.

4.ХІІ.45 р. большевики наскочили на с. Негівці, в якому квартирував п[ід]-в[і]д[діл] 427 під к[оман]дою «Волиняка». Застава п[ід]-в[і]д[діл] обстріляла большевиків, при чому вбила 3-ох. Власних втрат не було.

В[і]д[діл] 82, що в м[ісяці] жовтні і листопаді не витривав осінньої блокади терену силами гвардійських частин Ч[ервоної А[рмії], зібрався вже в м[ісяці] грудні у два п[ід]-в[і]д[діл] під к[оман]дою «Морозенка» і «Крука».

ІV а / Дня 26. ХІІ.45 р. звільнено ст[аршого] бул[авного] «Тютюнника» від командування в[і]д[діл]ом 82/ за небоєвість та послаблення дисципліни у в[і]д[діл]і, що призвело до хвороби «бункризму». Команду над рештою в[і]д[діл] перебрав бул[авний] «Морозенко», бувший чот[овий]. В[і]д[діл] 88 Ст[арший] бул[авний] «Тютюнник» переданий на орг[анізаційно]-теренову працю.

Слава Україні

/ – / Байрак

В. о. К-р Відтинка

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 62. – Арк. 161–164 зв. Оригінал. Машинопис.

Отубл.: Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях. Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – С. 160, 162, 164, 166.

РІК 1946-й

№ 22

Уривок з публікації «Терор енкаведистських гарнізонів на українських землях»

Січень-липень 1946 р.

ТЕРОР ЕНКАВЕДІВСЬКИХ ГАРНІЗОНІВ на українських землях

Всі масові терористичні засоби, стосовані більшовицькими окупантами від моменту їхнього приходу на українські землі, не дали їм бажаних успіхів – не заломили, не знищили сили опору широких мас українського народу, не знищили кадрів українського підпілля.

Гекатомби жертв, море крові, величезні матеріальні втрати, що їх зазнав український народ у боротьбі з окупантами впродовж 1944–[19]45 рр., ще більш загартували революційні кадри і зробилися бойовою школою мас.

І тому сталінські окупанти вхопилися за дотепер непрактикований, до крайніх меж злочинний засіб.

10–20. І. 1946 р. в усіх селах західних областей України заквартирували постійні енкаведівські військові гарнізони. На кожне село пересічно припало 25–100 бійців, на р[айо]н 2.000–5.000. Одночасно збільшено, і так дуже великі, енкаведівські та військові залоги райцентрів. У всіх районах створено окремі оперативні відділи НКВД силою 100–300 чоловіка, кожен, що безперервно партизанським способом оперували на терені, а передусім по лісах, та в потребі служили як допомога для окремих сільських гарнізонів.

Гарнізони, заїжджаючи в села, заквартирували в найкращих мурованих будинках – народних домах, школах, сільрадах, молочарнях, або приватних домах, звідки безцеремонно викидали мешканців. Навколо будинків першого дня будували, зганяючи до тих робіт переважно населення, бункери, стрілецькі рови, становища для важких кулеметів, гранатометів.

Для прикладу подаємо чисельний склад гарнізонів.

Р[айо]н Калущ Станиславівської області: Калущ – 1. 300 чоловік, Підгірки – 60, Хотінь – 12, Студінка – 25, Сівка-Калуська – 19, Кропивник – 60, Кадобна – 26, Голинь – 36, Пійло – 30, Тужилів – 30, Довга-Калуська – 56, Добрівляни – 40, Брошнів Село – 16, Брошнів-Осада – 600, Мислів – 46, Ріп'янка – 300, Яворівка – 300, Бережниця – 40, Підмихайля – 36, Бабин-Зарічний – 30, Вістова – 50 чоловік.

Дикунська поведінка гарнізонників з усім українським населенням прибирала особливо звірських форм щодо українського жіноцтва. Кожну стрічну жінку п'яний і часто венерично хворий енкаведист вважає за *свою* здобич. Для гвалтування гарнізонники арештували десятки й сотні молодих дівчат, ночами вдиралися у хати, ловили жінок на полях і вулицях. Часто гвалтували малолітніх, а також зовсім старих жінок, на очах матерей гвалтували дочок, на очах дочок матерів, гвалтуванням замучували свої жертви. По всіх західних областях України квартируючі більшовицькі частини були розсадниками венеричних недуг, чого до цього часу тут майже не було. Нап[рикінці], у січні в с. Підпечари (р[айо]н Станиславів) більшовики арештували одного дня 50 дівчат. Їх зразу розділили між окремих енкаведистів. Всі вони були згвалтовані, багато позаражено.

22. 5. [19]46 українські повстанці зловили венерично хворого енкаведиста-розвідника, який признався, що мав постійне завдання заражувати по тюрмах арештованих дівчат.

Вбитому в Кадовбнянському лісі (р[айо]н Долина) сотенному УПА д[ругу] «Морякові» відтяли голову, настромили її на палик і так принесли в с. Завадка, де кинули її в болото під пліт.

Вже в травні, а подекуди в червні, крім залишених на місцях, з'явилися нові гарнізони. Ми подамо кілька прикладів зайняття сіл гарнізонами МВД літніми місяцями 1946 р.

Р[айо]н Калущ, Станиславівської обл[асті], в липні [1946 року]: охорона райцентру – 1000 чоловіка, Брошнів – 30, Сівка Калуська – 80, Кропивник – 18, Кадовбна – 25, Голинь – 25, Бежниця – 20, Яворівка – 28, Ріп'янка – 80, Мислів – 50, Вістова – 20, Студінка – 15, Підгірки – 100, Підмихайля – 28, Пійло – 18, в лісі між селами Вістова-Михайлів (*Підмихайля. – І. Т.*) – 1000.

Енкаведівські спецбоївки тижнями квартирують у лісах, ніяк не показуючись цивільному населенню, або підходять до нього тільки ніби заради розвідки чи по харчі, переодягнені, вдаючи українських партизан.

Часто більші відділи НКВД квартирують під маскою непричасних до політики лісорубів, напр[иклад], 300 «лісорубів» у травні б[іля] с. Завій (р[айо]н Перегінсько, Станіславської обл.), полк «лісорубів» у сс. Мислів і Ріп'янка (р[айо]н Калуш, Станіславської обл[асть]), а також навіть під маскою повстанців напр[иклад] 200 енкаведистів б[іля] с. Завій, Грабівка (р[айо]н Перегінсько), конспіративно квартируючи, енкаведівські банди дуже тихо поводяться, пильно маскують свої стежки й місця постоїв, часто обсервують околицю з високих дерев, часто пильно прочісують цілі полоси лісів, шпигаючи дротами попід корчі. Як тільки сутеніє, розстрільною підсуваються під край лісу, де до ночі чатують на повстанців, що мали б входити в село. Засідка – це основна форма їхніх дій.

Всі ці «удосконалені» засоби терору не дають більшовицьким окупантам великих успіхів. Українське підпілля й українські маси швидко вивчають енкаведівські нові прийоми й відповідно змінюють і свою тактику боротьби.

Літопис Української Повстанської Армії. Т. 9: Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 2: 1946–1948. – Львів: Вид-во «Літопис». – С. 271–285.

№ 23

Витяг із повідомлення УПА про бої в Станіславській області

Не раніше 23 січня 1946 р.

13.12.46 р. сотня «Хорти» під командою Бея¹ і одна чота сотні «Опришки» зробили засідку на 200 большевиків, що приїхали пограбувати с. Церківна, Болехівського р[айо]ну. Зав'язався бій, при чому ворогові приїхала підмога зі Станіслава, Калуша, Стрия, Долини і Болехова.

Окружені десятикратно сильнішими ворожими силами відділи УПА видержали бій кілька годин аж до вечора. Коли не

стало амуніції, стрільці гранатами прорвалися з ворожого перстня та відійшли на нове місце. При перериві геройською смертю згинуло 14 стрільців і кілька ранено. Ранений в обидві руки командир відділу сот[енний] Бей, що вже одержав 10 рану в рядах УПА.

По стороні ворога вбитих 273, ранених вдвоє стільки.

Дня 20.1.46 р. курінь квартирував в лісі між селами Болехів – Кадобна.

Большевицький спецвідділ у силі 400 чол[овік]. Прийшов за слідом під табір. Курінь скоро залярмований, зайняв становище та вдарив по большевиках сильним вогнем. Ворог вперто наступав. Курінь розчленувався і трьома шляхами подався в напрямі Чорного ліса. Втрата ворога 40 вбитими та багато ранених. По нашій стороні смертю героїв впали старший вістун «Зимний» та стрільці «Дуб» і «Стріла».

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. № 376. – Т. 25. – Арк. 244–244 зв. Оригінал. Машинопис.

Оубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ століття. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Т. 2. Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2010. – С. 266–267.

№ 24

Витяг зі звіту про діяльність відділів УПА командира ТВ 23 «Магура» «Байрака» – Ярослава Косарчина за перший квартал 1946 р.

24 травня 1946 р.

Відпис УПА-Захід
Постій, 24.V.46.
«Говерля»

Звіт
за перший квартал 1946 р.

В[ідтинок] «Магура» – /Байрак/.

Найбільший удар большевиків був проведений від [сіл] Болохів, Завадка і Кадобна. В тому місці находилися п[і]д[і]в[і]д[діл] 411 та 1 сотня «Дзвонів». Обі наші частини приймають бій та відбивають кілька ворожих наступів, завдаючи ворогові кривавих втрат. По часі большевики кинули на той бік значні сили та повели ще один наступ. Оба в[і]д[діли] перейшли у відступ: перший в[і]д[діл] п[і]д[і]-в[і]д[діл] 411 чот[ового] «Голуба», одначе ворог так притиснув сот[енного] «Явора», що цей не в силі був зійти зі становища та відступити. Тоді чот[овий] «Голуб» завернув, вдарив на ворожу флянгу, відбив та відтяжив в[і]д[діл] «Стріла» чот[ового] «Явора». В цьому протинаступі впав геройською смертю стр[ілець] «Грушка», заслонюючи собою чот[ового] «Голуба», на якого був спрямований ворожий кулемет.

«Рисі» – /«Гонта»/

Того ж дня в[і]д[діл], закватував в с. Станкова. О 23.30 слідом за в[і]д[ділом] надійшли з ліса большевики. Застава обстріляла їх і долучила до в[і]д[ділу], який відступив. В перестрілці загорілася одна стодола.

20.1. о год. 8 слідом за курінем «Дзвони» надійшли большевицькі облавові відділи. Одна їх частина заатакувала в[і]д[діл] «Рисі», що таборував недалеко. В[і]д[діл] прийняв бій, який тривав пів години. Ворог побачивши сильний опір повстанців та свої втрати припинив наступ. 15 хвилин пізніше друга червона частина заатакувала в[і]д[діл] з лівого крила. В[і]д[діл] відбив і той наступ та відступив в напрямі с. Кадобна. Власні втрати: вбиті рой[овий] Ромко і стр[ілець] «Перун», ранені стр[ілець] «Грубий», «Гук» і «Сікач», 3 кріси і аптечка втрачені.

«Летуни» – /«Середній»/

5.ІІ. стежа 4 стр[ільців] зайшла в с. Раків на ворожу засідку. Стрільці вчасно викрили засідку, заняли становища та відповіли вогнем. Большевики викинули кілька гранат і втекли.

9.ІІ.46. вечером розчленовано в[і]д[діл] на малі групи і переведено турбуючі наскоки на большевицькі гарнізони [селах] Станькова і Чертіж, рій «Орла» в с. Корчівка, рій «Мороза» в [селах] Збора і Кулінка, рій «Осипа» в с. Болохів. Рій «Мухи» наскочив на большевицький гарнізон в с. Лисків, під час якого

ворог втратив 4 вбитими, в тому начальника гарнізону ст[аршого] лейтенанта та кількох ранених. Рій «Щасливого» наскочив на гарнізон в с. Завадка, звільняючи кількох арештованих громадян.

21.ІІ. год. 14. в[і]д[діл] прийшов на нове м[ісце] п[остою] біля села Грабівки. Заки забезпечився був оточений большевиками з 3-х сторін. На полі осталися вбитими, як дотепер відомо, бунч[ужний] бул[авний] «Еней», інтендант «Кожем'яка», кул[еметник] «Скорий», стр[ілець] «Косар». Раненого в обі ноги стр[ільця] «Крепкого» забрали червоні до райцентру.

Слава Україні!

в.о. К-р В-ка.

За точність: к-р Г. _____

**ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 62 – Арк. 159–163.
Оригінал. Машинопис.**

Опубл: Лесів С., Ганцюк П. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях відділів. – Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – С. 204–216.

№ 25

Уривок з публікації «Виборча трагікомедія»

ВИБОРЧА ТРАГІКОМЕДІЯ

Зимова бльокада західніх областей України тісно пов'язана з т[ак] зв[аними] виборами до верховної ради СРСР 10. 2. [19]46 р. Більшовицькі окупанти із зовнішно- і внутрішньо-політичних міркувань поставити собі завдання за будь-яку ціну ці «вибори» виграти. Тому проти цього вони мусіли сподіватися рішучого спротиву українського населення, тим то вони вхопилися за дуже недемократичну, але зате випробувану, свою методу фізичного насильства.

По українських селах заквартирували терористичні гарнізони. Вони не приховували, що приїхали «запевнити перемогу бльоку комуністів і безпартійних». Людність, зрештою, щодня була годована недвозначними погрозами на адресу тих, що ухилилися б від голосування, жила під безперервним терором і не

робила собі жодних ілюзій щодо репресій, які доведеться пережити 10. II. [1946 р.] і після цього.

Село Підгірки (р[айо]н Калуш, Станисл[авівської] обл[асті]). До полудня гарнізонники чекали, щоб люди йшли голосувати, однак, ніхто не йшов. Їм тільки повелося зловити на вулиці одного сільського десятника, якого примусили голосувати. Коли він повернувся додому, жінка привітала його словами: «Ти, зраднику, ти хочеш, щоб на мене й всіх дітей люди пальцями показували?» Коли до полудня гарнізонники не дочекалися «виборців», на зарядження району вони почали гонити їх у виборчу дільницю під конвоєм, а одночасно збирати голоси по хатах у малі урни, що їх вони носили з собою. При цім селян важко били, багатьом повикручували руки, пальці. До вечора вдалося їм навіть цією методою зібрати тільки 17 голосів. Треба згадати, що в с. Підгірки гарнізон заквартирував ще за півроку до «виборів» і самі більшовики вважали це село стероризованим. В с. Негівці р[айо]н Войнилів, Станисл[авівської] обл[асті]). 10. 2. [1946 р.] було важко побито 73 громадян.

Літопис Української повстанської армії. Т. 9: Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 2: 1946–1948. – Львів: Вид-во «Літопис». – С. 285–298.

№ 26

Радянські методики підвищення явки виборців

(зі звітів УПА по м. Калушу у 1946 р.)

В історії виборчих процесів відомо чимало способів і методик підвищення явки виборців. Той, про який розкажемо, не рекомендуємо використовувати і згадуємо про нього тільки з огляду на необхідність висвітлення історії національно-визвольних змагань у рамках реалізації «Поступовим гуртом франківців» проекту «Нереабілітована пам'ять».

Мова йтиме про перші післявоєнні «демократичні вибори» до Верховної Ради СРСР на західноукраїнських землях 10 лютого 1946 р. Як зазначав В. В'ятрович в одному зі своїх дописів, «для комуністів це була дуже незвична кампанія, адже вони вперше проводили її на теренах, над якими не мали цілко-

витого контролю. Спроби швидкої ліквідації українського підпілля провалилися – тут і надалі активно діяли відділи УПА та боївки ОУН. Тож, крім сотень пропагандистів для агітації, на Західну Україну було надіслано тисячі вояків НКВД та внутрішніх військ для остаточної ліквідації підпілля».

Не менш принциповою ця кампанія була і для українського підпілля. Провал виборів мав продемонструвати несприйняття населенням комуністів та окупаційний характер їхньої влади. 22 листопада 1945 року керівництво українського підпілля оголосило початок кампанії з бойкоту виборів. Пропагандисти отримали завдання організувати масову роз'яснювальну роботу серед населення. Відділи УПА повинні були забезпечити охорону пропагандистів, а в день виборів їм доручалося проведення бойових акцій для зриву роботи комісій, знищення виборчих бюлетенів та засобів зв'язку. Окремим завданням підпілля була ретельна фіксація перебігу кампанії, особливо актів терору з боку влади.

Зокрема, про виборчі методики більшовиків ми дізнаємося з архівної справи Михайла Івановича Валіхновського, 1903 р[оку] н[ародження], уродженця с. Довпотів колишнього Воїнівського району. Уже з червня 1941 р. Михайло Валіхновський був станичним у лавах ОУН під псевдо («Тесляр») і збирав з населення кошти та продукти для потреби повстанців. Під час війни оунівець ще був старостою села, але був звільнений німцями за невиконання планів поставок молока та м'ясозаготівель 3 січня 1946 р. Валіхновський став кущовим провідником по м. Калуш і отримав псевдо («Турист»).

Перед виборами у Верховну Раду СРСР у 1946 р. ОУН виготовила і розповсюдила по м. Калуш 300 листівок з закликом до українців не брати участі у виборах. Листівки склалися Валіхновським та його пропагандистом Карлом Файфером¹. Дільниць у Калуші було 4, листівки друкували й передавали

¹Карл Файфер (псевдо «Орко») – у 1944–1946 рр. стрілець Калуської боївки ОУН Євстахія Сімківа («Старого»). Загинув 13.08.46 р. в Калуші [Семаньків І. Л. Перемогла ідея. Книга пам'яті національно-визвольної боротьби ОУН-УПА на Калушині. – Калуш: ПП «Артекс», 2002. – С. 32].

Вірою Теодорівною Брусак¹ (псевдо «Таня») та 5-ма учасницями ОУН з метою роздачі людям.

Уже на кінець березня 1946 р. упівці підготували детальний звіт про порушення з боку комуністів під час виборів. Згідно з ним, спочатку на дільниці мали прибути члени ДВК (*Державної виборчої комісії*. – Л. А.), агітатори, десятники і чергові. За тими, хто не прибув, відправляли працівників НКВС і непокірних кидали до в'язниці. Проведення виборів забезпечили телефонним зв'язком і посиленою охороною військових.

З 6.00 до 12.00 год. на вибори добровільно йшли партпрацівники і вихідці зі східних областей, але стало зрозуміло, що явка дуже низька і вибори зриваються. Тоді були сформовані групи з червоноармійців і комсомольців, які ходили по хатах і змушували калушан з'явитися на дільниці для голосування. Під час цієї «активізації політичної свідомості» виламувалися вхідні двері домів, залякувалися діти, у людей стріляли і били їх прикладами автоматів.

Втім, терор не дав своїх результатів, і тоді з 16-ї години по домівках пішли червоноармійці з урнами для голосування. Знову застосовувалося фізичне насилля, громадян змушували голосувати по кілька разів.

З 21.30 походи комуністів з урнами закінчилися, але виборчі дільниці були відкриті для голосування ще до 24.00 год. У цей час члени комісій самі доголосовували за тих, кого не змогли спіймати і змусити взяти участь у виборах.

У результаті на вибори добровільно прийшла незначна частина виборців (за даними УПА – 6,5%), а половина мешкан-

¹Віра Брусак – це рідна сестра мого батька Брусака Любомира Федоровича. Народилась вона 1928 р. у місті Калуш (ж/м Височанка). Вона була доброю кравчинєю. Їй доводилось шити одяг для повстанців. Її заарештували у 1946 р. і тримали в приміщенні НКВД (теперішня музична школа). Зі слів очевидців, її там немилосердно катували. Родина Віри пригадує, як вона показувала із вікна в'язниці скатовані руки, які були аж чорними від того, що їй встромляли під нігті голки і притискали кисті рук дверима. Зі слів батька, під час депортації її в Миколаївську область для відбування «покарання» Віра померла 29.12.1946 р. в дорозі від побоїв і травм, яких вона зазнала внаслідок катувань у Калуській в'язниці. [Спогади про Віру Брусак («Таню»), записані від Ірини Сімків (2.XII.2019) // ММКВ. – П. 1: Спогади учасників національно-визвольної боротьби на Калушині (40-50 рр. XX ст.). – Арк. 1.].

ців Калуша так і не проголосувала. Як свідчить упівський звіт, партпрацівники особливо неприємно були вражені антирадянським налаштуванням робітників Калуша.

Звіти Михайла Валіхновського («Туриста») та підпільниці («Оленки») про результати виборів 10 лютого 1946 р. у м. Калуші

Кількість виборців	Добровільно голосували	Голосували примусово	Не голосували	Побиті	Заарештовані
3975	1167	933	1885	11	5
–	415	1578	–	11	5

Проте більшовицька преса незабаром оголосила, що в м. Калуші проголосувало 99,5% виборців. А 10 червня 1946 р. був затриманий у помешканні Віри Брусак по вул. Височана в м. Калуш і Михайло Валіхновський. Вироком військового трибуналу МВС Станіславської області від 16 жовтня 1946 р. його було засуджено до 15 років виправних таборів з пораженням у правах на 5 років і конфіскацією майна, а Віра Брусак отримала 10-річний термін ув'язнення з пораженням у правах без конфіскації майна через його відсутність. Уже в період незалежності Івано-Франківський обласний суд 24 січня 1992 р. визнав покарання Михайла Валіхновського обґрунтованим і не побачив передумов для реабілітації.

Сьогодні Михайло Валіхновський, Віра Брусак і Карл Файфер та інші підпільники, напевно, представляли б інтереси громадянської мережі «Опора» на виборах, а в далекому 1946 р. вони вели війну за Україну з тоталітарним режимом не на життя, а на смерть, у тому числі і під час виборчого процесу.

Адамович С. В., Кобильник Р. В. Підвищення явки виборців по-більшовицьки // Галицький кореспондент. – 2015, 29 груд. – № 53. – С. 12.

**Витяг зі звіту командира ТВ 23 «Магура»
«Байрака» – Ярослава Косарчина про діяльність
відділів УПА за квітень 1946 р.**

16 липня 1946 р.

УПА-Зах. «Говерля»
П.[остій] 16.VII.46 р.
«Магура»

Звіт

за м[ісяць] квітень 46 р.

4.IV. в год. 8-й на постій відділу в лісі б[іля] с[ела] Болохів найшли большевики, що від 1.IV. продовжували облаву. Стейковий ст[арший] стрілець Вишня обстріляв передніх серією з ппш (*пістолет-кулемет зразка 1941 р. системи Шпагіна. – Л. А.*), а в[і]д[діл] відступив без втрат.

26.III. в[і]д[діл] відступає перед наступаючим вслід ворогом. Коло с. Кропивник в[і]дділ дістає вогонь в ліве крило, з якого відбивається 5-х стрільців.

8. IV. стежа в силі 6-х стрільців зустрічається з большевиками б[іля] с. Кропивник. 5-ть стрільців вертаються до в[і]д[ділу], а стрілець Сорока попадає живий в руки ворога. Як опісля стверджено, цей стрілець спровокував (*вказав. – Л. А.*) м[ісце] п[остою] в[і]д[ділу].

Слава Україні!

в. о. К-р Відтинка

**ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 5. – Арк. 159–163.
Копія. Машинопис.**

Опубл.: Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях відділів / Історико-меморіальний музей Степана Бандери. – Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – С. 190–197.

**Витяг зі звіту командира ТВ 23 «Магура»
«Байрака» – Ярослава Косарчина про діяльність
відділів УПА у червні 1946 р.**

16 липня 1946 р.

Відпис. «Говерля» – «Магура»

Постій,

15 серпня 1946 р.

Звіт

за м[ісяць] червень [19]46[р].

10.6.46. стр[ілець] «Різун» виконав в с. Верхня /Войнилівський р[айон]/ атентат (замах на вбивство. – Л. А.) на двох стрибків (учасники винищувальних батальйонів НКВС, що були створені для боротьби з ОУН і УПА. – Л. А.) з райцентру / Павлишин і Бойко/, що грабували населення. Здобуто один ППШ, один пістоль.

12.6. о год. 23-ій один рій ком[андира] інтенданта вертався з заготівлі харчів зі с. Кадобна. В лісі рій увійшов у ворожу засідку, з якої у в[і]д[діл] не повернуло 4-ох вояків. Опісля стверджено, що одного з них важко раненого кулеметника «Березу» заловили червоні живим, але він по дорозі до райцентру помер. Пропали безвісті 3 стрільці.

13.6. один рій дістав завдання заготовити харчі в с. Мостище /Войнилівський р[айон]/. Стр[ілець] «Славко», як місцевий зайшов в село вдень. Він, без дозволу ройового, зайшов до своєї матері, де й заскочили його большевики і зловили живим.

Найбільше дошкулило в[і]д[ділам] УПА те, що акції переводилися рівночасно на ліси, поля і села. Тоді, коли відділ УПА мусів цілий день маневрувати поміж ворожі облогові групи, не маючи змоги зварити їжі, тоді всі ворожі гарнізони й інші спецгрупи НКВД сильно контролювали підходи до лісу, щоби унеможливити повстанцям забезпечитись в селі в харчі. Це й приводило до того, що деякі в[і]д[діли], не хотючи наразитись на більші втрати, по кілька днів цілковито голодували / в[і]д[діли] 81 і 84/.

Слава Україні!

/ – / Байрак
в. о. К-р Відтинка.

Архів ЦДВР. – Ф. 9. – Т. 29. – Арк. 1–4. Копія. Машинопис.

Оубл.: Лесів С., Ганцюк П. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях відділів / Історико-меморіальний музей Степана Бандери Історичний клуб «Магура». – Калуш-Івано-Франківськ, 2016. – С. 218–223.

№ 29

Витяг зі звіту невідомого автора про діяльність відділів тактичного відтинку «Чорний ліс» від 1 січня до 31 серпня 1946 р.

Не раніше 31 серпня 1946 р.

УПА-Зах[ід] «Говерля»

ТВ Чорний ліс. Станиславівщина.

Звіт з діяльності від 1.1 – 31.8.1946.

Курінь Підкарпатський під ком[андою] пор[учника] «Прута»¹.

В[і]д[іл] під ком[андою] хор[унжого] «Сокола».

В[і]д[іл] 70 під ком[андою] [старшого] бул[авного] «Бровка».

В[і]д[іл] 71 ком[андою] хор[унжого] «Пирога».

6.1.46. заквартирувало 80 пограничників в с. Грабівка, р[айо]н Перегінсько, де мав сходити курінь на Свят-Вечір. Рішено вдарити по ворожому в[і]д[ділу]. В год[ині] 18 пішла перша чота в[і]д[діл] у 69 під ком[андою] чот[ового] Бородатого на за-

¹«Прут» – Вацик Павло. Народився в с. Залужжя (Надвірнянщина). Закінчив 6-річну школу. Оволодів теслярським фахом. Служив у польському війську, брав участь у німецько-польській війні 1939–1941 рр. У 1942–1943 рр. служив у допоміжній поліції. З листопада 1943 р. у складі УНС. Згодом ройовий, а потім чотовий у сотні Василя Андрусяка («Змії»). З листопада 1944 р. командир цієї сотні. 7 січня 1945 р. очолив курінь «Скажені», який реорганізував під криптонімом «Прикарпатський». Загинув 1 березня 1946 р. біля с. Пациків (тепер с. Залісся Тисменицького р-ну). Лицар Бронзового та Срібного Хрестів Бойової Заслуги. Майор УПА. [Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Руслан Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 128; Мельник П. В. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу (1943–1945). Перша частина / Петро Мельник // упор. Степан Лесів, Ярослав Коретчук. Калуш: Карпатський акцент, 2014. – С. 14].

сідку від с. Завою, а в[і]д[діл] 70 під ком[андою] сот[енного] «Бровка» наступав на приміщення ворога з горішнього кінця с. Грабівка. По перших стрілах загорілись будинки, а червоні відстрілювались. Наші пішли в наступ на будинки, винищуючи ворога гранатами.

Більшовики відступили в напрямі с. Завій, де їх привітав кулеметним вогнем чот[овий] Бородатий. Червоні панічно відступали, залишаючи на полі бою 18 вбитими та 7 важко раненими. Між вбитими 1 ст[арший] лейтенант, 1 ст[арший] сержант, та 3 сержанти. Наші втрати: героїською смертю згинув р[ойови] й «Морозенко». Важко ранений сот[енний] «Бровка» помер наступного дня.

В[і]д[діл] 74, під ком[андою] ст[аршого] бул[авного]
«Сапера»

20.1.46. курінь заквартирував в лісі між с[елами] Болохів-Кадобна. Большевики около 400 чол[овік] (спецвідділ) за слідом підійшли аж під табір куріня. Курінь скорше заалармований заняв становища та вдарив по ворогові сильним вогнем. Большевики вперто наступали так, що курінь розчленувався по сотням та відступив в напрямі Чорного ліса. В бою втратив ворог около 40 вбитих та багато ранених. По нашій стороні впав смертю героя віст[ун] «Зимний», легко ранений стр[ілець] «Лісовий» і стр[ілець] «Крук» з в[і]д[ділу] 72. З в[і]д[ділу] 73 впали: стр[ілець] «Дуб», стр[ілець] «Стріла». В цьому бою відзначився ст[арший] віст[ун] «Потіха». Він знищив большевицького кулеметчика, що перетяв відхід в[і]д[ділу] сот[енного] «Сапера» і мав його вбити.

Курінь «Підкарпатський» ком[андою] пор[учника]
«Прута»

24.2.46. червоні кати в більшій кількості наскочили на постій к[оманди]ра «Різуна», що таборував зі своїм почотом над с. Грабівкою. Большевики окружили колибу та гналися за командиром. Відбиваючись командир з почотом відступав в напрямі с. Глибока. По дорозі інший большевицький в[і]д[діл] загородив командирові відступ, а задні наступали на п'яти. Обезсиленний командир «Різун» побачивши, що прорив є неможли-

вий, пристрелив себе з пістоля. З ним упав також підв[і]д[і]ловий бул[авний] «Боян» та віст[ун] «Білий» з його почоту.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 62. – Арк. 176–193.
Оригінал. Машинопис.

Отубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2010. – С. 521–545.

№ 30

Інформаційний огляд Службою безпеки ОУН подій на Калущині в серпні-вересні 1946 р.

17 вересня 1946 р.

Войнилівщина

343302

С 33-2

ОГЛЯД ПОДІЙ

за час від 20.8. – 13.9.1946.

Протягом звітного часу гарнізони квартирували в [селах] Сівка-Войн[илівська], Цвітова, Дуброва, Довга-Войн[илівська], Станькова, Верхня і Болохів.

Большевицька рай[йонна] влада ангажувала до стягання хлібопоставок, крім того гарнізони робили засідки попід ліс, в селах, на полі і в спровокованих місцях.

В с[селах] Томашівці і Степанівка даліше квартирують по 10 червоноармійців, які сторожують державне сіно зібране з поля по поляках.

Між с[селах] Копанки – Томашівці – Долпотів (б[увша] польська колонія Сигли) військова частина в числі 1500 чол[овік] квартирує даліше і вишколюється.

В звітному часі переходили слідуєчі большевицькі акції:

21.8.1946 з району до села Томашівці приїхав прокурор з енкаведистами судити нездатчиків хліба і молокопоставки. Чотирьом господарям видано попередження до 10 днів молокопоставку виконати в 100%. Подібні прийоми дуже часто строгіші, застосовують до всіх, що не частинно.

24.8.1946 8 большевиків з гарнізону з с. Довга-Войн[илівська] та уповноважений РК КП/б/У по хлібопоставці на с. Перекоси. Двоіменний в с. Перекосах обскочили хату Микитина Степана та почали сильні розшуки нібито за станичним «Кармелюком». У висліді (у результаті – Л. А.) розшуків большевики знайшли криївку, де господар заховав собі 300 кг зерна і начиння. Зерно і начиння забрано до сільради. Ще таки того дня сконфісковане збіжжя голова сільради мусів відставити до Калуша – начиння повернено власникові.

25.8.1946 ті ж самі большевики та уповноважений знайшли в криївці і забрали 700 кг збіжжя з господаря Кузів Юрка. Слід сподіватися, що обох господарів хтось спровокував.

25.8.1946 в с. Довга-Войн[илівська] місцевий гарнізон переводив загальні розшуки за збіжжям. Збіжжя забирали навіть в тих господарів, де свій контингент здали в 100%. Збіжжя забрали в слідуючих господарів: Коблак Василя – 300 кг зерна. З побитого М'язкі[в] Андрія – 100 кг, Чолій Миколи – 100 кг, Панчишиного Федя – 50 кг, Савчин Павла – 50 кг. Всі подані господарі були і здали свій контингент в 100%.

25.8.1946 в с. Завадка большевики наскочили на хату Лески Ілька, арештували його жінку і забрали все збіжжя за те, що за німецької окупації його дочка була станичною.

24.8.1946 в с. Верхня обл[асна] спецбоївка з провокатором «Кайдашом» відкрила бу[н]кри, в яких перед тим переховувався згаданий «Кайдаш». В бу[н]крах нікого не було. Господарів в яких були криївки большевики не грабували.

Від 24. – 29.8.1946 р. на терені 3-го куца рейдувала обл[асна] спецбоївка. В боївці був також «Кайдаш» і стрибок зі с. Збора. На провокацію «Кайдаша» і стрибка боївка днями і ночами робила засідки і наскоки.

26.8.1946 р. о год. 19-тій б[іля] с. Верхня вийшов на більш[евецьку] засідку куц і (...) СБ – «Дзвін» зі своїми бойовиками. Большевики відкрили вогонь і тяжко ранили його. При допоміж бойовика «Дзвонів» вдалось втекти.

26.8.1946 р. з району до с. Мостище прийшло 20 большевиків, де в горішньому кінці села цілу ніч тримали засідку. Слідуючого дня відійшли до району.

27.8.1946 р. до с. Томашівці прийшло 8 стрибків і почали переводити розшуки за збіжжям. В господаря Король Ілька зрабували – 182 кг жита, Короля Гриня – 50 кг жита, Долинського Михайла – 600 кг. Всі ці господарі контингент збіжжя були виконали в 100%.

19.8.1946 р. в с. Томашівці большевики зрабували в господаря Камінського Василя – 100 кг жита. Коли господар накинувся на большевиків з грубою лайкою, вони відповіли «лайся як хочеш, коби збіжжя було».

30.8.[19]46 р. в с. Довга-Войн[илівська] уповноважений по хлібопоставці – Двоіменний побив заступника голови сільради – Винника Василя за те, що той не записав /закрив/ всю землю по селу.

31.8.[19]46 р. з с. Верхня з гарнізону виїхало 20 большевиків з начальником на чолі. В с[елі] залишилося ще 25 большевиків під командою ст[аршого] сержанта.

2.9.[19]46 р. до с. Збора прийшла невідома частина большеш[евицькі] війська, переночували рано перейшли аж в напрямі ліса.

30.8.[19]46 р. до с. Верхня приїхало обл[асне] НКВД переслухувати людей, яких побив б[увший] начальник гарнізону – Грицько, де в місяцях квітні-травні переводив сильне арештовання людей в с[елах] Верхня і Станькова при тім сильно тортував арештованих. На донесення людей став арештований большевиками і відданий під суд.

5.9.[19]46 р. енкагебисти з тим же начальником приїхали до с. Станькова, де прилюдно вчитали йому вирок 20 літ тюрми. Під час відчиту засуду підсудний нібито втік. Большевики змушені були робити за ним розшуки по лісі і в селі, так дарма.

8.9.[19]46 р. з району до с. Завадки приїхало 3-х большевиків 12-х стрибків в т[ому] ч[ислі] оден місцевий стрибок, який водив больш[овиків] до тих родин, що їх сини в УПА. Під час перебування в с[елі] большевики заарештували Дакуса Василя і Муху Миколу за те, що нібито втекли з Донбасу.

9.9.[19]46 р. в с. Копанки большевики арештували 5 людей, в господаря Псюка Йосифа забрали коні і збіжжя. Арештованих забрали до району.

Архів ЦДВР. – Ф. 9. – Т. 18. – Арк. 1–2; Оригінал. Рукопис.

Опубл.: Архів Центру досліджень визвольного руху. [Електронний ресурс/ Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/10897>].

№ 31

Хроніка повстанської боротьби на Калущині. Витяг із книги «УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр.»

Рік 1944

В половині квітня 1944 р. в с. Грабівка наскочили большевицькі партизани в силі ок[оло] 2-ох сотень на два рої УПА з чоти Славка. Рої не видержали бою і відступили до річки. Большевицькі бандити ввірвалися в село, підпалили 25 хат, арештували 22 молодих чоловіка, яких на цвинтарі за селом розстріляли, цьому числі 2-ох священників. На допомогу роям поспішив курінь «Різуна». Большевики відстрілюючись відступили. Наші втрати: 2 чотові і командир, «Різун» ранені в груди. Большевицькі втрати: 6 вбитих, між ними 1 лейтенант, 1 ранений і 1-го сержанта взято в полон. Раненого і полоненого передано до СБ (*Служби безпеки – Л. А.*), які під час допитів зрадили комуністичний зв'язок в с. Нивочінь, Богородчанського р[айо]ну.

13. 4. 44 р. українські повстанські відділи звели бій з бандою поляків і мадярів, що спалили й пограбували с. Копанки, Калушського р[айо]ну. Убито 40 поляків і 2 мадярів. Крім того, кільканадцять поляків потонуло в річці Сівці.

18. 4. 44 р. напали на с. Кропивник Калушського р[айо]ну, поляки в німецьких мундирах, з метою пограбувати й спалити це село. Український самооборонний відділ вступив з напасниками в бій. Поляки втратили 7 вбитими й відступили.

20. 4. 44 р. при поновному наскоку польсько-мадярських бандитів на с. Копанки, Калушського повіту, українська са-

мооборона знищила напасників на 7-ох підводах. 5 інших підвод з бандитами втекло.

21. 4. 44 р. знова дійшло між українською самообороною і ворожим відділом (складений з німців, поляків і мадярів) до бою під Кропивником, Калушського р[айо]ну. По стороні ворога впало 43 люда. Малий український самооборонний відділ мусів відступити перед перевагою скорострільного й гранатометного вогню ворога.

27. 4. 44 р. ворог вдарив великою силою піхоти й кінноти на Грабівку. В кількогодинному важкому бою червоних розбито. Ворог втік, залишаючи на полі бою 4-ох убитих, 5 фінок (*тактичний ніж фінської армії 1939–1941 рр. різні модифікації якого виготовляли для радянських розвідників. – Л. А.*) та 18 осідланих коней. Після цього українські повстанські сили, що в міжчасі наспіли на поміч, обсадили села довкола Чорного Ліса: Мислів, Рип'янку, Яворівку, Завій, Грабівку. Так створено оборонний відтинок довжиною понад 20 км.

27–29. 4. 44 р. прийшло до кривавих боїв з червоними в с. Грабівка. У цих двох боях відділи УПА видержали большевицький наступ і відперли ворога до Чорного Лісу.

29. 4. 44 р. о год. 5-ій ранку великі ворожі сили розпочали скажений наступ на с. Грабівку. Закипів смертельний, нерівний бій. Червоні хотіли помститися за свою поразку з 27. 4. [44 р.]. Вони підпалювали хати, а мешканців забирали з собою. Ворожій навалі вдалося стиснути невелику українську залогу на малому відтинку. По українській стороні впали перші вбиті, а командир «Різун» був ранений. В найкритичнішому моменті наспіла підмога з с. Завій під командою чотового «Мороза». Ворога розбито, але в бою загинув смертю героя і самий чот[овий] «Мороз». Червоні бандити, відступаючи, розстріляли на цвинтарі 2 забраних зі села українських громадян, в цьому числі капеляна відділів УПА о. Микитюка. На побойовищі знайдено 15 ворожих трупів і 14 фінок. Власні втрати: 4 убиті і кількох ранено. В селі згоріло 17 господарств. На підставі записок, знайдених при вбитих, стверджено, що відділи УПА мають проти себе отряд «Іскри» (*командир, капітан Гнат Кулагін. – І. Т.*). Отряд складався із 4-ох рот кожна по 60 чоловіка. Озброєння роти: 1 важ-

ких і 8 легких кулеметів: Кожний боєць мав автомат, пістоль і по кілька гранат.

5. 5. 44 р. під час погрому села Завадки, Калушського р[айо]ну, прийшло до перестрілки між німецькими наїзниками й українським повстанським відділом. По ворожій стороні загинуло 3 козаки. Наші втрати: 7 бойовиків і 7 цивільних.

16. 8. 44 р. в с. Новиця, Калушського р[айо]ну, невідома людина підрізала горлянку майорові летунства.

30. 8. 44 р. в с. Сівка-Калуська, Калушського р[айо]ну, міліція арештувала одного українця. Пізніше він запросив конвоїра до себе «на водку» і під час гостини різнув його горлянку, забрав ППШ і вітк.

30. 8. 44 р. під час облави НКВД на Кадовбнянські ліси, на Калущині, загинув один член самооборонного куца, а 2-ох ранено.

14. 9. 44 р. під час великої акції на Болохівські ліси (Калущина), большевики спалили Волохів (*можливо Болохів. – Л. А.*). В бою з українськими збройними відділами погромники зазнали дошкульних втрат.

15. 9. 44 р. під час великої акції на Болохівські ліси большевики застосували панцери і кавалерію. Біля с. Збора большевикам пощастило оточити одну самооборонну боївку. Боївка прорвалася крізь ворожий перстень, втративши одного убитого. Відтак большевики рушили до наступу на табір Журавенської сотні УПА. Українські повстанці рясним вогнем з 12 кулеметів відбили три ворожі атаки. Зазнаючи втрат, 20 убитими і кільканадцять раненими, большевики відступили. Втрати УПА: 5 убитих, а 8 ранено. Наколи большевики відступали зі спаленого Болохова, один відділ УПА ще раз розгромив їх із засідки. Здобуто 3 авта й багато майна.

21. 9. 44 р. в Тужиліві, Калушського р[айо]ну, прийшло до сутички між відділом енкаведистів і трьома боївкарями. В перестрілці загинув 1 енкаведист. Ранений бойовик «Сокира», щоб не потрапити до рук ворога, дострілювався. Вечером большевики вбили жінку, коло хати якої відбувся бій.

6. 9. 44 р. в лісі між Болоховом і Кадовбною, на Калущині, застава УПА крісовим вогнем відбила большевицький на-

ступ на ліс. Ворожі втрати: 3 ранені і 1 полонений. Наші вийшли без власних втрат.

2. 10. 44 р. на шосе біля с. Станькова, Калушського р[а]йону, сапери УПА підложили міну. Міна розірвала одну вантажну автомашину з вівсом для ЧА (*Червоної армії.* – Л. А.).

5. 10. 44 р. побіч с. Кропивник, Станиславівської обл[асті], переходила сотня «Благого», яка звела там бій з большевиками. По нашій стороні були убиті 2 стрільці, а по большевицькій – 7 (між ними капітан і ст[арший] лейтенант).

Рік 1945

6. 1. 45 р. на самий Свят-вечір курінь УПА під проводом «Різуна» вдарив на сильну випадну базу НКВД в с. Рип'янці (біля Чорного Ліса на Станиславівщині). Бій тривав від 10-ої год. вечора до 3-ої год[ини] ранку наступного дня. Випадну базу зліквідовано. Вбито ок[оло] 120 большевиків, а невеличка решта в самому біллі втекла аж до Калуша.

22. 3. 45 р. в с. Голинь, Калушського р[а]йону, сапери УПА з сотні «Л[етуни]» вимінували довгий поїзд з двома льокомотивами, де їхало 1500 червоноармійців із військами НКВД, щоби підкріпити большевицькі облоги проти УПА. За відомостями розвідки, в цій акції большевики втратили 1200 вбитими і раненими.

15. 11. 45 р. в Перегінському р[а]йоні три сотні УПА зробили карну акцію на большевицьких солдатів-дроворубів, які тероризували населення з села Завій. О 16-ій год. цього дня, сотня Явора зробила засідку на річці Котика при дорозі якою верталися большевики з ліса в село; чота «Кора» з сотні «Сапера» (*Михайла Коржсака.* – І. Т.) зробила засідку на шляху Завій – Калуш; друга чота «Сапери» і сотня «Вовка» пішли в ліс на тих, які ще рубали дерева. Большевики, які верталися з праці, вийшли на сотню «Явора», яка сейчас вдарила по них вогнем. В цей момент сотня «Вовка» і друга чота «Сапера» заатакувала большевиків в лісі, а чота «Кора» розбила авто з 12-ма большевиками, які їхали з Калуша в с. Завій. Бій тривав одну годину. Ворог втратив ок[оло] 65 убитими, а 1-го полонено. Наші вийшли з бою без жадних втрат. Здобуто багато зброї і муніції.

Рік 1946

6. 1. 46 р. 80 пограничників НКВД заквартирували в с. Грабівка, Парегінського р[айо]ну, Станиславівської обл[асті], куди мав зійти на Свят-вечір відділ УПА «Підкарпатський». Командир відділу вирішив прогнати большевиків зі села. Бравурним наступом повстанці розбили вщент ворога, який, залишивши 12 убитих і 7 важкоранених, панічно втік. Убиті були: ст[арший] лейтенант НКВД і 4 підстаршини. Наші втрати: 1 убитий і 1 ранений.

20. 1. 46 р. між селами Болехів-Кадовбна, Долинського р[айо]ну, Станиславівської обл[асті], квартирував у лісі відділ УПА «Дзвони». Сюди за слідами підійшов відділ із 400 енкаведівських бандитів. Заалярмований стійками відділ ударив по ворогові сильним вогнем та почав відступати до Чорного Лісу. Ворог уперто переслідував його. Щойно звівши з ворогом бій, у якому останній утратив ок[оло] 10 убитими і багато ранених, повстанці змогли відв'язатися. З повстанської сторони загинули геройською смертю віст[ун] «Зимний», стрільці «Дуб» і «Стріла». Разом з відділом «Дзвони» бився відділ «Летуни», що також квартирував у цьому лісі. Під час відступу, чот[овий] «Г» (із відділу «Летуни»), який вже вирвався був із своїм підвідділом з ворожого оточення, зауваживши, що стиснені ворогом інші підвідділи не мають можливості відступити, – повернувся і повів бравурний протинаступ, який уможливив вільний відступ обом повстанським відділам. Тут зокрема відзначився стр[ілець] «Грушка», який своїм тілом заступив перед вогнем ворожого кулемета чотового «Г.»), а сам загинув геройською смертю.

9. 2. 46 р. і наступного дня всі відділи УПА брали участь в боротьбі проти гарнізонників, що були розташовані по селах і мали за завдання силою гнати людей до «виборів» у Верховну Раду ССРСР. Напр[иклад], відділ «Летуни» перевів турбувальні наскоки на гарнізони в таких селах: Станькова, Чертіж, Корчівка, Збора, Кулінка, Волохів (*Болохів. – Л. А.*), Лисків, Завадка, Верхня, Степанівна і Туря Велика (р[айо]ни Долина, Калуш і Войнилів у Станиславівській обл[асті]). Під час наскоків знищено кількох енкаведистів, між іншими начальника гарнізону в с. Лисків, та звільнено багато арештованих селян.

24. 4. 46 р. підвідділ «Стріла» під командою к[оманди]ра «Я.» зробив засідку на шляху Завій-Грабівка, Перегінського. На засідку попало 25 енкаведистів, які верталися з грабунку. По ворогові відкрито вогонь із 4-ох кулеметів. Ворог утратив 6 убитих і 4-ох ранених. Убито ст[аршого] лейтенанта НКВД. Здобуто 1 ППС, 1 десятизарядку, 1 пістоль і 4 кріси.

25. 4. 46 р. відділ УПА під командуванням хор[унжого] «Явора» зробив засідку на шляху Завій-Грабівка, Перегінського р[айо]ну. На засідку попала підвода з большевиками й стрибками. В бою ворог утратив кількох убитих і ранених. Серед убитих був р[айонний] уповноважений НКВД Перегінського р[айо]ну ст[арший] лейт[енант] Садовий. По нашому боці загинув героїською смертю боулавний «Миш».

УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр. (Бойові дії УПА). – [Б. м.]: Видання закордонних частин Організації українських націоналістів. – (Бібліотека українського підпільника, ч. 7). – Ч. II. – 1960. – С. 43–78, 88–113, 125–169.

№ 32

Витяг із книги Петра Мірчука¹ «Українська повстанська армія 1942–1952» про події на Калущині

¹Мірчук Петро («Залізник») – політичний діяч, дослідник історії визвольних змагань, автор понад 20 монографій, численних статей. Народився 26.06.1913 р. в с. Добрівляни (Стрийщина). У 1932–1933 рр., 1937–1939 рр. – студент правничого відділу Львівського університету. Член ОУН. У 1939–1941 рр. продовжував навчання в Українському вільному університеті. У 1941 р. заарештований німцями й до 1945 р. перебував в ув'язненні. У 1945–1946 рр. очолював Центральний еміграційний союз українського студентства. У 1948–1952 рр. – член Проводу ЗЧ ОУН(б). Від 1950 р. – у США. Працював адвокатом, редактором, журналістом, бібліотекарем, викладав політологічні предмети в коледжах. Очолював Союз українських політв'язнів у США. Співредактор часописів «Визвольний шлях», «Гомін України» та ін. В 1969 р. отримав ступінь доктора філософії. Помер 16.05.1999 р. у м. Філадельфія (штат Пенсильванія, США). [Джерело: Ковальчук О. О. Мірчук Петро Юрійович / [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// reso-urce.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe](http://reso-urce.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe)].

7. З реєстру дій Української повстанської армії в 1946 р. (За органом УГВР «Самостійність»)

1946 рік – це третій рік партизанської збройної боротьби УПА проти московсько-большевицьких окупантів України. 1946 рік – завершує п'ятий рік повстанської збройної боротьби українського народу за своє національне визволення, що її він провадив спочатку проти німецьких, а тепер провадить проти большевицьких загарбників. Той факт, що УПА в умовах величезної технічної і кількісної переваги ч. а. (*Червоної армії – Л. А.*), військ НКВД, в умовах ніде в світі нечуваного большевицького терору не тільки до нині втрималася, а й безперервно перебуває у наступі, безперервно турбує і непокоїть ворога та не дозволяє йому закріпитися на окупованій території, – свідчить не тільки про майстерність повстанської бойової тактики УПА, про величезну бойову й моральну вартість її бійців і командирів та про широку підтримку й допомогу їй у її діях від всього українського народу, а й також про не здобуту волю українського народу [...] боротися проти окупантів, аж до завершення боротьби побудовою Української Самостійної Соборної Держави.

У зв'язку з повищим, коли йдеться про тактичні прийоми УПА, то вони в 1946 р. були такі: 1) несподівані бойові напади на більші і менші енкаведівські з'єднання; 2) турбуючі наскоки на ворожі адміністративні центри; 3) бойові засідки більшими, а часто меншими, а то й цілком малими власними бойовими групами на частини НКВД, їхніх верховодів, постачання і т[ому] п[одібне]; 4) нищення ворожих комунікаційних споруд і засобів зв'язку (залізничних станцій, шляхів, пускання під укіс транспортів НКВД, зривання телеграфічних ліній і т[ому] п[одібне]); 5) саботажеві акції (нищення копалень, нафтових шибів, збіжжєвих магазинів, промислових підприємств, що працюють на армію, адміністративних установ тощо). УПА виходить із того заложення, що багатства українських земель, здобутки праці українських працюючих – власність українського народу і московсько-большевицькі окупанти не мають права грабувати Україну, щоб збільшувати свою військову міць. Здобуті харчові і інші продукти, оскільки вони непотрібні для УПА, роздається населенню.

* * *

6. 1. 46 р. 80 пограничників НКВД заквартирували в с. Грабівка (р[айо]н Перегінського, Станисл[авської]) області, куди мав зійти на Свят-Вечір в[і]д[діл] «Підкарпатський». К[оманди]р в[і]д[ділу] вирішив прогнати большевиків із села. Бравурним наступом повстанці на голову розбили ворога, який, залишивши 12 убитих і 7 важко поранених, панічно втік. Між убитими – ст[арший] лейтенант НКВД і 4 підстаршин.

20. 1. 46 р. в[і]д[діл] «Дзвони» квартирував у лісі між сс. [селами] Болехів-Кадовбна (р[айо]н Долина, у Станисл[авська]) область), куди за слідом підійшов до нього відділ із 400 енкаведівських бандитів. Заалармований стійками в[і]д[ділу] ударив по ворогові сильним вогнем та почав відступати до Чорного лісу. Ворог уперто переслідував його. Щойно звівши з ворогом бій у якому цей утратив близько 10 убитими і багато пораненими, повстанці змогли відв'язатися. У повстанців геройською смертю загинув віст. Зимний, стрільці «Дуб» і «Стріла».

Разом з в[і]д[діл]ом «Дзвони» бився в[і]д[діл] «Летуни», що також квартирував у цьому лісі. Під час відступу чотовий «Г.» із вд[відділу] «Летуни», що вже вирвався був із своїм п[і]д[і]д[ілом] з ворожого оточення, зауваживши, що стиснені ворожими силами інші п[і]д[і]в[і]д[іли] не мають можливості відступити, повернувся і повів бравурний проти наступ, який уможливив вільний відступ обом повстанським відділам.

20. 1. 46 р. ворог заатакував в[і]д[діл] «Рисі» в його таборі в Болехівських лісах (р[айо]н Долина), куди зайшов по слідах. В[і]д[діл] прийняв бій, що тривав півгодини. Ворог, побачивши бойову перемогу в[і]д[ділу], був змушений відступати. Але незабаром, отримавши велику допомогу, заатакував в[і]д[діл] із крила. В[і]д[діл] витримав і цей наступ та, з утратою 2 стрільців убитими, відступив у напрямі с. Кадовбна.

* * *

24. 4. 46 р. п[і]д в[і]д[діл] «Стріла» під ком[андуванням] к[оманди]р «Я.» зробив засідку на шляху Завій-Грабівка (р[айо]н Перегінсько, Станисл[авської]) області). На засідку попало 25 енкаведистів, що верталися з грабунку. На ворога відкрито

вогонь із 4 кулеметів. Ворог утратив 6 убитими і 4 пораненими. Між убитими ст[арший] лейтенант НКВД. Здобуто 1 ППС, і 1 автоматичу десятизарядку, 1 пістолу, 4 кріси.

Мірчук П. Українська повстанська армія 1942–1952. Документи і матеріали. – Львів: 1991. – С. 117–128. – (Книгозбірня «Просвіти»).

№ 33

Витяг з військово-політичного та господарського звіту підпілля ОУН Войнилівщини за липень–серпень 1946 року

В о й н и л і в щ и н а

С 33–1

З в і т

за час від 25.VII до 25.VIII.1946 р.

А. Характеристика терену

І. Вороже середовище.

Большевицька адміністрація.

Назва установи	Прізвище, ім'я завідувача установи	Національність, походження, партійність	Кількість працівників
2	3	4	5
Райком-партія	Кожутко Ол.	жид, східняк, партійний	10
Райвиконком	Бакуменко Я. М.	руські, східняк, партійний	10
НКВД	Данков	руські, східняк, партійний	–
НКГБ	Романов	руські, східняк, партійний	–
Райком-сомол	Рябокось	руські, східняк, ВЛКСМ	5
Фінвідділ	Авраменко	жид, східняк, партійний	25
Земвідділ	Губенко	руські, східняк, партійний	5

Госзабез	Стефанюк Андрій	українець, Сівка-Войнилів, канд. КП(б)У	5
Ощадкаса	Дуркало Атаназ	укр. Войнилів, канд. КП(б)У	5
Соцзабез	Авраменко	жид, східняк, партійний	3
Воєкомат	Сердюк	руські, східняк, партійний	12
Нарсуд	Сазонов	руські, східняк, партійний	6
Прокуратура	Швидко	руські, східняк, партійний	2
РВНО	Камінський	руські, східняк, партійний	6
Наросвіта	Паляниченко	укр.східняк, безпартійний	2
Маслозавод	Борисик Василь	укр. Войнилів, безпартійний	25
РСС	Матеріяльний Петро	укр.східняк, партійний	21
Заготконтора	Кусень Петро	укр., Сільце, безпартійний	6
Шляхбудвідділ	Федюшка Марко	укр., Середнє, безпартійний	31
Будвідділ	Федорів	укр., Павликівка, безпартійний	10
МТС	Боргун	руські, східняк, партійний	–
Ветлікарня	Гончаров	руські, східняк, безпартійний	5
Комунгосп	Хом'як Оксана	укр., Верхня, безпартійна	9
Заготскот	Калиновський Іван	укр., Верхня, безпартійний	4
ЗАГС	Гринів Марія	укр. Войнилів, безпартійна	1

В сільській більшовицькій організації зайшли слідуючі зміни:

1. Копанки: бувший голова с[ільської] ради Бойко Іван звільнився з причин хвороби, а на його місце РВК назначив Костіва Мих[айла] Андрійовича.

2. Збора: Бувший голова с[ільської] ради Угач Матвій звільнився з причин хвороби, а на його місце призначений Бойко Василь.

3. Кулинка: 12.VIII.46 р. зліквідовано органами СБ голову с[ільської] ради Паньків Василя. Від цього часу в даному селі, мимом намагань РВК (*Районний виконавчий комітет. – Л. А.*), голови немає. Ніхто цього поста прийняти не хоче.

Відносно до постанови «виконкому обл[асної] ради депутатів трудящих» від 23 липня, [19]46 р. № 4 – РВК видав «Обов'язкову постанову № 2 виконкому Войнилівської рай[онної] Ради деп[утатів] трудящих від 30.VII.46 р.» – «Про заборону одноосібним господарствам продажу і обміну зерна, борошна та печеного хліба до виконання пляну здачі зерна державі з урожаю 1946 р.» («Вперед» 4.VIII.1946 р.).

Крім хлібопоставки, на які був звернений головний натиск, уповноважені натискали на виконання м'ясо-, сіно-, та молокопоставки.

Повищі зарядження (головно хлібопоставки), населення виконувало під терором, який проявлявся у конфіскації майна, арештуванні людей, застрашуванні вивозом на Сибір, судом.

За несвоєчасне виконання хлібопоставки в с. Верхня зграбовано збіжжя в таких господарів: Гошовська Анна – 2 фіри пшениці снопами, Дуліба Анна – 4 фіри пшениці і жита в снопах, Гошовський Петро – 300 кг жита, Микитин Явдоха – 200 кг жита, Станислав М. – 200 кг жита.

Мостище: Возняк Василь – 200 кг жита понад вимір контингенту. Цукін Микола – 2 фіри жита в снопах.

Перекуси: Микитин Стефан – 200 кг (*яке саме збіжжя конфісковано в документі не вказано. – І. Т.*), Кузів Юрко – 700 кг, (у цих двох господарів знайшли збіжжя в криївках), за не своєчасне виконання, Бури Спиридон – 200 кг, Сорока Костянтин – 1 фіра вівса в снопах.

В усіх села р[айо]ну большевики робили загальні ревізії за збіжжям, навіть у тих господарів, які здали контингент у 100%. За нездачу контингенту арештували і побили багато людей.

Склад райвиконкому:

Голова – Бакуменко Я. М., москаль, партійний. Заст[упник] голови – Залеський, українець з Долпотова, канд[идат] партії. Секретар – Скрипка, українець-східняк, партійний. Крім того є ще 10 працівників.

27.VII.46 р. в районі відбулася нарада голів с[ільських] рад, зем[ельних] громад та секретарів. Наряду відкрив голова РВК – Бакуменко, який заявив, що голови с[ільських] рад покликані прозвітувати про хід виконання хлібопоставки. Вони планово заставили першими звітувати передових голів с[ільських] рад (сіл Лука, Сівка-Войнилівська, ставили в примір відстаючим с[ільським] радам).

Секретар РКП Кожутко закликав подати примір з передових с[ільських] рад та заявив, що без жодних оправдань до 15.VIII.46 р. мусить бути стягнений контингент у 100%. «Нікого з контингенту не звільняємо, – бідний чи багатий, мусить здавати. Немає, хай купить на базарі і здасть. На селян, які відстають у хлібоздачі, складати акти та віддавати до суду».

16.VIII.46 р. [...] на нараді голів та секретарів с[ільських] рад продовжено строк хлібоздачі до 18.VIII.46 р., а с[ільські] ради, що сидять на хвості до 20.VIII.46 р., тобто на два місяці скоріше строку [...].

У звітному часі голови с[ільських] рад не працювали самі, а постійно мали наглядачів в особах уповноважених райкомом партії, які заставляли голів с[ільських] рад та весь сільський актив працювати безнастанно днем і ніччю. У відсутності таких «помічників» голови с[ільських] рад працюють повільніше.

Колгоспів на терені р[айо]ну немає. Радгосп є у Войниліві. Скільки землі, інвентаря та робітників у радгоспі невідомо.

Земельні громади є в кожному селі. У звітному місяці вони займалися стягуванням контингенту. Згідно з зарядження РВК від м[ісяця] липня голови земельних громад на рівні з

головами с[ільських] рад відповідають за здачу хлібопоставок. Підготовки до організації колгоспів не проводилося.

Господарсько-політичні кампанії проходили під таким лозунгом: «Достроково виконати першу заповідь», «Борімося за першість у соцзмаганні з Калуським р[айо]ном», «Беріть приклад з передових», «Використати всі методи і заходи до успішного виконання першої заповіді перед державою – «хлібозаготівлі» (з рай[онної] газети «Вперед» за 22.VIII.46).

В минулому місяці організовані слідуючі кампанії: збір урожаю зернових, стягнення контингенту збіжжя з урожаю 1946 року. Успіхи: збір урожаю за станом на 25.VIII.46 р., виконано в 89%. Контингент збіжжя за станом на 23.VII.46 р., здано 360 центнерів. У спіхи у звітному місяці: станом на 19.VII.46 р. річний плян хлібозаготівлі по р[айо]ні виконано на 84,7 % (Калуський р[айо]н за той час – 79,2%).

2. Стан постійної або доривочної охорони райцентру чи спецвідділів.

а). Спецвідділів у райцентрі немає.

б). Райцентр охороняє істребительний баталіон, війська НКВД і НКДБ.

Службу вартівнику в місті повнять «стрибки» по 6 чол[овік]. На зміну (що 24 год.).

Склад істребительного ботальйона:

Начальник Лисенко, українець, східняк, партійний. Заступник начальника Іванишин Іван, українець з с. Станькова, комсомолец. Комендант «Мадяр», українець з Закарпаття, комсомолец і 11 «стрибків» з сс. Войнилів – 6 чол[овік], Сільце – 3 чол[овіки], Верхня – 1 чол[овік].

До 17.VIII. в райцентрі квартирували 2 малі гарнізони, кількість їх невідома. 17.VIII. гарнізони ці вибралися в напрямі Долини. 18.VIII. до р[айо]ну приїхало і заквартирувало 54 червоноармійці з 1927, [19]28 і [19]29 рр. родження, вслід за ними приїхало ще 17 старшин. Вони дістали від голови РВК розпорядження брати собі по 5–10 червоноармійців, та йти на села стягувати контингент.

Стан НКВД

Начальник Данков, руский, партійний. Перший і другий заступники – протокольники – 2, участкові – 5 і 18 працівників (ті самі, що подані в попередньому звіті). Стан «стрибків» – 12 чол[овік].

Стан шпіцпунктів (гарнізонів):

Сівка-Войнилівська	до 17. VIII	25 чол.	від 17. VIII	18 чол.
Цвітова	–	30 чол.	–	15 чол.
Дуброва	–	60 чол.	–	20 чол.
Станькова	до 13. VIII	30 чол.	від 13. VIII	25 чол.
Верхня	–	48 чол.	–	48 чол.
Болохів	–	35 чол.	–	35 чол.

13. VIII. гарнізон з с. Станькова вибрався у напрямі Калуша. Того самого дня на його місце приїхав другий гарнізон числі 25 чол[овік]. Деяка кількість бійців гарнізонів сіл Дуброва (40), Цвітова (15), Сівка (7) (вибралась через р[айо]н в невідомому напрямі).

Озброєння: кулемети, десятизарядки, кріси, ППШ. Гарнізон, що квартирує в с. Болохіві має один тяжкий кулемет.

Національний склад: переважаюча більшість росіян, решта українці, грузини, жиди. Подекуди трапляються українці-галичани.

На підсобному господарстві с. Томашівці працювало постійно 45 і сезонно 50 червоноармійців. 18. VIII. з числа 50–60 вибралося до Станиславова, 20 залишилося відставляти сіно на станцію Калуш. На підсобному господарстві військ[ової] частини в с. Стефанівці працювало на сінокосах 40 червоноармійців. 18. VIII. 30 червоноарм[ійців] вибралося, 10 залишилося доставляти сіно на станцію Калуш.

Між селами Копанки, Долпотів, а Томашівці в корчах (сіножаті) квартирує біля 1500 ч[ервоно]а[рмійців] (гл[авні] військові бази на терені р[айо]ну).

а). Облави: 26.VII. в с. Мостище робили облаву 300 больш[евиків] піхотинців та 25 кіннотчиків, які приїхали з Калуша. По проведенні облави всі перейшли в напрямі с. Кропивник. Під час облави втрат не було.

б). Наскоки: 25.VII. вечером о год[ині] 10 провокатор «Олесь» разом з «стрибками» і військом НКВД на чолі з Бойком (1-ий заст[упник] нач[альника] НКВД) в числі 20 чол[овік] наскочили на хату б[увшого] станичного Зеленюка в с. Мостище та арештували його. Крім цього арештували ще 2 господарів з документами. Всіх забрали до р[айо]ну. Господарів по кількох днях звільнили.

27.VII. 8 больш[евиків] з рай[онного] НКВД наскочили на хату б[увшого] станичного в с. Середнє Максима, який перед тим був у змові з ними. Його арештували і по кількох днях звільнили.

6.VIII. больш[евики] наскочили на хату б[увшого] стрільця із сотні «Гонти» (*Матвія Семака. – I. Т.*). Приймича Осипа в с. Дубовиця. Приймича зловили в хаті і забрали до Войнилова.

10.VIII. вночі большевики разом з «стрибками» наскочили на хату Василишин Катерини в с. Завадка, в якій були 4 повстанців, які втекли. З цієї причини большевики пограбували майно господині і побили її.

10.VIII. вночі в с. Верхня на провокацію «Олеся» больш[евики] зробили наскок на хату Матисляка Йосипа, де витягнули із сховку Филиповича Дмитра (Березів) і самого господаря. Крім того за вказівкою цього ж провокатора був наскок на хату Стелінського Миколи, якого також забрали. Всі три скривались. Филипович і Стелінський були при українській поліції за німецької окупації і їх забрали до Станиславова.

а). Рейдів рай[онні] та обл[асні] війська НКВД в звітньому часі не робили.

б). Вивозів не було.

д). 14.VIII. в селі Мостище 5 «стрибків» на чолі з уповноваженим по хлібозаготівлі Дуркалом (зав[ідувач] ошадкаси) ро-

зібрали паркан коло могили Героїв та обгородили похованих на цвинтарі червоноармійців.

е). Протягом звітного часу гарнізони сіл і війська НКВД та НКГБ продовжували робити засідку попід ліс, на полі, в селах і в спровокованих місцях. В с. Верхня місцевий гарнізон стало робить засідки поміж хатами та кругом села. Гарнізон у Болохові робив застави попід ліс в с. Дуброві. Гарнізон, «стрибки», війська НКВД та НКГБ робили засідки в с. Томашівці. Гарнізон з с. Сівки-Войн[илівської] часто робив засідки довкруги села. Наших втрат із засідок не було.

є). Спецгрупи не квартирували жодні.

з). 15.VIII.46 р. большевики гарнізонів з сіл Болохів і Тур'я Вел[ика] робили облави на болохівський ліс.

Число большевиків 90. Втрат не було.

ж). Спецбоївки НКВД на терені р[айо]ну не було.

і). В звітному місяці проходили сильні контингентові акції. В зв'язку з цим мали місце грабунки і крадежі сільсько-господарських продуктів та господарського інвентаря. Наприклад в с. Довга-Войн[илівська] в господині Стасюк Анни гарнізонники вкрали коня, у Вишпіль Данила – віз. В с. Копанки в господаря Бойка Василя большевики вкрали колесо від воза і перекопали в полі бараболу. По всіх селах переводили большевики масові ревізії за збіжжям. Збіжжя забирали навіть у тих господарів, які здали контингент на 100%.

й). Зловлено і арештовано загалом 18 осіб, з того 7 осіб, в тому числі 1 члена, 4 б[увших] працівників Організації (*ідеється про Організацію українських націоналістів. – Л. А.*) та 3 стрільців з підвідділу «Гонти» і «Середнього».

Військові бази на терені р[айо]ну.

Між сс.[селоми] Копанки, Довпотів, Томашівці в корчах-сіножатах квартирує невідома група большевиків в числі б[лизько] 1500 чол[овік]. Рід військ – піхота. Ця частина має свій штаб, оркестру, 9 польових кухонь, кінський табір.

Озброєння: 8 zenіток, 3 польові гарматки і ручна зброя. Частина вишколюється. Харчі побирають з Калуша (часто самі копають на полях б[іля] с. Копанки господарську бараболу (*картоплю. – Л. А.*). В Копанках зайняли 2 криниці з яких по-

стійно беруть воду до ужитку. З Калушем частина має полевий телефонічний зв'язок. Штаб квартирує у великих умебльованих кімнатах.

3. Райкомпартія.

I-й секретар РКП Кожутко Ол[ексій] Захарович, жид. 2-й секретар Іщенко Ліда Дмитрівна, руска і 10 працівників (східняки, партійні). Партія вчисляє 30 членів [...].

Половина населення розуміє роллю і значіння партії в сучасному житті і ставиться до партії крайньо вороже, як до причини всіх нещасть і теперішнього становища. Друга половина відрізняє партію від загалу большевиків та не розуміє рішучої ролі у теперішньому становищі, а всю провину за існуючий стан звертає взагальному нам на поняття «большевики». Сітка компартії у звітному періоді не поширилася.

4. Комсомол.

Секретарем комсомолу є Рябоконт, москаль і 5 працівників. В райцентрі є 46 комсомольців. Рекрутуються вони голов-но із «стрибків», працівників урядів та в меншій мірі з школярів. Не бракує також комсомольців і з місцевої української молоді.

Комсомольці є в таких селах: Довга-Войн[илівська] – Копанки – 9 кандидатів дівчат, Томашівці – 2, Сівка-Вой[нилівська], Лука, Середне – невідомо. Комсомольський елемент рекрутується з несвідомих типів, больш[евицьких] вислужників, поворотців з Німеччини.

Назагал української молоді комсомол не має жодного впливу, за виїмком викидьків суспільности.

Поштовий рух.

В райцентрі є районна поштова централія з філіями в Сівці-Вой[нилівській], Томашівцях і Верхні. До сіл надходить пошта з СРСР та дуже рідко із США. Телефонічне сполучення є тільки в с. Середне.

На терені району залізничних магістралей немає. Рос[іяни] мають 2 вантажні автомашини для транспортування товарів. Більше автотранспортів на терені району немає

Летунських та радієвих зв'язків немає.

13. Пропаганда:

В звітному часі уповноважені райкомпартії по хлібозаготівлі проводили в деяких селах мітинги господарського характеру, в зв'язку з контингентом. Листівок не було.

В селах, як подано під точкою «Культурне життя» большевики висвітлюють «воєнний тижневик» та «життя у колгоспі».

Большевицька пропаганда проти національно-визвольного руху українського народу в звітному м[іся]ці виступала досить слабо/хоча діє постійно. Головна увага в пропаганді звернена на виконання хлібопоставок. Большев[ицька] пропаганда на загал українського населення впливу не має. Виімок (*війняток. – Л. А.*) становлять одиниці, члени родин яких є при больш[евицькій] адміністрації і прихвоснями.

15. Бойові акції:

Бойові акції до нашого руху і до всього українського населення проявлялися в засідках і наскоках. Терористичні акції у відношенні до населення сильно проявлялися у контингентовій акції /побиття людей за нездачу контингенту, грабунок хліба [...] в зерні і снопах, арештування, застрашування вивозом на Сибір, конфіскацією майна і мертвого інвентаря і т. д./.

Б. Наше середовище:

б). Больш[евицька] пропаганда скомпрометована в очах мас і населення не вірить їй, а всякі зарядження виконує під тиском терору. Мітинги і кіна населення бойкотує. Є часті випадки, що кінопересувка вертається до р[айо]ну не висвітливши фільму, бо не було для кого. Газети населення уживає до курення (*тобто із газет крутять цигарки. – Л. А.*), а читає лише ті статті, що відносяться безпосередньо до нашої боротьби та з міжнародного життя. Такі статті, місто (*замість того щоб. – І. Т.*) скомпромітувати наш рух в очах населення – впевняють населення у тривалості розростання нашого руху в краю і закордоном. Цими статтями населення дуже цікавиться і за ними шукає. Н[а]пр[иклад]: «Нові хазяї українсько-німецькі націоналісти» («Прикарпатська правда» за 2.VIII.46 р.), «Націоналістичні упирі» («Радянська Україна») і т. д.

в). Всякі зарядження господарського характеру населення старається виконати, щоб уникнути всякий терор і репресії. Одначе, помимо цієї доброї волі деякої частини населення репресії дальше існують з огляду на другу частину населення, яка опирається і саботує накази і зарядження большевиків.

г). Як подано вище в звітному місяці проходили контингентові акції, населення не здавало контингент добровільно. Були випадки активного спротиву хлібопоставок. Н[а]пр[иклад]: в господині Микитин Явдохи уповноважений з р[айо]ну Юхименко зграбував 2 цнт. зерна. Господиня накинулася на нього з лайкою, називаючи всякими словами, кидала камінням та врешті відібрала збіжжя, а Юхименко «удрал».

Настрій у мас у звітному часі був досить пригноблений, з огляду на здачу хлібозаготівок. Населення говорить, що як большевики стягнуть контингент то прийдеться з ними зимувати. Багато говорять люди про голод на СУЗ (*східноукраїнських землях. – Л. А.*), що звідти на ЗУЗ (*західноукраїнські землі. – Л. А.*) ідуть великі полки голодуючих людей, що на сході росте протибольш[евийський] рух.

Симпатії мас є по нашому боці, включаючи ті елементи, що пішли на активну службу до ворога. Ворог добре свідомий цього і на кожному кроці звертає на це увагу.

Церковна справа. Церковна справа дальше стоїть у напруженні між владою і духовенством, але незважаючи на це відправи по церквах відправляються дальше. Священики одержавши «Накази» від Орг[анізаційної] сітки в справі переходу на православ'я, прочитали їх по церквах і відправляють дальше Богослуження на греко-католицькому обряді.

Переселенці: загальне число переселених родин з-за лінії Керзона є біля 600 родин. Родини ці розміщені по селах, де є багато польських земель (с. Томашівці, Довга, Негівці, Верхня). Крім того є по кілька родин переселенців у кожному селі р[айо]ну. Зараз вони одержують наділ землі 2–5 га свідомість їхня на рівні з місцевими людьми, а то й перевищує подекуди. Від большевиків одержують вони зворот зерна із своїх посівів. У вимірі до 6 цнт з 1 га посівної площі. Одначе і в цьому їх ошуковують і не видають належної їм кількості.

Наша пропаганда. В звітному місяці між населенням роздано листівки слідуючого змісту: /по 5 штук на село/ «Українські селяни», «Українська молоде», «Брати переселенці», «Друзі насильно депортовані». Цю літературу роздано в кожному селі, де розповсюджувано її шляхом передання «з хати до хати», розліплювано на видних місцях.

В звітному часі наша пропаганда була досить активна. Поширювали її найбільше люди в Калуші. Говорено про скорий конфлікт з Англією, що на масовій конференції буде присутній Провідник Бандера. Дуже широко були поширені вістки, щоб люди не здавали контингентів, бо на днях буде війна, що на Сході діють підпільні рухи і т. п.

Господарський стан в терені: наш господарський стан у звітному місяці на терені р[айо]ну представляється багато краще, як у попередньому м[іся]ці. Заготовлено від населення 400 цнт збіжжя, 60 кг товщу, 60 л меду, 4 пар білля. В кооперативах закуплено 50 кг цукру. Видано на транспорт в П[ерегінський] р[айо]н коло 80 цнт збіжжя.

Жодних акцій УПА ані СКВ не було. Слава Україні!

Архів Центру досліджень визвольного руху. – Ф. 9. – Т. 18. – Арк. 1–8. Копія. Машинопис.

Розділ 2

Спогади вояків УПА та учасників підпілля ОУН

РІК 1944-й

№ 34

Витяг з книги-спогадів сотенного УПА Петра Мельника («Хмари») «В огні повстання»¹ про перебіг збройної боротьби на Калущині

Весна-осінь 1944 р.

ПЕРШІ СОТНІ УПА В ЧОРНОМУ ЛІСІ ТА ЇХ БОРОТЬБА З НІМЦЯМИ, МАДЯРАМИ ТА БОЛЬШЕВИЦЬКИМИ ПАРТИЗАНАМИ.

Сотня «Гамалії»

Від 15 березня до початку квітня [1944 р.] нам удалось організувати чотири сотні, якими в той час командував хор[унжий] «Різун». Першою сотнею командував я [Петро Мельник, «Хмара»²]. Стан першої сотні – 240 вояків. Другою сотнею

¹ Підтекстові примітки у цьому документі Степана Лесів та Ярослава Кретчука, а текстові – упорядників.

² «Хмара» – Мельник Петро. Народився 10 жовтня 1910 р. у с. Камінна Надвірнянського району в селянській сім'ї. Закінчив 7-класну школу. Член «Просвіти» в рідному селі. У Станиславівській гімназії, вступив до «Пласту». Служив у Війську польському. Член ОУН з 1937 р. У 1939 р. під Гданськом, був поранений і потрапив до німецького полону. Від квітня 1941 р. до 1 грудня 1942 р. служив у батальйоні «Роланд» ДУН та 201-му шуцманшафт батальйоні на території Білорусії в званні підстаршини. З весни 1943 р. військовий референт Станиславівського обласного проводу ОУН, а з початку літа 1943 р. – інструктор-вишкільник у відділах УНС. У червні-липні 1943 р. організатор та командир 1-го вишкільного відділу УНС «Сіроманці» на теренах Долинщини. 27 липня 1944 р. організував і очолив сотню «Стріла» куреня «Скажені» у званні булавного. 26 січня 1944 р. підвищений ГВШ до ступеня хорунжого. У лютому 1945 р. очолив курінь «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс». 5 жовтня 1945 р. нагороджений Срібною зіркою з дня поранення. Отримав звання поручника з дня 31 серпня 1945 р. 1 листопада 1945 р. за мужність у боях відзначений Бронзовим Хрестом Бойової Заслуги. Від 15 лютого 1946 р. сотник УПА з дня 22 січня 1946 р. [Лесів С., Коретчук Я. Петро Хмара сотник УПА. В огні повстання. – С. 7–8].

ком[андував], бул[авний] «Благий». Стан другої сотні – 170 вояків. Третьою сотнею командував сот[енний] «Черник», з осені 1944 «Чорний». Стан сотні – 180 вояків.

Четвертою сотнею командував сотенний «Гамалія». Стан сотні – 190 вояків. Вона складалася з чотирьох чот.

Першою чотою командував чотовий, якого псевда тепер не пригадую тому, що він командував чотою короткий час і відійшов на захід, а чоту передав чотовому «Пирогові»¹ який пізніше командував сотнею, з 1946 р. тяжко ранений і помер.

Другою чотою командував чотовий «Крук»² (з Новиці), який при кінці 1944 р. залишив чоту і перейшов до большевиків. Пізніше оперував з большевиками проти нас і рівночасно знущався над цивільним населенням в околицях Чорного лісу.

Третьою чотою командував чотовий «І...»³, який весною 1945 р. залишив чоту і перейшов до большевиків.

Четвертою чотою командував чотовий «Гонта»⁴, який впав в бою на весні 1946 р. в Чорному лісі. Бунчужним сотні

¹«Пиріг» – Дзюрак Дмитро – (1921–08. 1946). Народився в м. Миколаїв Львівської області. Член ОУН з 1939 р. Районний провідник Юнацтва ОУН. В УНС з 1943 р. З початком 1944 р. вояк сотні «Гамалії», згодом командир 1-ї чоти в цій сотні. В серпні 1944 р. призначений сотенним УПА групи «Чорний Ліс». Загинув у с. Старий Лисець Тисменицького району. 22.06.1997 р. перепохований у м. Миколаїв. Лицар Бронзового Хреста Бойової Заслуги. Поручник УПА.

²«Крук» – Кучерак Яків – (1922 – ?). Народився в с. Новиця (Калушина). В УНС з 1943 р. З початком 1944 р. вояк сотні «Гамалії» куреня «Скажені». Згодом чотовий в цій сотні. Наприкінці 1944 р. прийшов з покаанням. Активно працював проти підпілля. Входив в склад АБГ створених Станіславським обласним УМДБ. Подальша доля невідома.

³Не ідентифікована особа.

⁴«Гонта» – Петрук Дмитро – (1923 – 4.10.1946). Народився в с. Старий Лисець Тисменицького району Івано-Франківської області. З початком 1944 р. вояк сотні «Гамалії» групи «Чорний Ліс», згодом командир IV-ї чоти цієї сотні. Загинув в с. Стара Гута (тепер у складі с. Майдан) Тисменицького району. Лицар Бронзового Хреста Бойової Заслуги. Старший булавний УПА.

був «Клим»¹, який в 1944 році перейшов на теренову працю до пропаганди.

Сотенний «Гамалія»² під час великого айнзацу (*див. словник*) на Чорний ліс дня 1 листопада 1944 р. звів великий бій над р. Чорною в Чорному лісі, який тривав кілька годин. Прориваючись з оточення, впав.

В той час сотні були розташовані в таких місцях: перша та четверта сотня стояли в таборі в Чорному лісі, друга сотня стояла в с. Гринівка, третя сотня стояла в с. Мислів і там звела бій з німцями, а після бою змушена була перейти в с. Ріп'янка. З початком квітня фронт стояв на місцях. Німці та мадяри підготували наступ. Большевики в той час кинули своїх парашутистів в наш терен, який був в німецькій заплілі. Тут також довелося нашим повстанцям звести кілька сутичок з ними. Частинно їх розбито, а частинно попали до нас в полон. В той час чотовий «Олег»³ зі своєю чотою з першої сотні звів бій з мадярами на шляху Боднарів – Вістова, які провадили людей

¹«Клим» – Варшавський Володимир – (21.09.1909 – ?). Народився в с. Загір Сяноцького повіту (тепер у складі Польщі). 1932–1933 рр. – вояк Війська польського. В 1941 р. вступив в УДП. Наприкінці 1943 р. перейшов в УПА. Бунчужний куренів «Гамалії» та «Сивуля» ТВ 22 «Чорний Ліс». Перейшов до теренової мережі ОУН. Погодився на співпрацю.

²«Гамалія» – Гонга Іван. Народився 1914 р. в с. Збора Калуського повіту. Служив у Війську польському. У серпні-жовтні 1943 р. чотовий вишкільного куреня УНС «Чорні чорти» ім. Є. Коновальця. У лютому 1944 р. організував у Чорному лісі сотню (куринь «Скажені» група «Чорний Ліс»), а у липні 1944 р – куринь «Довбуш». Загинув у бою з військами НКВС в Чорному лісі в урочищі Гуркало біля с. Грабівка 1 листопада 1944 р. Перепохований 1991 р. на цвинтарі у братській могилі в с. Грабівка (Калушина). Лицар Бронзового Хреста Бойової Заслуги. Сотник УПА.

³«Олег» – Оленюк Михайло. Народився 1919 р. в с. Старий Угринів Калуського району Івано-Франківської області. В 1930 р. закінчив народну школу. Активний учасник «Просвіти» й «Лугу». У 1939 р. за кордоном пройшов військовий вишкіл. Повернувся в 1941 р., служив в УДП. Влітку 1943 р. вступає до УНС. Від серпня 1943 р. військовий інструктор на Тлумаччині, а з жовтня 1943 р. до березня 1944 р. – політвиховник сотні «Змії». 17 травня 1945 р. важко поранений у бою з військами НКВС у Гуковому лісі біля с. Гостів (Тлумаччина), застрелився. Похований 18 травня 1945 р. на цвинтарі с. Гостів. Старший булавний УПА.

до м. Калуш. Чота вдарила вогнем, після якого роззброїли мадярів і звільнили людей, яких відіслали додому. Друга сотня, яка переходила в той час через с. Глибівка, звела великий бій з мадярами, який тривав кілька годин. В зв'язку з цими боями мадярське військове командування в цьому терені старалось пов'язатися з нашими командирами через цивільне населення.

Дня 13 квітня [1944 р.] наші розвідники, які ходили в с. Завій, вертаючи з села, принесли листа в українській мові від мадярського військового командування, яке находилося в с. Завій. З цього листа ми довідалися, що мадярське командування хоче вести переговори з нами. Лист був написаний полковником Мартоном¹.

Того самого дня перед вечором я з двома стрільцями пішов на умовлене місце, де мали пов'язатись з мадярами.

Пов'язавшись з мадярами, я разом з ними відійшов до їхнього штабу, який в той час поміщався в школі в с. Завою. Тут я стрінув полковника, який мене дуже радо прийняв на своїй квартирі. Говорячи зо мною він ставив домагання, щоб наше командування, яке находиться в Чорному лісі, перепустило його враз з військом на другу сторону Чорного лісу, де находилася перша мадярська лінія. Рівно ж сказав мені, що за це може нам відпустити зброї, амуніції і все інше, що нам потрібно. Я йому сказав, щоб видав відповідну кількість зброї та амуніції, то тоді зможе безпечно перейти через Чорний ліс.

Наші розвідники розійшлися по селах і пополудні на другий день повернули на квартири. Вони донесли нам, що вчора в с. Завій прибули большевицькі партизани 50 кіннотників і багато піших, які пограбували село, вбили трьох людей і кількох ранили. Коли прибули розвідники з терену, ми знали ситуацію з околицьних сіл, і нам стало ясно, що нашим завданням є зраз обороняти цивільне населення перед грабунками большевицької партизанки.

¹Мартон Ференц – полковник Угорської армії, керівник Угорської місії до УПА на Волині в 1943 р.

На відправі рішено всеціло опустити ліс, а розкватуватися в підлісних селах і охороняти населення та недопустити большевиків здобувати харчі. Опустивши ліс ми стали панами на селах, а большевики панами ліса. Після відправи сотні були розкватировані так: сотня «Гамалії» – в с. Майданику (*Майдані. – І. Т.*). Перша сотня, коло якої находився хор[унжий] «Різун» та я, – в с. Завій. Сотня «Благого» – в с. Гринівка. Сотня «Черника»¹ – в с. Ріп'янка. Тої самої ночі наш відділ опустив с. Майданик, перемашерував через Чорний ліс і на рано закватував в с. Завій. Розкватуруючись ми дали сильні застави від ліса. Того самого дня чота під команду «Чорноти»² відійшла на засідку на дорогу, яка вела з ліса в с. Завій. Коли чота зайняла становища, большевики завважили її і почали окружувати, після

¹«Черник» – Марущак Михайло. Народився 1925 р. в с. Тумир Галицького повіту. З квітня 1941 до грудня 1942 р. вояк ДУН та 201-го батальйону шуцманшафту. В 1943 р. вступив до УНС, командир чоти вишкільного відділу на Тлумаччині. Від вересня 1943 р. командир чоти вишкільного куреня УНС «Чорні чорти» ім. Є. Коновальця. В листопаді 1943 р. в Чорному лісі. На початку 1944 р. в Галицькому районі організував сотню «Дружинники» куреня «Скажені» групи «Чорний Ліс». Восени 1944 р. звільнений від командування сотнею. Загинув 12 січня 1945 р. під час облави між селами Тязів і Ямниця (Тисмениччина). Хорунжий УПА.

²«Чорнота» – Чав'як Володимир. Народився 24 серпня 1922 р. у с. Тустань Галицького повіту. В 1943 р. закінчив Станіславівську гімназію. Від 28.07.1943 р. на вишколі УНС. Ройовий у вишкільному курені УНС «Чорні чорти» ім. Є. Коновальця, а згодом – у сотні «Змії». У листопаді 1944 р. у складі куреня «Скажені», організував сотню «Сірі». Від 24.12.1945 р. курінний віділу «Дзвони». Під час рейду в Західну Німеччину в листопаді 1947 р. в Чехії важко поранений і в непритомному стані потрапив у полон. У січні 1948 р. – березні 1949 р. під слідством в тюрмах Праги, Відня, Києва та Станіслава. Зробив спробу самогубства, однак врятований. Засуджений на 25 р. ВТТ. Покарання відбував у таборах Воркути. Звільнений в 1957 р. Переїхав до м. Луганськ, де працював на шахті до 1965 р. Перебував під постійним наглядом КДБ. Згодом повернувся до Галича. Лицар Бронзового Хреста Бойової Заслуги та Срібного Хреста Бойової Заслуги II-го класу. Сотник УПА. Помер 13 грудня 1991 р.

чого вдарили пор[учник] «Демид»¹ сказав, що між німецькою командою в Калуші і нами зроблені тимчасові переговори. В той час команда УПА в Чорнім лісі, яку очолював пор[учник] «Гуцул»², заквартирувала в с. Ріп'янка, де квартирувала сотня під командою сотенного «Черника».

З початком травня ми були забезпечені переговорами від мадярів і німців, а залишилося нам воювати тільки з большевицькими партизанами.

Партизани змінили свій постій. В той час сотенний «Гамалія», який квартирував в с. Майданику, зробив випад з своєю сотнею на фабрику Маргощеса (*заснована 1888 р., тепер ВАТ «Плай»*) в м. Станіславі, де вдалося забрати більшу кількість взуття та шкіри. Щоб замаскувати слід за собою, він перейшов в терен Калущини і заквартирував в с. Яворівка.

Всі наші сотні УПА були в терені Калущини, тільки сотня «Благого» в той час квартирувала на терені Станіславщини, а опісля ця сотня перейшла на терен Калущини.

¹«Демид» – Чижевський Василь. Народився 16 квітня 1913 р. в с. Бабин Зарічний Калуського повіту. Член обласного проводу ОУН Станіславщини. Пройшов вишкіл у розвідшколі Крігера в м. Криніца (південна Польща). Від березня до грудня 1940 р. – працівник військового штабу ОУН у Львові в 1941 р., обласний військовий референт Дрогобиччини 03.08.1942. Член КВШ ОУН на ЗУЗ у 1942–1943 рр. Від липня 1943 р. ад'ютант командира УНС Станіславщини, а відтак групи УПА «Захід» Луцького Олександра – «Андрієнка». У квітні 1944 р. призначений військовим інспектором цієї групи. Загинув 2 травня 1948 р.

²«Гуцул» – Бутковський Іван. Народився 2 травня 2010 р. у м. Сколе Львівської області в сім'ї залізничного урядовця. Закінчив Стрийську гімназію. Навчався на правничому факультеті у Любліні. Член УВО та ОУН. В'язень польських тюрем. У 1938–1939 рр. у ранзі хорунжого командував сотнею Карпатської Січі. Важко пораненим потрапив до угорського полону. В'язень німецької тюрми в 1941–1942 рр. У 1943 р. здійснював вишкіл загонів УНС. З 1 листопада 1943 р. – командир вишкільного куреня УНС «Чорні чорти» ім. С. Коновальця, а згодом командир Станіславівської ВО IV «Говерля». У липні 1944 р. після 4-го поранення звільнений. У 1945 р. з кур'єрською групою перебував у Мюнхені, де організував Військовий центр та очолив місію УПА при ЗП УГВР. У 1947–1955 рр. видавав військовий журнал «До зброї». Помер у Мюнхені 5 липня 1967 р. Лицар Золотого Хреста Бойової Заслуги II-го класу. Підполковник УПА.

В зв'язку з тим, що большевики змінили постій і перейшли в інший напрям, ми змушені були перейти в інші села, щоб забезпечити населення від большевицьких партизанів. Перша сотня опустила с. Грабівку, частина заквартирувала в с. Ріп'янци, а частина в с. Мислові. І тут знову довелось воювати з большевицькими партизанами. Як я собі пригадую, то одного вечора, коли лляв сильний дощ, большевицьким партизанам вдалось увратись в с. Ріп'янку і вони почали грабувати селян. Заалярмовані повстанці звели з большевиками бій і по півгодинній перестрілці вигнали большевиків з села.

IV. Чорний ліс та його околиці, терен відділів УПА.

В терен, що займали відділи УПА, який називався «Повстанським тереном» входило поверх 20 сіл та цілий Чорний ліс. Він простягався від головного шляху Станіслав-Стрий обома боками Чорного лісу Станіславщини та Калущини до с. Майданфабрики і т[ак] д[алі], аж в верхи Карпат, від с. Новиці в Калущині до с. Горохолини в Станіславщині. Як ми вже згадували, в с. Грабівка поміщувався шпиталь. В зв'язку з тим, що загрожували йому майже щоденні бої з большевиками, він був евакуйований до двох сіл: Старий Угринів та Середній Угринів. За час наших боїв шпиталь наш збільшився на 50 ліжок. Цей шпиталь став перенесений до с. Грабівки і був розташований в трьох відповідних будинках. Головним лікарем шпиталю був д[руг] «Витривалий»¹.

Адміністратором шпиталю була дентистка «Оля» з Войнилова² [...].

¹«Витривалий», «Полтавець». Народився в Полтавській області. За фахом фельдшер. До відділів УПА перейшов у січні 1944 р. від німецьких охоронних відділів, що розміщувались у с. Мислів на Калущині. Лікар УПА групи «Чорний ліс». Головний лікар повстанського шпиталю в селах Грабівка, Старий та Середній Угринів.

²«Оля» – Цимбаліста Дарія. Народилася 1924 р. в смт Войнилів (Калущина). В 1938 р. закінчила народну школу. Середню освіту здобула у м. Калуш. З 1941 р. навчалася на стоматолога в м. Станіславові. У 1944 р. – адміністратор повстанського шпиталю в Чорному лісі. Згодом друкарка референтури СБ Карпатського крайового проводу ОУН. Загинула в криївці з чоловіком Володимиром Лівим («Митарем») 5 грудня 1948 р. в с. Топільське Рожнятівського району Івано-Франківської області.

ХІІІ. Відділи УПА на відтинку «Чорний ліс»

в партизанській офензиві проти ворога

Около[...] я зробив відправу з командним складом куреня, на якій рішено зробити відповідну засідку на батальйон в Завою, або наскочити в селі на їх квартири. Перша проба мала бути виконана засідкою на двох дорогах Завій-Підмихайле (*Підмихайле* – так у тексті; правильно – *с. Підмихайля Калуського району Івано-Франківської області – Л. А.*) і Посіч-Завій. Плян засідки був розроблений в цей спосіб: на дорогу Завій-Підмихайло відійшла сотня під ком[андою] сотенного «Сапера», яка мала зробити засідку на цій дорозі. На дорогу Посіч-Завій на засідку відійшло дві сотні – сотня «Явора» та сотня «Вовка». Над обома сотнями перебрав команду мій заступник «Чорнота». Треба згадати, що ці дві засідки виконані одного дня, майже одної години, були найбільш вдатні із засідок тої пори, які були на терені Чорного лісу. На обидві засідки майже одної години надійшли більші групи ворожих військ. На цих двох засідках нами чисто був розбитий цей батальйон, де ворог поніс великі втрати в людях та в матеріялі. На цих двох засідках здобуто більшу кількість зброї та виряду. Як я собі пригадую, то самих автоматів було понад 40 шт. По нашій стороні не було жодних втрат.

По відправі я перейшов на постій куреня, щоб передати курінь хор[унжому] «Чорноті», який до того часу мене заступав. Курінь був розквартирований в лазах між селами Грабівкою та Петранкою. Це було дня 23 грудня.

Того дня пополудню ми зійшли цілим куренем в с. Петранку і розквартирували.

Лесів С. В., Коретчук Я. В. П. Хмара сотник УПА. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу 1943–1945. – Калус: ТзОВ «Видавництво «Карпатський акцент», 2014. – С. 45–53, 56–58–59, 61–62, 184–185.

Витяг зі спогадів полковника УПА Степана Фрасуляка («Хмеля») про бойові дії відділів УПА та їх розташування на теренах Калуської округи Осінь 1944 р.

11.

Поручник «Ярема» призначив тридцять дев'ять абсолювентів (*мова йде про випускників старшинської школи «Олені» – Л. А.*) другого випуску до диспозиції ВО 4. Абсолювенти відходили кількома групами. Одну групу, зложену з дванадцяти абсолювентів, попровадив булавний «Городничий».

У селі Кадовбна чи в Кропивнику група стрінула хорунжого «Зміюка»¹, який відрадив булавному «Городничому» провадити абсолювентів до Чорного Лісу через великі облави.

Група заквартирувала в одній з лісничівок у Болохівських лісах. На ту лісничівку наскочили большевики. Між нашими і большевиками вив'язався бій, у якому по наших боці згинуло сім абсолювентів, поміж ними і булавний «Городничий», та три були ранені. Два абсолювенти, що лишилися здорові, відпровадили ранених друзів на лікування, а самі вернули до мене та зголосили про цей випадок.

13

Зорієнтувавшись в ситуації місцевих обставин, поділив я Калуську округу на дві частини: полудневу – Карпати і північну

¹«Зміюка» – Ярослав Вітовський (07. 07. 1919 – 29.04. 1947) – народився в с. Брошнів Калуського повіту. 1937 р. закінчив гімназію м. Вільнюс (Литва). До 1929 р. навчався на географічному факультеті Львівського університету. З лютого 1940 р. курсант авіаційного училища в м. Енгельс (Росія). Служив в 273-й спецадрильї. З початком війни залишився у Львові. 1944 року вступив до УПА. У лютому 1944 р. інструктор у старшинській школі «Олені». В листопаді 1944 р. комендант ВПЖ ВО 4 «Говерля». У травні 1945 року командир ТВ 24 «Маківка» (Дрогобиччина). Очолив перший пропагандивний рейд відділів УПА в Словаччину (17 липня – 24 жовтня 1945). 19 березня 1946 р. під час засідки, здійсненої бійцями 215-го полку НКВС біля м. Сколе (Дрогобиччина), зазнав важкого поранення й потрапив у полон. Страчений у Києві. Поручник УПА. [Семаньків І. Перемогла ідея. – Калущ, 2003. – С. 263].

– Болохівські ліси. В першій мав діяти курінь «Промінь»¹, до складу якого входили сотні «Летуни», «Журавлі» і «Заграва». На чолі куреня «Промінь» стояв курінний «Журавель»².

У північній частині, тобто в Болохівських лісах – «Заграва», до складу якого входили сотні «Ромка»³, «Ясьміна»⁴ та

¹ «Промінь» – перший і єдиний до літа 1944 р. відділ УПА на теренах Калуської округи. У 1943–1944 рр. були сформовані сотні «Заграва», «Гайдамаки» та «Журавлі», що стали основою куреня «Промінь». У грудні 1944 р. з початкового складу куреня залишилася лише сотня «Журавлі». Згодом відділ поповнили сотні «Загроза» та «Опришки». У січні 1945 р. до куреня увійшла сотня «Хорти». На час розформування куренів у складі «Променя» залишалися відділи 86 «Журавлі», 87 «Хорти», 88 «Опришки». [Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях. Калуш-Івано-Франківськ, 2016. – С. 7].

² «Журавель» – Ярослав Юсип (16.10.1913 – 21.01.1946) – народився в с. Кропивник Долинського району Івано-Франківської області. У 1934–1936 рр. служив у Війську польському. За часів радянської окупації в 1939–1941 рр. за кордоном пройшов військовий вишкіл. Від квітня 1941 – до грудня 1942 р. вояк батальйону «Нахтігаль» та 201 шуцманшафт-батальйону із псевдо «Шило». У 1943 р. організатор відділів УНС на Долинщині. Військовий референт Долинського повітового проводу ОУН. Чотовий у курені «Гайдамаки». З квітня 1944 р. – командир сотні «Журавлі». Восени 1944 р. очолив курінь «Промінь». Загинув у криївці у с. Козаківка (Долинщина). Нагороджений Срібним Хрестом бойової заслуги II ступеня. Посмертно підвищений до сотника УПА. [Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь». – С. 59].

³ «Ромко» – Мончаківський Роман (1918–16.06.1945). Народився у с. Верхня Калуського повіту. В 1939–1941 рр. перебував за кордоном. Повернувся у складі легіону ДУН, у якому перебував із квітня 1941 до грудня 1942 р. Улітку 1943 р. вступив до УНС, тоді ж був призначений чотовим у вишкільному курені УНС «Гайдамаки». Навесні 1944 р. сформував сотню «Заграва». Загинув у бою в с. Верхня. Поручник УПА.

⁴ «Ясьмін» – Іван Наконечний. Народився 1921 р. у с. Лука Калуського повіту. Народну школу закінчив в родинному селі. Військовий вишкіл отримав у старшинській школі. Мав також псевдо «Червень». 19 серпня 1944 р. – командир сотні, брав участь у нападі на смт Войнилів. У 1945 р. здійснив рейд на Тернопільщину, а в 1946 р. – Дрогобиччину. У тому ж році сотня була розформована. У підпіллі в 1946–1947 рр. діяв під псевдом («Богун»). У 1947 р. прибрав нове псевдо «Скала». Загинув у бою пізньої осені 1947 р. у с. Вільхова на Тернопіллі. [Краєзнавчий музей Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6. – Арк 6–7]. Згідно з коментарями С. Лесіва й П. Ганцюка

«Яструба»¹. Курінь «Заграва» очолив «Ромко» В тім часі в стадії організування були ще сотні «Бєя»² та «Опришків». На чолі

«Ясьмін» це – Володимир Верещинський – (1916–?) – народився в с. Боків Підгаєцького району Тернопільської області. Командир сотні «Гайдамаки», яка входила до складу ВО 4 «Говерля», а восени 1944 р. перейшла на Тернопільщину в склад ВО 3 «Лисоня». У полон потрапив на Тернопіллі в жовтні 1946 р. Подальша доля невідома. [Лесів С. Ганцок П. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях. – Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – С. 15, 26].

¹«Яструб» – Карпенко Дмитро – (1917–17.12.1944). Народився в с. Ревіка Кременчуцького району Полтавської області. Старший лейтенант Червоної армії, танкіст. У серпні 1943 р. скерований у Карпати до вишкільного куреня УНС «Гайдамаки». Згодом викладав тактику бою у старшинській школі УПА «Олені». Від жовтня 1943 р. до вересня 1944 р. командир сотні «Сіроманці» у складі вишкільного куреня «Гайдамаки», що діяв в районі м. Долини (Станіславщина). Наприкінці 1943 р. його сотню переводять до складу ВО 3 «Лисоня», а в квітні 1944 р. – до ВО «Буг». У вересні 1944 р. – командир куреня. Найбільш успішний бій його відділу відбувся 30 вересня 1944 р. біля м. Угнева, під час якого було відбито 22 ворожі наступи. Загинув у бою 17 грудня 1944 р. За іншою версією, вбитий агентом НКВД під час збройного зіткнення в смт Нові Стрелища Жидачівського району на Львівщині. Перший із старшин УПА відзначений УГВР Золотим Хрестом Бойової Заслуги 1 кл. Сотник УПА. Похований на хуторі Кам'янка біля с. Мельна (Рогатинщина). [Вояки української повстанської армії, родом із Наддніпрянської України: книга 1 / упоряд. Я. В. Коретчук, С. Д. Каспрук та ін. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. – С. 71–72].

²«Бєй» – Казимир Яворський (1921–31.12.1947) – народився в с. Вілька Поторицька (тепер – село Велике). У 1939 р. в Німеччині пройшов військовий вишкіл. У квітні-грудні 1941 р. він вояк батальйону «Нахтігаль», а згодом, старший десятник 201-го поліційного шуцманшафт батальйону. На початку 1943 р. направлений на Волинь для організації відділів УПА. Влітку того ж року вступив до УНС. Здійснював вишкіл самооборонних відділів на Калушині. Згодом – чотовий інструктор сотні «Кривоносці» при вишкільному курені «Гайдамаки». У червні-липні 1944 р. в Кадобнянських лісах тривало формування відділу «Хорти». Основою відділу стали вихідці із Калуського, Рожнятівського та Долинського районів. На осінь 1944 р. сотня мала у своєму складі три чоти. На початку лютого 1945 р. сотню «Хорти» введено до складу куреня «Промінь». На середину цього місяця припадає спільна акція куреня «Промінь», у складі відділів «Хорти», «Загроза», «Опришки», «Журавлі» на село Збора (Калушина). У березні 1945 р. сотня вирушила в рейд на Стрийщину. У квітні 1945 р. відділ «Хорти» здійснив рейд до Чорного лісу, під час якого провели важкий бій біля с. Прислопи

«Опришків» стояв «Карпенко»¹, який пізніше під час облави залишив відділ і втік. До часу перебрання відділу сотенним «Довбушем» сотнею командував «Граніт».

Відділи УПА більшими та меншими з'єднаннями переводили акції на райцентри, ворожі залоги, палили мости, нищили шляхи сполучення, робили засідки на переїжджаючі ешелони, не допускали енкаведистів у села робити арештування, відбивали вивожених на Сибір.

Дня 28/10.1944 р. одна чота «Летунів» звела бій у селі Бережниці, де впало 7 большевиків, 14 ранених і вбито 3 собаки.

На інструкторську групу старшинської школи «Оленів» на чолі з поручником «Яремою» і члена штабу ВО поручника «Козака», які дня 23/11.1944 р. машерували з сотнею «Олега» з Чорного Лісу в Калушину, наскочили большевики. В бою згинули поручник «Ярема» та поручник «Козак».

18

У Калуську округу прибув я на початку листопада 1944 р. Дня 19/11.1944 р. видав я наказ Ч. 7, у якому поділив призначений мені терен на дві частини. В північній частині на-

(тепер Луквиця, Богородчанщина). Звідти вирушили у Карпати. У травні 1945 р. призначений командиром куреня «Промінь». Після демобілізації відділів УПА влітку 1947 р. був призначений слідчим референтури СБ Калуського окружного проводу ОУН. Загинув у селі Кадобна (Калушину). Хорунжий УПА (31. 08. 1945 р.), сотник УПА (22 .01.1946 р.). [Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь». – С. 36–38, 60; Тимів І. М. Сотенний УПА Казимир Яворський «Бей» // Вісті Калушчини. – 2020, 15 трав. – № 13. – С. 3].

¹«Карпенко» – Богдан Сікора (1923 – 26. 05.1947) – народився у с. Дашава Стрийського повіту. У квітні-липні 1944 р. курсант старшинської школи «Олені-1». Командир вишкільної сотні «Опришки». Формування відділу розпочав у жовтні 1944 р. в лісі біля с. Слобода-Болехівська. До сотні вступили вихідці з сіл Тисів, Церківна та Слобода-Болехівська. Коли відділ налічував 45 стрільців (дві чоти), у кінці жовтня 1944 р. на місце постою напали війська НКВД, і він був розбитий. «Карпенко» з роєм стрільців відійшов на терени Стрийщини. Восени 1944 – навесні 1945 р. він чотовий і заступник командира сотні «Месники» «ВО 5 «Магура» УПА Захід. Після розформування сотні скерований до теренової мережі підпілля ОУН Дрогобиччини. Навесні 1947 р. референт пропаганди Стрийського окружного проводу ОУН. Загинув у бою з опергрупою МДБ біля с. Дашава (Стрийщина). Старший булавний УПА. [Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь». – С. 96–97].

значив курінним сотенного «Ромка». З тим наказом вислав я члена штабу ВО 4 хорунжого «Чмелика»¹ й орг[анізаційно]-[моб]ілізаційного (референта) хорунжого «Клименка», щоб сотенному «Ромкови» передали курінь «Заграва» і перевели інспекцію відділів у північній частині Калуської округи. Обидва старшини дійшли тільки до села Чолгани². Від дня 11/11.1944 р. Болехівські ліси були забльоковані більшовиками, які там переводили генеральну облаву. В тій облаві вдалося більшовикам підступом підсунутись до табору «Заграви». Ворожі війська, які брали участь у наступі на табір «Заграви», мали на собі убрання, подібне до повстанського. Вони, видаючи себе за відділ УПА, дісталися без перешкод до табору і там важко ранили курінного «Ромка», убили бувшого інтенданта «Гайдамаків» і «Оленів» – «Війта», чотового «Завірюху» та багатьох інших. У подібний спосіб більшовики розбили сотню «Яструба». Сотенний «Ясьмін», щоб оминати облаву, перейшов зі своїм відділом за Дністер, де й залишився. Сотенний «Бей» зі своїми «Хортами» подався в полудневу Болехівщину й оперував у сусідстві «Опришків»³.

¹«Чмелик» (ім'я та прізвище не відомі) (? – 20.04. 1945). У 1943 р. командував сотнею УНС на Стрийщині, а згодом сотнею в курені УНС «Гайдамаки». З березня 1944 р. сотенний в старшинській школі «Олені». В липні 1944 р. командиром підстаршинської школи «Беркути» (ВО 4 «Говерля»). У січні 1945 р. переведений у ТВ 21 «Гуцульщина». Загинув у криївці під час облави в с. Снідавка Косівського району Івано-Франківської області. Хорунжий УПА.

²Чолгани – тепер с. Міжріччя Долинського району Івано-Франківської області.

³«Опришки» – відділ УПА, командир Богдан Сікора «Карпенко». Сотню сформовано в середині жовтня 1944 р. в лісах поблизу с. Слобода Болехівська (Долинщина). Відділ налічував 45 стрільців (дві чоти), які ходили з сіл Витвиця, Липи, Станківці, Церківна та ін. Наприкінці жовтня 1944 р. під час вишколу відділ був розбитий. Повторно сотню формували Володимир Депутат «Довбуш». Вишкіл відбувався в грудні 1944 р. Основою відділу були вихідці з Долинщини й Рожнятівщини. Відділ налічував 120 стрільців, був поділений на три чоти, командирами яких були Володимир Горбовий («Галайда»), Микола Тюшка («Морозенко»), Богдан Римик («Ханенко»). [Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь». Історія формування та бойовий шлях. – С. 42].

Сотня «Ромка» і розбитки з сотні «Яструба» були зародком для нових сотень «Гонти», «Крука», «Грабенка»¹ і «Тютюника».

Про курінь «Ромка» «Заграва» не лишилося ніяких матеріалів, а велика шкода, бо це був бойовий курінь, який у перших місяцях большевицької окупації виказував багато активності і добре в'ївся в шкіру большевикам.

19.

Білянс моєї праці на відтинку Калуської округи за останні два місяці 1944 р.:

1). Змонтування двох бойових куренів: куреня «Промінь» з курінним «Журавлем» і куреня «Заграва» з курінним «Ромком», що його пізніше очолив сотенний «Летун».

2). Визначення територій бойових дій для кожного куреня, а саме: для «Променя» – Карпати, для «Заграви» – Болохівські ліси.

3). Унормування господарки по відділах.

4). Клопотання у справі опіки над раненими.

5). Організування окружної ВПЖ для гальмування доступу ворожої агентури та розкладкової роботи в рядах УПА.

6). Тісна співпраця УПА з тереновим проводом та виміна спільних думок – основа буйного розвитку повстанського руху в Калуській округі.

До точки 3). Траплялися випадки, що по селах самі повстанці стягали харчі та виряд. Щоб не було нарікань, що УПА творить бешкети та не підпорядковується тереновим чинникам, я погодився на пропозицію члена обласного проводу ОУН друга «Нечая», щоби в справах військового постачання назначити з рамени окружного проводу друга «Чмолу» окружним військовим інтендантом. Його завданням було б підібрати собі апарат, потворити бази і магазини, з яких теренові інтенданти видавали б для повстанських відділів харчі та виряд. Цю справу детально

¹«Грабенко» (персональні відомості не встановлені). Народився на Львівщині. 1943 р. вступив до УПА. Сотенний в курені ім. Хмельницького ВО 1 «Заграва» групи УПА «Північ». У травні 1944 р. бунчужний в сотні «Загроза». У травні-червні 1945 р. – курінний у ВО 2 «Буг». Поручник УПА.

обговорено й акцентовано на відправі теренових чинників (провідник «Нечай», «Орленко», «Комар»¹ «Чмола») – з одного боку і військових командирів (я, хорунжий «Чмелик», хорунжий «Клименко», курінний «Журавель») – з другого боку. Директиви, які нормували і стабілізували військову господарку і постачання, були поміщені в наказах «Магури» Ч. 9 з дня 14/11. 1944. і в наказі Ч. 11 з дня 17/1. 1945 р.

Перебуваючи в рядах УПА від початків заснування УНС, був я докладно ознайомлений з тим, що постачання повстанським відділам харчів і виряду належало до теренових чинників, що інтендантура належить усеціло до сітки, яка має за безпечувати військо у все потрібне.

Від часу стабілізування військової господарки повстанських відділів у Калуській окрузі минуло кілька літ, а вона й по сьогодні актуальна і добра.

Ремесло повстанця: збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упоряд. Р. Забілій. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 72, 78, 81–83, 91–92, 93–94.

№ 36

Витяг зі спогадів вістуну «Чубенка» про збройні акції відділу УПА «Гамалії» на Калушині у серпні-листопаді 1944 рр.

Вістун «Чубенко»

СОТНЯ КОМАНДИРА «ГАМАЛІЇ» ТА «ПИРОГА»

Після злучення сотні разом, почали ми ходити на засідки. Перша така засідка була на поїзд, який їхав у напрямі фронту. На згаданому транспорті їхали самі НКВД-исти й везли саму тяжку зброю. Наша сотня зробила засідку близько рейок на лінії Станиславів-Калуш, між селами Майдан-Млини. На цей транспорт ми чекали більше двох годин. Ми мали наказ не бити по машині, а тільки по вагонах і пустити його, щоб заїхав до Калуша, бо більшовицькі політруки ширили пропаганду, що «бандерівців» уже взагалі немає в цих теренах. Коли ж такий поїзд приїде до Калуша, то народ побачить брехливу більшовицьку пропаганду. Надїхав поїзд. Командир («Гамалія». – І. Т.) дав

наказ стріляти по поїзді. На поїзді зчинився крик ранених енкаведистів. Паровіз не був ушкоджений і потяг даліше простріляні вагони до Калуша. Засідка відбулась 29.8.1944 р.

2.9.1944 р. в повіті Калуш сталінські посіпаки зробили велику облаву та зловили 280 чоловіків, яких забрали до війська. По облаві їх мали пішки перепроводжувати до Станиславова, про що нам донесла розвідка. Командир («Гамалія». – І. Т.) дістав наказ негайно зробити засідку і відібрати від більшовиків заборонених чоловіків. У конвої мало бути 35 енкаведистів. Наша засідка нам вдалася. Як надійшли енкаведисти разом з людьми, так ми їх усіх забрали без одного стрілу, з тих людей залишилось у нас 80 осіб, решта пішла собі додому.

В Чорному Лісі ми квартирували над с. Мислів. Наша розвідка з с. Завій принесла нам цікаву вістку, що к[оманди]р «Різун» повертається зі своїм відділом до Чорного Лісу. Незабаром, бо 12.9.1944 р. к[оманди]р «Різун» прибув зі своїм куреном до с. Завій.

14.10.1944 [р.] більшовики почали проводити великі облави на Чорний Ліс, які тривали п'ять днів. Під час облав ми старалися з ним не зводити боїв тому, що більшовиків було дуже багато в лісі. 21.10.1944 к[оманди]р «Гамалія» дістав наказ піти рейдом у Стрийський повіт і під час рейду виконати акцію на район Войнилів, де був більшовицький военкомат, НКВД і тюрма з польського косягола, де сиділо наших 80 людей. Саме відбуття акції нам удалося. Під час рейду ми збили одного більшовицького літака. В Чорний ліс ми повернулися 28.10.1944 р. та затаборували в лісі над с. Грабівкою біля річки Луквички. Це місце мало загальну назву Гуркало. В тому місці ми довго не квартирували, бо більшовики вже 1 листопада розпочали акцію на Чорний ліс. В таборі разом з нами був провідник «Роберт» зі своїми 60-ма стрільцями.

Ще 31.10.1944 [р.] вночі к[оманди]р «Різун» прислав свого післанця, щоб к[оманди]р «Гамалія» негайно вийшов зі свого табору, тому що більшовики готують на ліс велику облаву. К[оманди]р «Гамалія» був тієї думки, щоб з табору вийти, тільки провідник «Роберт» не казав виходити.

Рано 1 листопада нас оточило в таборі приблизно 5000 більшовиків і мали бути змушені прийняти з ними бій, який тривав дві години. Наші втрати були великі, бо впало 28 та було 15 ранених. В бою був убитий к[оманди]р «Гамалія», сотенний бунчужний, чотовий «Дністер», ройові «Лоза» й «Дубовий», санитарка «Сніжка», «Хитролис», «Тригуб» (Цоцяк Василь), «Нестор» (Стонога), «Потіха» (Гаргат Федір). Всі ці були з села Іванівка, решти псевдонімів не пригадую собі. Після цієї акції к[оманди]р «Пиріг» перебрав на відділ під свою команду.

Літопис Української повстанської армії. Том 19: Група УПА «Говерля». Книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Зібрав і впорядкував Петро Содоль. – Львів: Видавництво «Літопис УПА», 1993. – С. 65, 66–67.

№ 37

Уривок зі спогадів Василя Гаргата «Одчайдуха», стрільця куреня Івана Гонти «Гамалії» про бій поблизу с. Грабівка

1 листопада 1944 р.

Спомин воїна УПА

В ім'я Боже!

Давно мене мучить думка написати спогади про своє життя. І не тому довгий час не брався за писанину, що не було часу писати, а через обставини часу, важкі обставини, конспірацію. Тепер почався проблиск до волі. І хоча похмура тінь катів ще глядить за мною, але час не жде...

Я, Гаргат Василь Федорович, родився 1926 р. в с. Іваніківка, колишнього Лисецького району.

Наш обоз рушив темної ночі з 28 на 29 квітня 1944 р. з села Іваніківки в напрямі Чорного лісу під проводом командира «Гамалії». В місяці жовтні 1944 р. чекісти схопили двох стрільців з жандармерії «Гамалії». Була чутка, так тоді говорили в сотні, що їх схопили, коли вони спали в якийсь хаті в селі, в якому не пам'ятаю. Невдовзі ці жандармисти прийшли у табір «Гамалії» і зголошуючись слухняно завили, вони попали в «лапи» чекістів, які дали їм гранати і пістолети, щоб вбити «Гамалію» і

«Різуна», на що вони погодились. А тепер зложили перед курінним знаряддя смерті. Твердити можу точно, що їх боївка СБ постріляла разом з іншими, коли почався бій 1 листопада 1944 р.

Був собі такий «старичок», який худобу на м'ясо приводив до табору «Гамалії». Ніхто тоді не підозрював, що то є найманий агент НКВД. Він був з Грабівки. І великий жаль на тодішню СБ, що їх скільки було зі своїми боївками в таборі (ми їх ще й охороняли), а такого агента не могли розкусити.

30 жовтня 1944 р., я і мій друг «Морозенко» отримали наказ – піти на стежу в село Грабівку. Ми пішли з табору, коли ще було темно. В крайню хату села зайшли, коли вже згоріло. На запитання, чи є більшовики в селі, господарі відповіли, що вчора увечері якісь вояки, коло 60 чоловік ішли в сторону Петранки, а в Завою криті машини під'їжджали задом до школи і стодоли [господарів], але людей з тих місць нікого не випускали.

Ми з другом поспішили виходити з хати, господарі, ще совали в наші «хлібаки», тютюн і хлібини (гостинні люди були в Грабівці). Вийшовши, ми потрапили у засідку, з якої щасливо вибрався.

Уніч на 31 жовтня мене розбудив дежурний по таборі – чотовий «Ігор» з наказом з'явитися до штабу «Гамалії». Всього нас гамаліївців було десь чоловік 200 й десь стільки ж з інших боївок.

Наша чота отримала наказ вийти на заставу до Грабівки. Ми йшли на заставу і були певні, що всі займають оборону, бо по палатках був рух. Після повернення, я доповів, що противник підвіз численні війська в район нашої дислокації. Маючи такі відомості і так злегковажити!? Картина «Гамалії» і «Роберту», напевно була ясна, бо вони дивилися на мапу й вивчали наше становище.

Ранок 1 листопада 1944 р. був туманний. Наша 3-тя чота залягла перед перехресною дорогою. Чотовий наказав мені йти в дозор. Стійка була замаскована перед заставою на віддалі зору і слуху. Коли почало провиднюватись, я побачив на другому краю людей і доповів чотовому. Нараз почув стріл, а за ними зливу пострілів і вибухи гранат. Коли оглянувся в бік застави, то

Впали в бою 1 листопада 1944 р. в Чорному лісі

№ п/п	Прізвище ім'я, по батькові	Рік нар.	Псевдо	Населений пункт	Звання
1.	Вирстюк Михайло Антонович	1927	–	с. Боднарів	Стрілець
2.	Галів Тимко	–	Скалюк	–	Провідник
3.	Гаргат Федір Федорович	1914	Дуб	с. Іваниківка	Стрілець-Кухар
4.	Голояд Мирон	–	Чорнобіль	–	Провідник
5.	Гонта Іван	–	Гамалія	с. Збора	Курінний командир
6.	Доцяк Василь Іванович	1923	–	с. Іваниківка	Стрілець
7.	Доцяк Іван Михайлович	1920	–	с. Іваниківка	Стрілець
8.	Клюба Олекса	1920	Журба	с. Ямниця	Харчовий
9.	Косило Оксана Юрївна	1923	Сніжка	с. Бережниця	Медсестра
10.	Лешко Олекса	1916	Граб	с. Глибоке	Харчовий
11.	Лешко Федір Дмитрович	1922	Дуб	с. Глибоке	Роевий
12.	Ліщинський Василь Миколайович	1925	–	с. Боднарів	Стрілець
13.	Ліщинський Василь Михайлович	–	–	–	–
14.	Сердюк Юрко Степанович	–	Лоза	с. Глибоке	Стрілець
15.	Турковський Василь	–	Павло	–	Провідник
16.	Шуляр Василь Миколайович	1925	Соловей	с. Майдан	Стрілець
17.	Шуляр Іван Петрович	1920	–	с. Майдан	Стрілець

побачив, що чота розстрільною біжить до табору на поміч «Гамалії». Тоді я вмить рішив доганяти чоту. Пробігши три кілометри, що віддаляли заставу від табору, ми отримали наказ. Приготуватись до бою!

В таборі зчинилася метушня. «Гамалія» кликав всіх до бою, тоді як Провід зі своїми боївками почав тікати й тим самим деморалізував військо «Гамалії».

Нараз із-за кущів показалися відступаючі боївкарі з охорони Проводу. Їхній провідник есбіст «Олег» з окровавленою головою каже нашому чотовому «Ігорю»: «Тікайте, бо більшовиків сила-силенна. Всі відступають, хто куди». Приказ відступати до с. Рибне, там «Різун». Перед ранком до нас у Рибному долучилися сотенний «Пиріг» і багато гамаліївців.

Якби «Гамалія» з двома десятками стрільців не стримали оскажених варварів, жертв було би значно більше.

І хтось таки, на мою думку, з близького оточення приспав чуйність курінного. Хтось мусив провести більшовиків лісом до табору, обвівши заставу, адже стійкові помітили ворога вже поміж собою.

Розказували, з 1-ї чоти, що вони захопили того «старичка», який привів москалів. Він був п'яний чи вдав несповна розуму. У нього знайшли 25 тис. крб. Інші кажуть, що при ньому не було грошей, але він за них признався на допиті в корчах.

с. Іваніківка

1 червня 1990 р.

Красназавчий музей Калущини. – Ф. Архів. – Спр 7-а. – Арк. 1, 2, 56– 63, 66, 99, 100. Копія. Машинопис.

Опубл.: Гаргат В. Ф. Повернення до Чорного лісу. Спогади українського повстанця («Одчайдуха») / Василь Гаргат. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2004. – 228 с.

Спогади Василя Гаргата¹ про постій проводу ОУН Карпатського краю (Грабівка, осінь 1944 р.)

Продовжувати справу патріотів

Грабівка у свій час була своєрідною столицею національно-визвольних змагань Прикарпаття. Сприяли цьому не тільки географічне розташування села, а й патріотично налаштоване населення всієї округи, його готовність у будь-яку мить допомогти повстанцям.

Восени 1944 року поблизу села було облаштовано постій проводу ОУН Карпатського краю. Охоронцями його були вояки куреня «Гамалії».

– Надходив погожий листопадовий ранок 1944 року, – згадує учасник тих подій, станичний Івано-Франківської станиці Братства вояків УПА Василь Гаргат¹. Видолинками стелилася прохолодна мряка. Неподалік від постюю того дня я перебував на посту. Панувала ранішня тиша, і ніщо не віщувало біди. У постюї, крім мене, був 21 вояк.

Раптом звідти донеслися автоматні черги, їм відповіли повстанські скоростріли. Миттю кинувся до місця стрілянини. Картина була жахливою. Полянну, де був розташований постій, оточили енкавеесівці, які із кущів повзли до постюю. Візуально їх було у 5–6 разів більше, ніж повстанців.

¹Василь Гаргат – («Одчайдух») – народився 14 січня 1926 р. в селі Іваниківка (Богородчанщина). Мама – Ганна Іванівна. У сім'ї був четвертим сином. В юнацькі роки цікавився історією ОУН. У 1942 р. організував підпільну групу молоді. Програмою була теза: «Ростити себе, щоб бути гідним борцем за Українську соборну державу». Вивчали історію України, революційний рух, ідеологію українського націоналізму. Пізніше, брали участь у військовому вишколі. Наприкінці квітня 1944 р. вступив в УПА. Служив розвідником у сотні «Гамалії». У 1947 р. в рідному селі був заарештований і засуджений. Після повернення проживав в родинному селі. [Гаргат В. Ф. Повернення до Чорного лісу // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/istoria/operacia-visla/pover-nenna-do-cornogo-lisu-cas-tinaivtorgargatvasil>].

Бій був жорстоким, затяжним. Повстанці відстрілювалися, ховаючись за бруствери окопів. На підступах до окопів виднілися десятки вбитих і поранених енкавеесівців.

– Несподівано із засідки в тилу відкрив вогонь із автомата, адже на постої був рідний брат Федір, – згадує Василь Гаргат. – Та після деякої розгубленості енкавеесівці отямилися: над моєю головою засвистіли кулі. Стріляли ззаду. Прибуло підкріплення. Живою лавиною енкавеесівці з усіх сторін ринули на постій. Повстанці відстрілювалися до останнього патрона. Опинившись у безвиході, вони підірвали себе останніми гранатами.

Важко пораним Василь Гаргат опинився у ворожому полоні. Був суд, сибірські табори. Майже 20 років перебував на засланні.

Повернувшись у рідні краї (родом із Богородчанського району), Василь Гаргат розпочав пошуки того місця, де героїчною смертю загинули повстанці, його брат. Переказували, що енкавеесівці не змогли вивезти з лісу загиблих повстанців, бо наспіла бойова сотня. Вояків поховали на місці загибелі.

Та роки змінили місцевість. Не могли зарадити пошукам Василя і місцеві жителі. Випадково у 1989 році познайомився із членом ОУН Юрієм Колосом із Калушини. Розповів йому про події далекого 1944 року. Той пообіцяв допомогти.

Щоденні двотижневі пошуки, в яких брали участь мешканці Грабівки, особливо Василь Романів, привели Василя Гаргата на місце бою та поховання побратимів.

Останки 21 вояка, у тому числі і курінного «Гамалії» Івана Гонти, у 1990 році, перепоховали на сільському цвинтарі у Грабівці. Нещодавно в селі відзначали 13-у річницю перепоховання патріотів.

Біля братської могили о. Роман Федоришин відправив панахиду за убієнними, а потім відбулося віче, в якому взяли участь Братства вояків УПА з Івано-Франківська, Калуша, громадськість села. Спогадами про підпільну боротьбу вояків УПА з іноземними загарбниками поділився Василь Гаргат. Про безприкладний героїзм патріотів у боротьбі за незалежність України, готовність до неї нинішніх поколінь говорили у своїх висту-

пах директор місцевої школи Михайло Срібняк, сільський голова Михайло Шкутяк та інші.

У виконанні школярів лунали вірші, патріотичні пісні, а на братську могилу присутні поклали осінні квіти.

*Василь Гаргат, учасник подій,
станичний Івано-Франківської
станиці Братства вояків УПА*

Гаргат В. Продовжувати справу патріотів // Дзвони Підгір'я. – 2003. – 22 лист. – № 133–134 – С. 2.

№ 39

Спогади про бій сотні «Гамалії» в урочищі Гуркало поблизу с. Грабівки 1 листопада 1944 р.

Про події 1 листопада 1944 р. в урочищі Гуркало, що за три кілометри від Грабівки розповів вістун «Чубенко». Учасник бою пригадував: «Рано, першого листопада, нас оточило в таборі приблизно 500 більшовиків і ми змушені були з ними бій, який тривав дві години. Наші втрати були великі, бо впало 28 [повстанців] та було ранених 15».

Цієї трагедії можна було уникнути, адже 31 жовтня 1944 р. вночі командир «Різун» прислав свого зв'язкового «Крука» [з повідомленням], щоб повстанці негайно вийшли з табору і приєднались до нього, бо більшовики готують велику облаву на Чорний ліс, але «провідник «Роберт» не казав виходити».

Енкаведисти вислідивши Костіва, який зізнався, що заготовляв продукти для повстанців. За «юдину роботу» йому заплатили 60 тис. крб. Спецпідрозділи енкаведистів йшли вслід за Костівим, обмотавши ноги палатками, щоб не було зайвого шуму. Щоб відволікти увагу повстанців 31 жовтня вони здійснили обхідний маневр у бік Угринова, нібито, йдучи на облаву, а коли стемніло повернули до грабівського лісу. Ймовірно у самому таборі були ворожі агенти, бо енкаведисти мали детальний план повстанського табору.

Вороги непомітно підійшли до розташування повстанців дном потіку Луквичка, що протікав за 100–120 м від табору.

О п'ятій годині ранку вороги напали на повстанський табір. Курінний «Гамалія», почувши постріли, вигукнув «Хлопці! До Бою!». Повстанці, які були найближче до курінного, прийняли на себе основний удар більшовиків. Ціною власного життя «Гамалія» і 27 повстанців дали змогу відступити членам обласного проводу ОУН.

Когут М. С. За Україну вони боролись, за не віддали свої життя // Дзвони Підгір'я. – 1996. – 9 лист. – № 128–129. – С. 4.

№ 40

Витяг зі спогадів Богдана Савчака про сестру Надію Савчак («Соню»), співробітницю СБ ОУН учасницю бою 1 листопада 1944 р. під Грабівкою жовтень-листопад 1944 р.

Влітку 1944 р. разом з «двадцяткою» СБ Василя Турковського¹, Надія Савчак², яка мала псевдо («Соня») переходить у Чорний Ліс і отаборюється поблизу с. Грабівка Калуського району. Про це, зокрема потім повідомляється у «Літописі Української Повстанської Армії».

14 жовтня 1944 р. більшовики розпочали наступ на Чорний Ліс, який тривав п'ять днів. Під час облав підпільники старалися з ними не заводити боїв, тому що ворог мав велику силу.

¹Надія Савчак («Соня») – народилася 9 березня 1924 р. в м. Глинянах на Львівщині. У 1936 р. навчалася в українській гімназії у Львові. У 1938 р. вступила до юнацтва ОУН. У 1942 р. закінчила гімназію і вступила до Львівського медичного інституту. У 1943 р. скерована на Бережанщину, працювала у «двадцятці» СБ Василя Турковського («Павла»). Влітку 1944 р. відбувся їхній перехід до с. Грабівки. Загинула 1 листопада 1944 р. у бою. [Літопис нескореної України: Кн. 2. Львів: 1997. – С. 553].

²Василь Турковський («Павло») народився 23 січня 1909 р. у с. Вікно Гусятинського повіту. Вивчав право у Львівському університеті. Член УВО, ОУН (1929), окружний референт ОУН Тернопільщини (1929). Політв'язень польських тюрем (1930-х рр.). Референт пропаганди Крайової ексекутиви ОУН ЗУЗ (1936–1939), викладач на старшинських курсах ОУН в Кракові (1940–1941), заступник референта СБ Проводу ОУН (1941–1944), член Головної ради ОУН. Загинув у бою 1 листопада 1944 р. біля с. Грабівка (Калушина). [Електронний ресурс / Режим доступу // 100kroktiv.info /2018/ 01/ turkovskij-vasyl-pravnyk/].

21 жовтня 1944 р. командир «Гамалія» дістав наказ піти рейдом у Стрийський повіт і по дорозі напасти на Войнилів, в якому большевики організували тюрму в приміщенні костела. Там в неволі перебувало 80 в'язнів. Під час рейду повстанцям вдалося збити один большевицький літак.

До Чорного Лісу вони повернулися 28 жовтня 1944 р. і розкинули табір у лісі неподалік Грабівки на березі річки Лукавички (*річка Луква. – Л. А.*). Незабаром їх оточив багато чисельний загін НКВД. У цей час в таборі перебував провідник ОУН «Карпати» «Роберт»¹ зі своїми 60-ма стрільцями.

31 жовтня 1944 р. вночі командир «Різун» прислав свого посланця, щоб «Гамалія» негайно залишив табір, бо є інформація, що більшовики готують на ліс велику облаву. Командир «Гамалія» поділяв думку «Різуна», але його стримав провідник «Роберт». Це призвело до трагедії. Вранці 1 листопада ліс оточило приблизно 5 тисяч енкаведистів. Повстанці змушені були прийняти бій, який тривав дві години. Втрати були відчутні – впало 28 стрільців, а ще 15 було поранено. В бою загинув командир «Гамалія», сотенний бунчужий «Дністер», ройові «Лоза» і «Дубовий», санітарка «Сніжка», стрільці «Хитролис» «Тригуб», Василь Цоцяк, «Нестор» (Стонога), «Потіха» (Федір Гартат).

Учасник цих подій, а згодом багаторічний політв'язень Богдан Чуйко засвідчує, що в цьому бою загинув керівник проводу СБ Василь Турковський («Павло»), член проводу МIRON Голояд («Роман»), Тимко Галів («Скалюк»), Надія Савчак

¹Мельник Ярослав – «Роберт» (24.09.1919 – 01.11.1946). Народився в с. Бережниця Калуського повіту. Провідник юнацтва ОУН у Рогатинській гімназії в 1937–1939 рр. Здобув професію вчителя. В 1939–1941 рр. – керівник юнацтва ОУН. У 1941 р. організаційний референт Калуської округи ОУН. Очолював Коломийський окружний провід ОУН у 1941–1942 рр. Із жовтня 1943 р. – член Крайового проводу ОУН на ЗУЗ. У липні 1944 р. Очолює обласний провід ОУН Станіславівщини. У 1945 р. провідник ОУН Карпатського краю до дня загибелі на схилі г. Яворина неподалік с. Липа (Долинщина). Лицар Бронзового Хреста Заслуги та Золотого Хреста Заслуги 1-го класу. [Тимів І. М. Ярослав Мельник («Роберт») – перший провідник ОУН Карпатського краю // Західний Вісник. – 2016. – 28 жовт. (№ 43). – С. 8; 3 лист. (№ 44). – С. 8; 10 лист. (№ 45). – С. 8].

(«Соня»). Решта членів проводу разом із сотнею охорони вирвались із оточення.

Над вбитими повстанцями большевики поглумилися, зняли одяг та взуття. Після повернення повстанців до Чорного Лісу, тіла загиблих було поховано в братській могилі. А вже у 1990 році їх перезахоронили з великими почестями на цвинтарі села Грабівка [...].

Спогади записав *Василь Петрух*.

Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади. Книга 2. – Львів: «Галицька видавнича спілка», 1997. – С. 553.

РІК 1945

№ 41

Витяги зі спогадів полковника УПА Степана Фрасуляка («Хмеля») про повстанське військо, архіви, бій відділу УПА «Журавлі» в Кадобнянському лісі та збройні акції сотні «Летуни»

січень 1945 р.

21

По Різдвяних святах 1945 р. [...] стан війська в Калуській окрузі виносив понад півтори тисячі крісів. Це була поважна сила, з якою і ворог числився. Ми могли б організувати ще більше повстанських відділів (зброї й амуніції мали доволі, а охотників також не бракувало) – але бракувало нам старшин і підстаршин. А треба числитися з тим, що партизанський старшина – це не синонім лінійного, який діє за пляном вищого штабу, який має за собою постачання, якого спомагає допоміжна зброя.

По Різдві був час буйного розвитку наших збройних сил. Старі, бойово заправлені сотні подавалися на доли і там рейдували, робили наскоки на большевицькі станиці, засідки на переїжджаючі кольони авт, зривали мости і рейки на залізничних шляхах, відбивали арештованих і вивожуваних на Сибір.

Жалую, що з того періоду нашого повстанського руху залишилося так мало матеріалів. Одні пропали враз із командирами і політвиховниками; інші забункеровані, а тих, що їх заховали, немає між живими; ще інші знищили час і вогкість, вони покрилися чорним грибокком – відчитати такий архівний документ дуже трудно. Те, що залишилось, має велику історичну вартість. Колись історик, що його зацікавить наш визвольний рух, буде складати ті кусні паперу, писані зараз же по бою надворі, на морозі, коли зіштовпнілі пальці ледве тримали олівець, або в темному бункері при світлі смерекової скілки.

24

Сотні, що перебували в Карпатах, дістали наказ перейти рейдом у північну Калушину. По великих облавах на Чорний і

Болохівські ліси тамошнє населення було спаніковане. Рейд карпатських сотень мав підняти його на дусі та показати, що ми з облав вийшли ціло, що ми живемо та дальше боремося.

До важніших епізодів УПА на початку 1945 р. належить збірна акція сотень «Хорти», «Загроза» і «Журавлі» на село Збора в Калуському повіті. Шкода тільки, що справоздання, звіти-описи бою пропали. В бою під Зборою відзначилися сотні «Хорти» і «Загроза». Сотня «Журавлі», маючи охоронне завдання, була розміщена на заставах, щоб ворогови не наспіла поміч із сусідних районів. В тому бою впав абсолювент «Оленів», дуже відважний чотовий «Струна» з сотні «Хорти». Наша побіда під Зборою підбадьорила населення, а большевикам нагнала такого страху, що зробили вдруге велику облаву на Кадовбнянські ліси.

Нараз розвідка донесла, що до сіл наїхало багато большевиків, які вислали стежі до лісу. Сотня, замість скоро по вечері дальше відмашерувати, доперва коло третьої години рано вийшла з села до лісу. За слідом сотні посувалися розстрільною большевики. В лісі большевики змусили «Журавлів» до бою. «Журавлі», зайнявши добрі становища, відперли наступ. Але ворог удруге заатакував сотню з двох боків. Щоб не дати себе оточити, сотня почала відступати. Зв'язок між чотами порвався. Рої на власну руку пробивалися через ворожі застави. Що продерлися через одну, попадали під вогонь другої, третьої та четвертої лінії. В тому бою впав цілий рій «Гука». Рятуючи ранених – чотового «Сокола», ройового «Кармелюка» та інших, – рій дістався в таку *(слово не відчитане)*, якої історія УПА не пам'ятає. Ворог оточив рій довкола. Присипані снігом дерева обмежували поле зорення. Зі всіх боків з криком «ура» підсувалися большевики. Повстанці прикладами проривали вороже кільце. Число оборонців маліло. Хоч большевики кричали: «Здайсь, бандьора!», цілий рій як один поліг у бою, щоб вирятувати чотового «Сокола» та інших ранених. Дивна річ! Усі здорові повстанці попадали, а ранені вирятувалися. В Кадовбнянському бою «Журавлі» мали дев'ятнадцять убитих та кілька ранених.

Чотовий «Сокіл» – то старий український партизан. Він у рядах УПА ще від заснування УНС, наперед у «Трембіті», потім у «Гайдамаках». Коли «Гайдамаки» перейшли на доли, його призначено на інструктора кушів, навесні 1945 р. до новоорганізованої сотні «Журавлів» як чотового-інструктора. Там як дуже активний, підприємливий та відважний чотовий перебув він до Кадовбнянського бою, де його важко ранено в обі ноги. Коли вже підлікувався, що міг ходити власними ногами, большевики наскочили на нього. Щоб не дати себе взяти в руки ворога, застрелився з пістоля.

Сотня «Хорти», яка в той час перебувала в Кадовбнянському лісі, перейшла щасливо поміж ворожими заставами, потім слідом, який зробили большевики, відісталася з небезпечної смуги і подалася в Карпати.

26

Дня 12/2.1945 р. «Летун»¹ зі своєю сотнею вирушив у рейд у північну Калушину. Дня 22/2.1945 р. «Летун» у селі Голинь висадив у повітря великий потяг, який тягли дві машини. Повстанці заложили під рейки кілька німецьких талярмін та большевицькі смолянки. Вибух був страшний. Около тисячі большевиків, що їхали на фронт, були вбиті і ранені.

Одна чота «Летунів» під командою чотового «Мрії» наткнулася в селі Довпотів на п'ятдесят большевиків. Повстанці з криком «Слава!» кинулись на ворога. В бою загинув двадцять

¹«Летун» – Євген Музичка – народився 1920 р., у с. Чертіж Жидачівського повіту (Львівщина). Здобув гімназійну освіту. У 1939–1940 рр. – на вишколі ОУН за кордоном. Лейтенант Люфтваффе. У 1941–1942 рр. служив у німецьких допоміжних частинах летунства (авіації). Від 1943 р. в УНС. Ройовий, а потім командир вишкільної чоти в Карпатах (весна-літо 1944). Від вересня 1944 р. – командир сотні «Летуни» (відділ 81) у курені Ромка (Калуський ТВ-23 «Магура»). З листопада 1944 р. командир куреня «Заграва». На початку січня 1945 р. поранений в бою біля с. Бережниця на Калушині. Поручник УПА. [Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Руслан Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 57; Тимів І. М., Андрійчук Л. І. Краєзнавчий календар Калушини на 2020 р. // Вісті Калушини. – 2020. – 17 січ. (№ 2). – С. 4].

один большевик, з нашого боку були легко ранені чотовий «Мрія» та один повстанець.

У часі рейду по Калушині ранено в ногу сотенного «Летуна». Його сотню перебрав «Середний». «Летун» як новоназначений курінний куреня «Заграва» вернув у Карпати, щоб лікувати ногу.

Ремесло повстанця: збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упоряд. Р. Забілій. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 95–97, 101–103, 108–109.

№ 42

Уривок зі спогадів полковика УПА Степана Фрасуляка («Хмеля») про реорганізацію відділів УПА на теренах Калуської округи та бойові акції сотень «Летуни» й «Вітрогони»

Частина II

1

У травні 1945 р. переведено ряд змін у команднім складі УПА і реорганізацію повстанських відділів Калуської округи. На чолі Калуської округи, або відтинка «Магура», станув командир «Козак». Після реорганізації залишилися в ВМ (*відтинок «Магура»*. – Л. А.) такі відділи: відділ «Летуни» (сотенний («Середний»)); «Вітрогони» («Тютюнник»); «Круки» («Моряк»); «Риси» («Гонта»); «Бистриця» («Донський»); «Журавлі» («Грізний»); «Хорти» («Бей»); «Опришки» («Довбуш»).

Дня 20/6.1945 р. 14 повстанців тої самої сотні (*їдеться про відділ «Вітрогони»*. – Л. А.) під командою чотового «Кармелюка» обстріляли енкаведівський відділ у селі Збора, що постійно наскакував на сусідні села. В тому часі большевики мали збір до наказу. При перших стрілах упали командант залоги, старшина і кілька було ранених. Решта червоних розбіглася. Після наскоку большевики поробили застави в інших місцях. Стріли заалярмували всі сусідні червоні підвідділи, що переходили на села на акції. Один із підвідділів наскочив на новозаведену большевицьку заставу. При взаємному обстрілові обох

більшевицьких підвідділів упало 6 убитих та більша кількість ранених.

Дня 21/6.1945 р. большевицька група арештувала в селі Перекоси около 20 чоловіків і жінок. Підвідділ із сотні «Вітрогони» під команду сотенного «Тютюнника»¹ обстріляв сільраду. Червоні розбіглися, а арештовані повтікали.

2.

Відділ «Летуни», очолюваний сотенним «Середним», оперував у північній частині Калуської округи. Ця зона була найбільш насичена большевиками, які мали опірні пункти в селах Збора, Довга Войнилівська. (Так в документі: правильно: Довгий-Войнилів. – Л. А.). Довпотів, Мостища, Завадка, Кадовбна і ін. Пересічний стан залоги опірного пункту виносив від 20 до 80 людей, які вдень і вночі наскакували на села, пенетрували ліси, робили засідки. Крім того, частини Ч[ервоної] а[рмії] в своєму перемарші задержувались на відпочинки у селах північної Калущини. Не дивота, що «Летунам» було важко оперувати. Все ж таки, хоч терен був дуже зайнятий ворогом, хоч повстанці терпіли голод (раз на добу їли), відділ виказував багато активності, а його бойові акції відзначалися різномірністю.

У «Летунів» стрічаємо всі види партизанської тактики:

- а) наскоки на ворожі опірні пункти;
- б) засідки на переїжджаючі групи й кольони авт;
- в) диверсійно-саботажні акції: нищення телефонних сполук, мостів, пошт, молочарень, сільрад, радгоспів, млинів;
- г) пропагандивні: рейди, мітинги, збори, гутірки.

¹«Тютюнник» – Андрій Марійчин (12.12.1914 – 13.04.1946). У 1932 р. закінчив Самбірську ремісничу школу. Оволодів ремеслом коваля. Організатор «Пласту» у Мошківцях. Упродовж 1934–1936 рр. служив у польській армії. Від 1937 р. у складі ОУН. Працював майстром у Калуській ремісничій школі й очолював підпільну ланку ОУН учнів торгівельної школи. У лавах УНС з 1943 р. Служив у сотні «Заграва». Військовий вишкіл отримав у СШ «Олені-1». Отримав звання старшого булавного. У січні 1945 р. сформував повстанський відділ 82 «Вітрогони» 23-го ТВ «Магура». 26 грудня 1945 р. відійшов на теренову працю. Загинув під час облоги у с. Дорогів (Галицький район). Тут, у квітні 1996 р. йому встановлено пам'ятний хрест. [Тимів І. М. Сотенний УПА Андрій Марійчин «Тютюнник» // Вісті Калущини, 2019, 8 лист. – № 44. – С. 4].

Сотенний «Середний»¹, хоч він молода людина, хоч його питомою прикметою – юнацька наївність, але дав себе пізнати як здібний повстанський командир. Маючи до диспозиції архів «Магури», не можу опертися, щоб не подати деякі епізоди з боїв «Летунів». Опис цих акцій передаю в дослівному відписі на підставі звітів нині вже славної пам'яті сотенного «Середного».

«Дня 2/10.1945 р. відділ заходить на вечерю до села Завадки. Тут відділ приспішено вечеряє. По вечері збір, і відділ відходить у напрямі села Верхня, де квартирувало 60 большевиків, які тероризували довколишні села. З Верхньої дістали ми докладну розвідку. Большевики квартирували в трьох домах. Перший дім – це була читальня, довкола жодних будинків, терен зовсім відкритий, з одного боку за 30–40 метрів церква.

Наші сили – дві чоти. Завдання: наскочити на большевиків на близьку віддаль і сильним вогнем дати їм поразку та відступити, не здобуваючи домів. Це тому, що наскок робилося без застав і щоб не витратити великої кількості амуніції. Найважливіше завдання дістала перша чота під команду чотового «Мрії», яка мала наскочити на будинок читальні. Виділений з цієї чоти один рій «Мороза» дістав інше завдання. Друге завдання дістала друга чота, крім четвертого роя, яка мала з того самого боку наскочити на дім української поліції ззаду.

Перший рій першої чоти під команду ройового «Мороза» мав завдання підсунутись із роєм під третій будинок і тоді, як піchnуться стріли з двох перших будинків, закидати большевиків гранатами. Початок акції – біла ракета, відступ – різнокольорова.

¹«Середний» (ім'я та прізвище невідомі) – (1921–21.09.1946). Народився у м. Станіславів (тепер м. Івано-Франківськ), за іншими джерелами в с. Луквиця на Богородчщині. Член ОУН юнацтва. Із літа 1941 р. провідник ОУН у Раві-Руській. З квітня 1944 р. курсант, а згодом бунчужний у сотні «Коника в СШ «Олені». З осені 1944 р. – чотовий сотні «Летуни». В лютому 1945 р. призначений командиром цієї сотні. Загинув у засідці в лісі між сс. Чертіж і Кулинка Калуського району Івано-Франківської області. Поручник УПА. [Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Руслан Забілий. – Львів, 2007. – С. 95].

Я лишився біля першої чоти. Четвертий рій другої чоти під командою «Соловія» дістав завдання як заднє забезпечення. Перша чота підсунулась на 20 метрів і тут зайняла становища.

Рівнож на таку саму віддаль підсунулася друга чота. Коли стрільці були на становищах, паде біла ракета та розпочинається сильний вогонь із кулеметів і з гарлача (гранатомета) прямо у вікна. Перші чотири гранати з гарлача були дуже цільні та розірвались усередині будинку. П'ята граната розірвалася в гарлачі через те, що стрілець через помилку вистрелив острим набоем, та дуже легко зістали ранені вістун «Морозенко» та стрілець «Ялиця».

В другій чоті легко ранений кулеметник «Стефко», який передав кулемета амуніційному «Чайці», однак цей зараз пропав із кулеметом, і досі нема ні його, ні кулемета, і, як кілька днів пізніше донесено, цей «Чайка» утік з поля бою та ховається вдома.

Деякі большевики вискочили з хат, зайняли становища в окопах та придорожних ровах, почали відбиватись та ракетами палити будинки по цілому селі. До години горіло кілька будинків. Дальше вести бій було без успіху, тільки зайва витрата амуніції. Даю ракетою знак до відступу, і відділ відступає, не виконавши завдання.

Ройовий «Мороз», замість підсунутись під хату та гранатами закидати большевиків, обстріляв хату на віддалі 50 метрів. Большевики, вискочивши з хати, зайняли становища у придорожнім рові. Тоді він почав на них наступати спереду і збоку. Однак, на нещастя, кулеметник першої кулеметної ланки ранив нехотючи кулеметника другої кулеметної ланки стрільця «Сойку» тяжко в ногу, і ройовий «Мороз» покинув свій невдалий наступ.

Окрім того з нашого боку жодних втрат не було. З боку большевиків – 14 убитих і 9 ранених. Через два дні большевики не випускали і не впускали нікого до села. Навіть фронтові війська, які зараз рано зачали переїжджати тим шляхом, мусили через два дні об'їздити Верхню довкола на село Кропивник.

Третій, найбільший удар большевиків був переведений у селі Болохів, Завадка і Кадовбна. В тому місці знаходилась одна

чота «Летунів» та одна сотня з куреня «Дзвони». Обидві наші частини приймають бій та відбивають кілька ворожих наступів, завдаючи ворогови кривавих втрат. По часі большевики зібрали на цей відтинок значні сили та почали ще один наступ. Обидва відділи домовились відступати. Першою почала відступати чота «Летунів», але большевики так притиснули сотню «Явора» (командир сотні «Стріла» з куреня «Дзвони»), що він не в силі був зійти зі становища та відступати. Тоді чотовий «Голуб» із чотою «Летунів» завернув, повів наступ на большевиків, відбив їх та відтяжив сотню. В цьому протинаступі впав геройською смертю стрілець «Грушка», заслоняючи собою чотового «Голуба», на якого був спрямований ворожий кулемет. Після нашого протинаступу всі відділи відв'язались та відступили в різні напрями. Втрати «Летунів»: 1 убитий, 1 кріс.

3

Генеза відділу «Вітрогонів» описана в першій частині спогадів. Нижче подаю важніші акції того відділу від травня 1945 р.

Дня 3/5.1945 р. забрано зі спиртзаводу в Довпотові: 400 л. спирту, динама та 2 пари коней з возами.

Дня 2/9.1945 р. ввечері, о годині 21.30, наскочили большевики на рій повстанців, що квартирував у селі Дуброва (Войнилівський район). Ворог підійшов яром прямо на квартиру роя. Заскочений рій поніс втрати 3 убитих та 1 раненого.

Дня 2/11.1945 р. підвідділ під командою «Крука» зробив засідку на шляху Войнилів-Сівка. З боку Сівки над'їхав трактор з двома возами: на одному з них 5 енкаведистів везли кількох арештованих. Большевиків обстріляно. Вони втекли, забираючи з собою 3-ох ранених. Арештованих відбито й відпущено.

Дня 28/11.1945 р. у засідку чотового «Крука» на шляху Войнилів-Сівка в'їхало 5 возів з большевиками, що вертали з Сівки з арештованими. При обстрілянні ворога втекли всі арештовані, крім одної жінки й одної дівчини, яких большевики, втікаючи, забрали таки з собою. Здобуте від большевиків майно вивожуваних родин передано властителям. Втрати власні – ранений стрілець «Денікін». Втрати ворога – 3 ранені.

Дня 26/12.1945 р. звільнено старшого булавного «Тютюнника» від командування відділом «Вітрогони». Команду над рештою відділу перебрав булавний «Морозенко». Старший булавний «Тютюнник» [відійшов] на організаційну теренову працю.

Дня 28/2.1946 р. загинув, застрелившись із пістоля, командир відділу «Вітрогони» – булавний «Морозенко». Большевики викрили його криївку при допомозі провокатора в селі Станкова. Булавний «Морозенко» лікувався в цій криївці.

Ремесло повстанця: збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упоряд. Р. Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 125–126, 128–129, 130–132, 138, 142–143.

№ 43

Штрихи до біографії сотенного УПА Андрія Стадника («Бистрого»)

Постать повстанського командира Андрія Стадника ще не вивчалася дослідниками, тому залишається маловідомою в науці.

Народився майбутній повстанець у 1914 р. в с. Підгірках, що біля Калуша. Батько о. Андрій походив з м. Роздол (Львівщина). Після закінчення духовної академії у Львові отримав призначення на парафію у с. Завій (Калущина).

Матір'ю Андрія була Леся Козак, дочка підгорецького священника. Родина складалася з батьків та чотирьох дітей: Марії (1910 р. н.), Ірини (1912 р. н.) – (*дружина Володимира Шлемка*), Андрія (1912 р. н.) та Василя (1917 р. н.). Останній проживав в Німеччині.

Після смерті батька у 1921 р. Леся з дітьми повернулася в Підгірки. Тут Андрій навчався у початковій народній школі, згодом на пекарських курсах у Калуші. Працював у пекарні Пакіса в Підгірках.

1938 р. одружився з підгорецькою дівчиною Сташкою з роду Пшончаків. 1939 р. у них народився син Ярослав.

У 1943 р. Андрій пов'язався з підпіллям ОУН. Восени того ж року очолив боївку СБ, прибравши псевдо «Бистрий». Боївка діяла в районі Перегінська та Ясеня.

У лютому 1945 р. («Бистрий») мав зустріч з провідниками («Хмарою») та («Нечаєм») від яких отримав доручення організувати повстанську сотню. Докладніше про створення сотні «Бистриця», мовиться у статті, поміщеній у журналі «За волю України» (1949, жовт., ч. 7). Початки її формування припадають на лютий-березень 1945 р. Ядром відділу стала боївка СБ («Бистрого»).

Спершу до відділу вступило лише 15 старшин і стрільців, серед командирів – інструктор («Гайдамака»), випускник старшинської школи «Олені», бунчужний («Тиса»), інтендант («Верховинець»). Повстанський табір було закладено під горою Заплатою, що неподалік Ясеня.

2 березня 1944 р. до сотні прибуло поповнення – 10 добровольців з Небилова, а через кілька днів ще 40 стрільців з Перегінська, Сливки, Ясеня. Відділ «Бистриця» вже мав у своєму складі 65 стрільців. Згодом сотня збільшилася до 80 повстанців і була поділена на дві чоти. Командиром першої – призначено Петра Миндюка («Явора»). Другу чоту очолив Петро Отаманський («Соловій») з Ясеня. Медсестрами сотні були дівчата із Старого Мізуня на псевдо («Берізка») і («Ялинка»). Кухарем у сотні служив Онуфрій Ілич («Цукор»).

На Великдень 1945 р. сотня перебувала у Підгірках, Мислові, Рип'янці. Жителі цих сіл радо стрічали повстанців.

Із бойових акцій сотні великим був бій з енкаведистами біля Ясеня, де загинуло чимало повстанців, серед яких Богдан Франко («Дубок»), який приєднався до сотні у Підгірках.

Під час нового рейду поблизу гори Нягрин у бою з енкаведистами і «стрибками» загинуло семеро повстанців, серед них брати на псевдо («Хортик») і («Хмара»).

Повстанцями було розгромлено гуральню в Довпотові, з охорону та обладнання підприємства, забрано, бл. 20 бочок спирту.

Про загибель сотенного розповідає сестра Марія. Впав брат у бою біля с. Луги (Рожнятівщина) навесні 1947 р. Тоді

сотня потрапила в оточення і сотенний з кількома стрільцями прикривав відхід побратимів. Будучи важко пораненим, він застрілювався, щоб не потрапити живим в руки ворогам.

Складною була й доля рідних Андрія Стадника. У жовтні 1946 р. дружину з сином відправили в Караганду. Через два місяці після прибуття, жінка померла. Ярослав виховали чужі люди. Тепер він проживає в Актюбінську (Казахстан).

Когут М. С. Сотенний // Калуське віче. – 1996, 6 квіт. – № 15. – С. 1.

№ 44

Спогади калушанина Івана Неборака («Бурлака») про бій сотні «Летунів» біля села Верхня Калуського району Березень 1945 р.

В 1944–1945 роках наша сотня «Летунів» базувалася в горах біля Ясеня Рожнятівського району. Ми часто ходили в рейди. У березні 1945 р. наша чота, якою командував «Середній» (пізніше був нашим сотенним), відправилася в один з рейдів. У другій половині березня ми були неподалік села Довгої Войнилівської. Розвідка донесла, що у Верхню приїхали енкаведисти на акцію. Команда була коротка: через п'ять хвилин вирушаєм.

Ми бігли через ліс. На краю Верхньої в потоці зробили засідку. Хто як міг замаскувався, бо зелені ще не було. Десь через годину на фірах по 10–12 чоловік із села галопом виїхали на нашу засідку москалі. Пролунала команда підпустити ближче і бити прицільно.

Бій тривав десь пів години. Серед ворогів було вбито 12 чоловік і 11 здалося в полон. Пораненим наші санітарки надали першу допопмогу. Між ними був лікар, якого москалі силоміць возили на акції. Кілька місяців той чоловік був у нашій сотні. А пізніше його забрали у шпитальку. На жаль, я не пам'ятаю його прізвища. В бою загинув наш один кулеметник родом із Ясеня Рожнятівського району (псевдо «Шах»). А «Нечая» із Сівки-Калуської, якого поранили в бою, ми відправили на лікування.

Вбитого побратима поховали на кладовищі у Верхній, віддавши останню честь салютом. У тому бою ми здобули багато зброї і боєприпасів. Потім, коли переходили через Верхню на Завадку, то, мабуть не було такої хати, щоб нас не зустрічали. Селяни виносили різні продукти, варене і печене, пригощали наших хлопців. Вони були дуже раді, що є сила, яка може захистити їх, і хотіли хоч чимось віддячитись.

Крім нашої чоти, були ще хлопці з місцевої боївки і охорони командира УПА «Захід» «Шелеста». У місцевій був підрайонний референт Микола Рига (псевдо «Запорожець») із Сівки-Калуської. Він з вояками був у засідці на випадок, коли москалі будуть відступати. Ще один учасник того бою Степан Глушак (псевдо «Іголка») живе в Мостищах.

Неборак І. Один день із партизанського життя // Дзвони Підгір'я. – 1997, 18 січ. – № 6–7. – С. 6.

№ 45

Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари». Курінь «Дзвони» на відтинку Чорного лісу восени 1945 р.

Вересень 1945 р.

Збройні акції відділів УПА у Боднарові, Грабівці та Яворівці

Дня 7-го вересня був підготовлений плян удару на ворожу станицю в с. Боднарові. Про положення ворога в цьому селі ми довідалися від теренової сітки з цього села та цивільних людей в селі.

Цього дня о 17-ій год. дві чоти під ком[андою] сотенного «Явора» вирушили з постою на с. Боднарів. Завданням їх було розбити ворожу станицю і заманіфестувати перед населенням наші повстанні відділи. Треба згадати, що в той час в с. Боднарів крім станиці находилася більша кількість інших ворожих військ. Це були: охорона залізниці та станції в с. Боднарів, і більша частина Ч[ервоної]А[рмії] четвертого фронту. Не зважаючи на більшу кількість ворожих військ, сотенний «Явір» з двома чотами вирушив з місця виконати своє завдання.

Коли почало темніти, повстанці перейшли головний шлях Станіслав-Калуш та залізницю Станіслав-Стрий. Непомітним скорим маршем поміж хати ввійшли до будинків, де була розміщена ворожа станиця. Попереду йшли місцеві люди, які точно знали про розміщення ворога. Тому доходячи до станиці повстанці були розділені на дві групи. Одна група посувалася шляхом, а друга з противної сторони з города. В тому місці, де кватирував ворог, він почував себе так безпечно, що [навіть не звертав увагу на переходячих повстанців. Група посуваючись дорогою дійшла до воріт, де стояв ворожий стійковий. Рой[йовому] «Прутові», який ішов наперед, вдалося взяти стійкового без стрілу, здобуваючи в нього автомат. В той час повстанці зрівнялися з будинком, де находився ворог. Вікна були закриті полотном, а в хаті (грала гармошка і все військо, яке находилося в хаті, співало і гуляло). З цього моменту скористали повстанці і привитали кацапів сильним, вогнем з 12-ох кулеметів та автоматів. За кілька хвилин будинки де був розміщений ворог, находилися в полум'ї вогню. Це все тривало около 10 хвилин. Недобитки ворога почали втікати на станцію, де находилася друга ворожа залога і повстанці ще кількох втікачів добили на полі. Повстанці, завдаючи ворогові великих втрат, змушені були відступити, щоб не затягатися з ворогом у великий бій. Стрільцям пощастило опустити село і відійти до лісу. Під час цього бою червоноармійці, які в той час находилися в селі на знак сильного вогню та пожару пустили дві алярмові ракети. По кількох годинах маршу повстанці повернулися на свій попередній постій. На другий день цивільна розвідка донесла нам про ворожі втрати. Ворог мав вбитими та спаленими около 40 осіб. По нашій стороні втрат не було, а в додатку ще здобуто трофеї.

На цьому місці ми пробули ще два дні і подалися опісля над с. Грабівку Перегінського р[айо]ну. В той час я провадив розвідку, щоб приготувити плян удару на одну більшу станицю внутрішніх військ в с. Яворівка Калуського р[айо]ну. Станиця була розташована в двох великих будинках та одній господарській stodолі при головному шляху, який провадить з Завою на Ріп'янку. Попри шлях йшла річка Луква, яка могла нам служити для доброго підходу до станиці або для застав. З лісу до станиці

не було більше як 600 м. Станиця була досить сильно укріплена окопами, дротами та була обмінована. Від сторони лісу знаходилися два бункри: в одному з тих бункрів був міномет, а в другому станковий кулемет. Охоронялась ця станиця в той спосіб, що в ночі була зміцнена служба та застава і стежі, а в день забезпечення зменшувалося, бо стояла алярмова стійка, а в ліс ходив малий відділ до 10 чоловік, який стежив краєм лісу.

Стан цієї станиці був коло 120 вояків на чолі з капітаном по національності руским, що був начальником гарнізону. До диспозиції вони мали свої дві автомашини, радіоапарат і телефонічний апарат. З боку подвір'я знаходилася невелика стайня, яка була обведена дротом і служила за тюрму для цього гарнізону, в якій час від часу знаходилося повно в'язнів, яких вивозили до Станіслава, або до Калуша. Робота цього гарнізону була спрямована проти нашого повстанчого руху, рівно ж була спрямована проти селян в тих селах, де був розвинений наш рух. Хто з селян попадав на їхній гарнізон, був дуже катований, і мало хто вертав додому.

Одержавши розвідку про цей гарнізон, я був зорієнтований про відношення цього гарнізону до місцевого населення і тому рішив за всяку ціну його розбити. Але тому, що цей гарнізон був великий і добре забезпечувався, мені було ясно, що вночі не вдасться його розбити. Тому я рішив використати той час, коли вони будуть в збірці до вечері або до наказу і в той час вдарити по них. Я мав точну розвідку, що коли заходить сонце, вони сідають в саду вечеряти і тоді можна по них вдарити. Маючи добру розвідку та розроблений плян удару, околo 12-го вересня я з двома сотнями вирушив в напрям с. Яворівки.

Перед тим в ночі я післав одну чоту під ком[андою] чот[ового] «Лева» на одну сторону Яворівки в невеликі лози і його завданням було законспіровано пересидіти цілий день і перед вечором на умовлений час щодо мінути підсунутися до ріки і дати заставу від ріки. Це мало бути зроблено дуже скоро і непомітно.

По п'ятьгодиннім марші перед вечором ми були в лісі недалеко с. Яворівки. Задержавшись в той час в цьому місці, ми вислали розвідку, яка мала стежити за рухом ворога. По пів-

годині часу повернули розвідники і повідомили, що ворожа стежа в числі 15 вояків відійшла з лісу на станицю. Тоді я дав наказ скоро посуватися на край лісу, залишаючи за собою сильне забезпечення, яке мало забезпечувати дорогу відвороту, а одну чоту під ком[андою] чот[ового] «Черника» кинув на дорогу Ріп'янка-Яворівка, як заставу, бо в Ріп'янці в той час кватирувало коло 300 рубачів з Ч[ервоної] А[рмії]. З чотирма невеликими чотами в силі около 100 вояків, я почав якнайкраще закритим тереном, кукурудзами і бульбою посуватися по пластунському до ворожої станиці. Скорим темпом ми опинилися коло станиці. На подвір'ю коло станиці ми захопили частину большевиків у збірці, а частина сиділа коло стола і вечеряла. Ми підсунулись так близько, що між нами а ворогом було від 4–5 м, але нас перегороджували штахети, так що ворог нас не завважив. Коли ми підсунулись до штахет, то сильним кулеметним перехрестним вогнем вдарили з 34-х кулеметів та автоматів і в той час закидали подвір'я гранатами. Вогонь тривав не довго, але за те був такий сильний, що за кілька хвилин загорілися будинки. Від першого вогню впало більше як половина большевиків, а решта, які залишилися, почали втікати і потрапили на наші застави. Після того ми відкрили ще один сильний вогонь і опанували цілковито подвір'я. В той час ми випустили більше 20 в'язнів, які були в тюрмі.

Мельник П. В. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу (1943–1945). Перша частина / Петро Мельник // упор. Степан Лесів, Ярослав Коретчук. Калуш: Карпатський акцент, 2014. – С. 140–143.

№ 46

Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари». Повстанська акція на радянський гарнізон у с. Новиця

Осінь-зима 1945 р.

Кур[інь] «Прута», коли опинився на терені Калущини під Чорним лісом, і в цьому місці розпочав свої партизанські дії проти ворога. Насамперед вдарив на більший ворожий гарнізон в с. Новиця Калуського р[айо]ну. Під час наскоку на цей гарні-

зон, ворогові завдана великих втрат, але з мурованої станиці їх не вибито. По кількогадиннім бою повстанці змушені були відступити. Упало двох стрільців і один ройовий. В цьому терені перебуваючи ще кілька днів він перекинувся на відтинок Чорного лісу в терен Станіславівської округи.

Мельник П. В. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу (1943–1945). Перша частина / Петро Мельник // упоряд. Степан Лесів, Ярослав Коретчук. Калуш: Карпатський акцент, 2014. – С. 178.

№ 47

Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари»

17 грудня 1945 р.

Бій у селі Грабівка

На другий день коло 12-ої год[ини] на постій повернулася розвідка, яка відійшла була в напрямі с. Грабівки і донесла мені, що в селі знаходиться відділ внутрішніх ворожих військ, арештує людей, конфіскує їх масток та підготовляє до вивозу. В той час я дав наказ цілому куреневі якнайскорше бути готовому до відмаршу. Розділивши на відповідні групи, кожна група мала завдання податися на відповідні дороги, куди ворог мав вивозити арештованих, їхнім завданням було вдарити по ворогові, розбити його і відбити арештованих. Всі групи з місця вирушили на призначене місце якнайскорше, щоб не спізнити. Коло одної групи находився я. Ця група складалася з двох чот: чоти чот[ового]. «Їжака» і чоти чот[ового] «Причепи». Наше завдання було зійти на край лісу і коли завважимо ворога в селі, вдарити по ньому і наступати на нього незважаючи на його сили. Вразі зтяжнього бою з ворогом нам мали допомогти інші групи, які відійшли на засідки. Коли ми рушили, то перед нами було кілька кілометрів. Ми не йшли, а прямо бігли, щоб застати ворога в селі. Ми знали, що ворог довго не задержиться, але награвуючи різного людського майна буде втікати до міста. Около 14-ої год[ини]. Я з стрільцями був вже над с. Грабівкою і тут задержався обсервуючи село, яке лежало від нас на віддалі

около 500 м., попри ріку Лукву. В той час перед нашими очима відбувалась така подія: на двох підводах наладованого людського майна їхали большевики. За підводами вели арештованих людей, а на заді вели зрабовану худобу. Бачучи це все я дав наказ якнайскорше зайняти становища та відкрити вогонь по ворогові. Стрільці якнайскорше кинулися на ворога, відкриваючи по ньому сильний вогонь. Коротким, але сильним вогнем, конвой, який провадив людей став частинно розбитий. Повстанці бачучи перевагу над ворогом кинулися в рукопашний бій. По кількох хвилинах ворог залишаючи людей та награбоване людське майно почав втікати.

Повстанці подалися в погоню за ними. Втікаючи ворог набіг на нашу заставу. В такий спосіб ворог став майже чисто розбитий. По нашій стороні не було втрат. По ворожій стороні було трьох убитих. Курінь заквартирував у селі. З відбитих від ворога харчевих продуктів, селяни частину з нього дали повстанцям на прохарчування.

Мельник П. В. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу (1943–1945). Перша частина / Петро Мельник // упор. Степан Лесів, Ярослав Коретчук. Калуш: Карпатський акцент, 2014. – С. 182–183.

№ 48

Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари». Повстанська акція на радянський гарнізон у селі Завій

18 грудня 1945 р.

В с. Завою Калуського р[айо]ну під осінь квартирував один такий батальйон під командою одного капітана по національності українця. Цей батальйон з нами взагалі не воював, було що мені самому приходилось стрічатися з вояками цього батальйону і говорити з ними. По короткому часі цього капітана заарештували, а батальйон роззброїли і розформували по інших батальйонах. Деякі вояки пізніше здезертували і долучили до мого куреня і воювали проти большевиків. Коли цей батальйон в с. Завою розформовано, то на їх місце до села прийшов другий

батальйон, який повів гостру боротьбу проти нас як пропагандивно, так і збройно. Лише за два тижні бійці батальйону ранили з мого куреня [...], а одного вбили і звели з ними ряд перестрілок. Тому я рішив дати відчутти ворогові, що таке відділи УПА.

Около [...] я зробив відправу з командним складом куреня на якій рішено зробити відповідну засідку на цей батальйон, або наскочити в селі на їх квартири. Перша проба мала бути виконана засідкою на двох дорогах Завій-Підмихайле (*сьогодні – с. Підмихайля. – І. Т.*) і Посіч-Завій. Плян засідки був розроблений в цей спосіб: на дорогу Завій-Підмихайло (*сьогодні – с. Підмихайля. – І. Т.*) відійшла сотня під ком[андою] сотенного «Сапера», яка мала зробити засідку на цій дорозі. На дорогу Посіч-Завій на засідку відійшло дві сотні – сотня «Явора» та сотня «Вовка». Над обома сотнями перебрав команду мій заступник «Чорнота». Треба згадати, що ці дві засідки виконані одного дня, майже одної години, були найбільш вдатні із засідок тої пори, які були на терені Чорного лісу. На обидві засідки майже одної години надійшли більші групи ворожих військ. На цих двох засідках нами чисто був розбитий цей батальйон, де ворог поніс великі втрати в людях та в матеріалі. На цих двох засідках здобуто більшу кількість зброї та вираду. Як я собі пригадую, то самих автоматів було понад 40 шт. По нашій стороні не було жодних втрат.

Мельник П. В. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу (1943–1945). Перша частина / Петро Мельник // упор. Степан Лесів, Ярослав Коретчук. Калуш: Карпатський акцент, 2014. – С. 184–185.

РІК 1946

№ 49

Хроніка бойових дій повстанських відділів УПА на теренах Калуської округи у 1945–1946 р. Уривок зі спогадів підполковника УПА Степана Фрасуляка («Хмеля»)

Дня 9 лютого 1946 р. вечером розчленовано відділ «Летуни» на малі підвідділи та переведено панікуючі наскоки на большевицькі гарнізони. Рій під командою ройового «Мороза» обстріляв ворожі гарнізони в селах Станкова і Чертіж; рій «Очерета» в селах Збора і Кулінка; рій «Оси» в селі Болохів; рій «Мухи» наскочив на гарнізон у селі Лиськів. Внаслідок наскоку втратили большевики 4 убитими і кілька ранених. Між убитими старший лейтенант – начальник гарнізону.

Рій під командою ройового «Щасливого» перевів наскок на гарнізон у селі Завадка, звільнив кілька арештованих; рій під командою чотового «Сухого» обстріляв гарнізони в селах Верхня і Степанівка; рій «Соловія» – Турю Велику. Внаслідок наскоку розбіглось багато арештованих большевиками людей та виборчі комісії. Цілу ніч до ранку большевики обстрілювали терени свого квартирування та освітлювали його ракетами.

4

Бойові дії відділу «Рисі»

Уночі з 9 на 10/2.1946 р. відділ «Рисі» розчленовано на 5 підвідділів. Рій під командою сотенного «Гонти» підповз під ворожий гарнізон у селі Петранка і сильним вогнем ударив по ньому. Між большевиками зчинилася паніка: одні втікали в пивницю та комин, інші, розібрані до білизни, вскакували до приготованих окопів і відстрілювались. Бій тривав півгодини. Ворожі втрати: 1 убитий, 2 ранені.

Дня 28/3.1946 р. відділ машерував лісом уздовж дороги Красне-Грабівка (Чорний Ліс). Передні розшуки помітили машеруючу групу большевиків. Вив'язався зустрічний бій. Після 40 хвилинного бою большевики відступили, залишаючи вбити-

ми лейтенанта військ НКВД і стрибка. Між червоними ранений сержант та рядові. Втрати відділу УПА – 2 легко ранені.

6

Бойові акції відділу «Журавлі»

Дня 10/2.1946 р. одна чота під командою булавного «Рева» обстріляла приміщення виборчої дільниці в селі Грабівка (Перегінський район). Коли червоні відповіли вогнем з важких кулеметів і мінометів, чота відступила без втрат. У висліді розбіглися домів усі громадяни, силою притягнені до виборів.

7

Бойові дії відділу «Хорти»

1945 р.

Дня 1/10.1945 р. рій під командою чотового «Стріли» зробив засідку на автомашину на шляху Пійло-Голинь. Убито 2 большевики, автомашину спалено.

Дня 18/11.1945 р. чота під командою хорунжого «Бея» перевела наскок на большевицьку групу, що квартирувала в селі Завадка. У висліді: 6 червоних убито, 1 важко ранений помер, 4 ранено. Решта розбіглася. Квартири спалено. Здобуто 1 кулемет, 3 ППШ, 2 кріси й інше. Між убитими старший лейтенант – заступник голови міста Болехова.

Дня 1/12.1945 р. рій під командою чотового «Морозенка» роззброїв 3 большевиків у селі Томашівка (*так в документі, правильно: Томашівці. – І. Т.*) (Войнилівський район). Здобуто 2 ППШ, 1 кріс і умундирування.

Дня 2/12.1945 р. рій під командою чотового «Чумака» наскочив [на] чотирьох большевиків у селі Кадовбна (Долинський район). Червоних забрано живими. Здобуто 3 ППШ, 1 кріс, 25 гранат.

1946 р.

Дня 21/2.1946 р. о 14-й годині відділ прийшов на нове місце постою біля села Грабівка. Заки відділ забезпечився стійками, його оточили большевики з трьох боків. Відділ розбігся навсібіч. Як дотепер відомо, в цьому заскоченні впали вбитими: булавний «Еней», інтендант «Кожем'яка», кулеметник «Скорий», стрілець «Косар». Раненого в обі ноги стрільця «Крепкого» забрали червоні до райцентру.

Дня 4/5.1946 р. долучився до відділу хорунжий «Бей».

Дня 19/7.1946 р. здобуто ворожу автомашину, яку спалено.

Дня 5/8.1946 р. на шосе Голинь-Пійло обстріляно ворожу автомашину. Убито 2 та 1 ранено.

Дня 16/8.1946 р. в селі Тужилів (Калуський район) убито старшого лейтенанта – начальника гарнізонів по району. Здобуто пістоль «Токарева».

Дня 29/12.1947р. згинув геройською смертю командир відділу «Хорти» сотник «Бей».

Післяслово

Історія УПА – це збройний протест проти ворожого загартання і насильства над Україною. Український народ, ведений організацією ОУН, якою керує Степан Бандера, схопився за зброю, щоб боронити себе перед фізичним та моральним винищенням і вибороти Україні самостійність. Світлі моменти Великого Чину не сміють пропасти.

Я як член ОУН і воїн УПА уважав своїм обов'язком зафіксувати те, що я особисто пережив і що мені на підставі архіву було знано, щоб цією працею видокументувати, що **Калуська округа була з іншими округами і групами в авангарді Збройного Чину.**

Може, моя праця має недотягнення, може, вона недовладна, може, деякі справи я занадто суб'єктивно представив. Я не історик. Моя праця – це спогади, деякі моменти в другій частині відписано зі звітів, що їх час і вогкість дуже знищили. Уважаю я непростимим гріхом, щоби великі діла, які наші Герої писали кров'ю, мали пропасти.

Автор

Ремесло повстанця: зб. праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Р. Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 138–139, 146, 152, 155, 156, 200.

**Витяг зі спогадів очевидця подій Івана
Довбенка із с. Хотінь про терор каральних органів
радянської влади на Калушчині (40 рр. XX ст.)**

В 1944 р. прийшла советська влада і зачала встановлювати свої порядки. Зачали заходити до нашого млина Йосифа Довбенка, мого батька. Почали його намовляти, щоб здав млин на державу. Мій батько сказав, якщо у вас є закон, що маєте право брати, то прошу брати, але щоб я у Вашої держави просився, щоб забрали у мене млин мій власний, такого я не зроблю. Заяви писати я не буду, хотя й би мені руки відрізували.

Тоді вибрали інший спосіб на мого батька. Батько здавав державі збіжжя до одного зернятка в Заготзерно, платили нам за 1 центнер збіжжя 6 рублів. Контроль був майже щоденно. Державні ревізори пильнували, щоб все зерно було здане державі.

У січні 1945 р. коло одинадцятої години ночі до нас прийшли 5 чоловіків. Між ними було двоє провокаторів. Був Богдан Мельник і його колега, якого звали «Береза». Самі вони були з села Мислів Калуського району. Вони були перебрані в бандерівські мундири. На шапках у них були тризуби і на їх пасах на пряжках так само були монограми тризуба. Три чоловіки, які не заходили до хати, залишались на подвір'ї. Богдан Мельник і його колега «Береза» (кличка) увійшли до хати. Тато і мама вже були в ліжку. У хаті також були сестра Ольга, двоюрідна сестра Мирослава Бережницька та брат Богдан. Братові наказали збиратися. Тато попросив сестру Ольгу, щоб подала на стіл півлітри горілки. Після того, як непрохані гості випили кілька келішків горілки, вони зав'язали братові очі хусткою, а господарям наказали не виходити з хати, у противному випадку погрожуючи смертю.

Брат Богдан тоді мав 16 років. Повели його полем таким місяцем, де були найбільші ями. Йшли коло 4 кілометрів.

Я, Довбенко Іван, найстарший брат вдома не ночував, а винаймав на той час покій в місті у однієї пані. В той час було

дуже небезпечно ночувати у нас вдома, бо був млин і приходили люди і вдень і вночі переважно незнайомі. Рано о 7 годині, коли я йшов додому, зустрів я сина сестри, який йшов у школу. Я запитав його, чи щось було нового вдома. Він мені відповів, що вночі були бандери і забрали Богдана. Прийшов я до хати, а батько мені говорить, що вночі Богдана забрали бандерівці. Я тільки зауважив йому, що він не може знати, чи це були справді бандерівці чи енкагебе. Тато відповів, що вони були убрані в бандерівські мундури, мали тризуби на шапці.

Я відразу сказав, що його забрало енкагебе. Ще за місяць до того, як брата взяли з хати, одна знайома дівчина попереджала, щоб я передав вдома, що ходять перебрані енкагебе вночі разом з провокаторами і роблять різні провокації, щоб не далися забрати мої родичі. Брата брали у січні якраз перед Йорданом. Я пішов слідами в ту сторону, куди повели брата Богдана. В ту ніч падав невеликий сніг, але сліди були виразними. Вони провадили 4 кілометри до передмістя Загір'я до церкви. Там зішли з города на дорогу. Завели брата до хати і почали фальшиві допити. Говорили, що батько все зерно здає в заготзерно, а бандерам нічого не дає. Бандери в лісі з голоду помирають. По допитах зав'язали братові очі і повели на цвинтар. При цьому вони розділилися на дві групи і почали перестрілку між собою. Тоді один з бандерівської групи сказав до брата Богдана, щоб той лягав поміж гробами і тихо сидів. За той час вони самі втікли. Після цього до брата Богдана підійшли другі і запитали його про те, що він тут робить. Запиталися чи не бандити привели його сюди, на що брат відповів ствердно. Після цього його відвели до начальника енкагебе Лобача. Начальник почав вести допит. Через кілька хвилин принесли сумку енкагебістів і сказали, що це загубили бандери. Начальник Лобач прочитав, що брат говорив бандерам і каже до брата: «То ти бандерам говориш одне, а мені друге!». І почав його бити ніжкою від крісла. На той час брат Богдан мав тільки 16 років.

Після розповіді батька про нічні події я попросив дати мені сніданок, так як був певний, що незабаром до нас прийдуть з енкагебе. Після того як я після сніданку вже виходив з хати, в дверях я зустрівся з енкагебістами. Взнавши від батька, що це

вийшов його старший син, енкагебіст зайшов за мною у млин, забрав у хату і наказав нікуди не виходити. Самі вони почали робити обшук (ревізію) в хаті. Вони мали з собою сфальшовані бандерівські штефети (*підпільна пошта. – І. Т.*) і вклали їх в ліжко, а також в інші місця. За деякий час вони їх ніби вперше бачачи витягують і кажуть, що ми здійснюємо контакти з бандерівцями і помагаємо їм. Такі це були провокації.

По ревізії арештують мене, мого батька, мою двоюрідну сестру Славку Бережницьку, яка в той час була в нас у хаті. Арештують також Йосипа Шпитального, який в нас вчився на мельника і всіх ведуть на енкагебе, закривають нас всіх у кабінеті та ведуть вночі слідство. Перебували ми там 24 години. Після цього мене, мою тіточку сестру та Йосифа Шпитального відпускають додому. А батька відводять на капезе криміналу.

На другий день я взяв муки та ще деяких продуктів і відвіз слідчому додому та залишив його жінці. Вона не хотіла брати, але я її вмовив, що домовився з її чоловіком і він мені дав свій домашній адрес. Це була неправда, я його жінку ошукав, бо інакше би не прийняла.

Коли ще через день я був у місті, мене зустрів слідчий Голяков. З ним був ще один слідчий Перевіденс – самий гірший енкагебіст в Калуші, який найбільш жорстоко поведився з людьми, робив облави по селах і арештовував кого хотів, а переважно дівчат. Голяков звернувся до мене, щоб я зайшов до нього на роботу в кабінет 8 або 3. Коли вони трохи відійшли на 300–500 м, то знову повернулися до мене. Після цього вже сам Перевіденс сказав мені, щоб я прийшов до нього в кабінет 8 або 3. Я відповів, що вже йду.

Однак насправді я не пішов, так як з розповідей людей вже знав дещо про Перевіденса. То був страшний чоловік, садист. Одна людина, яка працювала в енкагебе на другорядних роботах, зокрема, виконувала одноразові доручення, залучалась до нічних чергувань тощо, розповіла мені, що Перевіденс допитував переважно вночі. Він робив облави по селах, арештовував гарних молодих дівчат і під час слідства змушував їх до сексуального життя прямо на столі у своєму кабінеті. Так мені переказав той чоловік, який чергував вночі, бо він декілька разів мав

змогу підглянути за веденням слідства цим енкагебістом через отвір у замку. Я, звичайно, не можу підтвердити на 100% правдивість даних розповідей, а передаю лише те, що мені оповідав той білорус, який там працював і бачив все на свої очі.

Одним словом не пішов я на енкагебе в той час, коли мені казав п. Перевіденс, слідчий. На другий день рано слідчий Перевіденс взяв ще одного свого колегу і озброєні карабінами прийшли до нас додому арештовувати мене. То була неділя. У нас була знайома Шпитальна. Я її попросив, щоб вона дивилася чи хто не буде йти до млина, так як мав змолоти пшеницю на білу муку. Через деякий час вона прийшла до мене у млин і сказала, що хтось йде. Коли я придивився, то побачив що йде Перевіденс, а з ним ще один чоловік. Обидва озброєні, дула карабінів були опущені. Вони були вдягнені у цивільний одяг. Коли їх побачив, вони були вже дуже близько. Я вже не мав часу затримати млин, вибіг на подвір'я і почав втікати в сторону ріки Лімниці у напрямку села Добрівляни. Коли вони побачили, що я втікаю, то почали стріляти, але я вже був далеко, близько ріки Лімниці. Я переплив її і був тоді цілий мокрий, але другої ради тоді не було. Треба було спасати життя.

Цілий день я не йшов додому. Надвечір підійшов близько до млина і зауважив, що до нього хтось під'їздить підводою, в яку був впряжений один кінь. Я йшов стежкою понад водою і дивився, хто ж це їде, а вони на мене. Я переконаний, що то їхав слідчий Перевіденс і його колега. Але не було ради утікати відкритим полем, а з другого боку не можна було йти їм в руки. Я їх випередив на 50–100 м, дістався на подвір'я, коло млина і відразу кинувся втікати поза млин. Я знаходився на протилежному від переслідувачів березі ріки, яка тут була досить глибокою – щось коло 3 метрів глибини. Я втікав що було сили, а вони стріляли в мене. Постріл лунав за постіром. У тому місці, де ріка робить велике коліно (поворот), я шугнув у дубовий лісок, а вони залишились на другому боці ріки. Так мені вдалося ще раз втекти від погоні. У той день я переночував у свого вуйка.

Після цього я поїхав у Станіслав. Пішов там у восьмий клас вечірньої школи. Одночасно я вчився у музичній школі. До

Калуша більше не їхав на протязі 20 років. Був поза домом і боявся того Калуша як вогню. Після закінчення 8 класу поїхав вчитися до Львова у зуболікарську школу, де опанував спеціальність зубного техника. У 1949 р. закінчив школу і дістав скерування на роботу до м. Буська. Там я працював 15 років.

За весь час, що я жив у Радянському Союзі, відчував, що за мною слідкує енкагебе. Мені люди розповідали, що їх питають про мене і хочуть дізнатися, що я говорю про Советський Союз, що читаю, що думаю. Одному з моїх знайомих навіть запропонували, щоб він взяв з собою мене в ресторан, напоїв горілкою і вивідав мої потаємні думки про радянську владу. Ще багато з цих людей живе і можуть підтвердити наведені мною факти. У 1945 р. в нашому домі робили ревізію слідчі Голяков і Сорока, які визнали перед моїм батьком, що Мельник та «Береза» з села Мислова брали участь у тій провокації, що мала місце перед тим у нашій хаті.

Коли батька посадили в тюрму разом з Богданом, то одразу сіється совецька власть відібрала млин. Тато просидів один рік і його випустили одразу по суді. Брат Богдан залишився у тюрмі, його засудили на 7 років позбавлення волі. Два роки він відсидів в тюрмі, бо був малолітнім. Після того, як тато повернувся додому, він все описав у листі.

Агентів в енкагебе було багато і тільки деякі з них мене попереджали. Велику кількість таких як як було вбито, зокрема, Цюпик з Студінки, Місів з Сівки, один чоловік з Кропивника, Люполь з Калуша в тюрмі загинув найстарший син. Його там бачили останній раз люди, після чого його слід обривається. А взяти цілу Україну, то пішли з життя подібним чином мільйони людей.

Наша родина працювала від віків на цій землі, а прийшла советьська влада і поступила страшно. Забрали все людське майно, на яке люди працювали від віків. Люди мусіли втікати в чужі краї. Наприклад, у нас забрали все, навіть не залишили хату і кавальчик поля, хоча 6–7 сотих, щоб хату побудувати. Як так можна? Сьогодні я хочу побудуватися, то люди не віддадуть навіть кілька метрів на хату.

Чому я мусів виїхати зі своєї землі? Тому що, як прийшла советська власть, то без перерви мене переслідували. Мені люди все розказували, що мене висліджують, цілий час питають про мене, а одного мого колегу викликав майор енкагебе і випитував про мене. Його цікавило, що я говорю, що читаю і т. д. А навіть говорили, щоб мені дати випити, а після цього слухати, що я буду говорити по п'яному. І то випитували не тільки молодші офіцери, але й майори навіть полковники. То як можна було жити в такому краю, де тільки шантажували. І я був змушений залишити свою землю і виїхав у Польщу. Поїхав по конвенції, яка була підписана у Варшаві Абрасімовим Шнеком у 1958 р.

Знаю я ще деякі факти щодо несправедливого поводження з нашою родиною у ті повоєнні роки, зокрема по відношенню до могого стрія Нестора Довбенка. Одного дня прийшли до нього люди з колгоспу і попросили його, щоб він віддав їм господарські речі могого батька. Вони хотіли віз, упряж з коня, плуг, колісницю, борони. Стрий відповів, що у нього нема тих речей, які вони хочуть. Тоді вони пішли до стодоли, а коли знайшли ті речі, то так страшно побили могого стрія, що він невдовзі помер.

Буду просити високого суду, щоб колгосп «Росія» віддав ті речі, які забрав. Коло млина ще були два городи, на яких також росли дерева. У швагра було 20 дерев і в нас було теж не менше. Колгосп все знищив, викорчував дерева. Прошу щоб колгосп це все теж відшкодував, тобто посадив дерева або повернув вартість завданих ним збитків.

м. Калуш

Не пізніше 1991 р.

КМК. – Ф. Архів. – Спр. 7-б. – Арк. 1–6. Машинопис. Копія. Публікується вперше.

№ 51

Спогади Розалії Петрівни Розвори про українських повстанців і підпільників Глумаччини й Калущини (40–50-ті рр. ХХ ст.)

Моє дівоче прізвище Струпіляк (в заміжжі Розвора). Народилася 1922 р. у с. Петрилів Глумацького повіту Станісла-

вівського воєводства. Від 1950 р. проживаю у с. Тужилів Калузького району. Зі свого села мусила втікати, бо за мною дуже шукали. У Тужиліві вчителювала сестрина дочка Бабій Анна, отож я переїхала до неї. В липні 1950 р. Анну заарештували. Зараз вона Вовчук Анна Миколаївна проживає в Калуші.

У 1951 р. я вийшла заміж за Розвору і там проживаю до нині. Членом ОУН була від 1942 р. Мала псевдо «Лоза». Була станичною в Петрилові. У підпіллі співпрацювала з Павлом Твердохлібом, Іваном Лядейським, станичним та лікарем Михайлом Мурашком. Разом із Розалією Іванівною Дутчак працювала ще й санітаркою. У нас в Тужиліві перебували сотні «Бистрого», «Бея».

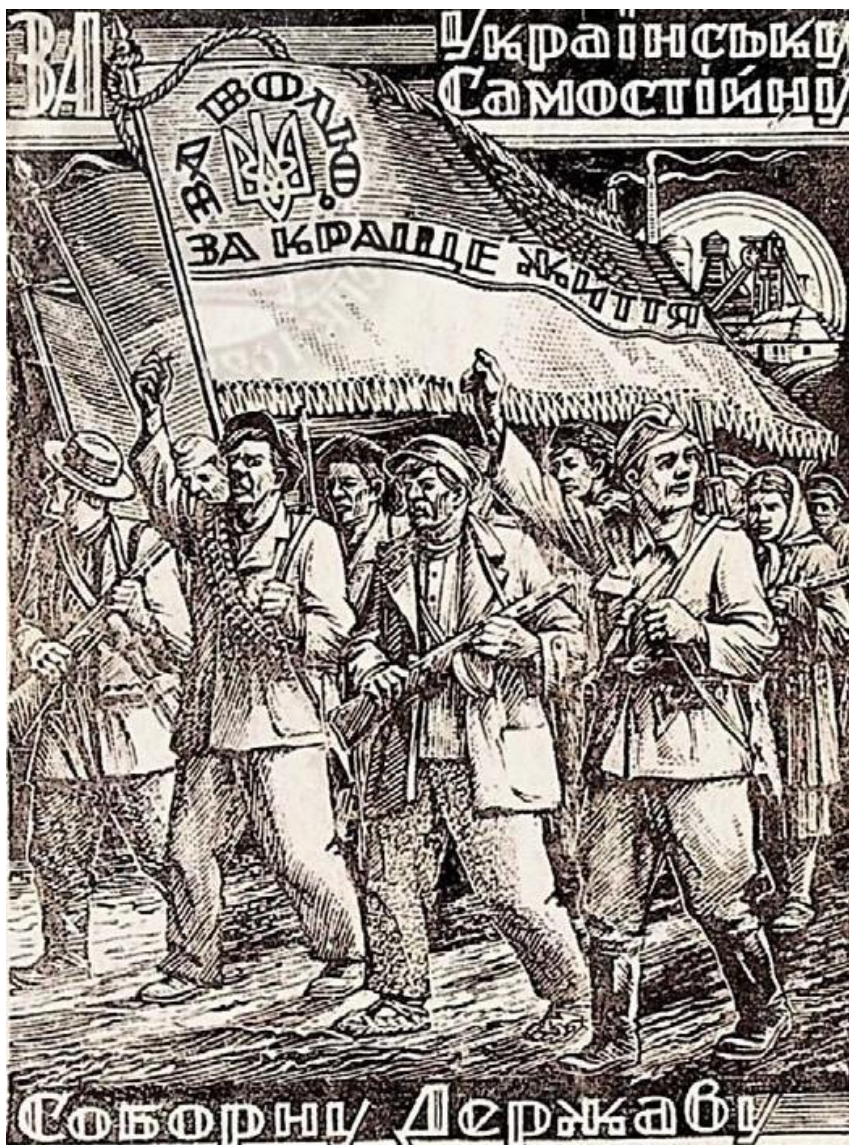
13 грудня 1944 р. у бою з польською боївкою було поранено багато наших хлопців. До нас у криївку привезли 13 поранених стрільців.

За мною шукали в Сибіру по тюрмах, думали, що живу під чужим прізвиськом. Видали мене мої дівки, які розмовляли між собою, згадуючи про мене. Цю розмову підслухав агент-енкаведист. Мені повідомили, щоб утікала, бо вже розшукують. 7 липня 1950 р. в Тужиліві вбили «Чумака» з Голиня, а біля молочарні тужилівчанина Бойчука. Стрільця УПА Михайла Матківського убили із засідки, що її облавники влаштували в хаті Фіона. Господаря вивезли на Сибір. Дочка Анна Могильна проживає в Криму, працює на хімзаводі.

(підпис) Розалія Розвора
с. Тужилів

11 серпня 1992 р.

Красназавчий музей Калушини. – Ф. Архів. – Спр. 7-6 – Арк. 3. Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

*Відбитка агітаційного деревориту ОУН і УПА Ніла Хацевича
Джерело: Державний архів Тернопільської області Ф. 3472. – Оп. 1.
– Спр. 118. – Арк 6.*

Розділ 3

**Документи радянських органів
влади про боротьбу з УПА та
підпіллям ОУН на Калущині
в 1944–1946 рр.**

РІК 1944-й

№ 52

Політінформація секретаря Станіславського обкому КП(б)У Михайла Слоня секретарю ЦК КП(б)У Дем'янові Коротченку про хід мобілізації до Червоної армії на території Станіславської області

Квітень – серпень 1944 р.

Секретарю ЦК КП(б)У
Товаришу Д. С. Коротченку

Політінформація про хід мобілізації в РСЧА¹ і про деякі факти прояву контрреволюційної діяльності німецько-українських націоналістів у Станіславській області.

В селі Пійло Калуського району, 16 серпня цього року бандити вбили одного з кращих голів сільради, секретаря сільради і трьох бійців винищувального батальйону за те, що останні добре організували явку військовозобов'язаних на збірний пункт райвійськкомату.

По Калуському району

Як встановлено, основними місцями дислокації банд УПА і УНРА² є села Сівка-Калуська, Кропивники, Голинь та ін. 11 серпня з міста Станіслав в місто Стрий було направлено 405 осіб, мобілізованих з місцевого населення Станіславської обла-

¹Робітничо-селянська червона армія.

²УНРА – Українська народно-революційна армія – підпільна збройна формація, створена на Поліссі (Північна Україна) влітку 1941 р., с. Немовичі Сарненського району, що на Рівненщині. Отаманом Тарасом Бульбою було видано перший наказ про початок боротьби і створення повстанської армії. Основу організації було закладено ще у 1940 р., а перші збройні формації було утворено із початком німецько-радянської війни у червні 1941 р. Бульбівці воювали проти німецьких і радянських окупантів. [Енциклопедія українознавства / голов. ред. Володимир Кубійович. – Львів: Наукове товариство імені Шевченка у Львові, 2000. – Т. 9. – С. 3377]. – (Перевидання в Україні).

сті, у супроводі 4 червоноармійців для поповнення полку, який там дислокувався. В районі села Вістова Калуського району, за 24 км від Станіслава колона мобілізованих піддалася обстрілу з автоматів, частина мобілізованих втекла до лісу, а частина залишилася. Із загальної групи у 405 осіб до лісу втекло 166 чоловік.

Впродовж 20 серпня поблизу населених пунктів Яворівка, Завій, Грабівка Рожнятівського району під час операцій мали місце зіткнення, в результаті яких:

Вбито бандитів 37 чоловік, взято в полон – 80 чоловік, в т[ому] ч[ислі] 2 озброєних німці.

Вилучено зброї:

Ручних угорських кулеметів – 2, гвинтівок – 2, гранат – 7, пістолетів – 1, патронів – 550.

Наші втрати за період операції: вбито червоноармійців-курсантів 2 і поранено – 2.

За 21 серпня ц[ього] р[оку] в результаті операції з ліквідації банди в районі села Бережниця Калуського району бойових зіткненнях вбито бандитів 5 чоловік, затримано – 12. Вилучено зброї – гвинтівок – 1, гранат – 3, ракетниць – 2, перископ – 1, компас – 1, патронів – 400 шт.

Секретар Станіславського обкому КП(б)У
/підпис/ М. Слонь

29. 07. 1944 р.

ЦДАГО. – Ф. 1. – Спр. 928. – Арк. 140–143. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. – С. 358–359, 361.

**Інформація секретаря Войнилівського
РК КП/б/У Олексія Кожутко секретареві Стані-
славського Обкому КП/б/У Михайлові Слоню
про відновлення радянської влади
у Войнилівському районі**

Серпень 1944 р.

Секретарю Станиславського Обкома КП/б/У
т[оварищу] Слоню

Інформація

«О восстановлении советской власти в Войнилловском районе»

Войнилловский район освобожден от немецко-фашистских захватчиков полностью 1-го августа 1944 г. Немецко-фашистские захватчики за время своего пребывания разрушили полностью МТС, 2 кирпичных завода, 1 спирт[ый] завод, взорвано 6 больших мостов, сожжено 850 домов. Угнали в германское рабство 400 людей, расстрелено 147 человек.

Необходимо также отметить, что много хлеба на корнях пропало поскольку на территории нашего района происходили ожесточенные бои. По приезду работнико РК РКП/б/У (2-го секретаря) и райсовета (только председатель) в районе создано 29 сельских советов (в составе председатель, заместитель и секретарь). С председателями, заместителями, секретарями с[ельских]/советов проведено совещание по вопросу работы сельских советов после освобождения от немецкой оккупации. Где особенно было обращено внимание на уборку хлеба. Совещание прошло организовано. Кроме этого при райсовете созданы отделы РОНО (*Районный отдел народного образования. – I. Т.*), РЗО (*Районный земельный отдел. – I. Т.*), дорожный отдел. Также создан ра[онный] потреб[ительский] союз. В районе уже приступили к работе маслозавод (поступило молоко до 3 тыс. литров). Открыто: столовую и хлебопекарню. Укомплектование с[ельских]/советов и отделов в районе происходило за счет местного населения. Необходимо також отметить, что в РК КП/б/У каж-

дый день много обращаются служащих и крестьян по всем вопросам.

Необходимо также отметить, что враждебных выступлений против Советской власти не было, но по некоторым сведениям в отдельных селах как например Павливка (*Павликовка*. – *І. Т.*), Середне, Дуброва, Дубовица имеется большое засорение враждебными элементами, т. е. бендеровцами. Правда, имелся один случай, что во время боя 30.VIII.1944 года за селом Завадка бендеровцами была обстреляна одна батарея с частей Красной армии. Подробно о состоянии района будет доложено не позже 20.VIII. 1944 года.

РК КП/б/У просит прислать в наш район зав[едующего] отд[елом] пропаганды и агитации, а также зав[едующего] орг[анизационно]-инструкторским отделом РК КП/б/У.

Секретарь Войниловского РК КП/б/У

(*підпис*) Кожутко

5.VIII (*так в документі, потрібно: ІХ*)-1944 года.

ДАІФО. – Ф. Р. 8-П. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 1. Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

№ 54

Донесення виконувача обов'язків Войнилівського районного військового комісара Горбенка начальнику політичного відділу Станіславського обласного військкомату про хід призову в Червону армію й спротив мобілізації з боку УПА

Серпень 1944 р.

Начальнику полит[ического] отдела Станиславского ОВК
г[ород] Станислав

Доношу о ходе мобилизации и проведенных мероприятиях, а так же о случаях происшествий в районе на 22.8. [19]44 г[ода].

1. Явка военнообязанных на призывной пункт очень плохая. В день является от 3 до 8 чел[овек].

При проведении собраний 20.8 в селах района по проработке обращения Станиславского обкома и облисполкома к населению, на собрания являются старики и женщины, а мужчины нет, все попрятались и ушли в леса.

2. 21.8. [19]44 года были вызваны в[оенно]о[бязанные] с. Мостище персональными повестками 22.8.[19]44 года из 165 чел[овек] явилось 7 чел. негодных.

3.21.8.44 года была отправлена команда в[оенно]-о[бязанные] на сборный пункт 38 армии количестве 8 чел[овек], в сопровождении 2 красноармейцев на которых в с. Доргхов (*так в тексті, правильно: Довпотів. – І. Т.*) напало 5 вооруженных, команда разбежалась, а кр[асноармей]ца Рудченко ранили в плечо и в бок, отобрали винтовку и скрылись.

4. В село Томашовцы 21.8.[19]44 года, днем налетело 9 поляков с оружием, 3 чел[овека] гражданского населения убито, а 4 увезли из села.

5. В селе Павликовка, спалена хата председателя с[ельского] совета, а самого сильно побили местные.

В селе Войнилов пропали пред[седатель] с[ельского] совета. Работник рай[онного] потреб[ительского] союза, рай[онного] зем[ельного] отдела и 1 чел[овек] из караула Рай[онного] воен[ного] ком[иссари]ата.

С каждым днем увеличивается различные случаи, грабежа, убийств и исчезновения людей.

Райвоенкомату¹ срочно требуется вооружение и вооруженные группы военнослужащих.

В[ыполняющий] о[бязанности]

Войниловского Рай[онного] воен[ного] ком[иссари]ата

(*нідпис*) /Горбенко/

Нап[ечатано] 2 экз[емпляры]

№ 1 ОВК

№ 2 в дело

**ДАІФО. – Ф. Р. 774. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1. Оригінал.
Рукопис. Публікується вперше.**

¹Закреслено: Райвоенкомату.

**Повідомлення секретаря Войнилівського
РК КП/б/У Олексія Кожутка секретареві Стані-
славського Обкому КП/б/У Михайлові Слоню про
хід боротьби з підпіллям ОУН і УПА та державну
заготівлю продуктів у Войнилівському районі
Серпень 1944 р.**

Секретарю Станиславского обкома КП/б/У

т[оварищу] Слоню

За последнее время в Войнилловском районе проявляется активность банд, так называемая участников «УПА». Например: 25/VIII-44 г[ода] в районе села Долпотив бендеровские банды обстреляли оружием и пулеметным огнем бойцов Красной Армии в количестве 20 человек. Перестрелка длилась в течении 30 минут и только тогда, когда нами была подана помощь с РВК бандиты были рассеяны.

26/VIII-1944 г[ода] по маршруту Калуш-Войниллов в районе села Свободка-Кудлатовка было обстреляно три воинских автомашины где одного бойца тяжело ранили. 18 августа в селе Негивцы бандиты сожгли дом председателя с[ельського] совета т[оварищ] Джус и ранили его дочь. После прочистки этого села был вскрыт бендеровский штаб, начальник штаба взят в плен (ранен), а 52 бандита расстреляны. 24/VIII 1944 года в селе Довжки (*так в тексті, правильно: Довжка. – І. Т.*) бендеровцы обстреляли с винтовок и пулеметов отряд войск НКВД. Потери были следующие: а) со стороны противника убито 10; б) со стороны нашей потери – один капитан и 2 бойца тяжело ранены. Необходимо також отметить, что наши были посланы в села по проведению собраний крестьян. Зоотехник РЗО т[оварищ] Кащичин Иван [Ник]олаевич в селе Степановка и работник с[ельської] почты т[оварищ] Когут, в селе Неговцы взяты и неизвестно где они до сих пор.

23/VIII-1944 г[ода] в селе Копанки бендеровцы напали с леса на дом гражданина (крестьянина) убили бойца, а крестьянина Пукиш Юрка Богдановича тяжело побили. Считаю необхо-

димым також отметить, что с 27/VIII 1944 г[ода] по 30/VIII 1944 г[ода] каждого утра обнаруживали в селе Середне, Сильце (от Войнилова) 1–2 листовки Украинско-немецких националистов, которые призывают население не идти в Красную Армию бороться против большевиков и колхозов. Листовки (обращение) отпечатаны на ротаторе. Сообщаю, что мы 26/VIII 1944 г[ода] обратились за помощью в Констразведку (в это время там был т[оварищ] Мехлис). Нам помощь эту оказали и эта помощь в данное время в нас в районе действует.

Несмотря на активность со стороны бандеровцев, выполнение державных поставок в районе проходят не плохо. Мяса необходимо было сдать (заготовить) – 70 тонн, заготовили 73 тонны, молока необходимо было заготовить 10 тыс. лит[ров], заготовили 49 тыс. литров. Хлеба поступило на сборные пункты 52 тонны и такие с[ельские]/совет как Войнилов, Силець приходят к концу выполненного. Хлебопостовку выполним в установленный срок – несомненно.

РК КП/б/У еще раз просит прислать зав[едующего] отд[елом] пропаганды и агитации или зав[едующего] орг[анизационно]-инструкторским отделом РК КП/б/У.

Секретарь Войниловского РК КП/б/У
(*підпис*) Кожутко

30/VIII. 1944 г[ода].

ДАІФО. – Ф. Р. 8-П. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 6–бзв. Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

№ 56

**Спеціальне донесення секретаря Калуського
РК КП (б)У Петра Кириленка секретареві
Станіславського обкому КП (б)У Михайлові Слоню
про діяльність націоналістичного підпілля
в Калуському районі**

17 серпня 1944 р.
Сов[ершенно] секретно

Специальное донесение

Доношу, что в ночь с 15 на 16 августа 1944 года в силе Пийло Калушского района в помещении сельского совета бендеровцами убито 5 чел[овек].

1. Кохан Дмитрий Иванович – председатель сельсовета.
2. Гнатюк Гавриил – секретарь сельского совета.
3. Стасюк Николай Павлович – активист села.
4. Юркив Павел – дежурный сельсовета.
5. Стасюк Федор – из истребительного батальона.

Похорон организован 17 августа.

В ночь с 16 на 17 августа в с. Долгая-Калушская бендеровцами убит на квартире секретарь сельсовета.

В эту же ночь подброшено письмо председателю и секретарю Подмихайловского сельсовета о том, что если они не бросят работать на пользу советской власти они будут убиты. Эти села находятся вокруг г. Калуш в 4–5 километрах.

В селах Сивка-Калушская, Кропивник, Яворовка все мужское население мобилизовано бендеровцами и ушли в леса. На призывный пункт райвоенкомата с тих сел никто не идет.

Кроме того, по имеющимся материалам НКВД и НКГБ группа бандеровцев по не точным данным около 2 тыс. человек которые находятся в лесах юго-восточнее Калуша с. Грабовка между 15 и 20 августа должны делать перебазировку в леса с. Кадобное Долинского района – северо-западнее г. Калуш маршрут перебазировки через Калуш.

В селах Калушского района войсковых частей нет, нет так же войсковых частей и в самом г. Калуш.

Прошу содействовать в части направления в район хотя бы маленькое подразделение из войск НКВД для охраны и борьбы с бендеровцами хотя бы в самом городе. Военной комендатуры так же нет.

Секретарь Калушского РК КП (б)У (*підпис*) /Кириленко/

17 августа 1944 г.

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 14. Копія. Машинопис. Публікується вперше.

**Донесення виконувача обов'язків Войнилівського районного військового комісара Горбенка начальнику політичного відділу Станіславського обласного військкомату про результати мобілізації військовозобов'язаних на службу до Червоної армії
Серпень 1944 р.**

Совершенно секретно¹

Начальнику политотдела

Станиславского облвоенкомата гор. Станислав

На №² от 6. 8. [19]44 г[ода].

Доношу, что за период с 10 августа с[его]/г[ода] проведе-
на ниже следующая работа:

1. По всем 29 сельсоветам проведены собрания с проработкой обращения ЦК КП/б/У и СНК УССР и так называемые УПА та УНРА. И успехи Красной Армии на фронтах отечественной великой войны – призыв в Красную Армию.

2. Силами работников РВК проведены собрания в с. Середне, Томашовцы, Неговцы, Копанка по вопросам «3 года отечественной войны против немецких захватчиков и призыв в [оенно]/обязанных в Красную Армию».

3. 19.8.[19]44 г[ода] по всем с[ельским]/советам районным активом при участии работников РВК проводятся собрания с проработкой обращения к населению станиславского обкома и облисполкома.

4. Явка в[оенно]/обязанных на призывной пункт с каждым днем ухудшалась, а 17 и 18 совсем ни одного человека не было.

Личный состав и прибывшие с 1-й гвардейской армии и 38 армии ежедневно работают в селах по призыву в[оенно]/обязанных, которые докладывают, что мужского населения нет все попряталось и ушло в леса, что видно из произведенных 13.8. [19]44 г[ода] в селе Слободка 15.8 и 17.8. [19]44 г[ода] в

¹ Словосполучення закреслено.

² Цифрове значення номера не вказано.

селе Середном облав в результате которых было поймано от 2 до 4 в[оенно]/обязанных, для чего было привлечено до 60 чел. офицерского, сержантского и рядового состава.

Неявка объясняется тем, что биндеровским бандитами объявлено, что кто пойдет в Красную Армию, его семья и хозяйство уничтожат. Имеются заявления, что нам не за что воевать и идти не хотим. Кроме того задержанный при облове Кукуруз Н. 1914 г[ода] заявил, что «если правительство прекращает растреливать семьи и ссылат в Сибирь, тогда все пойдут, а там нам не за что воевать».

Участились случаи несчастных случаев.

1. Посланный (*так в тексті, правильно: посланного.* – I. Т.) 12.8.[19]44 г[ода] для проведения собрания из рай[онного] актива Галий в с. Стефановка до сего времени нет.

2. Спалена хата председателя с[ельского]/совета в селе Негиwці. 15.8.[19]44 г[ода].

3. В[оенно]обязанные которые ишли на комиссию были забраны бандитами и судьба их неизвестна. В с. Копанка Матвийчук С. И. и в с. Перекосы Сплавинский В. 16.[19]44 г[ода].

4. В ночь с 16 на 17/VIII была произведена разведка с боем на рай[онный]отдел НКВД, жертв не было.

Для проведения призыва необходимо вооружить работников РВК и выслать вооруженный команды военнослужащих.

В[ыполняющий]/[обязанности]
Войниловского Рай[военного]
ком[иссар]а (*pidnuc*) /Горбенко/

Нап[исано] 2 экземпляра

№ 1 ОВК

№ 2 в дело

Исп[олнитель] Горбенко

ДАІФО. – Ф. Р. 774. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 7–7 зв. Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

№ 58

**Спеціальне донесення секретаря Калуського
РК КП (б)У П. Кириленка секретареві Станіслав-
ського обкому КП (б)У Михайлові Слоню про
надзвичайний випадок в Тужилові**

30 серпня 1944 р.

Комуністична партія /більшовиків/ України
Калуський РК КП (б)У
Станіславської області

Секретно

30 августа 1944 г.

Секретарю Станіславського обкома КП (б)У т. Слонь

Спец[иальное] донесение

27 августа по селам району провадили собрания крестьян по вопросу выполнения хлебоздачи.

В с. Тужилов собрание проводил директор Заготзерно чл. ВКП(б) т. Лисенко. Во время собрания в помещение зашло 5 вооруженных бендеровцев, разогнали собрание и забрали с собой Лисенка.

28. VIII. в это село виежали работники НКВД, тупа не обнаружено.

Секретарь Калуського РК КП (б)У
(підпис) /Кириленко/

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 15. Копія.
Машинопис. Публікується вперше.

№ 59

**Донесення Войнилівського районного війсь-
кового комісара капітана Довгого начальнику
політичного відділу Станіславського обласного
військкомату про хід мобілізації та протидію їй
з боку УПА**

Вересень 1944 р.

Начальнику политотдела Станіславського воєнкомата

Доношу, что на сборный пункт РВК в основном являются военнообязанные старших возрастов для приема на учет, среди которых проводится ежедневно политическая информация и беседы по вопросам текущих событий на фронтах отечественной войны, положение с Финляндии, Румынии, Болгарии, а так же наступление войск союзников.

Явка на пункты РВК молодых возрастов проходит слабо, в день приходят от 7–15 чел[овек], и то за счет ограниченно годных и не годных в вооруженные силы и ВМФ.

8.9. [19]44 года прибыло в район подразделение которым командует майор Соломатин из частей 38 армии для оказания помощи в проведении мобилизации, которые разошлись по селам для проведения работы по увеличению явки в[оенно]о[бязанных]. В селе Довговойнилове (*Довгий Войнилив. – I. Т.*), Станкова, Перекосы был направлен взвод, который в районе этих сел был встречен автоматно-пулеметным огнем и разбит, имеются раненые и убитые, а так же подавлено 3 пулемета. На место происшествия 9.9.[19]44 года к вечеру выбыл с остальным составом майор Соломатин, результаты пока неизвестны.

По информации начальника РО НКГБ в районе перечисленных сел сконцентрировалась бандеровская группа в несколько тысяч чел[овек], которая пришла из-за Днестра и 8.9. [1944] года, проводила мобилизацию мужского населения до 35 лет в свою банду.

Кроме того, когда [...] пошли в РВК для приема на учет, были расклеены листовки в ряде сел района такого содержания «Кто уйдет на комиссию в РВК, семья его будет уничтожена, а имущество спалено».

Необходимо срочно выслать более крупное соединение для проведения прочесывания лесов и сел в районе и обеспечения личного состава РВК автоматно-пулеметным оружием и боеприпасами.

Райвоенком капитан а/с (*підпис*) /Довгий/
Нач[альник] 1 части а/с (*підпис*) /Горбенко/

Нап[исано] 2 экземпляра

№ 1 ОВК

№ 2 в дело

Исп[олинитель] Горбенко

ДАІФО. – Ф. Р. 774. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 4–4 зв. Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

№ 60

**Спецповідомлення начальника Калуського
РВ НКВС старшого лейтенанта держбезпеки
В. Корольова секретарю Калуського РК КП(б)У
П. Кириленку про діяльність відділів УПА на
території сіл Калуського району**

Вересень 1944 р.

Сов[ершенно] секретно

Секретарю Калуського РК КП(б)У

тов[арищу] Кириленко

Спецсообщение

О бандпроявлении по Калуському району за сентябрь
м[есяц] с[его] г[ода]

Довожу до Вашего сведения, что за сентябрь месяц бандитских проявлений и легализации их – проходило следующее.

Ввиду учащенных облав и прочесов лесов воинскими-оперативными силами, дает результаты рассеивание бандформирований, где они мелкими группами проходят через села для вновь формирования и объединения в направлении «Черного леса».

«22 сентября в с. Яворивка ночевала группа вооруженных бандитов около 20 человек, которые рано утром нагрузив подводы продуктами, которые дало население, направились в «Черный лес».

Следующие еще факты слежения за их формированиями в «Черном лесу»:

«26 сентября с[его] г[ода] в с. Бережница ночевали 40 вооруженных бандитов, на рассвете ушли в направлении «Черного леса».

Проходившие прочески лесов лишили бандитские формирования продовольственных баз, где они усиленно проводят заготовку продуктов по селам, для чего облагают население налогами как в селе Яворивка, Рипиянка (*так в документі, правильно: Рип'янка. – Л. А.*).

«Обложили все население к[онтингент]ом: хлебом, молоком, табаком которые собирают в определенном месте, где все собранные продукты бандиты увозят в лес, но жителю Яворивки Базюк велели сдать 40 килогр[амм] хлеба, 1 кил[ограмм] масла, цетнер картошки.

Особенно поражены бандитизмом села нашего района как-то: Яворивка, Мислов, Репиянка, Бережница, в которых селах [есть] случаи саботажа сдачи хлеба и призыва в Красную Армию, а так же проявляются бандитские налеты.

6 сентября с[его] г[ода] в село Яворивку шла воинская машина с бойцами, которая въехала на окраину села и была из ручного пулемета обстреляна. Во время боя убит один бандит, потерь воинских не имели.

7 сентября с[его] г[ода] утром в селе Рипиянка была послана автомашина с 10 бойцами и шофер за продуктами для воинской части. Нагрузив продукты в с. Рипиянка, данная автомашина вместе с бойцами не вернулась в свою часть с продуктами.

Произведенной облавой в сел[ах] Рипиянка, Мислов, Яворивка найти автомашину не удалось.

За сентябрь м[есяц] из участников банд, сами явились в РВК три человека, один из них Парцей Иван заявил: «Прочитав обращение за подписью секретаря Обкома партии Слоня а также обдумав вопрос, что сегодня повсюду производят облавы, где нас убивают, решил пойти в Красную Армию, так как все равно мы как повстанцы ничего не сделаем».

После ознакомления прошу возвратить.

Нач[альник] Калушского РО НКВД

ст[арший] лейтенант г[осударственной]/б[езопасности]
(нідпис) /Корольов/

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 18. Оригінал.
Рукопис. Публікується вперше.

№ 61

**Доповідна записка
секретаря Станіславського обкому КП(б)У
Михайла Слоня секретареві ЦК КП(б)У Дем'янові
Коротченку про політичне становище і боротьбу
проти українських націоналістів**

23 вересня 1944 р.

Сов[ершенно] секретно
Секретарю ЦК КП(б)У
Тов[арищу] Д. С. Коротченко

Политинформация

О политическом состоянии в области и борьбе с проявлениями вражеской деятельности немецко-украинских националистов по состоянию на 20 сентября 1944 года.

27-го августа с[его] г[ода] директор Калушской конторы «Заготзерно» Лысенко, по заданию РК КП(б)У выехал в село Тужилив Калушского района для проведения политмассовой работы по вопросу сдачи зернопоставок государству.

Прибыв в с. Тужилив, Лысенко организовал в клубе собрание жителей данного села, во время проведения которого в клуб вошли 5 человек вооруженных бендеровцев, приказали присутствующим гражданам остаться на местах, поставили у входа часового, а 4 человека поднялись на сцену, связали Лысенко руки и увели в неизвестном направлении.

23. IX. 44 г.

Секретарь Станиславского обкома КП(б)У
(нідпис) М. Слонь

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 919. – Арк. 74–86.
Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2009. – С. 424.

№ 62

**Спецповідомлення начальника Калуського
РВ НКВС старшого лейтенанта держбезпеки
В. Корольова секретарю Калуського РК КП(б)У
П. Кириленку про діяльність відділів УПА на
території сіл Калуського району**

Вересень 1944 р.

Сов[ершенно] секретно

Секретарю Калуського РК КП(б)У
тов[аришу] Кириленку

Спецсообщение

О бандпроявлении по Калуському району за сентябрь
м[есяц]ц с[его] г[ода]

Довожу до Вашего сведения, что за сентябрь месяц бандитских проявлений и легализации их – проходило следующее.

Ввиду учащенных облав и прочесов лесов военными-оперативными силами, дает результаты расселения (расслоение) банд формирований, где они мелкими группами проходят через села для вновь формирования и объединения в направлении через лес.

«22 сентября в с. Яворивка ночевала группа вооруженных бандитов около 20 человек, которые рано утром нагрузив подводы продуктами, которые дало население, направились в «Чорный лес».

Следующий факт слежения за их формированиями в «Чорном лесу»:

«26 сентября с[его] г[ода] в с. Бережница ночевали 40 вооруженных бандитов, на рассвете ушли в направлении «Черного леса».

Проходившие прочески лесов лишили бандитские формирования продовольственных баз, где они усиленно проводят заготовку продуктов по селам, для чего облагают население налогами как в селе Яворивка, Рипиянка (*так в документе, правильно: Рипьянка. – Л. А.*).

«Обложили все население к[онтингент]ом: хлебом, молоком, табаком которые собирают в определенном месте, где есть собранные продукты бандиты увозят в лес, но жителю Яворивки Базюк велели сделать 40 килогр[ам] хлеба, 1 кил[ограм] масла, центнер картошки.

О бандитских проявлениях.

Особенно поражены бандитизмом села нашего района как-то: Яворивка, Мислов, Репиянка, Бережница, в которых селах [есть] случаи саботажа сдачи хлеба и призыва в Красную Армию, а так же проявляются бандитские налеты.

6 сентября с[его] г[ода] в село Яворивку шла воинская машина с бойцами, которая въехала на окраину села и была из ручного пулемета обстреляна. Во время боя убит один бандит, потерь воинских не имели.

7 сентября с[его] г[ода] утром в селе Рипиянка была послана автомашина с 10 бойцами и шофер за продуктами для воинской части. Которые нагрузив продукты в с. Рипиянка, но данная автомашина вместе с бойцами не вернулась в свою часть с продуктами. Произведенной облавой в сел[ах] Рипиянка, Мислов, Яворивка найти автомашину не удалось. Во время облавы данных сел похитителей в селах не оказалось, хотя в грубах топились печи. Все жители бежали в лес, который расположен возле села.

Легализация бандэлементов.

За сентябрь м[еся]ц из участников банд, сами явились в РВК три человека, один из них Парцей Иван заявил: «Прочитав обращение за подписью секретаря Обкома партии [...] а так-же обдумав вопрос, что сегодня повсюду производят облавы, где

нас убивают, решил пойти в Красную Армию, так как все равно мы как повстанцы ничего не сделаем».

После ознакомления прошу возвратить.

Нач[альник] Калушского РО НКВД
ст[арший] лейтенант
г[осударственной]/б[езопасности]
(*підпис*) /Корольов/

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 18–18 зв.

Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

№ 63

Витяг з інформаційно-аналітичної довідки завідувача воєнним відділом Станіславського обкому КП(б)У Л. Бердичевського про хід мобілізації до РСЧА

7 жовтня 1944 р.

О ходе мобилизации в РККА

1-й период апрель-июнь 1944 р.

Мобилизация военнообязанных запаса 1926–1894 годов рождения проводилась на территории 10 районов области, освобожденной от немецких захватчиков.

Мобилизации подлежали все граждане с 1926 по 1894 год рождения, как годные к строевой службе, так и годные к нестроевой службе и физическому труду, без медицинского освидетельствования с отправкой в глубь страны. Поляки отправлялись отдельно в польские запасные части.

В значительной части районов области, несмотря на усиление массово-политической работы по селам со стороны Райкомов КП(б)У, а также Райвоенкоматов, явка на призывные пункты проходит явно неудовлетворительно и особенно по районам: Войниловский район, подлежало явке 2075 чел[овек], явилось только 527 чел[овек], Перегинский район – из 2054 чел[овек] явилось всего 491 чел[овек]. Такое же положение и в других районах.

Серьезным препятствием в деле успешного проведения мобилизации является усиление террористической деятельности

националистических банд. Так в селении Пийло Калушского района бандитами убито одного из лучших председателей сельсовета 3 бойцов истребительного батальона за то, что хорошо организовали явку военнообязанных на сборный пункт Райвоенкомата.

Военнообязанные работающие на нефтяных промыслах № 5 и № 6 этого района количестве 400 чел[овек] должны были явиться в Райвоенкомат на медсвидетельствование и получение отстрочек, но явились только директора, а военнотружачие по дороге разбежались. Как после выяснилось, бандиты предупредили военнообязанных не ходить в Райвоенкомат, а кто пойдет, будет уничтожен.

Заведующий военным отделом
обкома КП(б)У *(підпис)* Л. Бердичевский

7 октября 1944 [года].

ДАІФО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 1, 3. Копія.
Машинопис. Публікується вперше.

№ 64

Політдонесення секретаря Калушського РК КП (б)У Петра Кириленка секретареві Станіславського обкому КП (б)У Михайлові Слоню про морально-політичний стан населення Калушського району та «бандпрояви»

30 жовтня 1944 р.

Сов[ершено] секретно

30 октября 1944 г.

Секретарю Станиславского обкома КП (б)У
тов[арищу] Слонь

Политдонесение

О морально политическом состоянии населения Калушского района и о проявлении бандеровских банд

Морально политическом настроение населения района за последнее время заметно понизилось в связи с активизацией бандеровских банд. И как результата этого с большим нажимом – 6 октября закончили выполнение плана хлебосдачи, слабо про-

ходит сев и большие трудности ощущаем в мобилизации рабочих гуж[евого] транспорта на заготовку, и вывоз леса. Крестьяне категорически отказываются и[д]ти и ехать в лес, ибо бендеровцы забирают лошадей.

Активизация бендеровцев за последние дни значительно возросла. Так например: в ночь с 2 на 3 октября в силе Сивка-Калушская выбито семью Лунина /украинец переселенец/ в составе: муж, жена, и 2 детей, убито брошено в колодец и забрано все вещи *(за характером вчиненого видно дії спецбоївки НКВД під виглядом УПА з метою дискредитації повстанців. – І. Т.)*.

В ночь на 7 октября в силе Долгая-Калушска убит секретарь сельсовета Ребега /это уже второй секретар в етом силе убит/, его жена и дочь. После етого, в эту ночь и в этом силе повешено гражданку Козак, а ее дочь 3 – лет вброшено в речку *(тут більшовицька пропаганда не врахувала того, що УПА цілком була на утриманні місцевого населення, а вчинене відповідає діям чужинця-зайди. – І. Т.)*.

По имеющимся сведениям бандеровцы загатавливают на зиму хлеб и теплое обмундирование. На крест[ь]ян с. Яворовка наложено 200 центнеров хлеба *(це значно менше від поборів радянської влади, котра в голодні роки забирала у селян абсолютно все. – І. Т.)*. На гражданина Базюк наложено 40 килограмм хлеба и 1 килограм[м] масла, центнер картофеля и табак. С этого же села 22 сентября бандеровцы на рассвете вывезли в лес подводу хлеба. *(Для порівняння на Петра Мейніса (Войнилицьчина) накладено об'єм хлібоздачі – 14 цнт. За нездачу зерна господар отримав 10 років ВТТ. Докл. див. док. № 101. – І. Т.)*.

Начиная с 5 октября по сей день в отдельных селах и окраине города развешиваются бендеровцами листовки. /Листовки прилагаю/.

Постоянных сил для борьбы с бендеровцами в районе нет. Батальон внутренних войск НКВД в районе бывает очень мало, ибо он обслуживает несколько районов.

Секретарь Калуського РК КП (б)У *(підпис)* / Кириленко /

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 16. Копія. Машинопис. Публікується вперше.

**Витяг з опису бойових дій прикордонників
Прикарпатського округу з відділом УПА
Івана Гонти («Гамалії») в Чорному лісі
31 жовтня – 1 листопада 1944 р.**

Из описания боевых действий, столкновений, пограничников Прикарпатского округа с бандгруппами.

С прибытием в Станиславскую область отряда предстояло выполнять боевые задачи. 28 октября 1944 г. группа бойцов в числе 6 человек возвращалась на автомашине с заготовки дров в Черном лесу, который прилегал к селам Зовуй (*Завий. – І. Т.*), Рыпянка, Майдан и Грабовка. При въезде в с. Зовуй (*Завий. – І. Т.*), группа была обстреляна ружейно-пуле-метным огнем бандгруппы [...].

Выполняя приказ начальника погранвойск Прикарпатского округа, в 4.00. [утра] 28 октября 1944 г. для ликвидации банды в районе сел Рыпянка, Зовуй (*Завий. – І. Т.*), прямо с вокзала выехала группа пограничников в составе трех застав 4-й погранкомендатуры под командованием начальника штаба отряда майора Бодрунова. В 7. 00. 28 октября 1944 г. группа майора Бодрунова прибыла в с. Рыпянка, но в районе сел Рыпянка, Зовуй (*Завий. – І. Т.*) банды не оказалось.

В целях поиска и установления местонахождения банды 29 октября 1944 г. для прочески Черного леса выехала группа в составе четырех застав под командованием начальника оперативного отдела погранвойск полковника Бацких. 31 октября в 8.00. из с. Грабовка в с. Лесювка (*Лесивка, село Богородчанського району Івано-Франківської області. – І. Т.*) были отправлены автомашины с продовольствием под охраной 22 пограничников 1-й заставы под командованием начальника заставы лейтенанта Аванесова. В 5 км от с. Грабовка на группу Аванесова напала банда. Не приняв боя, группа без потерь возвратилась в с. Грабовка. В 15.00. 31 октября 1944 г. с целью захвата «языка» в предполагаемый район дислокации лагеря банды «Резуна» была выслана группа в составе двух взводов под командованием

заместителя начальника мангруппы по строевой части ст[аршего] лейтенанта Абсатарова.

В 18.00. 31 октября 1944 г. в районе Пустого поля группа Абсатарова была обстреляна сильным ружейно-пулеметным огнем. В завязавшейся перестрелке группа уничтожила 18 бандитов, но под угрозой окружения отошла на северо-западную опушку леса в район с. Рыпянка и, не захватив «языка», по приказу начальника отряда вернулась в с. Рыпянка.

В 2.30. 1 ноября 1944 г. группа полковника Здорного с группой полковника Бацких и выставленными заслонами от 3-й погранкомендатуры, получили задачу ликвидировать банду «Гамалия», заняв исходное положение в районе моста на северо-восточной окраине с. Зовуй (*Завуй. – I. Т.*) к 4.00.

В 8.30. 1 ноября 1944 г. разведка столкнулась с полевым караулом банды, в результате перестрелки один бандит был убит, остальные скрылись. Продолжая движение, разведка обнаружила непосредственное боевое охранение, которое было сбито, и приблизилась на 70–80 м к лагерю. В лагере бандитов поднялась тревога. Бандиты заняли оборону на скатах оврага, проходящего перед лагерем, и открыли интенсивный ружейно-пулеметный огонь. К этому моменту подтянулась вся группа полковника Здорного и по его приказу при поддержке двух станковых пулеметов начала атаку. Не выдержав сильного натиска пограничников, под прикрытием ручных пулеметов и автоматов банда в нательном белье, босиком начала беспорядочный отход в юго-западном направлении.

Чувствуя усиленное преследование и видя охват 16-й пограничной заставой с юга, банда, неся большие потери, резко повернула на запад, стала расплываться в лесу по 2–3 человека. Преследование разбитой банды продолжалось около 3 км, но остатки банды успели оторваться и, пользуясь лесным массивом, ушли в западном направлении.

(без підпису)

Пограничные войска СССР в Великой Отечественной войне 1942–1945. Сборник документов и материалов. – Москва: Наука, 1976. – С. 712–714.

**Доповідна записка начальника Калуського
РВ НКДБ капітана держбезпеки М. Лобача секретарю
Калуського РК КП (б)У П. Кириленку про
реакцію польського населення Західних областей
України на переселення до Польщі**

11 листопада 1944 р.

Сов[совершенно] секретно
Секретарю Калушского райкома КП(б)У
т[оваришу] Кириленко

Докладная записка

/О реагирования среди польского населения
в связи с переселением/

По вопросу переселения польского населения с Западных областей Украины в Польшу, а украинцев с Польши на Украину, согласно заключенного соглашения между Советским Украинским правительством и Польским комитетом национального освобождения, среди некоторой части польского населения имели место следующие факты реагирования:

1. Гражданка Ситаромийская Анна, в возрасте около 40 лет, беспартийная, по национальности поляка, домохозяйка, живет по улице Галицка в доме № 10, заявила:

«Почему это так, война идет еще, а нас поляков уже выселяют, это выселение проводится с той целью, чтобы истребить польское население, это значит, что Польша будет без Волыни и Галичани (*так у тексті, правильно: Галичини. – Л. А.*). Какая это может быть Польша, где останутся одни части? Наоборот, Польша будет иметь еще большую территорию, чем была, она будет по Киев. Англия начала защищать поляков и она доведет это дело до конца».

Бальцев Бронислав в возрасте приблизительно около 40 лет, работает на калийном комбинате слесарем, беспартийный, по национальности поляк, заявил:

«Я всеравно выезжать никуда не буду, рано или поздно, но Польша будет Советской, так что выезжать мне некуда».

Гражданин Брушван Глиб по национальности поляк, житель города Калуш, беспартийный, заявил:

«Выезжать в Польшу не желаю, лучше приму подданство СССР, так как мне здесь жить хорошо.

Начальник
Калушского райотдела НКГБ
капитан госбезопасности
(підпис) /Лобач/

№ 219
11/XI – 44 г.
г. Калуш.

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 17. – Арк. 20–20зв.
Копія. Рукопис. Публікується вперше.

№ 67

Витяг з доповіді народного комісара внутрішніх справ СРСР Лаврентія Берії Йосифу Сталіну про хід боротьби з ОУН у західних областях України від 15 до 31 жовтня 1944 р.

15 листопада

15 ноября 1944 г.

ГОКО товарищу Сталину И. В.
СНК СССР товарищу Молотову В. М.
ЦК ВКП (б) товарищу Маленкову Г. М.

НКВД Украинской ССР сообщает следующие данные о ходе борьбы с оуновскими бандами в западных областях Украины. С 15 по 31 октября с[его] г[ода] проведено 623 чекистско-войсковые операции, в результате которых убито 3112 и захвачено живыми 2646 бандитов. Наши потери: убито 73, ранено 126 человек.

18 октября с[его] г[ода], на основе данных агентуры, был арестован начальник разведывательного отдела штаба Станиславского военного округа УПА Маланюк Сильвестр Григорьевич, кличка «Дуб».

Маланюк дал подробные показания о деятельности 4-го Станиславского военного округа УПА «Запад», а также указал места укрытия актива ОУН и главарей банд и места дислокации бандформирований округа УПА «Запад».

31 октября 1944 г. на основании показаний Маланюка, была проведена чекистско-войсковая операция, в результате которой разгромлено два лагеря бандкурений «Гамалия» и «Резуна».

В результате операции убито 177 и захвачено 48 бандитов.

*Народный комиссар
внутренних дел СССР Л. Берия*

НКВД–МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооружённым националистическим подпольем на Западной Украине, в Западной Белоруссии и Прибалтике (1939–1956): Сборник документов / сост. Н. И. Владимирцев, А. И. Кокурин. – Москва, 2008. – С. 204–205.

«Особые папки» Сталина і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 рр. Збірник документів / упоряд. Я. Дашкевич, В. Кук. – Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2010. – С. 98–99.

№ 68

Витяг з донесення начальника Войнилівського районного військкомату капітана Довгого начальнику політичного відділу Станіславського обласного військкомату про набір новобранців в Червону армію й спротив мобілізації з боку УПА
Листопад 1944 р.

Начальнику поли[тического]отдела
Станиславского обл[астного] воен[ного] ком[иссариата]
г[ород] Станислав

Ниже представляю донесение о работе в селах по обеспечению проводимой мобилизации в[оенно]/[обязанных].

1. 15.11.[19]44 [года] в с. Томашовцах собрания не состоялось, была незначительная перестрелка с бандеровцами обстре-

лявшими нашу группу при появлении в село, взят 1 бендеровец. Ст[арший] группы был л[ейтенант] Моисеев с ним л[ейтенант] Токарев и 10 бойцов, 5 человек работников НКВД и представитель Львовского военного округа л[ейтенант] Кучеров с ним 2 офицера и 15 бойцов.

2. 16.11.[19]44 [года] в с. Сильце этой группой проведено собрание на тему: «Доклад т. Сталина и вопрос о мобилизации», присутствовало – 71 чел[овек].

3. 17.11.[19]44 [года] с. Среднем проведено собрание на тему: «Текущий момент и мобилизация», присутствовало 78 чел[овек]. Проводил собрание представитель штаба Львовского военного округа л[ейтенант] Кучеров.

4. 19.11.[19]44 [года] в с. Сильце дан концерт силами офицерского рядового состава РВК. На концерте присутствовало – 85 чел[овек]. Перед концертом был доклад представителя РК КП(б)У тов[арища] Телюра.

5. По селам Томашовцы, Лука и Цвитова и собрания не состоялись из-за неявки населения.

По проведению политической массовой работы в селах выделены и ежедневно выезжают офицеры ст[арший] л[ейтенант] Мишин, л[ейтенанты] Моисеев и Токарев с 15 красноармейцами, а с 21.11.[19]44 [года] создана еще бригада РК КП(б)У в колич[естве] 30, в их число входят 1-й и 3-й секретарь райкома, пред[седатель] исполкома, от НКВД и НКГБ – 10 чел[овек], которые совместно выезжают в села для проведения работы по обеспечению мобилизации, выполнению с[ельсько]-[х]оз[яйственных] поставок и [др]угое.

По селам Цвитова и Лука 21.11.[19]44 [года] – собрания не проведены в следствии того, что там росквартирована бандеровская группа которая встретила выехавшую группу из района огнем в результате чего был принят бой, потерь с нашей стороны нет, убито 2 бендеровца, взято 1 винтовку, 1 гранату и 50 [...], ввиду малого количества сил, группа возвратилась.

22.11.[19]44[года] в с. Томашовцы на собрание не явились, при проведении облавы задержано 3 бендеровца, занимавшихся самогонварением, которые переданы в НКВД.

Населения мужского пола в селах не видно. И в результате проведенной работы, явки в Райвоенкомат ни одного человека нет. Необходима высылка вооруженной силы для проведения более крупных вооруженных операций.

Райвоенком капитан а/с (*підпис*) /Довгий/
Нач[альник] I отдела а/с (*підпис*) /Горбенко/

Нап[исано] 2 экз[емпляра]

№1 в ОВК

№ 2 в дело

ДАІФО. – Ф. Р. 774. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 5–5 зв. Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

№ 69

Витяг з інформації зав[ідувача] орг[анізаціо]-інструкторським відділом Станіславського обкому КП(б) У Шаповалова про злодіяння АБГ під виглядом боротьби з УПА

10 грудня 1944 р.

З інформації зав[ідувача] орг[анізаціо]-інструкторським відділом Станіславського обкому КП(б)У тов[ариш]а Шаповалова.

Працівники Калуцького (*так у документі, правильно – Калуського. – І. Т.*) рай[онного] відділення НКВС начальник рай[онного] відділення Іванов, співробітник рай[онного] відділення Белов, уповноважений міліції Левченко у с. Різні (*тепер не існує. – І. Т.*) з групою бійців винищувального батальйону 10. Х. 1944 р. під виглядом боротьби з бандерівцями вбили 7 жінок і спалили 7 селянських будинків. Серед спалених були 3 сім'ї, які ніякого відношення бандерівських банд не мали. Серед них – червоноармійська сім'я. Серед вбитих – 2 дитини 6 і 2 років, 2 жінки 50–55 років. Убивць віддано під суд військового трибуналу [...].

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1361. – Арк. 14–15. Оригінал. Машинопис. Переклад з російської.

Опубл.: Кучер В. І., Шаповал Ю. І. Такий знайомий почерк «радянської» або як це робилось у Західній Україні // Віче. – 1993. – № 6. – С. 126.

**Борьба войск НКВС з українськими
націоналістичними організаціями в липні 1944
– травні 1945 р. Особливості повстанської
воєнної тактики**

Деятельность органов и войск НКВД по борьбе с украинскими националистическими организациями в июле 1944 – мае 1945 г.

Наиболее широкомасштабные действия против советских войск отряды УПА начали с января 1944 г. Тактика действий групп УПА сводилась к внезапным нападениям, действиям из засад против небольших подразделений и служебных нарядов Красной армии¹, войск НКВД, руководителей партийных и советских.

Основной формой действий в этот период явились специальные (чекистско-войсковые) операции органов и войск НКВД по поиску и ликвидации банд одновременно на большой территории. Скоротечность спецопераций (1–2 суток) не давали возможности внимательно просмотреть все подозрительные места. В этих условиях внутренними войсками НКВД активно применялся метод повторного прочесывания.

Бандгруппы численностью 20–50 человек объединялись в более крупные отряды только для проведения крупных диверсионных акций. Изменилась и тактика их действий. Они старались избегать открытых столкновений с войсками, предпочитали внезапные нападения и действия из засад.

Сильными сторонами их тактики были: скрытность, хорошее знание местности и местных условий, поддержка со стороны некоторой части населения, активная разведка с помощью пособников, использование ранее оборудованных и хорошо замаскированных убежищ, наличие больших запасов продовольствия, одежды, оружия и боеприпасов.

¹Тут неточність, адже попри грабежі, гвалти червоноармійців щодо селян і міщан краю та збройні сутички з військами НКВС, УПА з Червоною армією старалася не воювати, а залучати бійців і командирів на свій бік.

Располагая достоверными данными не только о местах, районах расположения гарнизонов войск НКВД, националисты знали места размещения КПП, постов охраны, состав и порядок смены. Поэтому передвижение бандитов совершалось с учетом этих данных: с наступлением сумерек (вечера), когда засада, посты и секреты своих мест еще не заняли, а лишь следовали к ним; или на рассвете, когда засады, секреты и посты снимались и следовали в гарнизоны.

Для ведения разведки за подразделениями войск НКВД бандиты создавали боевые разведывательные группы в составе 2–3 человек. Получая от них информацию, главари банд знали направление действий подразделений НКВД, предположительное время подхода к укрытиям бандитов и с учетом этого принимали решение – отсиживаться в сخронах или уходить в другие места. После проведения операции и ухода войск, бандгруппы, получая данные от своей разведки, снова концентрировались в тех местах (населенных пунктах), где уже проводилась операция.

Имелись случаи использования формы военнослужащих Красной армии¹ составом всей бандгруппы. При этом в населенных пунктах и по дорогам они двигались строем во главе со старшим. Отмечались случаи дезинформации войск НКВД с целью направления их действий по ложным следам.

Эти и другие ухищрения позволяли бандитам безнаказанно уходить из-под удара, просачиваться через боевые порядки советских войск из блокированного (окруженного) района.

¹Вояки УПА використовували трофейні радянські, німецькі, угорські та польські уніформи, так як не мали можливості налагодити виробництво і забезпечення повстанців власними уніформами. Крім того, СБ ОУН використовувався метод переодягання в уніформи супротивника з відповідною повною екіпіровкою для виконання своїх завдань, що характерно для будь якої спецслужби. Органи НКВС також використовували такі акції для компрометації українського визвольного руху й для навмисних злочинних дій спрямованих проти цивільного населення. [В'ятрович В. М. ФСБ проти ОУН: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.-pravda.-com.ua/articles/2008/07/2/3481438/>].

В конце 1944 г. органы и войска НКВД провели ряд крупных операций по задержанию активистов ОУН-УПА. Среди наиболее крупных боестолкновений выделяются следующие. 16 ноября 1944 г. при прочесывании лесных массивов в Войниловском районе Станиславской области подразделения войск НКВД столкнулись с бандами «Довбуш» (*сотня Володимира Депутата. – І. Т.*) и «Сирко» (*Микола Голубовський, зброяр сотні «Загроза». – І. Т.*). В результате 6-часового боя было убито 148 и захвачено 4 бандита. Взятые трофеи: 11 пулеметов, 14 автоматов, 37 винтовок и 17 тыс. патронов. Потери войск НКВД убиты 6 и ранены 6 человек.

ДАРФ. – Ф. Р. 9401. – Оп. 1а. – Спр. 68. – Арк. 129.
Оригінал. Машинопис.

Оубл.: Бунин С. В., Марценюк Ю. А и др. Войска НКВД в Великой Отечественной войне: в 3 томах. Том 3. Войска НКВД в третий период Великой Отечественной войны и в советско-японской войне (1944–1945). – Москва, 2015. – С. 189, 196, 198, 199, 202–203.

РІК 1945

№ 71

**Витяг із донесення начальника
Станіславського обласного військкомату
Сегулева начальнику відділу Всевобуч¹ Львівського
військового округу Кузнєцову про наступальні
дії відділів УПА**

Листопад 1944 – січень 1945 р.

Сов[ершенно] секретно

Екз[емпляр]

(підпис)

(печатка)

Исх[одная] № 00149

19.01.[19]45

НАЧАЛЬНИКУ ОТДЕЛА ВСЕВОБУЧ* ЛЬВО

гор. Л Ь В О В.

на № 089

Д О Н Е С Е Н И Е

«О проявлении террористических и бандитских действий со стороны украинских националистов»

Доношу, что на период времени с ноября месяца 1944 года по 10-е января 1945 г[ода] в Станиславской области имело место проявлений террористических и бандитских действий со стороны украинских националистов, в следующих районах:

XV. ВОЙНЫЛОВСКИЙ РАЙОН:

В ночь с 7-го на 11-е ноября 1944 года, в с. Долпотов, были расклеены листовки с обращением к красноармейцам «сложит оружие и переходит на их сторону».

¹Всевобуч (рос. *всеобщее военное обучение*) – назва системи обов'язкової військової підготовки громадян, яка існувала в РРФСР, а також в Радянській Україні, затверджена декретом ВЦВК РРФСР (22 квітня 1918 р.) «Про обов'язкове навчання військовій справі».

5-го ноября 1944 г. в с. Войнилов, была обстреляна автомашина, и части с химвеществом, ранено три красноармейца.

В ночь, с 6-го на 7-е ноября 1944 г. в с. Довго-Войнылов, была обстреляна и сожжена автомашина 8-й воздушной армии. Находящееся в машине зимнее обмундирование было разграблено. Убит помощник по технической части, шофер ранен. По данным НКВД, в том же месте сожжено еще 4 автомашины, состав которых погиб.

С 4-го на 5-е ноября 1944 г. в с. Середне, бандой сожжен мост через реку СИВКА и здесь же порвана правительственная линия связи и спилена со столба, кроме того, в этом же селе бандой разбит маслопункт и сельсовет. В ту же ночь, в с. Томашовцы, бандой увезено 14 цент[нер] соли, а овощи находящиеся в бочках уничтожены.

В ночь с 5-го на 6-е ноября 1944 г. в с. Мошкивци разбит сельсовет, все документы сожжены.

10-го ноября 1944 г. в селах Должник (*Должник – так в документі; правильно. – Довжска. – Л. А.*) и Войнылов бандой расклеены листовки.

С 15-го на 16-е ноября 1944 г. в районе с. Сивка-Войныловская, сожжен мост через реку Днестр.

14-го ноября 1944 г. в районах сел Завадка, Збора, Кулинка и Журавновка (*Журавновка – так в документі; правильно – Журавно. – Л. А.*) находилась банда численностью до 600 чел[овек].

С 22 на 23-е ноября 1944 г. в с. Перекосы установлена банда численностью до 200 чел[овек].

В эту же ночь, убит на квартире истребитель РО НКВД и работник Заготсено – ВИШИНСКИЙ А. М. и его мать.

В эту же ночь, бандой из-за Заготскота взята 20 голов рогатого скота, изъятого РО НКВД у семей бандеровцев, подлежащих переселению.

ХІХ. КАЛУШСКИЙ РАЙОН:

С 9-го августа по 25-е декабря 1944 года силами Райвоенкомата нанесены потери бандам: убито 2 чел[овека], ра-

нено 2 чел[овека], захвачено и передано органам НКВД – 8 чел[овек], сожжено в укрытии 3 чел[овек].

Особенное проявление бандитизма в селах: Вистова, Тужилов, Довга-Калушкая, Рипьянка, Бережница, Яворивка, Мыслов, Студинка, Пийло и Подгорки (*Вестовское, Тужиловское, Довго-Калушкое, Рипьянское, Бережницкое, Яворовское, Мысловская, Студинская, Пийловская и Подгорковская* – так в документе; правильно – *Вистова, Тужилов, Довга-Калушская, Рипьянка, Бережница, Яворивка, Мыслов, Студинка, Пийло и Подгорки*. – Л. А.), нападение банд в ночное время [...].

Отп[ечатано] 3 – экз[емпляра].

Экз[емпляра] № 1 – дело

Экз[емпляра] № 2 – адрес.

Исп[олнитель] Иванников.

СТАНИСЛАВСКИЙ ОБЛВОЕНКОМ
ПОЛКОВНИК (*підпис*) /СИГУЛЬБЕВ/
НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА ВСЕВОБУЧ ОВК
МАЙОР (*підпис*) /КУЗНЕЦОВ/

ДАІФО. – Ф. Р. 753. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 34, 45–46,
48–49. Машинопис. Оригінал. Друкується вперше.

№ 72

**Витяг із донесення начальника Станіславського
військкомату полковника Сегульєва начальнику
відділу Всевобуч Львівського військового округу
В. Кузнєцову про бойові дії проти відділів УПА
з військами НКВС на теренах Калущини
у січні 1945 р.**

2–18 січня 1945 р.

Совершенно секретно

экз. № 2

(печатка)

НАЧАЛЬНИКУ ОТДЕЛА ВСЕВОБУЧ ЛЬВОВСКОГО
ВЕННОГО ОКРУГА

Д О Н Е С Е Н И Е

О проявлении террористических и бандитских действий со стороны украинских националистов

Д О Н О Ш У, что за период времени, с января месяца по 20 февраля 1945 года в Станиславской области имело место проявления террористических и бандитских действий со стороны украинских националистов следующих районах:

ВОЙНИЛОВСКИЙ РАЙОН

2 января 1945 года в с. СТАНКОВА воинская часть войск НКВД вступила в бой с бандой в количестве 100 чел[овек], последняя не приняв боя отошла в лес. При отходе во время перестрелки убит один бандитский командир /станичный/. В том же селе обнаружен в подвале бандитский штаб. Изъяты: ротатор один и пишущая машинка одна.

4 января 1945 года по дороге Калуш-Войнилов /в 1 км/ из леса обстреляна была автомашина следовавшая с красноармейцами. В результате обстрела один красноармеец убит и 2 ранено.

С 7 по 8 января 1945 г. в районе сел НЕГИВЦИ и СТАНКОВА обнаружена была банда «Летуна» численностью до 180 человек. Выехавшей воинской частью войск НКВД за время с 7 по 9.1. [19]45[г.] ликвидировано в этом районе: 23 человека убито, взято в плен 1 чел[овек]. Захвачены трофеи: 1 ручной пулемет, 5 винтовок, 5 ручных гранат разных марок и 1400 шт[ук] винтовочных патрон[ов]. Найден склад с продуктами питания, который уничтожен на месте ГУМЕНИВ-ВЕРХНЯ, бандой численностью до 200 чел[овек] была встречена команда воинской части войск НКВД численностью до 35 бойцов с одним офицером, команда сопровождала пленных бандеровцев. В завязавшейся перестрелке убито 3 бандита, количество раненых не установлено. При перестрелке сожжено нами 5 стрелков из которых банда вела огонь и было выведено 3 ракеты. Воинская часть войск НКВД по сигналу ракет выехала на помощь, банда не приняв боя скрылась. Бой длился 2 часа.

В ночь с 16 по 17 января 1945 г. банда «Летуна» невыясненной численности напала на райцентр с целью освобождения заключенных бандеровцев из РО НКВД взятых ранее при операциях. В результате завязавшейся перестрелки бандой оставлены: 2 немецких ручных пулемета, 1 немецкая винтовка, 1 противотанковая мина, ротный миномет, 70 шт[ук]. Винтовочных патронов и 4 немецких ручных гранаты. Банда скрылась в лесу. Перестрелка длилась 1 час.

В это же время бандой была ограблена райбольница, взято: простыни, белье, одеяла, медикаменты и медицинструменты.

16 января 1945 года в с. ВЕРХНЯ воинской частью войск НКВД была обнаружена яма с бандитами в количестве 6 человек, из них: убито 2 человека /в том числе пом[ощник] краевого/ и 4 чел[овек] взято в плен. Взято 1 пистолет-пулемет.

17 января 1945 года этой же частью в с. МОСТИЩЕ убито 4 бандита, взято в плен 2 бандита. Взято 9 винтовок. Здесь же обнаружен склад с рожью, которая вывезена в райцентр.

18 января 1945 г[ода] в с. СТЕПАНИВКА воинской частью войск НКВД найдены 2 ямы с бандитами в количестве 11 чел[овек], из коих убито 5, взято в плен 6. Кроме того в хатах найдено 5 бандитов, которые пленены.

Взяты трофеи: 5 штук винтовок, один пистолет-пулемет ППШ, один бельгийский пистолет. Сожжено 2 строения и сарай где была рожь, последняя сгорела.

СТАНИСЛАВСКИЙ ОБЛВОЕНКОМ
ПОЛКОВНИК (*підпис* / СИГУЛЬБЕВ /

НАЧАЛЬНИК ВСЕВОБУЧА ОВК
МАЙОР (*підпис*) / КУЗНЕЦОВ /

Отп[ечатано] 2 экз[емпляра]
экз[емпляр] №1 – адресату
экз[емпляр] № 2 – в дело

9.3.[19]45 г[ода]

ДАІФО. – Ф. Р. 753. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 209, 221–222,
235 зв. Машинопис. Копія. Публікується вперше.

№ 73

**Спеціальне донесення секретаря Калуського РК
КП(б)У Петра Кириленка секретарю
Станіславського ОК КП(б)У Михайлові Слоню про
аморальну поведінку однопартійця Мілюченка
Січень 1945 р.**

Секретно

10 янвря 1945г.¹

Секретарю Станіславського ОБКОМА КП(б)У

тов. С Л О Н Ь.

СПЕЦДОНЕСЕНИЕ

В ночь с 6-го на 7-е Января 1945 года секретарь по кадрам РК КП(б)у т. Милученко В. К. напился и идя (*так документи, правильно: шел. – І. Т.*) домой, в два часа ночи. Часовой штаба погран[ичной] комендатуры без предупреждения выстрелил с автомата по Милученко и ранил.

8-го января, утром Маличенко отправлен в больницу гор[ода] Станіслав. Сейчас состояние здоровья его хорошее.

Тов[арищ] Милученко будучи в райкоме с работой не справляется, кроме этого много пил. Об этом в специальной накладной я писал тов[арищу] Иляшенко и была с ним договоренность о замене его.

О поведении Милученко несколько раз обсуждалось в РК КП(б)У [все ровно] он не справляется.

27-го января районные отчетно-выборные партсборы. Про-шу к этому времени командировать секретаря по кадрам.

Секретарь Калужского РК КП(б)У (*нідпис*) Кириленко

**ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 1. Оригінал.
Машинопис. Публікується вперше.**

¹ Рік дописано від руки.

**Доповідна записка
керівництва Калуського району про людські
й матеріальні втрати ОУН (б) та УПА
на території району**

10 – 24 січня 1945 р.

Сов[ершенно] секретно.

Секретарю Станиславского обкома КП(б)У

Тов[аришу] СЛОНЬ.

Гор[од] Станислав.

Докладная записка.

О ходе выполнения решений ЦК КП(б)У от 10/1-1945 года и решений обкома КП(б)У, о борьбе с немецко-украинскими националистами и ОУНовским подпольем по Калужскому району.

По состоянию на 22/1-1945 года.

1. Положение в районе до 24/1-1945 года.

К началу проведения операции, по ликвидации банд УПА и ОУНовского подполья в соответствии решения ЦК КП(б)У в Калужском районе имелось:

а). Активных участников ОУН – 218.

б). Боевок ОУНЗ численностью – 60 человек.

Всего 278 человек.

Боевки дислоцировались в селах: Бережница Калужского р[айона], и селе Бабин-Середний Войниловского р[айона]. Кроме того в селах: Мыслов, Репьянке, Яворивка Бережница прилегающих к «Черному лесу», часто дислоцировались переходящие банды УПА.

2. Результаты проведенных операций.

Операции по ликвидации банд УПА и ОУНовского подполья в районе, начались 26/1-1945 года.

Операции проводились главным образом силами районного партийно-советского актива с участием органов НКГБ и НКВД, воинские подразделения в операции принимали участие мало.

Всего по району проведено операций 24 с охватом всех 17-ти населенных пунктов района.

Проводимыми операциями приследовалась цель: уничтожение боевок и ОУНовского подполья, перепись населения и принудить нелегалов выйти с подполья.

В результате проведенных операций:

- а). Явились с повинной – 251 человек.
- б). Задержано бандитов – 257.
- в). Убито активных бандитов при операциях [...] 48 чел[овек].

Всего 556 человек.

За этот период, ликвидирована полностью боевка 1-го районного провода ОУН в с. Бережница – убито 20-ть человек, в том числе убиты:

Областной проводник ОУН по кличке «Доктор».

Подрайонный проводник по кличке «Хмара» – Базюк Стась Андреевич, житель с. Бережница Калушского р[айона].

Подрайонный пропогандист по кличке «Подкова» – Базюк Стась Николаевич 1922 года рождения.

И частично ликвидирована боевка 3-го районного провода ОУН, ликвидировано станичных (сельских) организаций ОУН – 4, ОУНовские организации ликвидировано в селах: Бережница, Подмихайлово (*Подмихайля. – Л. А.*), Хотин и Мыслово (*Мислив. – Л. А.*).

За время операции взято трофеи:

- а). Ручных пулеметов 6 /неисправны/.
- б). Винтовок45
- в). Автоматов6
- г). Пистолетов5
- д). Гранат39
- е). Патрон[ов].....11000 шт.

Вскрыто и ликвидировано складов.

- а). Продовольственных9
- б). С обмундированием1
- в). С боеприпасами4.

Всего 14.

За этот период забрано семей 29 из них 14 семей возвращено обратно так как члены этих семей ранее находившиеся на нелегальном положении явились с повинной.

Одновременно с проведением операций, проводилась также перепись населения: Всего переписано 6395 семей, общей численностью 16020 человек. Во время переписи отобрано подписок 413, из этого числа явилось с повинной 146 человек и осталось нелегалов 267 человек.

3. Приобретение агентурно-осведомительной сети.

В процессе проведения операций, органами НКВД и НКГБ проводились также работы по насаждению агентурно-осведомительной сети в селах.

Всего за этот период приобретено агентурно-осведомительной сети 100 человек из них:

а). Райаппаратом НКГБ – 85 человек, в том числе агентов 7 человек.

б) Райаппаратом НКВД – 15 человек.

В результате приобретения агентуры РО НКГБ вскрыт полностью состав 1-го районного провода ОУН в с. Бережница, и проведено по этим материалам операции, районный провод и боевки ликвидированы – убито всего 30 человек.

Кроме того, для борьбы с ОУНовским подпольем, по линии НКГБ и НКВД создано 2 боевки.

За период с января месяца боевкой РО НКГБ, задержано активных бандитов 50 человек и убито 4 человека.

В числе задержанных боевкой:

а) Руководителей сельских организаций ОУН – 3 чел[овека].

б). Активных членов ОУН..... 25 чел[овек].

в). Участников банд УПА и боевок ОУН.....32 чел[овека].

Боевкой РО НКВД, за это период задержано.....23 человека.

4. Укрепление органов сов[етской] власти.

На ряду с проведением чекистских операций, партийно-советский актив проводил работу по укреплению органов советской власти в селах.

Во всех селах районов работают сельские советы, имеются председатели и секретари. Проверено и доукомплектованы составы сельисполкомов, которые утверждены на заседаниях исполкома райсовета.

Проверены и документированы постоянно действующая комиссия при сельсоветах, которых в районе есть 106, насчитывающая до 700 человек.

Проверено и вновь подобрано 183 чел[овек] агитаторов, с которыми проведено 2-х дневный семинар 18–19/I-1945 г.

Плохо выполняется решение ЦК КП(б)У в области создания комсомольских организаций в селах.

По состоянию на 22/I-45 г. создано всего 2 КСМ организации – Подмихайлово (*Подмихайля. – Л. А.*) и Подгорки. По решению ЦК КП(б)У послано на постоянную работу в села 11-ть человек комсомольцев которые сейчас занимаются созданием комсомольских организаций.

Помещения сельсоветов за исключением 3-х сел из 17-ти приведены в порядок. В каждом сельсовете есть днем и ночью дежурный.

5. Создания групп самозащиты.

Всего в селах Калушского р[айо]на организовано 9 групп самозащиты численностью 61 человек, вооружено групп самозащиты только – 2.

В отношении групп самозащиты нужно отметить, что они полностью еще не укомплектованы и небоеспособны.

Имеет ряд случаев, когда бойцы групп самозащиты отказываются брать оружие свои отказы мотивируют боязнью банд.

Для полного вооружения групп самозащиты, в районе недостает вооружения необходимо еще как минимум 30-ть винтовок.

Несмотря на то, что в районе проведена соответствующая работа по борьбе с бандитизмом, за последний период отмечаются ряд фактов бандпроявлений.

Так: 16/III-45 года был совершен налет на с. Подмихайлово, (*Подмихайля. – Л. А.*) ограблено 65 семейств.

19/III-45 года в с. Репянка бандой была повешена гр[ажд]анка Мельник Мелания Васильевна, а секретарь этого же сельсовета – Суслик Александр Филиппович и гр[гражданин] Мельник Василий Иванович уведены бандой в лес и их судьба неизвестна.

20/II-45 г. в с. Пийло, ограблен зам[еститель] председателя сельсовета – Шинкар.

Секретарь РК ВКП(б) (*нідпис*) Кириленко

Начальник Калушского РО НКГБ
капитан госбезопасности (*нідпис*) Лобач

Начальник Калушского РО НКВД
ст[аршій] лейтенант госбезопасности (*без підпису*) Королев

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 3–4 зв.

Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. – С. 489–492.

№ 75

Донесення Войнилівського райвоєнкома капітана Довгого станіславському облвоєнкому Сигульєву про діяльність відділів УПА на території Калуського району

Січень 1945 р.

НКО СССР

Сов[ершенно] секретно

ВОЙНИЛОВСКИЙ
РАЙОННЫЙ
Станиславскому облвоєнкому
Военный Коммисариат
г. Станислав

(печатка нерозбірл.)

на № 1552

19. 1. 1945

№ 4/018

г. Войнилов, Станиславской обл.

Вх. № 617

17.1.45

Доношу, что при выезде в в/ч внутренних войск НКВД 2 января 1945 года в селе Станькова была обнаружена банда – около 100 человек. Банда боя не приняла и начала отходить в лес. При отходе завязалась перестрелка в результате которой убит один бандитский командир (станичный).

В том же селе был обнаружен в подвале некий штаб, откуда была изъята: типография 1 пишущая машинка.

По дороге Калуш – Войнилов (1 км) 4 января 1945 г[ода] из леса была обстреляна автомашина с красноармейцами, в результате чего 2 раненых и 1 убитый.

Команда быстро соскочила с машины и начала преследовать бандитов – последние скрылись.

При выезде в/ч Внутренних Войск НКВД с 7.1.45 по 9.1.45 г[ода] в [р]айо[не] сел: Негивцы и Станькова была обнаружена и рассеяна банда «Летуна», по сведениям РО НКВД численностью до 180 человек из которых убито 23 бандита, взято в плен 1, захвачен 1 ручной пулемет, 5 винтовок, 5 гранат, 1400 винтовочных патронов. Найден склад с продуктами питания – уничтожен на месте.

В/ч Внутренних войск НКВД продолжают операцию по уничтожению банды.

Отп. 2 экз.

(1) ОВК

(2) 2 в дело

Мишин

Войниловский райвоенком

капитан а/с

(підпис) /Довгий/

Нач[альник] 4 части

(підпис) /Мишин/

ст[арший] л-т[лейтенант]

ДАІФО. – Ф. 753. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 70. Рукопис.
Оригінал. Друкується вперше.

Витяг з довідки

**Про боротьбу з підпіллям ОУН на Калушині
в період від 25 січня до 25 лютого 1945 р.**

Сов[ершенно] секретно

Справка

О борьбе с бандитизмом организации Украинских националистов за период с 25 января по 25 февраля 1945 года.

За данный период времени на территории Калушского района бандгруппировок не зарегистрировано, кроме того, это действуют боевка в соседнем районе /Войнилове, Перегинске/ через наш район проходили банды, а так же формировалась сотня «Довбуша» в селе Кадобна, граничит с нашим районом, данное формирование было разбито в[нутренними] войсками 191 бат[альона] НКВД.

На территории района действуют боевики, которые находятся при районном проводе «ОУН».

1. Боевка руководит «Галайда», которая дислоцируется в селах Сивка-Калушская, районный Кадобна, Стефанувка (*Стефанувка. – I. Т.*), численность ее от 17–20 человек. Нами проводилась операция в селе Сивка-Калушская, где вышло 11 человек из нелегального положения. Данная боевка произвела налет на это село, где 8 человек вышедших из нелегального положения избили, одного убили. Нашими силами Сов[етского] парт[ийного] актива и аппарата НКВД-НКГБ, истреб[ительного] батальона организовали ликвидацию данной боевки, которая в настоящее время находится в лесу, возле села Кадобная.

2. Боевкой районного провода «ОУН» руководит «Хмара», дислоцирует по селам Берлоги, Тужилов, Долга-Калушская, Брошнев, численность 25 человек.

3. Боевка районного провода руководит «Левко» (*дописано від чорн. ручкою. – I. Т.*), которая дислоцируется по селам Старый Угрынов, Средний Угрынов, Петранка. Численность 20 человек.

За данный период проводились операции силами Советского актива, аппаратом НКВД-НКГБ и истребительного батальона. Проведено операций – 14 в 11 селах.

Результат операции следующий:

1. Явилось с повинной из нелегального положения 215 человек, из них: членов ОУН – 12 человек, УПА – 1 человек, уклонились от РКК – 201 человек.

2. Убито 10 человек, из них один убит – кущевой проводник «ОУН» Баган Дмитрий по кличке «Орел».

3. Ранено – 14 человек.

4. Задержано – 21 человек + 67, *Итого 96 (останне дописано від руки підсування не точне. – має бути 112. – І. Т.)*.

Трофеи: во время операции происходили столкновения с мелкими группами банд, где захвачено:

А) винтовок – 12, автоматов – 2, гранат – 18, пистолетов – 2 (*дописано від руки. – І. Т.*), патронов 1500 шт.

Б) обнаружено бункеров 45, складов – 10 [...], 1 с обмундированием, 9 с продовольствием [...].

Начальник Калушского РО НКВД
ст[аршій] лейтенант госбезопасности (*підпис*) Королев

Два склада найдено в церкви в Кропивниках и Тужилово (запис від руки. – І. Т.)

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 2.–2 зв. Оригінал. Машинопис. Публікується вперше.

№ 77

Донесення станіславському облвоєнкому Сигульєву Калуського райвоєнкома майора Данилова про дії відділів УПА й боротьбу з ними на території Калуського району

Січень 1945 р.

НКО СССР

экз[емпляр] № 1

КАЛУШСКИЙ
РАЙОННЫЙ

Военный комиссариат

Первая [часть]
25 января 1945 г[ода]
№ 1/[...]43
Калуш, Станиславской обл.

* 2 *

VX[одная] № 0492
VX[одная] 1190
27.1.[19]45

СТАНИСЛАВСКОМУ ОБЛВОЕНКОМУ

г. Станислав
(печатка)

на Ваш № 1/001450

Во исполнении выше указанной директивы – доношу, что территория вверенного мне Райвоенкомата почти вся заражена бандитизмом, так как проявление бандитов имеется почти в каждом сельском совете и особенно в сельсоветах расположенных ближе к лесу, как об этом мной вам было донесено от 26.12. [19]44 г[ода], за № 0252.

Бандеровцы разгуливают в селах каждую ночь небольшими группами по 30–50 человек, занимаются грабежом продуктов питания и других вещей, уводом военнообязанных, так в ночь с 18 на 19-е января [с]сего [г]ода группа бандеровцев в составе 30–35 человек пробираясь к г. Калуш, в селе Хотинь, в двух километра от города наткнулась на засаду истребительного батальона НКВД, в результате столкновения со стороны бандеровцев убит сотник (*интендант. – I. Т.*) по снабжению и его помощник.

Во время проведения операции личным составом Райвоенкомата и истребительным батальоном НКВД 24 и 25 января [с]сего [г]ода по Мисловскому и Рип'янскому [сельских]/ советах, при столкновении с бандеровцами, убито бандеровцев 2 человека и ранено 3 человека, которые забраны органами НКВД, потерь со стороны личного состава и бойцов истребительного батальона не имеется.

Калушский Райвоенком (*підпис*) майор /Данилов/
Начальник 1-й части (*підпис*) /Переяславец/ст[арший]
лейтенант а/с.

Сост. в 2-х экз. 1 экз. адресату, 2 экз. в дело РВК п. а[дресу].

ДАІФО. – Ф. 753. – Оп. 1 – Спр. 63. – Арк. 100. Рукопис.
Оригінал. Друкується вперше.

№ 78

**Донесення Калуського райвоєнкома майора
Данілова станіславському облвоєнкому полковнику
Сигульєву про боротьбу з відділами УПА на
території Калуського району**

Кін. лютого – поч. березня 1945 р.

НКО СССР

СЕКРЕТНО
екз[емпляр] № 1

КАЛУШСКИЙ
РАЙОННЫЙ

Военный комиссариат

Первая [часть]

4 марта 1945 г[ода]

№ 1/0115

Калущ, Станиславской обл.

* 2 *

П[олковни]ку Иванникову

ВХ[одная] № 0492

к исполнению

ВХ[одная] 3245

(нідпис)

7.3.[19]45

8.3.[19]45

СТАНИСЛАВСКОМУ ОБЛВОЕНКОМУ

г. Станислав

на Ваш № 1/001450

Во исполнение вышеуказанной директивы доношу, что территория вверенного мне района, как об этом Вам мной доносилось в очередных донесениях, поражена бандитизмом, и в особенности села прилегающие к лесу. На территории оперируют три группы под названием «боевки». Одна группа по имеющимся данным оперирует на территории Сивко-Калущ-

ского с[ельского]/совета и в прилегающих к нему селам, вторая в селе Бабин-Заречье (*Бабин-Заречье – так в документі; правильно – Бабин-Зарічний. – Л. А.*) и третья группа в Бережницах (*в Бережницах – так в документі; правильно – в Бережниці. – Л. А.*).

За время с 25 февраля по 3 марта с/г [сего года] личным составом совместно с Райпарактивом, органами НКВД, НКГБ и истребительным батальоном НКВД во время проведения операций по борьбе с бандеровцами и при столкновении с ними в с. Бережницы и в с. Подмихайле было:

- а) убито бандеровцев.....21 человек
- б) ранено и взято органами НКВД.....4 человека
- в) взято живыми.....17 человек

Кроме того в с. Подмихайле вскрыт продовольственный склад бандеровцев, где изъято 25 центнеров пшеницы, кожи, велосипед, несколько пар ботинок, плащпалатки, одеяла, несколько винтовок и автоматов.

Со стороны личного состава работников Райпарактива, работников НКВД, НКГБ и истребительного батальона НКВД во время проводимых операций потерь не имеется.

Отпеч[атано] в 2-х экз[емплярах]

экз[емпляр] № 1 адресату

экз[емпляр] № 2 в дело РВК

Р. Д.

КАЛУШСКИЙ РАЙВОЕНКОМ
М А Й О Р (*нідрус*/ ДАНИЛОВ/
НАЧАЛЬНИК 1 ЧАСТИ
СТ[АРШИЙ] ЛЕЙТЕНАНТ А/С
(*нідрус*) /ПЕРЕЯСЛАВЕЦ/

ДАІФО. – Ф. Р. 753. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 209. Машинопис. Оригінал. Друкується вперше.

Щоденні оперативні зведення Головного управління боротьби з бандитизмом НКВС-МВС СРСР заступникові наркома внутрішніх справ генералу Сергієві Круглову про збройну боротьбу УПА і підпілля ОУН проти радянської влади і відплатні дії органів безпеки

Лютий – червень 1945 р.

Оперативные сводки Главного управления по борьбе с бандитизмом (ГУББ) НКВД – МВД СССР за 1945 г.

28 февраля с[его] г[ода] в Войниловском районе, банд-группой неустановленной численности, совершено нападение на группу работников района (*так у тексті, правильно: райкома. – І. Т.*).

17 мая с. г. неизвестными бандитами был подожжен лесозавод, находящийся близ села Тужилово (*Тужилов. – І. Т.*), Калужского района. Пожаром уничтожено около 300 кубометров лесоматериала. Ведется следствие.

В ночь на 24 мая¹ с[его] г[ода] в селе Пеплутов (*Довпотов. – І. Т.*), Войниловского района, неизвестная банда, в составе 50 человек, совершила нападение на сельсовет и спиртоводочный завод. Бандиты сожгли документы сельсовета, уничтожили на заводе приводные ремни, лабораторные приборы, 4.000 литров спирта и документы. С собой бандиты захватили: 500 литров спирта, 4-х лошадей, 5 коров и 4 бочки бензина. Для розыска и ликвидации банды выслана оперативно-войсковая группа УНКВД.

¹У повстанських джерелах УПА ця подія датується дещо раніше – 3 травня 1945 р. Тоді повстанцями забрано зі спиртзаводу в с. Довпотів 400 л. спирту, динамомашину і дві пари коней з возами. [Ремесло повстанця: збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Р. Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 142].

В ночь на 25 мая с[его] г[ода] в селениях Слобидка, Бабина, Средняя (*Середнее. – I. Т.*) и Кудлатовка, Войниловского района, неизвестные бандиты уничтожили документы сельсоветов и разгромили молочные пункты. Приняты меры к ликвидации бандитов. На место происшествия выслана оперативно-войсковая группа УНКВД.

В ночь на 26 мая с[его] г[ода] в селах Пидгоры (*Підгорки. – I. Т.*) и Бабин-Зорич (*Бабин-Заричний. – I. Т.*), Калушского района, неизвестные бандиты совершили нападение на сельсоветы. Бандиты уничтожили документы сельсоветов и скрылись.

На место направлена оперативно-войсковая группа НКВД. В ночь на 27 мая с[его] г[ода] около хутора Вишавцы, Войниловского района, опергруппа НКВД ликвидировала боевку СБ в составе 11 бандитов. При проведении операции убито 10 и арестован один бандит. В числе убитых главари боевки СВИРИД М. А. и Никитин Ю. И., по кличке – «Почтарь». Изъято: ручной пулемет, 8 винтовок, 100 гранат, 4000 патронов, а также документы о работе СБ по городу Калуш, селам Войнилов и Букачевцы; протоколы допросов захваченных бандитами граждан, разведывательные сведения, эстафеты, фотокарточки и ручные тюремные кандалы.

В ночь на 27 мая с[его] г[ода] работники Войниловского райотделения НКВД с спецгруппой УНКВД провели операцию в селе Лековцы. В результате операции убито 10 и арестован один бандит. В числе убитых референт пропаганды и агитации Калушского окружного провода ОУН, по кличке «Степан». Изъято: 7 автоматов, 4 пистолета, 12 гранат и 920 патронов.

В мае с[его] г[ода] близ села Восковицы (*можливо, Сівка-Войнилівська. – I. Т.*), Войниловского района, обоз с бойцами 25-й бригады следовавший в село Войнилов, столкнулся с неизвестной бандгруппой численностью 40–45 человек. В завязавшейся перестрелке убито 10 бандитов, остальные скрылись в лесу. Изъято: ручной пулемет, гранатомет, 10 винтовок, 20 гранат и 1000 патронов.

В ночь на 4 июня с[его] г[ода] в селе Грабув, (*правдоподібно це Грабівка, теперішнього Калуського району. – I. Т.*)

Рожнятовского района, неизвестные бандиты убили двух местных жителей и уничтожили документы сельсовета.

4 июня с[его] г[ода] из села Долгое, Калушского района, неизвестные бандиты увели с собой трех работников райфинотдела, производивших работу по сбору госсредств. Прибывшая на место оперативно-войсковая группа УНКВД задержала для фильтрации 40 человек.

В ночь на 6 июня с[его] г[ода] неизвестная банда совершила налет на село Подмихайле, Калушского района. Бандиты сожгли документы сельсовета и разгромили молочный пункт и магазин сельпо. На место направлена оперативно-войсковая группа НКВД.

6 июня с[его] г[ода] в Калушском районе, оперативно-войсковая группа НКВД провела операцию по ликвидации банды, совершившей в ночь на 6 июня с[его] г[ода] нападение на село Подмихайле, во время которого были уничтожены документы сельсовета и разгромлены магазин и молочный пункт. Изъято: ручной пулемет, 5 винтовок, пистолет, 9 гранат, 180 боепатронов и документы районного провода ОУН. Выселены 3 семьи бандитов.

В ночь на 9 июня с[его] г[ода] из села Хотин, Калушского района, неизвестные бандиты увели с собой милиционера райотделения НКВД. Организован розыск бандитов.

12 июня с[его] г[ода] оперативно-войсковая группа Войниловского райотделения НКВД в лесном массиве близ села Болокув (*Болохив. – I. Т.*) частично ликвидировала банду «Моряка». В результате боя убито семь и арестовано четыре бандита, в том числе четовой «Богдан». Изъято: 2 ручных пулемета, 7 винтовок, 2 автомата, 8 гранаты 2.000 патронов.

13 июня с[его] г[ода] в селе Вистово (*Вистова. – I. Т.*), Калушского района, оперработниками райотделения НКВД и бойцами подразделения войск НКВД убит главарь районной банды СБ Педрыш (*возможно, Петраш. – I. Т.*) Иван, по кличке «Журавель», арестованы шесть участников ОУН и бывший боец истребительного бат[але]на, ушедший в банду.

В ночь на 19 июня с[его] г[ода] работниками Калушского Райотделения НКВД и бойцами подразделения войск

НКВД при проведении операции в селах Мошицко (*Мостище*. – *І. Т.*), Тужило (*Тужилив*. – *І. Т.*) и Княжья Лука арестованы семь бандитов, в том числе секретарь сотенного «Летуна» бандит Богдан В. Ф. Изъято: 2 винтовки, 4 гранаты и 40 патронов.

20 июня с[его] г[ода] оперативно-войсковая группа Калужского райотделения НКВД провела операцию в селе Сивка-Калужская. Обнаружены и арестованы семь бандитов, в том числе четовой банды «Гонта» Ватновский Е. Т. (*можливо, Валіхновський*. – *І. Т.*), по кличке «Богдан», и бывший участник окружной боевки СБ «Бурлака» – Василин М. С., по кличке «Борис». Изъято: автомат, винтовка, пистолет и 180 патронов.

20 июня с[его] г[ода] между селами Яворовка и Ретянка (*Рипянка*. – *І. Т.*) Калужского района, неизвестным бандитами обстреляны бойцы войск НКВД, ехавшие на автомашине на лесосклад. Вследствие обстрела убиты 3 и ранены 2 бойца. Приняты меры к розыску бандитов.

Приложение: 5/IV45 уведен бандой Неткач, инстр[уктор] Войнил[овского] РО ЛКСМ Стан[иславской] обл[асти].

ДАРФ. – Ф. Р-9478. – Оп. 1. – Спр. 356 – 357. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Повседневность террора: Деятельность националистических формирований в западных регионах СССР. Кн. 1. Западная Украина, февраль – июнь 1945 года. Фонд «Историческая память»/сост. А. Дюков и др.; Сопр. ст. О. Росов. – Москва, 2009. – С. 142, 146, 147, 148, 149, 153, 155, 156–157, 158, 159, 163, 164, 218.

№ 80

Доповідна записка секретаря Калуського РК КП(б)У Петра Кириленка начальнику областного управления НКВС полковнику Філіпові Завгородньому про моральний занепад в органах внутрішніх справ та НКВС

3 березня 1945 р.

Секретно.

Начальнику областного управления НКВД
Полковнику тов. Завгородньому

Калушский РК КП/б/ сообщает Вам, что в Райотделе НКВД имеется ряд безобразных и преступных фактов, которых дальше терпеть нельзя и при Вашей помощи необходимо немедленно устранить.

1. Копылов – работает оперуполномоченным милиции. К работе относится исключительно плохо, в работе симулирует и это прикрывает своей болезнью. За систематические пьянки и за потерю личного оружия, РК КП/б/У объявил строгий выговор.

2. Юдаев – оперуполномоченный милиции. К работе относится исключительно халатно, игнорирует приказы начальника НКВД, следственные дела закрывает. За моральное разложение, пьянку и дескредитацию органов НКВД, РК КП/б/У объявил Юдаеву строгий выговор.

3. Хвостиков – работает райполинспектором, морально разложился. В пьяном виде делал незаконные обыски у граждан, а так же застрелил 8 летнего ребенка. РК КП/б/У исключил Хвостикова из партии. Сейчас он арестован прокуратурой, особая инспекция им еще не занимается.

4. Кравченко – оперуполномоченный РО НКВД, молодой, растущий работник, кандидат партии, но ведет себя разгульно, пьет.

Среди работников НКВД и милиции отсутствует дисциплина, нет организованности и порядка. Истребительный батальон представляет из себя группу неорганизованных людей. Есть факты мародерства сбоку (*так в документі, правильно: со стороны. – І. Т.*) работников НКВД и милиции. 3 участковых милиционера сидят в городе на своих участка не бывают.

Такое положение сложилось в следствии того, что начальник РО НКВД т. Королев сам недисциплинированный, не требователен к себе и подчиненным, очень много пьет.

Своим поведением он потерял совершенно авторитет, и подчиненные его совершенно не слушают. РК КП/б/У уже поставил на вид, предупредил, и ничего с него не получается.

Прошу немедленно оздоровить аппарат НКВД и милиции. Считаю нужным переместить Королева и немедленно. Прошу это сделать побыстрее, что бы не ставить этот вопрос перед ОК КП/б/У.

Секретарь Калужского (*нідрус*) /Кириленко/
РК КП/б/У

3. III. 45¹

ДАІФО. – Ф. Р-17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 9. Оригінал.
Машинопис. Публікується вперше.

№ 81

Інформація військового відділу Войнилівського райкому КП(б)У про втрати серед партійного та радянського активу Войнилівського району внаслідок зіткнення з відділами УПА у квітні 1945 р.

5 квітня 1945 р.

Совершенно секретно

Станиславский Обком КП(б)У

Военный отдел

Информация

Военного отдела Войниловского Райкома КП(б)У

5 апреля 1945 года, партийный советский актив в количестве 16 человек и стрелков истребительного батальона 10 человек, выехали в село Верхня Войниловского района, для проведения политмассовой работы с вопросом выполнения обязательных поставок и подготовки к весеннему севу.

По окончанию проведенной работы на селе актив совместно с бойцами истребительного батальона, выехал из с. Верхня в количестве состав 32 человека.

В соседнем селе Гуменив на окраине на бандю была сделана засада в количестве 300–500 человек хорошо вооруженных в радиусе на протяжении 2-х километров.

¹Дату вказано від руки.

Внезапно в неравном бою с бандой пали смертью храбрых.

1) Секретарь РК КП(б)У по кадрам тов[арищ] Деркаченков Григорий Федорович член ВКП(б) с 1926 года. Год рождения 1895.

2) Председатель Р[айонного] и[сполнительного] к[омитета] тов[арищ] Беляй Петро Романович член ВКП(б) с 1939 года. Год рождения 1903. Орденосец 1-й степени Отечественной войны, Партизан Отечественной войны.

3) Уполнаркомзаг (*Уполномоченный Комитета по заготовкам сельскохозяйственных продуктов. – I. Т.*) тов[арищ] Подгайный Павел Федосеевич, член ВКП(б) с 1924 года. Год рождения 1895.

4) Второй секретарь РК ВЛКСМ тов[арищ] Глобов Василий Григорьевич. Член ВЛКСМ с 1939 года. Год рождения 1923.

5) Старший охраны Райвоенкомата тов[арищ] Капитанов Григорий Максимович, кандидат в члены ВКП(б). Год рождения (*не указано. – I. Т.*).

6) Зав[едующий] рай[онным] фин[ансовым] отделом тов[арищ] Гонский Василий Тимофеевич беспартийный. Год рождения 1910.

7) Новосельский Петр Михайлович, боец, беспартийный. Год рождения 1924.

8) Хайнацкий Роман, боец, беспартийный. Год рождения (*не указано. – I. Т.*).

Попали в плен в банду

1) Инструктор РК ВЛКСМ тов[арищ] Неткач Василий Васильевич член ВЛКСМ с 1942 года. Год рождения 1923.

2) Зав[едующий] рай[онным] зем[ельным] отделом тов[арищ] Копчак Григорий Максимович беспартийный. Год рождения 1911.

3) Старший вет[еринарный] врач рай[онного] з[емельного] [отдела] тов[арищ] Каблак Николай Николаевич беспартийный. Год рождения 1919.

4) Федюшка Николай Павлович зав[едующий]-лекарней беспартийный. Год рождения 1904.

5) Инструктор Гос[ударственных] доходов тов[арищ] Турый Николай Михайлович беспартийный. Год рождения 1907.

6) Свирида Стефан Владимирович боец, беспартийный. Год рождения 1917.

7) Бортник Василий Михайлович боец, беспартийный. Год рождения 1919.

8) Стула Владимир Николаевич боец, беспартийный. Год рождения 1926.

9) Царевич Василий Иванович боец, беспартийный. Год рождения 1925.

Вышли из окружения 15 человек с ними секретарь Райкома КП(б)У тов[арищ] Кожутко.

Зав[едующий] отделом РК КП(б) (*підпис*) Егоров
5-IV-1945 года.

ДАІФО. – Ф. Р. 8-П. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 7–8. Оригінал.
Рукопис. Друкується вперше.

№ 82

Витяг з оперативного повідомлення Наркома внутрішніх справ УРСР Василя Рясного Наркому внутрішніх справ СРСР Лаврентію Берії про хід чекістсько-військових операцій проти відділів УПА у Станіславській області

7 квітня 1945 р.

Цілком таємно

№ 404/сп

Особая папка
Совершенно секретно
7 апреля 1945 г.

Из Киева

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л. П.

В связи с тем, что Станиславская область является к настоящему времени самой неблагополучной в отношении порожности бандитизмом, мною было принято решение в течение

апреля месяца провести широкие чекистско-войсковые операции по ликвидации оперирующих там банд. В этих целях в Станиславскую область к 30 марта были переброшены из Львовской области 17-я бригада внутренних войск и 42-й погранполк в дополнение к действующим в Станиславской области 19-й бригады и 256-го полка внутренних войск, 19-го погранотряда и погранвойск, занятых по охране границы. Согласно плана вся область разбита на сектора, к каждому из которых прикреплено воинское соединение и опергруппа. Операция начата 1 апреля и будет, согласно плана, закончена 5 мая с[его] г[ода]. С первого же дня начались боевые столкновения.

3 апреля с[его] г[ода] сводной ротой 206-й бригады при проведении операции по проческе лесного массива, расположенного близ села Кадубно (*Кадобна. – I. Т.*) Калушского района обнаружена и полностью ликвидирована боевка СБ численностью 13 человек. В завязавшемся бою убито 11 и захвачено 2 бандита.

Итого за период с 1 по 5 апреля с[его] г[ода] в ходе продолжающейся операции [*в области*] убито бандитов – 224, задержано: бандитов – 873, бандпособников – 326, уклоняющихся от призыва в Красную армию – 1137, дезертиров из Красной армии – 6, подлежащих фильтрации – 972. Явилось с повинной: бандитов и уклоняющихся от призыва в Красную армию – 338. Выселено семей бандитов – 150 в количестве 382 человека. Наши потери: убито 3 человека, в том числе зам[ести тель] командира бронепоезда по политчасти старший лейтенант Абрамов.

Нарком внутренних дел УССР (*без підпису*)

Рясной

Верно: Черникова (*підпис*)

Разослано:

т. Сталину,

т. Молотову,

т. Маленкову.

5-й экз. направлен т. *Леонтьеву*.

«7» апреля 1945 года

№ 408/б

ДАРФ. – Ф. 9401. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 384–386.
Засвідчена копія. Машинопис.

Опубл.: НКВД-МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооружённым националистическим подпольем на Западной Украине, в Западной Белоруссии и Прибалтике (1939–1956): Сборник документов / сост. Н. И. Владимирцев, А. И. Кокурин. – Москва, 2008. – С. 278–279.

ОУН і УПА в 1945 році: Збірник документів і матеріалів. В 2 ч. Ч. 1 / упоряд.: О. М. Веселова (відпов. ред.), В. А. Гриневич, В. І. Сергійчук. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 356–357.

№ 83

**Донесення Калуського райвоєнкома майора
Данілов станіславському облвоєнкому Сигульєву
про діяльність членів ОУН на території
Калуського району**

11 квітня 1945 р.

НКО СССР

СЕКРЕТНО

Экз[емпляр] № 1
К А Л У Ш С К И Й
РАЙОННЫЙ
Военный комиссариат
Первая [часть]
[11] апреля 1945 г[ода]
№ 1/0193
Калущ, Станиславской обл.

* 2 *

ВХ[одная] № 0492
ВХ[одная] 4963

11.4.[19]45

СТАНИСЛАВСКОМУ ОБЛВОЕНКОМУ
г. Станислав

на Ваш № 1/001450

Во исполнении вышеуказанной директивы – Доношу, что территория вверенного мне региона, как Вам уже доносились в очередных донесениях вся поражена бандитизмом и в особенности в настоящее время, так как с наступлением весны бандиты начали проявлять более активность, так например:

1. Первого апреля в с. Бережница бандиты напали на работников Райпартактива проводивших собрание. Во время столкновения с бандитами был ранен следователь Райпрокуратуры, при чем бандеровцы убили подводчика и забрали подводу с парой лошадей.

2. В селе Сивко-Калушское комиссия Райво проводила паспортизацию, охраняемая 5 человеками из истребительного батальона, днем в 12 часов была окружена бандой численностью в 30 человек, при чем заметив окружение истребки начали прорываться на тачанке и прорвались 4 человека. Один из истребков убит. Члены комиссии воспользовавшись моментом, когда бандиты погнались за вооруженными истребками укрылись в селе и утром пришли в город.

3. В селе Голинь вчера 3-го апреля вечером были направлены бойцы истребительного батальона НКВД для проведения соответствующей работы, но не доходя села Голинь встретились с засадой бандитов, при столкновении был ранен в руку работник НКВД тов[арищ] КРАВЧЕНКО.

Отп[ечатано]

в 2-х экз[емплярах]

Экз[емпляр] № 1 адресату

Экз[емпляр] № 2 в дело РВК

Р.Д.

КАЛУШСКИЙ РАЙВОЕНКОМ

М А Й О Р (*ніднuc*) /ДАНИЛОВ/

НАЧАЛЬНИК 1 ЧАСТИ

СТ[АРШИЙ] ЛЕЙТЕНАНТ А/С (*ніднuc*)

/ПЕРЕЯСЛАВЕЦ/

ДАІФО. – Ф. Р-753. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 316. Машинопис. Оригінал. Друкується вперше.

№ 84

**Довідка начальника Калуського РВ НКВД
старшого лейтенанта держбезпеки Корольова про
організацію та діяльність груп самозахисту в
селах Калуського району**

22 квітня 1945 р.

Справка

О ходе организации и работы групп самозащиты на селах.

Всего 17 сельских советов.

1). Организовано групп самозащиты – 4 Голынь, Хотин. (В документі – Хотин; правильно – Хотінь. – Л. А.), Подмихайле, Студинка.

2). Общее количество – 81 человек.

3). Выдано оружия для групп самозащиты: винтовок – 49; р[учных] пулеметов – 3, автоматов – 2;

Участковых уполномоченных по селам – 7, из них 2 уч[астковых] уполномоченных выехали на учебу. В селах проживают 3 уч[астковых] уполномоченных.

4). Группа самозащиты в селе Голынь, руководимая уч[астковым] уполномоченным Коваленко, численностью 13 человек в ночь с 21 на 22 апреля вела бой с бандой на окраине села, где бандитов численностью 30 человек, в село не вошли, а ушли в направлении леса. Во время боя легко ранен один боец группы самозащиты.

22/IV – 45 г[ород] Калуш

Нач[альник] Калушкого РО НКВД

Ст[арший] лейтенант г[осударственной]/б[езопасности]

(нідпис) /Корольов/

**ДАІФО. – Ф. Р. 27-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 12. Оригінал.
Рукопис. Публікується вперше.**

**Витяг з доповідної записки Управління
прикордонних військ Українського прикордонного
округу про діяльність відділів УПА на території
Станіславської області навесні 1945 р.**

12 травня 1945 р.

Из докладной записки Управления пограничных войск
Украинского пограничного округа о деятельности банд в
Станиславской области

Руководство банд УПА и ОУН в конце 1944 и начале 1945 г. развернуло в Станиславской области и особенно в ее южных районах широкую работу по формированию и обучению запасных сотен УПА, имея целью подготовить контингент для пополнения разбитых бандформирований.

Для прикрытия формирования и обучения запасных сотен руководством УПА и ОУН сосредоточено в Станиславской области шесть куреней, кроме существовавшей широкой сети местных бандбоек и кущей самообороны, особенно в южных районах.

В процессе операции было установлено, что в Болеховском, Долинском, Перегинском и Калушском районах оперировали курени «УПА», «Журавли», он же «Снегири», численностью свыше 300 человек каждый, а также отдельная сотня «Довбуш»¹ – до 140 человек.

В ходе операций также было установлено наличие школы УПА для подготовки командного состава бандформирований. Наличие школы командного состава и учебно-запасных сотен

¹ «Довбуш» – Депутат Володимир, сотенний УПА, народився 20 липня 1918 р. в селищі Перегінську. У жовтні 1943 р. сформував відділи УНС в Калуській окрузі ОУН. Восени 1944 р. очолив новосформовану сотню «Опришки». Від 3 жовтня 1946 р., командував відділом 88, мав псевдо «Дуб». Лицар бронзового Хреста Бойової Заслуги (від 1. 02. 1945 р. і 14. 10. 1946 р. Поручник УПА. [Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях. – Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – С. 97–98].

банд УПА в Станиславской области способствовало живучести оуновского подполья и бандформирований [...].

Начальник пограничных войск НКВД
Украинского округа генерал-лейтенант *Бурмак*
Заместитель начальника внутренних войск НКВД
Украинского округа полковник *Яхимович*.

Пограничные войска в годы Великой Отечественной войны (1941–1945). Сборник документов. Москва, 1968. – С. 497–498.

№ 86

**Спеціальне повідомлення секретаря
Калуського РК КП(б)У П. Кириленка секретарю
Станіславського ОК КП(б)У М. Слоню про діяль-
ність відділів УПА та боївок ОУН у селах
Калуського району**

Травень 1945 р.

Сов[ершенно] секретно
Секретарю Станиславского ОК КП/б/У
тов[арищ] Слонь
г[ород] Станислав

СПЕЦДОНЕСЕНИЕ

**О фактах банд[итских] проявлений по селах
Калуського района**

За последние 5 дней в отдельных селах района участились факты банд[итских] проявлений, и особенно после того, когда прочтено и обсуждено на собраниях крестьян обращение Правительства Украины к трудящим западных областей Украины.

В ночь с 17 на 18 мая на окраине города бандой в количестве 13 чел[овек] забрано 2-х уполномоченных горсовета с коих один возвратился в ту же ночь, а второго отпущено 20 мая.

С 20 на 21 мая в 4-х сельсоветах сожжены все документы. С 21 на 22 мая также в 4-х также в 4-х сельсоветах

сожжены документы и в ночь с 23 на 24 мая в сельсовете Студинка сожгли документы и разогнали крестьян, которые смотрели кинокартину «Секретарь райкома».

Нами быстро восстанавливается документация в этих сельсоветах. Сельсоветы работают нормально.

За последние 5 дней убито бандитов – 8 чел[овек] и забрано в плен 9 чел[овек]. В ночь с 23 на 24 мая спецгруппа НКГБ разбила в селе Мостыще /Войниловский район/ бойовку Калушского округа – убили 6 бандитов, которые спали в сарае, остальные сбежали.

Доношу, что райотдел НКВД по вопросам борьбы с бандой занимается крайне слабо. Их агентов в селах почти что нет и как правило РК КП/б/У и Райсовет их информируют о банд[итских] проявлениях.

За плохую борьбу с бандой в районе, низкую дисциплину и пьянку – нач[альнику] РО НКВД т[оварищу] Корольову объявлено строгий выговор с предупреждением с занесением в личное дело. Однако, положение не исправляется.

Считаю необходимым сменить руководство РО НКВД.

Секретарь Калушского (*нідпис*) /П. Кириленко/

РК КП/б/У

24. V. 45¹

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 5. Оригінал. Машинопис. Публікується вперше.

¹ Дату проставлено від руки.

№ 87

**Донесення Калуського райвоенкома капитана
Жерікова станіславському облвоенкому Сигульєву
про сутички з відділами УПА на території
Калуського району**

Червень 1945 р.

НКО СССР

СЕКРЕТНО

КАЛУШСКИЙ

РАЙОННЫЙ

Военный комиссариат

Первая [часть]

14 июня 1945 г[ода]

№ 1/0353

Калущ, Станиславской обл.

* 2 *

экз[емпляр] № 1

(підпис

(печатка)

ВХ[одная] № 0492

ВХ[одная] 8210

15.06.[19]45

СТАНИСЛАВСКОМУ ОБЛВОЕНКОМУ

г. Станислав

на Ваш № 1/001450

Во исполнение вышеуказанной директивы – доношу, что территория вверенного мне района вся поражена бандеровскими бандами. Бандиты разгуливают в каждом селе, не только в ночное время, но и днем. В нескольких селах бандиты провели свои собрания населения, на которых провозглашали о том, что необходимо сберечь свои силы, что мол якобы от них были представители на международной конференции в Сан-Франциско, что мол настанет такой момент, что Украина будет объявлена свободной «Самостийной».

Так же среди населения провели агитацию – вернее запретили вывозить продукты на базары для продажи, имеются случаи, когда в базарные дни бандиты едущих крестьян на базары возвращали домой, чтобы русским продавали вдвойне

дороже, чем украинцам. Например: когда покупает масло русский то продавать не дешевле 200 руб. кг, а если покупает украинец то можно по 100 руб. кг, тоесть на половину дешевле.

За время с 5 по 15 июня с/г[сего года] бандитами сожжены военные кабинеты при неполносредних школах в с. Голень и в с. Вистовая.

Столкновений с бандитами за время с 10 по 15 июня с/г[сего года] не было, и потерь среди личного состава, работников Райкома партии, НКВД и истребительного батальона НКВД не имеется.

Отпеч[атано] в 2-х экз[емплярах]

экз[емпляр] № 1 адресату

экз[емпляр] № 2 в дело РВК

Р. Д.

КАЛУШСКИЙ РАЙВОЕНКОМ
КАПИТАН (*nidnuc*) / ЖЕРИКОВ/

НАЧАЛЬНИК 1 ЧАСТИ
СТ[АРШИЙ] ЛЕЙТЕНАНТ А/С
/nidnuc/ ПЕРЕЯСЛАВЕЦ/

ДАІФО. – Ф. 753. – Оп. 1. – Спр. 64. – Арк. 113. Машинопис.
Оригінал. Друкується вперше.

№ 88

**Звіт секретаря Калуського райкому партії
Петра Кириленка про наявність місцевого радянського активу та діяльність підпілля ОУН на території району в першому півріччі 1945 р.**

22 липня 1945 р.

ЗВІТ

про виконання постанов ЦК КП(б)У
від 10 січня і 26/II-45 р.

1. З 20 січня по 20 липня цього року проведено ряд операцій, в наслідок яких:

а) убито активних бандитів – 111 чол[овік] (не враховуючи в/частин);

б) арештовано 192 чол[овік], з яких направлено до суду – 21 чол[овік], в спецлагеря – 61 чол[овік].

2. Явилось з повинною за весь час – 349 чол[овік]. В тому числі з 1 по 20 липня явилось з повинною 97 чол[овік]. Крім того, до 100 чол[овік] явилось безпосередньо на підприємства.

3. Вивезено сімей бандитів та нелегалів 37 сімей.

4. Захоплено у бандитів трофеїв:

1) ручних кулеметів – 11;

2) гвинтівок – 63;

3) автоматів – 11;

5. В операціях бере участь з місцевого активу – 35 чол[овік] (кращі Пробоїв, Васільєв, Бойко, Турлей і другі).

6. Організовано груп самоохорони в селах району – 4 Підмихайле, Голинь, Хотінь, Студінка) – 72 чол[овік]. Озброєно 33 чол[овік].

7. Винищувальний батальон один всього 20 чол[овік].

8. Оголошено на зборах куркулів і підсобників – 54, крім того взято підписок – 32.

9. Всього в районі КСМ (*комсомольських*. – І. Т.) організацій – 23, в тому числі на селі 6 (створені за цей час), в них 27 чол[овік]. (Підмихайле, Хотінь, Підгірки, Вістова, Голинь, Добрівляни). Всього комсомольців в районі 162 чол[овіки]. Прийнято за I півріччя 115 чол[овік], з місцевих – 83 чол[овіки].

10. В районі 17 сіл. Організовано земельних громад – 12, в яких налічується 354 господарства. Хорошо працює земельна громада с. Студінка (голова гр[омадянин] Атаман), Підмихайле (Смук).

11. Сільського активу 708 чол[овік], висунуто в селах на керівну роботу 128 чол[овік]. Постійнодіючих комісій – 94, в яких членів 446 чол[овік].

12. В районі агітаторів 270 чол[овік], в тому числі на селі 160 чол[овік].

13. В червні і за 20 днів липня проведено в селах 48 зборів та 613 бесід, якими охоплено 11 тис. чол[овік].

14. В червні і липні були бандпроявлення – с. Пійло убили жінку голови сільради, м. Калуш – забрали аптеку, операційний інструмент в райлікарні (окраїна міста), спалено в 4-х сільрадах документи, обібрали 4 кооперації.

В районі заарештовано зараз 3 боївки («Зуба», «Галайда», «Морозенко») до 47 чол[овік] і крім того дрібні групи (3–5 чол[овік]) в окремих селах.

Секретар Калушського
РК КП(б)У /*підпис* / П. Кириленко
22/VII-45-р.

(Дописане олівцем – не розбірливе. – І. Т.).

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 7. Оригінал.

Машинопис.

Оубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2010. – С. 97–98.

№ 89

Довідка начальника Калушського районного відділення НКДБ Миколи Лобача про результати боротьби з підпіллям ОУН на території район в першому півріччі 1945 р.

22 липня 1945 р.

Сов[ершено] секретно

СПРАВКА

О результатах операции Калушского РО НКГБ по Станиславской области по борьбе с ОУН-УПА за время с 26/I – по 20/VIII 1945 года.

а). В результате проведенных операций всего убито 111 бандитов (совместно с РО НКВД)

б). Арестовано.....82 человека.

ИЗ НИХ:

Направлено по подсудности21 человек.

Направлено в спецлагерь61 человек.

в) Явилось с повинной349 человек.

г). Отобрано подписок от лиц кулацкой прослойки, назначенных ответственными за состояние спокойствия в населенных пунктах и предотвращение бандпроявления от 8 человек.

д). Захвачено трофеев:

Ручных пулеметов11.

Винтовок63.

Автоматов11.

Пистолетов9.

Гранат53.

Патрон11000 штук.

Вскрыто и ликвидировано складов:

Продовольственных10.

С обмундированием2.

Боеприпасами4.

Во время проведения операций наши потери: убитых 1 человек и ранено 2 человека из спец[ециальной] группы РО НКГБ.

За указанный период зарегистрировано ряд случаев бандпроявления, из них наиболее характерными являются:

10/III в селе Репьянка бандой повешена гражданка Мельник П. В., уведены в лес – секретарь сельсовета Суслык А. Ф. и гражданин Мельник В. И.

11/III в с. Подмихайлово ограблено 65 хозяйств, уведено 3 коровы и 11 лошадей.

18/III в с. Подгорки бандгруппой уведен военрук школы, комсомолец, инвалид Отечественной войны Федько С. П.

20/III в с. Студинка уведен в лес и убит житель села Андрусив И. Г.

23/III в с. Голынь бандой уведены 3 учительницы: Савченко Ек[атерина], Лесик Прасковья и Герасименко Мария.

1/IV в с. Бережница была обстреляна группа сов[етского] партактива, в результате был ранен зав[едующий] сберкассой тов[арищ] Козаченко.

13/IV в с. Голынь спец[ециальная] группа НКГБ вела бой с бандой.

13/VI между селами Репьянка и Яворивка сожжена автомашина воинской части, убито 2 и ранено 3 человека.

14/VII в с. Пийло убита жена председателя сельсовета.

Во всех сельских советах бандами уничтожены документы на каждый случай бандпроявлений, райотделом НКГБ совместно с РО НКВД или же воинскими частями принимались ответные меры.

Начальник Калужского РО НКГБ
Майор Гос[ударственной]
безопасности (*підпис*) ЛОБАЧ

22 июля 1945 года.

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 16–16 зв.

Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали / відп. ред. проф. Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 98–99.

№ 90

**Довідка начальника Калуського РВ НКВС
Зубкова секретареві Калуського РК КП/б/У
Петрові Кириленку про персональний та
кількісний склад підпілля ОУН на Калущині
й локалізацію його діяльності**

22 липня 1945 р.

Секретарю Калужского РК КП/б/У
Товарищу Кириленко

Справка

Явилось с повинной 20 мая по 20 июля 1945 года в гос[ударственные] учреждения и значутся зарегистрированными 96 чел[овек].

Из них:

Нелегалов уклонившихся от военной службы – 89 чел[овек].

Участников банд[итских] боевок – 3 чел[овека].

Участников банд УПА – 2 чел[овека].

Служивших в дивизии СС – 2 чел[овека].

Зареєстровано банд[итських] боевок по Калушському р[айо]ну – 3.

1. I район ОУН Калушського повіта учасників банд[итських] боевок 15–17 чел[овек]. Проводник боевки под псевдонимом «Зуб»¹ Котик Степан (*так у документі, правильно: Михайло. – І. Т.*). Васильевич житель с. Завуй (*так у документі, правильно: Завий. – І. Т.*). Перегинського району [...], неродной сын пред[седателя] с[ельськог]о с[овет]а с. Завуй (*так у документі, правильно: Завий. – І. Т.*). Котик Василий, действует в районе сел: Завуй (*так у документі, правильно: Завий. – І. Т.*), Яворивка Рожнятовского района.

2. II район ОУН учасників 8–10 чел[овек]. Проводник боевки «Морозенко» (учет[ных] данных не имеем). Действует в районе сел: Вистовая, Студинка, Бабин-Заречный, Калушского района и Бабий-Средний, Боднарів Войниловского района.

3. III район ОУН-учасників банд[итських] боевок 10–12 чел[овек]. Проводником боевки «Галайда» заместитель «Скала», действует в районе сел Пило, Голынь, Кропивник, Сивка-Калушская, Тужилов, Кадобно и др[их]. Из бандбоек «Галайда», 21. VII. 19[45] г[ода] задержано 3 чел[овека].

1. Коник Василий Николаевич житель села Кропивники под псевдонимом «Грозный» он же «Гримкив».

2. Панькив Николай Яковлевич псев[доним] «Зализняк».

3. Булавінец Федор Прокопьевич псев[доним] «Голуб».

4. Выселено бандсемей – 2.

5. За июль м[еся]ц 1945 года по Калушскому району зарегистрировано бандпроявлений – 2.

¹«Зуб», «Бурлака» – Михайло Котик. Народився в с. Завій (Калущина). До УПА вступив у 1944 р. Вояк сотні «Заграва» групи «Магура». Після розгрому сотні біля с. Селище (Галицький район), повернувся в рідні терени. Вступив до сотні «Заведії» групи «Чорний ліс». Згодом чотовий у сотні «Буковинця». Відділ створено для виконання окремих доручень командування ТВ 22 «Чорний ліс». Загинув у с. Старий Лисець (Тисмениччина). Старший вістун УПА. [Мельник П. В. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу (1943–1945). Перша частина / упоряд. Степан Лесів, Ярослав Коретчук. Калуш: Карпатський акцент, 2014. – С. 137].

1. Убийство жены пред[седателя] [с]ельського [с]овета с. Пийло вскрыто, но преступники не пойманы.

2. Ограбление бандитами рай[онной] больницы (не вскрыто).

Нач[альник] О[тдела б[орьбы] с б[андитизмом] Калушского РО НКВД (*nidnuc*) лейтенант Зубков

22. VII. 19[45]

ДАИФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 15–15 зв.
Оригінал. Рукопис. Публікується вперше.

№ 91

Політінформація первинної партійної організації Калушського РВ НКВС секретареві РК КП/б/У П. Кириленку про хід боротьби з підпіллям ОУН на Калущині в жовтні 1945 р.

Секретарю РК КП/б/У
Тов[арищу] Кириленко

Политінформація

Первичной парт[ийной] организацией при Калушской РО НКВД за октябрь м[есяц] 1945 г[ода] проделано следующее:

Первичная парторганизация РО НКВД в основу своей работы и [...] ставила перед собою задачу и боролась за исполнение решений УК КП/б/У по ликвидации боевиков банд украинско-немецких националистов на территории Калушского района с этой целью проводилось 2 собрания, парторганизации. Коммунисты закреплялись за отдельными бандбоекками, для ликвидации бандитов, [...] поднимался весь личный состав РО НКВД на борьбу с бандитизмом.

В результате выполнения своих партийных решений за последнее время по району разгромлен районный провод «ОУН», убито 12 человек руководящего состав подполья ОУН. Ликвидировано две бандбоекки под кличками «Галайда» и «Морозенко».

15/1-45г кандидат в члены в КП/б/ тов[арищ] [...] выполняя задание по борьбе с бандитизмом проявил бдительность и успешно используя агентурно-оперативные мероприятия, задержал районного политического референта ОУН по кличке «Тарас» и три бандита из районного провода ОУН.

С 16 по 20 октября 1945 г[ода] коммунист тов[арищ] Зубков используя оперативные мероприятия нанес серьезный удар по низовым связям «ОУН» и «УПА» полностью разорвал сообщения «ОУН» в с. Вистовая, лес[овой] массив, Подмихайле в результате чего арестовал 13 чел[овек]. Оперативных участников «УПА» и «ОУН» по которым заканчивается следствие.

Вместе с этим другие коммунисты кандидаты, члены ВЛКСМ и весь личный состав надежно и упорно проводит работу по оформлению семей членов активных участников «УПА» и «ОУН» на административное выселение. На 1.11.[19]45 года оформлено 11 семей на 103 чел[овек] которых направлено [...].

Партийные решения нашей парторганизации выполняются еще не в полной мере, так как по району еще зарегистрированы случаи бандитских проявлений, это значит, что бандитизм в районе еще окончательно не ликвидирован.

Проверка своих решений проводится регулярно на основе постановки отдельных вопросов на очередных партсобраниях. В частности ставится вопрос о политической учебе коммунистов с целью проверки этого решения заслушивались коммунисты и кандидаты в ВКП/б/ тов. Зубков, [...], Хасько и другие.

А). Офицерский состав изучает краткий курс истории ВКП/б/, в системе командной учебы три раза в месяц.

Б). Сержантский и рядовой состав изучает конституцию СССР и книгу Сталина о Великой Отечественной войне. (Проведено 5 занятий).

Кроме этого проведено политинформаций 8 раз, выпущено стенгазет 2, проведено бесед по выборам в Верховный совет СССР три. Присутствовало 20 человек.

Политическое и моральное настроение личного состава РО НКВД в основном здоровое.

Парторганизация и весь личный состав способен на выполнение любого задания.

Замес[титель] отд[ела] пер[вичной] [парт]ийной [орг]ани-
зации РО НКВД (*підпис нерозбірливий*).
2/11-45 г[ода].

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 17–17 зв.
Оригінал. Машинопис. Публікується вперше.

№ 92

Витяг з довідки начальника відділу НКВС капітана Александрова обласному прокурові про результати боротьби з підпіллям ОУН і УПА в Станіславській області

19 жовтня 1945 р.

Справка о результатах борьбы с оуновским бандитизмом на территории Станиславской области в 3-м квартале 1945 г.

Полностью ликвидировано: боевок – 57, в том числе: «Козака», «Боевира», «Ковалея», «Дуба», «Клима», «Даха» и др.

Кустов самообороны – 13: «Аскольда», «Тырсы», «Левина», «Богдана» и др[угие]. Кроме того, частично разгромлены бандгруппы УПА, возглавляемые «Искрой», «Летуном», «Чернотой», «Хмарой», «Олегом», «Богуном», «Прутом», «Тютюнником», и др., всего – 42 боевки и 11 кустов самообороны.

В результате проведенных операций разгромлено руководство Городенковского, Рогатинского надрайонных проводов ОУН, нанесены значительные потери руководству ОУН в Калушском, Станиславском, Глумачском, Галичском надрайонных проводах и их низовой сети, из состава которых полностью ликвидировано: районных проводов – 3, кустовых – 1, станичных организаций – 9.

При ликвидации бандгрупп и оуновских подпольных организаций изъято: пушек – 2, минометов – 5, станковых пулеметов – 22, ручных пулеметов – 150, винтовок – 1131, автоматов – 344, пистолетов – 224 [...].

Взяты другие трофеи: рации – 2, радиоприемники – 14, пишущие машинки – 9, телефонные аппараты – 42, лошади – 36.

Вскрыто схронов: продовольственных – 9, вещевых – 1, с вооружением – 25.

Уничтожено: лагерей бандитов – 9, складов с боеприпасами – 4, схронов – 543.

Остатки разгромленных банд оперируют небольшими группами и в отдельных местах, временами объединяются по 100–150 человек, которые действуют налетами и, не принимая боя с войсковыми подразделениями, после налетов рассредотачиваются по чатам и скрываются, соблюдая строгую конспирацию своего места нахождения.

Начальник отдела НКВД по ББ
капитан Александров (*нідпис*)

19 октября 1945 г.

г. Станислав

ДАІФО. – Ф. Р-584. – Оп. 3. – Спр. 6. – Арк. 37–38 зв. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. – Т. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 138–139.

№ 93

Витяг з довідки секретарю ЦК КП(б)У Дем'янові Коротченку про факти зловживань партійних і державних чиновників на території західних областей УРСР

8 жовтня 1945 р.

Секретарю ЦК КП(б)У
товарищу Коротченко Д. С.

Справка

О выполнении постановлений ЦК КП(б)У от 21 марта и 19 мая 1945 года «О фактах грубых нарушений советской законности в западных областях УССР» в Волынской, Львовской, Дрогобычской и Станиславской областях.

Проверка выполнения постановлений ЦК КП(б)У от 21 марта и 19 мая 1945 года «О фактах грубых нарушений советской законности в западных областях УССР» в Волынской, Львовской, Дрогобычской и Станиславской областях показала, что партийными и советскими организациями, органами НКВД,

НКГБ и прокуратуры в этих областях проделана большая работа по укреплению советской законности.

Из 128 случаев нарушения законности в июле и августе – 56 случаев уголовного порядка, виновники которых осуждены военными трибуналами.

Продолжают иметь место факты грубых нарушений советской законности, так:

1. Участковый уполномоченный Калушского РО НКВД, Станиславской области, Зозуля 18.VI с[его] г[ода] в пьяном состоянии, выстрелом из «Нагана» (*семизарядный револьвер, зразка 1895 р. – Л. А.*), нанес ранение в руку гр[аждан]ке Черковской; выйдя из дому последней, на улице Зозуля встретил в зав[едующего] военным отделом Калушского райкома КП(б)У Косицына и двумя выстрелами убил его.

Военным трибуналом Зозуля осужден к высшей мере наказания – расстрелу.

8. X.–45 года

ЗАВ. ОТДЕЛОМ УПРАВЛЕНИЯ
КАДРОВ ЦК КП(б)У (*підпис*) СТЕЦЕНКО

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 2434. – Арк. 1–12.
Оригінал. Машинопис.

Оубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ століття. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Т. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 141–142.

№ 94

Витяг з доповідної записки про морально-політичний стан партійно-політичної, робочої та службової дисципліни серед працівників міліції Калуського РВ НКВС Станіславської області за перший квартал 1945 р.

Секретарю Калушського РК КП (б)У
тов. Кириленко
гор[од] Калуш

Докладная записка.

О политико-моральном состоянии
партийно-политической, рабочей и служебной дисциплины
среди работников милиции Калушского РО НКВД
Станиславской области за первый квартал 1945 года.

О морально-бытовых проступках и
недисциплинированности среди членов и кандидатов
ВКП/б/ и комсомольцев.

12/1-45 года при проверки личного оружия среди состава
оказалось в грязном виде у чл[ена] ВКП/б/ тов[арища] Капы-
лова, кандидата ВКП/б/ тов[арища] Холявко, комсомольцев тов-
в[арища] Жукова, беспартийных тов[арищей] Гацько, Коломий-
цев, Дзелюк, Стременко за что получили выговора с предупре-
ждением.

11/11-45 года Комсомольцы Жуков Тимофей Мартыно-
вич будучи на переписи населения в село Хотино (*так у док.,
правильно Хотіні. – І. Т.*) был в нетрезвом состоянии, где вел
себя среди населения не тактично, где своим поведением дис-
кредитировал [...] милиции, за что Начальник РО НКВД Коро-
лев Жукову дал 3 суток аресту с исполнением служебных обя-
занностей.

26/11-45 года член ВКП/б/ тов[арищ] Юдаев Павел Пав-
лович будучи на операции в селе Бережницы был в нетрезвом
состоянии, вступил в сожительство с одной полячкой, за что тов-
в[арищ] Юдаев Первичной парторганизацией Бюро РК КП/б/У
исключен из секретаря первичной парторганизации и дело на-
правлено в особую инспекцию УНКВД Станиславской области.

14/11-45 года беспартийный уполномоченный тов[арищ]
Зозуля Иван Тимофеевич будучи на участке в село Хотино (*так
у документі, правильно: Хотіні. – І. Т.*) напился, [...] которого
[...] доставил в пьяном состоянии в РО НКВД, за что имеет от
начальника НКВД выговор с предупреждением.

Милиционер Переменив Федор Петрович 1915 г[ода]
рождения б[ес]п[артийный], имеет от заместителя начальника
РО НКВД тов[арища] Попова благодарность за хорошее несение
постовой службы и культурное внимательное обращение к
гражданам.

Зам[еститель] нач[альника] Калушского РО НКВД
лейтенант милиции (без підпису) /Попов/
Секретарь первичной парторганизации ст[арший]
лейтенант милиции (підпис) Бирюков

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 13, 14.
Оригінал. Машинопис. Публікується вперше.

№ 95

**Спеціальне повідомлення секретаря
Калушського РК КП/б/У Петра Кириленка
секретарю Станіславського ОК КП/б/У Микиті
Петрику про вбивство директора Добровлянської
НСШ [Елеонори] Скрут**

20 грудня 1945 р.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся.

Цілком таємно

Комуністична партія (більшовиків) України
Калушський Районний Комітет
Станіславської області

20 декабрия 1945 г[ода]

Секретарю Станилавского ОК КП/б/У

Тов[арищу] Петрику

Спецсообщение

Об убийстве директора

Добровлянской НСШ тов[арищ] Скрут.

В ночь с 13 на 14 декабря с[его]/г[ода] в 23 часа 30 минут в квартиру директора Добровлянской НСШ т[оварищ] Скрут постучали неизвестные люди с криком /по русски/: «откройте квартиру, мы военные пришли проверить документы». Тов[арищ] Скрут посоветуясь с учительницей Зелинской/ с Восточных областей УССР/, которая жила в нее на квартире, открыла квартиру.

Зашло 3 чел[овека]. И начали спрашивать учительницу Зелинскую, кто это сидит с вами за столом. Она ответила: «это наш директор школы Скрут». Они начали говорить с т[оварищ]

Скрут и спросили когда она была в Станиславе. Она ответила, что в декабре месяце не помню какого числа. Один из бандитов заявил: «мы вам подскажем» – забрали ее в другую комнату и начали делать обыск. В это время учительница убежала с квартиры в военный гарнизон /километр от села/ по охране моста. Через час, прибежали солдаты на квартиру, т[оварищ] Скрут была уже убита в квартире.

Тов[арищ] Скрут с 2 по 4/ХП-45г. была на областном совещании интеллигенции. Выступала. Ее выступление и клише было вмещено в областной газете.

14 декабря в селе Добровляны были приняты ответные меры. Собрали крестьян, проведено собрание, все мужское население в [...]. В процессе проверки задержанных вскрыто оуновскую организацию в количестве 14 человек. Сидит так же часть руководителей этой организации. В этом же селе с 10 на 11 декабря было сожжено сельскую кооперацию. В порядке ответных мер, нами выселено кулака и в его доме открыто коперацию.

Секретарь Калушского (*нідрус*) /П. Кириленко/
РК КП/б/У

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 8. Оригінал.
Машинопис. Публікується вперше.

№ 96

**Витяг з інформації Станіславського
обкому КП(б)У про хід та результати боротьби з
формуваннями УПА і підпіллям ОУН
на території області**

№ 2976

Совершенно секретно
Секретарю ЦК КП(б)У
товарищу КОРОТЧЕНКО Д. С.

ИНФОРМАЦИЯ

о результатах борьбы с остатками бандгрупп
и оуновского подполья в Станиславской области за прошедшую

декаду с 15.XII. по 25.XII.1945 г.

За отчетную декаду с 15 по 25 декабря [с]его [г]ода партийно-советским активом, органами НКВД-НКГБ и войсковыми подразделениями ВВ НКВД и частей Красной Армии на территории Станиславской области организовано и проведено 271 чекистско-войсковая операция и 94 засады.

Ниже привожу отдельные, наиболее успешно проведенные чекистско-агентурные комбинации:

1. Из числа жителей села Сивка-Войниловская, вызванных в массовом порядке для беседы в Войниловский райотдел НКВД, гр[ажани]н Стефанюк сообщил, что жительница этого села Стефанюк Степанида имеет связь с бандой. Будучи арестованной, Стефанюк Степанида созналась, что она является подрайонной руководительницей женской сетки ОУН.

2. Из числа жителей села Томашивцы Войниловского района на беседе в НКВД гр[ажани]н Романов сообщил, что в этом селе в одном из домов находятся на излечении 2 бандита. Используя показания Романова, райотдел НКВД захватил обоих этих бандитов.

3. Начальником Калушского РО НКВД тов[оварищ] Похлебкиным одновременно было визвано для беседы в РО НКВД 46 человек местного населения. В ходе беседы гр[аждан]ка Федорова дала сведения об участниках банды, скрывающихся в селе Бережнице Калушского района. Используя полученные сведения, проведенной операцией было обнаружено 5 схронов, замаскированных в печах, из которых изъято 4 бандита.

4. 15 декабря, проводя в селе Добровляны Калушского р[айо]на ответные репрессивные меры за убийство участницы областного совещания интеллигенции – директора НСШ Скрут, работники Калушского РО НКВД, применив массовый вызов населения для беседы, от гражданки Коцан Анны получили сведения о наличии в селе оуновской организации. Проведенной операцией арестовано 6 участников организации ОУН, в т[ом] ч[исле] руководитель станичной организации ОУН Коцан Михаил по кличке «Лесовой».

8. Войниловский РО НКВД, располагая данными, что в прилегающем к селу Слободка Долпотовском лесном массиве

находится боевка СБ «Галичина», под утро 17 декабря в доме выселенной бандитской семьи была организована войсковая засада, в качестве приманки в это хозяйство был направлен с подводой за сеном конюх РО НКВД, бывший бандит, приговоренный бандитами за «измену» к смерти. Заехав во двор, конюх стал нагружать сено, в это время на него напали 6 вооруженных бандитов, пытаясь взять живым. Находившиеся в засаде бойцы убили 2 бандитов.

Секретарь Станиславского обкома КП(б)У (*нідпис*) /Петрик/

27.XII.45 г.

№ 2976

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 2960. – Арк. 1–4. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Літопис УПА. Нова серія, Т. 4: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ (1943–1959). – Кн. 1: (1943–1945). – Київ-Торонто: Видавництво «Літопис УПА», 2002. – С. 494–496.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 217–219.

№ 97

Витяг із довідки Управління прикордонних військ Українського округу про тактику дій українських повстанців і підпільників

27 грудня 1945 р.

Из справки Управления пограничных войск Украинского округа о борьбе с бандитизмом

Банды УПА и оуновское подполье за последнее время начали активизировать свою диверсионно-террористическую деятельность. Они начали широко практиковать действия против пограничных войск из засад, минирование дорог, взрывы мостов, предприятий, поджоги общественных учреждений. Причем, совершая тот или иной террористический акт в районах

расположения войсковых частей, бандиты, в первую очередь, выводят из строя телефонно-телеграфную связь [...].

С наступлением холодов и особенно с выпадением снежного покрова бандиты банд УПА и оуновское подполье, в большинстве своем, вышло из лесных массивов и скрывается в хорошо замаскированных схронах, стогах сена, причем во многих случаях эти схроны устраиваются у крестьян лояльно настроенных к Советской власти, но запуганных угрозами бандитов [...].

Начальник погранвойск
Украинского округа
генерал-лейтенант Бурмак

Пограничные войска. Сборник материалов и документов. 1941–1945 / составители: Е. Д. Соловьев и А. И. Чугунов. – Москва: Наука, 1975. – С. 285.

№ 98

Інформація політуправління Прикарпатського військового округу про бойову діяльність формувань УПА і підпілля ОУН, стан і заходи боротьби з ними у листопаді-грудні 1945 р.

011

Совершенно секретно
Секретарю ЦК КП(б)У
товарищу Хрущеву Н. С.

Содержание:

О бандитских действиях украинских националистов в ноябре-декабре с[его] г[ода] и мероприятиях войск округа по ликвидации банд.

В ноябре и декабре с[его] [года] в областях и районах округа зарегистрированы новые факты бандитских действий оуновцев. Наибольшее количество террористических актов, диверсий и нападений оуновцами было совершено в ноябре с[его] г[ода].

В Калушском районе Станиславской области в селе Сивка-Калушская бандиты сожгли оборудование клуба и увели с со-

бой председателя сельского совета. В этом районе оперируют бандитские боевки «Морозенко», «Зуба», «Галайды», «Хмары» и «Быстрого». Бандиты занимаются в этом районе сбором у населения продуктов и одежды. В этом же районе банды совершили ряд диверсий, в том числе, подрыв железнодорожного эшелона.

Бандиты разгромили и сожгли здания сельских советов в селах Станиславской области: Голень и Тужилов (Калушский район), в селах Саджавка и Каменное (Ланчинский район) и в ряде других сел.

В селе Кадобна Станиславской области бандиты 26 ноября разоружили рядового 16 инженерно-саперного батальона Скугарева, возвращающегося с поста по охране дров.

Оуновцы в ноябре распространяли листовки антисоветского содержания в г[ородах] Калуш и Войнилов – в местах дислокации частей кавалерийского корпуса, проходившего через территорию округа.

Приложения:

Три бандитских листовки – 3 листа.

Приказ войскам ПРИКВО (*Прикарпатский военный округ*. – Л. А.) от 3.12.1945 г[ода].

№ 0112 экз. № 47.

Вх. № 2798 от 11.12.1945 г.

(Приложения для ГлавПУРККА (*Главное политическое управление Рабоче-Крестьянской Красной Армии*. – Л. А.).

Начальник политического управления

Прикарпатского военного округа

Генерал-майор (*підпис*) Л. Брежнев

Літопис УПА. Нова серія, Т. 4. Борьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ (1943–1959). Кн. 1, (1943–1945). – Київ-Торонто, 2002. – С. 499–514.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ століття. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Т. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 222–224.

**Заява голови Калуського райпотребсоюзу
І. Васильєва про безвідповідальне ставлення
органів НКВД до боротьби з відділами УПА**

Грудень 1945 р.

1. Тов[арищу] ХРУЩЕВУ Никите
Серг[еевичу]
2. Секретарю Станиславского
ОК КП(б)У тов[арищу] СЛОНЬ
3. Начальнику Станиславского
Обл[управления] НКВД
4. Начальнику Калушского
Рай[отдела] НКВД
5. Копия Калушскому РПС

Я хочу описать крайне безответственное отношение в борьбе с «ОУН»-овскими бандами.

19 декабря 1945 г. в 5 часов вечера возвращалась из города Станислава с ликеро-водочного завода в город Калуш автомашина, принадлежащая Калушскому Райпотребсоюзу. На машине находились завторг Калушского РПС, шофер РПС и заместитель директора Калушского Горторга, из товаров находилось: в бочках 1200 литров водки. В десяти километрах от областного центра города Станислава при въезде в лес около села Майдан, это территория Станиславского района, автомашина была обстреляна и остановлена группой бандитов. Изуродовав автомашину, прострелив бочки с водкой, взяв с собой завторга РПС, шофера РПС, заместителя директора Калушского Горторга, бандиты скрылись. На второй день были отпущены завторг и шофер РПС, а заместитель директора Горторга пропал безызвестно.

Калушским Рай[отделом] НКВД была организована так званная группа по розыску места нахождения банды, так как из рассказов завторга и шофера группа бандитов исчисляется в несколько сот, а также можно было при искреннем желании обнаружить место нахождения «ОУН»-овской банды, так как шо-

фер и завторг РПС были отпущены из стоянки местонахождения банды. Для этой операции и была выделена группа бойцов из 30 человек во главе с сержантом одной в[ойсковой]/части, находящейся в Калушском районе в селе Вистова. Проводником в распоряжение бандитского основания был взят шофер, который мог лучше ориентироваться зная хорошо окрестности и территорию этого района. Войдя в лес, часть бойцов заявила шоферу, ты дурак взял и сказал бы, что тебя, когда вели бандиты, то они завязали тебе глаза и мы теперь бы не имели никаких морок. Пройдя немного лесом, группа бойцов расположилась на отдых, явно оттягивая время, с руганью и разговорами началось: нам бы найти водку, это было бы дело. После отдыха вышли в одно село, которого шофер названия не знает, тогда шофер заявил бойцам, что он немного сбился, по его мнению, надо войти в лес и взять левее села, и там должно быть место стоянки банды, но бойцы наотрез отказались делать обыск местонахождения стоянки банд. На этом закончилась вся так званая операция прочески.

Я этим хочу сказать, что если мы будем практиковать такие компрометирующие операции, то банды будут без ущерба творить свои гнусные дела на наших спокойно смотрящих глазах.

Председатель Калушского РПС Васильев

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 50. – Арк. 3. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Літопис УПА. Нова серія, Т. 3: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943–1959. – Київ-Торонто, 2001. – С. 179–180.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 243–244.

**Витяг зі спогадів Володимира Агуновича,
бійця 215-го оперативного стрілецького полку
НКВС про боротьбу з підпіллям ОУН і УПА на
теренах Калущини у 1945 р.**

15 апреля 1944 г[ода] издан приказ Управления пограничных войск СССР о формировании 215-го полка, личный состав которого составляли 500 человек из Ленинграда, 500 из Москвы и 550 с Урала. Формирование полка продолжалось до 15 мая 1945 г[ода]. Один месяц на подготовку и в бой. Полк воевал в Прибалтике, освобождал Тернопольскую область. До окончания войны принадлежал к 38-й армии. В октябре 1945 г[ода] передислоцирован в г. Калуш и переименован с пограничного на оперативный стрелковый полк по борьбе с буржуазными украинскими националистами. Батальоны полка были размещены так-же в Болехове, Надворной, Рожнятове. Штаб находился в Калуше (*ул. Терешковой, напротив типографии*), авторота и рота связи (*на месте, где сейчас стоматологическая поликлиника*), кавалерийский взвод, школа младших командиров (*сержантов*) были в с. Пидгирки, там же учили собаководов). В июле 1953 г[ода] полк расформирован.

*Из воспоминаний Владимира Агуновича,
сержанта, командира разведгруппы.*

После победы участвовал в уничтожении бендеровских банд в Галичском, Коломыйском, Снятинском и Калушском районах, в операции «Мельник» на Вестовой. Мельника поймали и расстреляли.

В Перегинске обнаружили бендеровскую банду в бункере. Ни один из них не сдался. Гранатами уничтожили всех. В Новицах вытащили двух бендеровцев и сдали. Были они проводниками.

Жена Агуновича Анна Казимировна (украинка) также участвовала в установлении советской власти на Прикарпатье. Была комсомолка. Принимала участие в разгроме бендеровских банд, ранена в ногу в Сивке-Калушской. При аресте бендеров-

цев заскочила в хату. На печи лежали две «бабки», которые оказались переодетыми бендеровцами. Комсомольцы окружили дом. Когда раскрыли дверь во вторую комнату, увидела 10 бендеровцев. Крикнула «Хлопци!» и в нее дали очередь из пулемета. Случайно осталась жива. Взяли сорокалетнего мужчину, ярого бендеровца, двух женщин и 15-ти летнего мальчишку с автоматом. Все были вооружены.

г. Калуш, 1985 г.

Красназавчий музей Калущини. Ф. Архів. – Спр. 5. – Арк. 1, 7. Копія. Машинопис.

РІК 1946

№ 101

Витяг зі звіту про роботу судових органів та Обласного управління НКВД у Станіславській області за період від 1.VIII. 1944 – до 1. I. 1946 р.

Органи правосуддя за період Вітчизняної війни провели велику роботу по охороні Соціалістичної власності й боротьбі з прогульниками, дезорганізаторами тилу.

Немалу роботу провело Управління правосуддя по зміцненню Революційної законності в нашій області. Управління НКЮ (Народний комісаріат юстиції та народні суди розгорнули свою роботу в серпні м[іся]ці 1944 року, зараз же після звільнення Станіслава й Станіславської області від німецько-фашистських загарбників.

На 1. I. 1944 р. в області вже працювало 35 дільниць народних судів.

Карна політика по куркульських господарствах була цілком витримана. Наприклад: куркуль Стефан Перин Войнилівського району, який на 10. VIII.-45 р. не виконав хлібоздачі – 16 цетн., має господарство, що складається з 2 коней, 2 корів, 3 свиней, 30 вуликів [для] бджіл. Народний суд Войнилівського р[айо]ну засудив куркуля на 8 років позбавлення волі в далеких таборах Радянського Союзу й 5 років позбавлення виборчих прав та конфіскацією всього майна.

Або другий куркуль того ж району – Мейніс Петро, засуджений на 10 років позбавлення волі в далеких таборах та 5 рок[ів] позбавлення виборчих прав з конфіскацією майна. Мейніс не виконав 14 цетн. хлібопоставки і 315 кг сіна.

З аналізів і перевірок роботи нарсудів, видно, що надходження справ за порушення трудової дисципліни, в порівнянні з I-м півріччям 1945 року, значно зросло. Зріс процент порушення трудової дисципліни в установах і промислових підприємствах.

Вважаю основною причиною цього – відсутність політико-масової роботи серед робітників підприємств і установ, також відсутність ініціативи профспілкових організацій питанні забезпечення мінімальними потребами трудящихся «Пошив, ремонтні майстерні, взуття, одягу й питання (*харчування. – І. Т.*)».

З проведеної ревізії роботи народного суду м. Калуш, а також аналізу категорії злочинів, передбачених УК Верховної Ради УРСР від 26/VI–1940 р., по місту Калушу було встановлено, що понад 95 % справ цієї категорії надійшло лише від одного підприємства – Калійного комбінату, але Райвиконкоми ряду районів – Галицького (*так в документі, правильно: Галицького. – І. Т.*, Вигідського (*так в документі, правильно: Вигодського. – І. Т.*, Перегінського й ін[ших] не виносили постанови про мобілізацію такого населення, не вручали моб[ілізаційні] листки. Як правило, сільська рада одержувала наряд на певну кількість осіб для посилки на Калійний комбінат. Такі з'являлись на підприємство, тому до роботи їх нічого не зобов'язувало, і такі селяни на другий день кидали роботу й тікали додому.

Мобілізації проводилася органами НКВД, як це мало місце в Перегінському районі. В серпні місяці органи НКВД затримали 6 осіб: гр[омадян]ку Дзундзу, Купель та інших і направили їх на роботу до Калійного комбінату. На другий день всі ці робітники покинули роботу. Адміністрація комбінату направила матеріал до суду. При розгляді в суді було встановлено, що всі 6 осіб, ще з листопада 1944 року працюють постійними лісорубами в Перегінському Ліспромі.

Такі неправильні методи мобілізації приводять до дезорганізації роботи підприємства, до текучостей й в той же час не дають судовим органам рішуче вести боротьбу з порушниками трудової дисципліни.

Начальник Управління НКЮ при
Станіславській Облраді депутатів трудящих
(*без підпису*) /Москаленко/

ДАІФО. – Ф. Р. 539. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 1, 4, 6.
Копія. Машинопис. Публікується вперше.

**Інформація Станіславського обкому партії ЦК
КП(б)У про здійснені заходи стосовно посилення
боротьби з формуваннями УПА і підпіллям ОУН
та підготовкою виборів до Верховної Ради СРСР
на території області**

15 січня 1946 р.

№ 20022

Сов[ершенно] секретно
Секретарю ЦК КП(б)У
Тов[арищу] ХРУЩЕВУ Н. С.

ИНФОРМАЦИЯ

О проведенных мероприятиях Станиславским обкомом КП(б)У по усилению борьбы с украинско-немецкими националистами и подготовки к выборам в Верховный Совет СССР.

В целях усиления борьбы с украинско-немецкими националистами и обеспечения подготовки выборов в Верховный Совет СССР до 10/1–1946 года командованием 38-й Армии и внутренних войск НКВД были поставлены в 564 селах и районах области воинские гарнизоны в 20–30 человек.

Проведено 3-х дневное совещание командиров воинских гарнизонов по вопросу – задачи гарнизонов в разгроме остатков банд УПА и обеспечении выборов в Верховный Совет СССР. Совещание проводил тов[арищ] Москаленко.

Отмобилизовано и командировано в районы и села области 420 человек областного партийно-советского и комсомольского актива для проведения массовой политической работы на избирательных участках.

В Калушском районе в с. Бережница 8 января с[его] г[ода] бандиты сожгли здание клуба, в котором находился избирательный участок. В с. Тужилов этого же района 4 января с[его] г[ода] они повесили секретаря участковой избирательной комиссии Яцева Петра Петровича.

В Войниловском районе 7 января с[его] г[ода] в селе Томашивцы бандиты повесили крестьянина активиста Безрукова Ивана, а в селе Кулинка они избили до полусмерти предсе-

дателя сельского совета и женщину-активистку за то, что она была на районном предвыборном совещании.

Секретарь Станиславского обкома КП(б)У М. Слонь
15/1-1946 г.
№ 0022

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 56–59.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 255–258.

№ 103

Витяг із довідки про реакцію жителів Прикарпаття на проведення виборів до Верховної Ради СРСР

Совершенно секретно
Экз. № _____

СПРАВКА

О бандитских проявлениях и реагировании населения, зафиксированных на территории Станиславской области, проводимых ОУНовскими бандитами против Выборов в Верховный Совет СССР.

В связи с подготовкой к выборам в Верховный Совет СССР нами зафиксированы следующие отрицательные случаи реагирования населения на бандитские проявления, направленные на срыв проводимой кампании.

13 декабря 1945 года в с. Добровляны Калушского р[а-йо]на в 20 час[ов] три вооруженных бандита вошли в квартиру директора школы СКРУТ Элеоноры Григорьевны и убили ее за активное участие в подготовке к выборам в Верховный Совет СССР.

В ночь с 21 на 22 января 1946 года в селе Дубовицы Войниловского района бандиты разгромили избирательный участок, сорвали лозунги и портреты, а также уничтожили списки избирателей.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ
ПО СТАНИСЛАВСКОЙ ОБЛАСТИ –
ПОЛКОВНИК (*нідпис*) МИХАЙЛОВ
«25» января 1946 г[ода].

Гор[од] Станислав
Исп[олнитель] Жабин
Отп[ечатано] 3 экз[епляра]

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 3819. –
Арк. 26–28. Оригінал. Машинопис.

Оубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 282–285.

№ 104

План оперативних заходів радянських партійних органів і спецслужб з ліквідації підпілля ОУН та відділів УПА на території Калущини

Січень 1946 р.

СОВ[ЕРШЕННО] СЕКРЕТНО

ПЛАН

ликвидации банд-боевок и оуновского подполья по
Калушскому району
По состоянию на 25/І-46 года.

Агентурно-следственным путем установлено, что на территории Калушского района, из банд-боевок и оуновского подполья действуют:

- а) Надрайонный провод ОУН, численностью – 7 человек.
- б) Районный провод ОУН, численностью – 5 человек.
- в) Районная бандбоекка «ОМЕЛЬКА» – 15 человек.
- г) 2 кущевых провода численностью – 9 человек.
- д) Банд-бойка «Зуба», численностью – 15 человек.
- е) Бандитов-одиночек, нелегалов – 141 человек.

По ликвидации оуновского подполья и банд-боевок на территории Калушского района провести следующие мероприятия.

1. КАЛУШСКИЙ НАДРАЙОННЫЙ ПРОВОД ОУН:

а) Состав надрайонного провода:

1. Проводник надрайонного провода «ОУН» – «ВИВ-ЧАР».

2. Финансово-господарчий – референт надрайонного провода «Ярослав».

3. Руководитель «СБ» надрайонного провода «ДУБ».

4. Зам[еститель] господарчого референта, надрайонного провода «РОГАЧ».

5. Работник надрайонного провода «СТЕПАНИВНА».

б). Мероприятия по ликвидации надрайонного провода:

1. Для установления мест укрытия работников надрайонного провода, выявления их связей, завербовать 2-х агентов.

2. В целях задержания работников надрайонного провода «ОУН», в январе месяце 1945 года силами 215 полка ВВ НКВД, провести чекистско-войсковую операцию в селах: Кадобное (*так в документі, правильно: Кадобна. – Л. А.*), Голынь, Крапивник, где постоянно находится руководство надрайонного провода.

Одновременно чекистско-войсковые операции использовать для приобретения массового осведомления в этих селах.

3. Силами местных гарнизонов систематически устраивать засады на путях передвижения работников надрайонного провода «ОУН», а именно: с. Голынь, с. Кропивники, с. Голынь-Тужилов.

4. Учитывая малочисленность выставленных в селах гарнизонов 15–20 человек, выделить из 215 полка ВВ НКВД войсковую группу численностью 15 чел[овек] специально для ликвидации надрайонного провода «ОУН».

Ответственный за разработку ликвидации Калушского надрайонного провода, начальник Калушского РО НКГБ – майор ЛОБАЧ.

II. КАЛУШСКИЙ РАЙОННЫЙ ПРОВОД «ОУН»

а) Состав районного провода:

1. Районный проводник «ЗЕЛЕНЬЙ».

2. Районный финансово-господарчий «ВОЛОДЫМЫР».

3. Районный пропагандист «ОСТАПЕНКО», комендант районной боевки «ОМЕЛЬКО».

б) Мероприятия по разработке и ликвидации районного провода «ОУН».

1. Для разработки и установления мест укрытия районного провода «ОУН», завербовать 1–2-х агентов.

2. Агентурно установлено, что районный провод «ОУН» часто бывает в селах Тужилов, Довга-Калушская, силами местных гарнизонов провести в этих селах чекистско-войсковые операции с задачей уничтожения или задержания руководства районного провода.

3. Силами местных гарнизонов, систематически выставлять засады на путях передвижения работников районного провода «ОУН», в частности на дорогах Довга-Тужилов, Пийло-Довга.

Ответственный за разработку и ликвидацию районного провода «ОУН», начальник Калушского РО НКГБ майор – ЛОБАЧ.

III. РАЙОННАЯ БАНД-БОЕВКА:

Агентурно-следственным путем установлено, что на территории Калушского района активно действует районная боевка, возглавляемая комендантом по кличке «ОМЕЛЬКО» – ЯЦУК Павлом Филимоновичем.

Как установлено показаниями арестованных, численный состав боевки 15–20 человек.

Для ликвидации районной боевки необходимо:

1. Для установления мест дислокации боевки личного состава завербовать 2-х агентов.

2. Агентурно установлено, что банд-боевка «ОМЕЛЬКА» действует в селах: Кадубно, Тужилов, Крапивник, Голынь.

Силами местных гарнизонов и 215 ВВ НКВД провести в этих селах чекистско-войсковые операции с задачей ликвидации банд-боевки.

3. В селах: Голынь, Тужилов, Крапивник, Кадобна, организовать «приманки» с целью уничтожения боевки.

4. На путях передвижения боевки, в частности на дорогах: Голынь-Кадобна, Голынь-Крапивник, Голынь-Тужилов, силами местных гарнизонов систематически выставлять засады.

5. Для ликвидации банд-боевки «ОМЕЛЬКА» выделить из 215 полка ВВ НКВД войсковую группу численностью 15–20 человек и закрепить ее за указанной боевкой до полного ее уничтожения.

Ответственный за ликвидацию районной боевки «ОМЕЛЬКО» Начальник Калушского РО НКВД капитан – ПОХЛЕБКИН.

IV. БАНД-БОЕВКА «ЗУБА».

На территории Калушского, Перегинского районов действует банд-боевка, возглавляемая по кличке «ЗУБ» – КОТЫК Степан Васильевич, житель села Завуй (*так у документі, правильно: Завій. – Л. А.*) Перегинского района.

Банд-боевка «ЗУБА» насчитывает в своем составе до 15 человек и действует преимущественно в селах: Мыслов, Репянка, Яворивка – Калушского района, Завуй (*так у документі, правильно: Завій. – Л. А.*), Грабивка Перегинского района.

Для ликвидации банд-боевки «ЗУБА» необходимо:

1. В селах действий банд-боевки произвести вербовки агентурно-осведомительной сети, с целью получения точных данных о передвижениях и местах нахождения боевки.

Одновременно принять меры к засылке внутренней агентуры в боевку.

2. Выделить из 215 полка ВВ НКВД войсковую группу, закрепить ее за банд-боевкой «ЗУБА» до полного ее уничтожения.

3. Силами местных гарнизонов и войсками 215 полка ВВ НКВД провести чекистско-войсковые операции в селах: Грабивка, Бережница, Мыслов, одновременно в этих селах силами местных гарнизонов систематически устраивать засады, на путях передвижения банд-боевки.

Ответственным за ликвидацию банд-боевки «ЗУБА» Нач[альник] Отд[ела] ВВ РО НКВД лейтенант – ЗУБКОВ.

V. КУЩЕВОЙ ПРОВОД н[ад]

р[айон] 2.

а) Состав кущевого провода:

1. Кущевой проводник «СМОЛЬСКИЙ».
2. Господарчий кущевого провода «ГОРДИЕНКО».
3. Пропагандист кущевого провода «ОРЕСТ».
4. Работник «СБ» при кущевом проводе «КАРПАТ-СКИЙ».
5. Работник «СБ» при кущевом проводе «МЫКЫТА».
6. Руководитель УЧХ кущевого провода «ВЕРА».

б). МЕРОПРИЯТИЯ:

1. Для разработки и ликвидации кущевого провода завербовать 2 человека агентов.
2. Силами местных гарнизонов 215 полка ВВ НКВД провести чекистско-войсковые операции в селах: Сивка-Калушска, Тужилов, где чаще всего дислоцируется кущевой провод, с задачей ликвидировать кущевой провод.

Ответственный за ликвидацию кущевого провода «ОУН», ст[арший] опер[ативный] уполномоченный РО НКГБ лейтенант ЦВИГУН.

VI. КУЩЕВОЙ ПРОВОД «ОУН» н[ад]
р[айон] I.

А) Состав кущевого провода:

1. Кущевой проводник «ДОВБЕНКО», он-же «ВАРЯГ».
2. Зам. кущевого проводника «ОРЛЕНКО».
3. Пропагандист кущевого провода «БОКС».
4. Господарчий кущевого провода «ЯРЕМА».

б). МЕРОПРИЯТИЯ:

1. Для разработки и ликвидации кущевого провода завербовать агентуры – 3 человека, главным образом в селах: Бабин-Середний (Войниловского р[айон], Бабин-Заречный и Мыслов, где больше всего находится кущевой провод.

2. В селах Бабин-Середний, Бабин-Заречный и Мыслов, где больше всего скрывается руководство кущевого провода, до 7/II-46 года провести чекистско-войсковые операции с задачей ликвидации кущевого провода.

3. На путях передвижения работников кущевого провода, силами местных гарнизонов систематически выставлять засады.

В частности засады выставлять на дорогах: Бабин-Середний, Бабин-Заречный-Вистова, Вистова-Мыслов.

Ответственный за ликвидацию кущевого провода «ОУН» н[ад] р[айон] и опер[ативный] уполномоченный РО НКГБ мл[адший] лейтенант – ПРИВИДЕНЦЕВ.

VII. ГРУППА «СБ» ПО ГОРОДУ КАЛУШ:

Агентурно-следственным путем установлено, что в г. Калуше действует банд-группа «СБ», которая совершила ряд террористических актов.

Состав этой группы установлен следующий:

1. ПРОКОПЕЦ Владимир 1920 год рождения,
2. ЛЕЩИЙ Игнат _____ 30 лет.
3. ФАЙФЕР Карл _____ 25 лет.
4. ЛЕЩИЙ Евгений _____ 23 лет.
5. РУБЧАК Владимир Янович – 27 лет.

Данная группа «СБ» действует на окраине г. Калуш в районе хутора «Залесь» («Залесье». – *І. Т.*), улиц «Высочанка», «Мотиевка» и «Мещанска».

Для ликвидации указанной группы необходимо:

1. В районе деятельности группы «СБ» провести вербовки агентурно-осведомительной сети, в том числе завербовать 1–2 агентов внутренников.
2. В районе действий банд-группы, силами 215 полка ВВ НКВД и 140 СД систематически устраивать засады.
3. До 7/II-46 года провести 3 чекистско-войсковых операции на хуторе «Залесье», где часто укрывается банд-группа с задачей ее ликвидации.

Ответственный за ликвидацию банд-группы «СБ» ст[арший] опер[ативный] уполномоченный РО НКГБ лейтенант – ГОЛИКОВ.

Через агентуру, показания арестованных и свидетелей установлено наличие бандитов-одиночек, нелегалов и членов «ОУН», проживающих на нелегальном положении в населенных пунктах:

Для приманки бандитов-одиночек, нелегалов в разрезе каждого населенного пункта провести следующие мероприятия:

I. ПО СЕЛУ СТУДИНКА:

А). Наличие бандитов:

1. МОЧАРСКИЙ Иван Иванович, 1922 года рождения.
2. МИЛЕМУКА Иван Михайлович, 1922 года рождения.
3. МИЛЕМУКА Николай Михайлович, 1927 года рожд.
4. МИЛЕМУКА Михаил Михайлович, 1924 года рожд.
5. МИЛЕМУКА Василий Михайлович, 1927 года рожд.
6. ПЕТРИВ Дмитрий Дмитриевич, 1922 года рождения.

Б). Мероприятия по их ликвидации:

1. Всех бандитов обставить агентурой, установить их места укрытий и принять меры к их ликвидации.
2. Силами местного гарнизона систематически устраивать в селе засады с целью поимки или уничтожения бандитов.
3. Оформить материалы на выселение семей перечисленных бандитов.

Ответственный за ликвидацию бандитов по с. Студинка пом[ощник] опер[ативного] уполномоченного РО НКГБ – СОРОКА.

II. ПО СЕЛУ ВИСТОВА:

а) Наличие бандитов и нелегалов:

1. КОЗАРОВСКИЙ Николай Михайлович, 1922 года рождения.
2. ХОМИЧ Иван Васильевич, 1916 года рождения.
3. МЕЛЬНИК Алексей Николаевич, 1909 года.
4. ЛУЦАН Петр Андреевич, 1921 года рождения.
5. ПЕТРИВ Даниил 1922 года рождения.
6. ГРЫНЕВ Иван Васильевич, 1921 года рождения.
7. ЗАЛЕЩУК Иван Васильевич, 1923 года.
8. ИВАСИШИН Иван Степанович, 1921 года.
9. МЕЗЕРАК Иван Степанович, 1921 года.

б). МЕРОПРИЯТИЯ:

Те-же, что и по селу Студинка. Ответственный за ликвидацию перечисленных бандитов опер[ативный] уполномоченный РО 215 полка ВВ НКВД мл[адший] лейтенант – ШНИНЕВ *(Прізвище в документі написано нерозбірливо. – І. Т.)*.

III. ПО СЕЛУ МЫСЛОВ:

а) Наличие бандитов:

1. ВАСИЛЮК Василий Васильевич, 1925 года.
2. МЕЛЬНИК Николай Николаевич.
3. МЕЛЬНИК Иван Николаевич.
4. ГРЫЧУК Дмитрий.
5. ФЕДОРОВ Василий Алексеевич, 1922 года.
6. ВАСИЛЮК Иван Васильевич, 1923 года.
7. ЛУГОВОЙ Иван.
8. МЕЛЬНИЧУК Михаил Федорович, 1924 года.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Те-же, что и по селу Студинка. Ответственный за ликвидацию перечисленных бандитов пом[ощник] опер[ативного] уполномоченного РО НКВД – СЕМИБРАТОВ.

IV. ПО СЕЛУ РЕПЯНКА:

а) Наличие бандитов и нелегалов:

1. НОВИЦКИЙ Дмитрий Юрьевич, 1909 года.
2. МЕЛЬНИК Михаил Антонович.
3. БОЙКО Дмитрий Васильевич.
4. ТИМКИВ Василий Иванович.
5. ИЛЬКО Михаил Васильевич.
6. ИЛЬКО Дмитрий Васильевич.
7. СУМА Николай Алексеевич.
8. ЯКОВИШИН Антон Иванович.
9. ДАНИВ Николай Васильевич.
10. БЕДРИЙ Иван Федорович.
11. ЛУЦКИЙ Иван Игнатьевич, 1920 года.
12. ФЕДОРИШИН Макей Алексеевич.
13. ДАНИВ Иван Дмитриевич.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Те-же, что и по селу Студинка. Ответственный за ликвидацию перечисленных бандитов – опер[ативный] уполномоченный РО НКВД лейтенант – АЛЕКСАНЯН.

V. ПО СЕЛУ ХОТИН.

а) Наличие бандитов и нелегалов.

1. ШПИТАЛЬНЫЙ Василий Григорьевич, 1923 года.

2. ВОРОБЕЦ Прокопий Данилович.
3. СТРУК Яков Петрович, 1922 года.
4. ЗОЛОТНЯК Петр Данилович, 1925 года.
5. СТЕФАНИВ Михаил Филиппович, 1921 года.
6. ШПИТАЛЬНЫЙ Богдан Дмитриевич, 1921 года.
7. ШПИТАЛЬНЫЙ Стефан Алексеевич, 1923 года.
8. ШПЕНЮК Андрей Матвеевич, 1913 года.
9. КИНДЮХ Степан Андреевич, 1912 года.
10. ДЖИГОЛА Семен Николаевич, 1907 года.
11. ДОВБЕНКО Сарахтей Николаевич, 30 лет.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Те-же, что и по селу Студинка. Ответственный за ликвидацию зам[еститель] нач[альника] РО НКВД капитан милиции – ЕФЛАНОВ.

VI. ПО СЕЛУ СИВКА-КАЛУШСКАЯ:

а) Наличие бандитов и нелегалов:

1. СТАСЮК Филипп Вийтович, 1893 года.
2. АЛЕКСИН Дмитрий Иванович, 1905 года.
3. АЛЕКСИН Иван Дорохтиевич, 1924 года.
4. ЯЦЫШИН Марко 1917 года.
5. КОЦАН Игнат Юльянович 1910 года.
6. ФЕДОРОВ Петр Иванович, 1918 года.
7. КЛИМИШИН Филипп Никитович, 1925 года.
8. КЛИМИШИН Кирилл Алексеевич, 1922 года.
9. ХОМИН Василий Кириллович, 1903 года.
10. МЕЛЬНИК Николай Ульянович, 1908 года.
11. ГУТ Иван Михайлович, 1903 года.
12. КЛИМИШИН Дмитрий Алексеевич, 1923 года.
13. ФЕДОРОВ Василий Николаевич, 1923 года.
14. ЛЫСАНИК Емельян Емельянович, 1923 года.
15. ЯРЕМКИВ Василий 1923 года.
16. ЯРЕМКИВ Николай 1921 года.
17. ШУМИЛО Андрей 1928 года.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Те-же, что и по с. Студинка, одновременно до 7/II-46 года провести одну чекистско-войсковую операцию. Ответственным

за ликвидацию бандитов и нелегалов: опер[ативный] уполномоченный РО 215 полка ВВ НКВД, лейтенант – ШМИДТ.

VII. ПО СЕЛУ КРАПИВНИК.

а) Наличие бандитов и нелегалов:

1. ЛУЦЫК Василий Яковлевич, 1923 года.
2. БРЕСЛАВСКИЙ Николай Андреевич, 1922 года.
3. ШЕРЕМЕТА Василий Иванович, 1922 года.
4. СТАСИВ Василий Юркович, 1924 года.
5. СТАСИВ Николай Юркович, 1923 года.
6. ДЮК Василий Иванович, 1911 года.
7. ТИЛИЧАК Петр Васильевич, 1924 года.
8. БАРНЫЧ Петр Васильевич, 1924 года.
9. ТЫЛЫЧАК Михаил Васильевич, 1923 года.
10. ПИЛЯНСКИЙ Василий Степанович, 1929 года.
11. СОНДЕЙ Василий Григорьевич, 1923 года.
12. БАБИЙ Николай Михайлович, 1929 года.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Те-же, что и по с. Студинка. Ответственный за ликвидацию – опер[ативный] уполномоченный РО НКВД лейтенант милиции – ХОЛЯВКО.

VIII. ПО СЕЛУ ГОЛЫНЬ:

а) Наличие бандитов и нелегалов:

1. БЛАВИЦКИЙ Стефан Иванович, 1913 года.
2. КАВАЛОК Петр 28 лет.
3. КОТОВУС Стефан Тимофеевич, 35 года.
4. КОТОУС Михаил Тимофеевич, 32 года.
5. ФЕДОРОВИЧ Эмиль Игнатьевич, 1918 года.
6. ХОРУК Стефан Федорович, 35 лет.
7. ЛЕСЮК Василий Дмитриевич, 28 лет.
8. КОЧАК Федор, 1924 года.
9. ШУЛЫК Петр Васильевич, 1925 года.
10. ГОЛЫНСКИЙ Павел Юрьевич, 1924 года.
11. ХРОМОЙ Иван Данилович, 1925 года.
12. МАРЧУК Василий Лукьянович, 1915 года.
13. МАЗУРИК Петр Федорович, 35 лет.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Смотри по с. Студинка, дополнительно по селу Голынь провести чекистско-войсковую операцию, с целью задержания нелегалов и бандитов. Ответственный, ст[арший] опер[ативный] уполномоченный РО НКГБ лейтенант – ЦВИГУН.

IX. ПО СЕЛУ ТУЖИЛОВ:

а) Наличие бандитов, членов «ОУН» и нелегалов:

1. СВАРИЧЕВСКИЙ Михаил Михайлович, 1929 года.
2. МЕЛЬНИЧУК Михаил Васильевич, 30 лет.
3. КАВАЩУК Василий Федорович, 33 лет.
4. ХРИСТОНЬКО Дмитрий Петрович, 32 лет.
5. КОНЫК Павел Иванович, 1921 года.
6. ЧЕПИЛЬ Михаил Михайлович, 1922 года.
7. ЛУЦИВ Михаил Васильевич, 1922 года.
8. ЮРЧИШИН Василий Петрович, 1912 года.
9. ШТЫФУРАК Иван Алексеевич, 1922 года.
10. КУЧЕРА Петр Дмитриевич, 1915 года.
11. ЯЦИВ Иван Ильич, 1915 года.
12. МАТКОВСКИЙ Владимир.
13. ХАРЦЕВИЧ Павел Степанович.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Смотри с. Студинка. Ответственный за ликвидацию, опер[ативный] уполномоченный РО НКВД – лейтенант ЕРМАКОВ.

X. ПО СЕЛУ ПОДГОРКИ:

а) Наличие бандитов:

1. МЕЛЬНИК Василий Семенович, 22 года.
2. ХУДЯК Иван 24 года.
3. ДЗУНДЗА Юзеф Андреевич, 28 года.
4. ТРЫНДЕЙ Михаил Порфиорович, 23 года.
5. БУДЗАН Иван Семенович, 18 лет.
6. ДЗУНДЗА Владимир Алексеевич, 1922 года.
7. БОЙКО Богдан Николаевич, 18 лет.
8. БОЙКО Владимир, 20 лет.
9. БОЙКО Михаил, 30 лет.
10. СТАНЮК Андрей.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

См[отри] по с. СТУДИНКЕ. Ответственный за ликвидацию, ст[арший] опер[ативный] уполномоченный РО НКВД, ст[арший] лейтенант – БИРЮКОВ.

XI. ПО СЕЛУ ПИЙЛО:

а) Наличие бандитов:

1. СИМАНИШИН Иван Федорович, 1924 года.
2. ФИЦАК Деониз Алексеевич, 1920 года.
3. МИСЮРА Деониз Иванович, 1904 года.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

См[отри] по селу Студинке. Ответственный за ликвидацию ст[арший] пом[ощник] нач[альника] РО 215 СП ВВ НКВД капитан – ФОМЕНКО.

XII. ПО СЕЛУ БЕРЕЖНИЦА:

а) Наличие бандитов:

1. БАЗЮК Стась Николаевич, 1925 года.
2. БАЗЮК Михаил Николаевич, 1910 года.
3. СУСЛИК Василий Антонович, 1920 года.
4. БАЗЮК Дмитрий Федорович, 1926 года.
5. ЯКИМОВИЧ Алексей.
6. ЛЕЩИНСКИЙ Павел Алексеевич.
7. СУСЛИК Василий Яковлевич.
8. МЕЛЬНИЧУК Владимир Степанович.
9. СУСЛИК Иван Данилович.
10. СУСЛИК Иван Васильевич.
11. МОЦЕНКО Михаил.
12. БАЗЮК Прокопий.
13. СУСЛИК Стефан Гаврилович, 1908 года.
14. МИЦАК Петр Григорьевич.
15. МАНЕЛЮК Михаил Прокопьевич.
16. МЕЛЬНИЧУК Василий Григорьевич.
17. ПРОКОФЬЕВ Стефан.
18. ТЕНИЦКИЙ Михаил.
19. СУСЛИК Михаил Иванович.
20. СТАСЮК Иван Петрович, 1925 года.
21. МЕЛЬНИЧУК Василий Иванович, 1923 года.
22. ГРИНЧАК Петр Михайлович, 1922 года.
23. ГАЛИЙ Василий.

24. СТАСЮК Петр Гаврилович.
25. ЛУЦАН Михаил.
26. МОЦЕЙКО Василий Асафатович.

б) МЕРОПРИЯТИЯ:

Провести чекистско-войсковую операцию, силами выставленного гарнизона и группой войск 215 СП ВВ НКВД (см. намечено в плане).

Ответственный по ликвидации бандитов опер[ативный] работник РО НКВД – ЛЕБЕДЕВ.

СЕКРЕТАРЬ КАЛУШСКОГО РК КП(б)У	КИРИЛЕНКО
НАЧ. КАЛУШСКОГО РО НКГБ МАЙОР	ЛОБАЧ
НАЧ. КАЛУШСКОГО РО НКВД КАПИТАН	ПОХЛЕБКИН

«25» января 1946 г.

нр. _____
г. Калуш.

ДАІФО. – Ф. Р-17-П. – Оп. 1. – Спр. 58. – Арк. 2–12 зв.
Оригінал. Машинопис.

Оубл.: Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2010. – С. 268–277.

Калуш: Історія в документах. Збірник документів і матеріалів / упор. та відп. наук. ред.: Іван Тимів. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2017. – С. 78.

№ 105

Постанова ЦК КП(б) У «Про результати розслідування заяви голови Калуської райспоживспілки Станіславської області І. К. Васильєва про безвідповідальне ставлення органів НКВС до боротьби проти банд українсько-німецьких націоналістів»
28 січня 1946 р.

ОБ-64/7 оп.
28/1-1946 г.

Особая папка

О результатах расследования заявления председателя Калущского райпотребсоюза т[оварища] Васильева И. К. о безответственном отношении органов НКВД к борьбе против банд украинско-немецких националистов.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦК КП(б)У

Проверкой на месте установлено, что заявление председателя Калущского райпотребсоюза т[оварища] Васильева о наличии фактов безответственного отношения органов и войск НКВД к ликвидации остатков банд украинско-немецких националистов в Калущском и Станиславском (сельском) районах Станиславской области – подтвердилось.

До настоящего времени в Калущском районе насчитывается 6 и в Станиславском 4 банды украинско-немецких националистов. В ряде сел продолжают действовать подпольные националистические организации. В последнем квартале 1945 года в Калущском районе имели место 13 случаев бандпроявлений и в Станиславском 9 случаев. В большинстве случаев эти бандпроявления не были до конца раскрыты, а бандиты не наказаны.

Перед выборами в Верховный Совет СССР бандиты активизировали свою деятельность. В отдельных селах этих районов (Павличи (*Павликівка*. – Л. А.), Голынь, Добровляны, Бережница, Колодиевка) украинско-немецкие националисты путем запугивания населения, нападения на избирательные участки и террора против советских активистов пытаются помешать подготовке и проведению выборов в Верховный Совет СССР.

В Постановлении ЦК КП(б)У от 30 октября 1945 года «О ходе выполнения постановления ЦК КП(б)У от 24 июля 1945 года «О ликвидации остатков банд украинско-немецких националистов в западных областях УССР» были намечены основные мероприятия по усилению борьбы с остатками банд украинско-немецких националистов. Однако это постановление Станиславский и Калущский райкомы КП(б)У не выполнили. Больше того, вместо усиления в период подготовки к выборам в Верховный Совет СССР борьбы против банд националистов, райкомы в последнее время переложили эту работу на райорганы НКВД и НКГБ, не поняли, что успех выборов в Верховный Совет СССР

в этих районах в значительной мере будет зависеть от успешной борьбы по окончательному разгрому националистов. Работу райотделов НКВД и НКГБ райкомы контролируют совершенно недостаточно.

Начальники РО НКВД и РО НКГБ Калушского района [товарищи] Похлебкин и Лобач, Станиславского – [товарищи] Куцый и Литвиненко проявили бездеятельность в деле выполнения постановления ЦК КП(б)У. Истребительные отряды и группы самоохраны в большинстве сел не созданы. В Станиславском районе числится 14 истребительных батальонов, из них только 3 вооружены, в Калушском из 10 числящихся отрядов вооружены 3. Однако и эти данные не соответствуют действительности. При проверке оказалось, что участники группы самоохраны села Голынь сдали свое оружие в прибывший гарнизон войск, а сами разошлись по домам. Политико-воспитательной работы среди участников групп самоохраны райкомы КП(б)У не проводят.

Указание ЦК КП(б)У о создании широкой агентурно-осведомительной сети, тщательного подбора агентов и улучшения техники связи с ними, обязательного обеспечения агентурой НКВД–НКГБ пораженных сел выполняется неудовлетворительно. Количественно агентурно-осведомительная сеть не выросла, работа с имеющейся агентурой желает много лучшего. В Станиславском районе в течение года от половины осведомителей не получено никаких данных, встреч с ними не проводилось. В селах Софиевка (*возможно: Стефанивка – Л. А.*), Угрынь-Долишни (*так у документи, правильно: Угрынив-Долишний. – Л. А.*), Гутыска агентура совершенно отсутствует.

Райкомы КП(б)У и райотделы НКВД и НКГБ Станиславского и Калушского районов безответственно отнеслись к выполнению дополнительных мер борьбы против банд украинско-немецких националистов, рекомендованных ЦК КП(б)У 27 ноября 1945 года.

Массовый вызов населения, особенно из сел наиболее пораженных бандитизмом, для беседы с оперативными работниками НКВД и НКГБ проводится крайне неудовлетворительно. В Калушском районе было вызвано менее 400 человек, в Стани-

славском 300 чел[овек]. Из 15 сел этих районов, отдаленных от райцентров, вызов населения вовсе не проводился.

Требование ЦК КП(б)У об очистке от враждебных элементов населенных пунктов, прилегающих к городам, железным и шоссейным дорогам, не выполнено. Шоссейная дорога Станислав – Калуш для движения не обезопасена. В районе сел Майдан, Павеличи, *(так у документі, правильно: Павельче. – Л. А.)*, Биднаров, *(так у документі, правильно: Боднаров. – Л. А.)* имеют место систематические нападения бандитов на автотранспорт воинских частей, хозяйственных и торговых организаций.

Рекомендованный ЦК КП(б)У метод «приманок» и организации при этом засад с целью уничтожения бандитов используется плохо. Всего было проведено 9 «приманок», но они не дали никаких результатов, так как проводились без надлежащей подготовки, необдуманно и без достоверных агентурных данных.

ЦК КП(б)У постановляет:

Обязать Станиславский обком КП(б)У (тов[арищ] Слонь) обсудить на бюро обкома КП(б)У состояние работы по ликвидации остатков банд украинско-немецких националистов в Калушском и Станиславском районах и привлечь к партийной ответственности виновников невыполнения постановлений ЦК КП(б)У от 30 октября и 27 ноября 1945 года.

Наметить и оказать этим районам такую практическую помощь, которая бы обеспечила в кратчайшие сроки ликвидацию остатков банд украинско-немецких националистов.

О выполнении настоящего постановления представить отчет ЦК КП(б)У не позднее 15 февраля с[его] г[ода].

За: ХРУЩЕВ (28/1.45), КОРОТЧЕНКО, ЕПИШЕВ, СПИВАК [товарищам] Литвину, Вивдыченко, Зленко, Стоянцеву, Стеценко, обкомам КП(б)У западных областей,

тир. – 16.

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 50. – Арк. 6–10. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Сергійчук В. І. Десять буремних літ. – Київ: Дніпро, 1998. – С. 420–422.

Літопис УПА. Нова серія. Т. 3: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Видавництво «Літопис УПА» та ін. – Київ-Торонто, 2001. – С. 205–206.

Сергійчук В. І. Український здви́г: Прикарпаття. 1939–1955. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. – С. 452–455.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2: (1945–1946). – Івано Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 299–301.

№ 106

Витяг з інформації прокуратури України заступникові голови Раднаркому УРСР Леонідові Корнійцю про незадовільний стан дотримання радянської законності у західних областях України 7 лютого 1946 р.

№ 06.469

Сов[ершенно] секретно

Заместителю председателя Совета
народных комиссаров Украинской ССР
тов[арищ] КОРНИЕЦ Л. Р.

О надзорной работе органов прокуратуры в западных
областях УССР по борьбе с нарушениями советской законности
Организационные мероприятия

Выполняя постановление ЦК КП(б)У от 21/III-1945 г.
«О фактах грубых нарушений советской законности в западных
областях УССР» и последующие решения ЦК КП(б)У и СНК
УССР по вопросу об оказании помощи западным областям, Про-
куратура УССР установила особое наблюдение за работой со-
ответствующих областных прокуратур, давая им систематичес-
кие указания об укреплении советской законности.

Наиболее характерные нарушения законности.

Участковый уполномоченный РО НКВД Калушского ра-
йона Станиславской области Зозуля, будучи пьяным, явился на
квартиру жительницы гор. Калуш Чертковской, произвел неза-

конный обыск и потребовал открыть сундук. Чертковская отказалась сделать это, сославшись на то, что он пьян. Тогда Зозуля произвел два выстрела в сундук, а третий в Чертковскую и ранил ее в левую руку. Выйдя из квартиры, Зозуля тремя выстрелами убил заведующего военным отделом РК КП(б)У Калушского района Косюцына. Военный Трибунал приговорил Зозулю к расстрелу.

И [сполняющий] о [бязаности] прокурора УСССР
Государственный советник юстиции 3 класса
(*pidnuc*) С. Шагуров

№ 06.469

7/II-1946 г.

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 70–79.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Т. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – С. 301–310.

№ 107

Витяг з інформації Станіславського обкому КП(б)У про організаційні недоліки, допущені під час проведення виборів

10 лютого 1946 р.

Организационные недостатки в проведении выборов

В ночь на 3. II. 1946 г[ода] в селах Среднем и Перекосах Войниловского района бандиты разбросали контрреволюционные листовки, направленные на срыв избирательной кампании. В этих селах воинские гарнизоны отсутствовали.

В ночь на 6. II. 1946 г. на избирательных участках селах среднее и Дубовица Войниловского района, бандбоеквой «Мирона» [...] уничтожены списки избирателей, причем на избирательном участке в селе Дубовица списки избирателей уничтожены второй раз.

Арсенич П. І. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті / До 65-річчя створення УПА та 100-річчя з дня народження Романа Шухевича. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2007. – С. 80–81.

№ 108

**Витяг зі звіту Станіславського обкому партії
ЦК КП(б)У про виконання постанови ЦК КП(б)У
від 22 лютого 1946 р. «Про хід підготовки до виборів
у Верховну Раду СРСР у Станіславській області» та
результати боротьби з формуваннями УПА
і підпіллям ОУН**

24 лютого 1946 р.

№ 00108

Сов[ершенно] секретно

Председателю Совета народных комиссаров УССР
товарищу ХРУЩЕВУ Н. С.

ОТЧЕТ

О ходе борьбы с бандитизмом и оуновским подпольем
на территории Станиславской области за период
с 5 по 23 февраля 1946 года.

Выполняя план мероприятий по усилению борьбы с бандитизмом, разработанный обкомом КП(б)У в соответствии с постановлением ПБ ЦК КП(б)У от 22 января 1946 года, за отчетное время вся политическая работа и вооруженная борьба была направлена на обеспечение успешного проведения выборов в Верховный Совет СССР, закрепление достигнутых результатов в ходе проведения выборов.

В итоге проведенной работы партийными организациями, органами НКГБ-НКВД, войсковыми частями НКВД и Красной Армии за период с 5 по 23 февраля 1946 года имеем следующие результаты по ликвидации бандитизма:

Организовано и проведено 733 чекистско-войсковых операций и 442 засады, в т[ом] ч[исле] 33 засады с «приманками», в ходе которых полностью ликвидировано 10 бандгрупп.

Агентурно-чекистские комбинации

В селе Бабин-Средний Войниловского района были отмечены факты уничтожения предвыборных лозунгов и плакатов. Оформленный избирательный участок днем 6/II.45 года в селе Бабин-Средний опергруппой РО НКВД был использован в качестве «приманки». Организованной засадой убиты 2 бандита: «Довженко» – районный проводник Калушского района, и «Волк» – станичный села Кудлатовка Войниловского района.

Принимаем меры к закреплению достигнутого уровня массово-политической работы, наращиванию наших вооруженных ударов, направленных на окончательную ликвидацию остатков бандитизма.

Секретарь Станиславского обкома КП(б)У (*нідрус*) М. Слонь
24/II-1946 года
№ 00108

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 79–88.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2010. – С. 315–323.

№ 109

Витяг з довідки організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У про заходи обкомів партії західних областей стосовно посилення боротьби із залишками формувань УПА та підпілля ОУН
Не пізніше 22 березня 1946 р.

СПРАВКА

О мероприятиях обкомов КП(б)У западных областей УССР по усилению борьбы с остатками банд украинско-немецких националистов (по сообщениям секретарей обкомов КП(б)У)
Станиславская область

18 марта с[его] [года] бюро обкома КП(б)У заслушало доклады о состоянии борьбы с бандитизмом в Калушском и Галичском районах. За ослабление борьбы секретарю Калушского райкома КП(б)У Кириленко объявлен выговор, начальник райотдела НКВД этого района Похлебкин снят с работы, начальнику райотдела НКГБ объявлен строгий выговор.

Бюро обкома наметило мероприятия по усилению борьбы с бандитами по области. В помощь районам послано 48 чел[овек] областного партактива. Военный Совет 38-й армии дополнительно послал 350 офицеров в помощь начальникам воинских гарнизонов.

В районы области выехали члены бюро обкома, члена Военного Совета т. Епишев, военный прокурор армии т[оварищ] Денисенко, начальник отдела «Смерш» армии т[оварищ] Брагин и другие.

В ночь на 21 марта в Болеховском районе в результате удачно проведенной операции взят в плен, будучи раненым, военный референт краевого провода по кличке «Змиюк[а]» (*Дмитро Вітовський. – І. Т.*), личная охрана его в количестве 7 бандитов при сопротивлении уничтожена.

А. Зленко

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 96–98.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2010. – С. 329–331.

№ 110

Витяг з інформації Станіславського обкому партії ЦК КП(б)У про здійснення заходів щодо посилення боротьби з відділами УПА і підпіллям ОУН та усунення недоліків у цій роботі

22 березня 1946 р.

№ 09181

Совершенно секретно
Секретарю ЦК КП(б)У

т[оварищу] КОРОТЧЕНКО Д. С.

ИНФОРМАЦИЯ

о мероприятиях по усилению ликвидации остатков банд и националистического подполья на территории Станиславской области

После предварительной проверки хода борьбы с бандитизмом в отдельных районах области бюро обкома КП(б)У 18 марта 1946 года заслушало и обсудило сообщения начальников УНКВД т[оварища] Неизмайлова и УНКГБ т[оварища] Михайлова о ходе борьбы по ликвидации остатков банд и националистического подполья на территории области и установило, что в результате успокоенности успешными действиями, достигнутыми в период подготовки и проведения выборов в Верховный Совет СССР, партийные организации, органы НКВД и НКГБ, ВВ НКВД и воинские гарнизоны 38-й армии за последнее время ослабили в некоторых районах области (Калушском, Коршивском, Надворнянском, Галичском, Печенижинском и Заболотовском) борьбу по ликвидации остатков бандитизма.

Секретари РК КП(б)У ослабили контроль и понизили требовательность к работникам органов НКВД и НКГБ, командирам гарнизонов и рейдирующих групп ВВ НКВД, самоустраились от проведения политической работы среди бойцов истребительных батальонов, чем воспользовались бандиты и в ряде мест активизировали свои враждебные действия.

В Калушском районе за истекший месяц убито 2 председателя сельских советов. Кроме этого, убиты б[ывший] член участковой избирательной комиссии крестьянин Бойко и сельский агитатор Бедрий, совершена диверсия на газопромысле.

Обсуждая ход борьбы с бандитизмом по области, бюро обкома КП(б)У, кроме того, отдельно рассмотрело состояние борьбы с бандитизмом в Калушском и Галичском районах.

За ослабление контроля за деятельностью органов НКВД и НКГБ бюро ОК КП(б)У объявило выговор первым секретарям

РК КП(б)У Калушского т[оварищу] Кириленко и Галичского т[оварищу] Водопьяну.

За ослабление борьбы с бандитизмом, в результате чего допущены бандпроявления, наложено строгое партийное взыскание на начальника Галичского РО НКВД капитана Полякова и начальника Калушского РО НКГБ майора т[оварища] Лобача. Начальник Калушского РО НКВД Похлебкин снят с работы.

В решениях бюро обкома КП(б)У намечены мероприятия по исправлению допущенных недостатков в Калушском и Галичском районах.

Для оказания помощи в подготовке и проведении районных партсобраний и усиления борьбы с бандитизмом в районы области направлено 48 чел[овек] руководящих работников из числа областного партийно-советского актива.

Для усиления оперативно-боевой деятельности войсковых гарнизонов и оказания им практической помощи Военным Советом 38-й армии направлено в гарнизоны сроком до 1 апреля с[его] г[ода] свыше 350 офицеров состава дивизий, корпусов и штаба 38-й армии. С этой же целью в районы выехала группа генералов 38-й армии.

В результате принятых обкомом КП(б)У мер значительно активизирована борьба с бандитизмом.

За прошедшие три дня после решения бюро обкома КП(б)У (19, 20 и 21 марта) по области проведено 439 чекистско-войсковых операций и 122 засады, в результате которых убито бандитов и участников подполья ОУН 60 человек, арестовано 128 человек. Кроме того, задержано 36 человек дезертиров и нелегалов.

Секретарь Станиславского
обкома КП(б)У (*підпис*) Г. Любарцев

№ 09181

22 марта 1946 года

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 102–106.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2010. – С. 334–338.

№ 111

Протокол зборів парторганізації Калуського району з обговоренням питання про перебіг боротьби з підпіллям ОУН і про недоліки в діяльності Калуського РК КП/б/У та райвідділів НКВС і НКДБ 26 березня 1946 р.

Протокол № 10

Зборів парторганізації Калушського району
від 26/ІІІ-46 року

На зборах були присутні члени ВКП/б/ – 88 чол[овік].
Кандидати в члени ВКП/б/ – 7 чол[овік].
Зам[існик] секретаря ОК КП/б/У т[овариш] Голоцуков

1. Обговорення рішення ОК КП/б/У від 18/ІІІ-46 року «Про хід боротьби з бандитизмом в області, про порушення ревзаконності в Перегінському районі та про недоліки Калушського РК КП/б/У і райвідділів НКВС і НКДБ по виконанню рішень ЦК КП/б/У по боротьбі з бандитизмом».

/Доп[овідь] секретаря РК КП/б/У т[овариша] Кириленко/
Висловились:

1. Тов[ариш] Овчинніков – редактор.

Одним із важливих завдань в розгромі оунівського підпілля і організації боротьби населення з рештками банд є ідейне розкриття оунівського підпілля.

Крім цього, серйозним недоліком в роботі рай[онної] парт[ійної] організації є той факт, що вся робота в селі доручається одній особі – уповноваженому РК КП/б/У, а часто безпартійному і політично неписьменному. Сама практика показує, що один із цих товаришів справляється з цією роботою і має серйозні успіхи про що вже говорив доповідач, другий не справляється з цією роботою, а тим більше не уміє забезпечити політичну роботу серед селян.

Для селян необхідно говорити кваліфіковані політичні доповіді, провадити з ними загальні збори на яких би були присутні більшість селян села. При чому доповіді обов'язково провадити на українському, простому, зрозумілому мові для селян.

Колгоспи ми повинні відновити тільки тепер, щоб селяни мали колективний посів, надати їм всіляку допомогу, щоб вони в цьому році уже дали кращий урожай ніж одноосібні господарства. Це буде самим сильнішим практичним міроприємством.

2. Тов[ариш] Актоганов – начальник горнізона с. Пійло.

Своїм рішенням ОК КП/б/У правильно відмітив незадовільний хід боротьби з бандитизмом та оунівським підпіллям в Калушському районі.

Я хочу розповісти як справа стоїть в с. Пійло. До приходу в село гарнізону по суті боротьби з бандою не велось, політмасова робота проводилась не регулярно. Але з приходом нашого гарнізону весь особистий склад гарнізону розпочав боротьбу з бандою – це посилення масово-політичної роботи серед населення. В результаті чого нам допомогли селяни в розкритті бандитів. Селяни полюбили наших бійців і офіцерів за те, що ми встановили реальне життя на селі.

Необхідно, щоб партійно-радянський актив району більше бував в селах і активно з бажанням проводив рішення партії і уряду. Крім цього, нам необхідно як найшвидше організувати групи самоохорони і утворити КСМ (*комсомольські. – І. Т.*) організації в кожному селі.

3. Тов[ариш] Власов – народний суддя.

Із доповіді тов[ариша] Кириленко ми всі комуністи повинні для себе зробити відповідний висновок. В нас в районі маються бандпрояви, убивства радянських активістів в ряді сел. Населення знаходиться в заляканому стані.

Наша боротьба з бандою і методи боротьби з нею дуже слабкі. В селі Підгірки де я керівником агітколективу до цього часу не очищене від бандитів і їх посібників. Це село пригород-

не і в ньому багато оунівського підпілля і дуже трудно їх виявляти, а органи НКДБ недостатньо діють в цій області.

Військові гарнізони багато зробили в боротьбі з бандою на селах, але в них були можливості зробити більше.

Організованим групам самоохорони села необхідно надавати практичну допомогу, зробити їх бездоганними, щоб вони активно брали участь в боротьбі з націоналістами.

4. Тов[ариш] Івашенко – старший лейтенант.

З прибуттям гарнізона в село Стундінка було виявлено дуже багато бандитів, сільрада майже нічого не робила, навіть не було документації. Банда щоденно засипала село оунівськими листівками.

Частина банд ми знищили, викрили частину оунівського підпілля цим самим в селі змінилось напружене становище. Селяни стали почувати себе вільними, активно виконують покладені на них завдання, часто бувають в сільраді.

В селі Стундінка тепер є комсомольська організація, але допомоги з боку РК ЛКСМУ надається їм дуже мало. Робітники РК ЛКСМУ рідко бувають в селі.

5. Тов[ариш] Головка – зам[існик] директора МТС по політчастині.

Я хочу сказати, що ми уповноважені РК КП/б/У не всі добросовісно відносилися до цих завдань які на нас покладає РК КП/б/У, а також не всі начальники військових гарнізонів виконують завдання поставлені перед ними вищим командуванням, внаслідок чого ми маємо ряд фактів бандпроявів, а також порушення рев[олюційної] законності окремими робітниками РВ НКВС і уповноваженими РК КП/б/У.

Необхідно відмітити добру роботу військового гарнізону села Голинь, який за місяць перебування в селі забив бандитів 6 чол[овік], заарештовано – 5 і викрито 17 бункерів. Крім цього вони провадять політмасову роботу серед населення.

Згідно рішення ЦК КП/б/У необхідно утворити в кожному селі КСМ (комсомольську. – І. Т.) організацію, але треба, щоб і РК ЛКСМУ в цій справі більше працював, більше бував в се-

лах, вести роботу серед молоді, втягуючи її до активного політичного життя.

Треба мати на увазі, що коли в кожному селі будуть КОМ (комсомольські. – І. Т.) організації, то тоді не важко будет організувати і групи самоохорони сел.

6. Тов[ариш] Гуцало – зав[ідувач]
рай[онним] фін[анісовим] відділом.

За невиконання рішення ЦК КП/б/У по боротьбі з бандитизмом першому секретарю нашого РК КП/б/У т[оваришу] Кириленко обкомом КП/б/У оголошено догану. Ми, комуністи, з цього повинні зробити для себе висновок, тому що це покарання доказує, що не тільки один т[овариш] Кириленко не виконував вказівок ЦК КП/б/У, а вся наша рай[онна] [пар]тійна організація.

Це покарання для нас повинно бути останньою мірою попередження і всі ми як один повинні включитися в боротьбу з бандою і за повну ліквідацію її рештків.

Нач[альник] РВ НКДБ т[овариш] Лобач тепер упевнився і сам, що оунівська підпільна організація в нашій районі не мала, як він раніше говорив.

Завдання органів НКВС і НКДБ активніше працювати над виявленням ворогів радянського народу і все це треба зробити як найскоріше.

7. Тов[ариш] Дика – зав[ідувач]
відділом пропаганди і агітації.

Пленум ЦК КП/б/У зобов'язав партійні організації закрити досягнуті успіхи під час підготовки і проведення виборів до Верховної ради СРСР. Наш РК КП/б/У також прийняв рішення, накреслив міроприємство щодо покращення масово-політичної роботи, але наші уповноважені РК КП/б/У не всі виконують рішення РК КП/б/У.

Я особливо перевіряла ряд сел по питанню як працюють в селах агітатори те, яку їм надають допомогу керівники, агітколлективі. В с. Хотінь проведено лише одні збори після виборів, а в с. Яворівка жодних зборів не проведено, агітатори не

працюють, а деякі заявляють, що вони зовсім не будуть працювати агітаторами. В селі Студінка теж таке становище.

Під час проведення виборів у нас було 410 агітаторів, а коли проводили семінар було присутніх всього 120 чоловік.

В цьому і я винувата, як зав[ідувачка] відділом пропаганди і агітації РК КП/б/У в цілому, тому, що на засіданні РК не ставили звітів керівників агітколективів про роботу з агітаторами на селі.

Клуби теж в селах працюють погано. Із 17 клубів працює лише 7. В селі Студінка є клуб, [але] із-за відсутності скла не працює.

Райпарторганізація повинна прикласти всі зусилля і усунути недоліки.

8. Тов[ариш] Павличенко – начальник РВ НКВС.

Практичні міроприємства для боротьби з бандитизмом і викриттям оунівського підпілля нам дані в рішеннях ЦК КП/б/У і ОК КП/б/У тільки необхідно їх з бажанням виконувати.

Всі ми здивовані, що в Калуші таке велике засилля бандитів і оунівського підпілля. Але це не випадково, тому що в 1941–1943 роках в м. Калуш містився штаб УПА.

На території Калушського району зараз оперує банда «Омелько», яка тероризує населення. В боротьбі із бандою необхідно, щоб приймав участь весь партійно-радянський актив тому, що самі органи НКВС з цим завданням не справляться. Крім цього, головним завданням є організація груп самоохорони в кожному селі і втягувати їх в боротьбу з бандитизмом.

Необхідно всі групи самоохорони негайно озброювати, провадити з ними навчання, приучати їх до бойових операцій.

З порушниками радянських законів необхідно вести рішучу боротьбу, притягаючи їх до судової відповідальності.

9. Тов[ариш] Медведьов – рай[онний] упов[овноважений] нар[одного] ком[ітету] заг[ого]т[івлі].

Рішення ОК КП/б/У зобов'язував нас кожного комуніста зробити висновок і всі заходи прийняти щодо ліквідації бандитизму в районі.

В справі боротьби з рештками бандитизму в с. Пійло зроблено багато, особливо військовим гарнізоном, який виявив підпільну організацію – 18 чол[овік]. Ця оунівська організація весь час залякувала селян, в ній виявилися активісти і агітатори, яким ми довірялись.

Групу самоохорони в селі організовано із 15 чол[овік], озброєні, але необхідно з ними працювати, щоб вони були боєздатними, а для цього треба хорошого для них керівника.

В селі Пійло є і КСМ (*комсомольська. – І. Т.*) організація, правда малочисленна, але для цього необхідно, щоб інструктори РК ЛКСМУ працювали краще з молоддю. При бажанні по всіх селах можна організувати групи самоохорони і створити КСМ (*комсомольські. – І. Т.*) організації.

10. Тов[ариш] Грабовський – рай[онний] прокурор.

Ми уже другий раз слухаємо на рай[онних] [парт]ійних зборах про порушення рев[олюційної] законності. І це не випадково, тому, що в ряді [випадків] порушення рев[олюційної] законності невеликі і не допустимі в нашому житті. От випадок з бувшим членом ВКП/б/ т[оваришем] Геліченко, який вагітну жінку селянку побив. На днях ми судили комуніста Фоняка за привласнення чужого майна. Багато є порушень з боку військовослужбовців. Чув випадок коли офіцер згвалтував 5-ти річну дівчинку, якого засуджено.

Завдання райпарторганізації полягає в тому, щоб не допустити жодного факту порушення рев[олюційної].

Крім цього, хочу нагадати т[оваришу] Лобачу на його неправильні дії що до дачі відповідей на заяви і скарги трудящих, по бюрократичному одганяє всіх скаржників.

11. Тов[ариш] Зубков – опер[ативний]
уповноважений РВ НКВС.

Порушення рев[олюційної] законності є результатом того, що секретарі первинних парторганізацій слабо працюють над вихованням комуністів, а більше того і сами як секретарі над підвищенням свого ідейно-політичного рівня не працюють. Взяти секретаря первинної парторганізації РВ НКВС тов[ариш]

ша] Біркова, який замість укріплення парт[ійної] організації розвалює парт[ійну] дисципліну. На протязі 2-х місяців жодних парт[ійних] зборів не проведено, мотивуючи тим, що немає часу, а на п'янку тов[ариш] Бірков час знаходить. Необхідно, щоб парт[ійна] організація більше займалась вихованням комуністів тоді в нас не буде порушень радянських законів.

Крім цього, великим недоліком в роботі РВ НКВС і НКДБ є те, що немає спільної згуртованості. Сам нач[альник] РВ НКДБ тов[ариш] Лобач зазнався і цим самим мішає роботі в загальній справі.

В боротьбі з УПА і ОУН необхідна спайка в роботі робітників райвідділів НКВС і НКДБ.

12. Тов[ариш] Мойсеєнко – голова рай[оного] викон[авчого] ком[іте]у.

Я хочу внести ясність виступаючому тов[аришеві] Головки, який скаржиться на те, що погано працюють голови сіль[ських] рад. Для того, щоб голови сільрад працювали як слід необхідно Вам, як уповноваженому в селі подавати їм практичну допомогу. Один викон[авчий] ком[ітет] рай[онної] ради не в змозі щоденно контролювати сіль[ські] ради, а це Ваш обов'язок, Ви ж керівник агіт[аційного] колективу.

Ряд уповноважених РК КП/б/У в окремих сіль[ських] районах не займається укріпленням Радянської влади на селі, а гастролюють.

Робота клубів в селах майже відсутня і всю вину відносять за рахунок поганої роботи зав[ідувача] відділом політ[ично]-просвіт[ницької] роботи тов[ариш] Куш, а коли взяти то, що зробили в цій справі уповноважені РК, абсолютно нічого, а це ж наша загальна справа.

В питанні відновлення колгоспів ще нічого не зроблено і присуті ніхто не починав цим займатися. Цю справу треба начати.

13. Тов[ариш] Лобач – начальник РВ НКДБ.

Рішення ОК КП/б/У про недоліки в нашій районі цілком правильні. Рештки оунівського підпілля являють із себе не-

ликі групи, але кадри їх мали опит, уміло маскуються. Завдання органів НКДБ зараз нанести по їх рішучий удар.

Опит нашої боротьби показав, що там де гарнізони і громадськість, в тому числі уповноважені РК КП/б/У працюють хорошо, там боротьба проходить більше активно.

Поряд з цим хочу відмітити неправильні дії керівників підприємств і організацій, які на роботу приймають робітників без всякого розбору і не ізучають кадри.

На всі недоліки, всі комуністи повинні звернути особливу увагу і ближчим часом виправити їх.

14. Тов[ариш] Волков – начальник рай[онної] міліції.

Постановче бюро ОК КП/б/У по питанню нашого району безумовно правильна. Необхідно прямо сказати, що ми працювали плохо в той час як при наявності такої кількості партійно-радянського активу можна багато більше робити і не допускати порушень рев[олюційної] законності.

Догану, яку виніс ОК КП/б/У т[овариш] Кириленко це не тільки доказує те, що він недостатньо працював, а тому що вся рай[онна] парт[ійна] організація працювала плохо.

Уповноважені РК КП/б/У і оперуповноважені РВ НКВС в селах не ночують, а приїжджають 2-3 години побудуть і повертаються в райцентр. Чому всі так не працюють як т[овариш] Головко, який в селі днює і ночує, організував групу самоохорони і утворив КСМ (*комсомольську*. – *І. Т.*) організацію.

Окремими товаришами порушається рев[олюційна] законність, це тому, що вони потіряли міру відповідальності за доручену справу і працюють плохо.

Таких людей треба призивати до порядку і кріпко карати.

15. Тов[ариш] Власов – командир 140 с[трілецької] [д]ивізії.

Факти про які тут константують про послаблення роботи по боротьбі з бандою – не випадкові.

Ми всі знали, що після виборів необхідно краще посилити масово-політичну роботу і боротьбу з бандитизмом в селах. Але сталось на привеликий жаль навпаки: послабили роботу на селі.

В більшості гарнізони провели велику роботу, але єсть і факти порушення рев[олюційної] законності як в с. Мислів, Підмихайля з боку окремих бійців і командирів. По цих фактах, ми зробили відповідні висновки і винних суворо покарано.

Непартійна поведінка деяких комуністів, закріплених за селами кваліфікується як саботаж і до таких людей необхідно приймати суворі заходи.

Слід зрозуміти те, що скоро гарнізони будуть із сел зняті, а тому необхідно використати цей час і в місці з гарнізоном розгромити рештки банд і оунівське підпілля.

За час підготовки до виборів проведена велика робота комуністами і гарнізонами. Зараз населення допомагає нам громити бандитів і цю велику роботу треба закріпити, організувати групи самоохорони боєздатні і комсомолькі організації.

Зараз парт[ійна] організація і зокрема кожен комуніст поставити перед собою конкретне завдання – забезпечити виконання рішень ЦК КП/б/У і ОК КП/б/У в розгромі рештків бандитизму.

16. Тов[ариш] Голоцуков – зам[існик] секретаря обкому КП/б/У.

Питання яке стоїть сьогодні на повістці денній безумовно правильне і правильно його комуністи обговорюють. Чому так стало, що Калушський район послабив роботу по боротьбі з бандитизмом. Причина в тому, що т[овариш] Кириленко послабив контроль за роботою райвідділів НКВС і НКДБ, а останні припинили вести боротьбу в тому числі і гарнізони хуже стали боротися з бандитизмом в районі. І от не дивлячись, що в селах стоять гарнізони в районі бандпроявлення не припиняються. Ще хуже те, що РК КП/б/У став на шлях прикривання фактів бандпроявлення. Із 6-ти випадків бандпроявів ОК КП/б/У було відомо лише 3 випадки.

Більшість комуністів із складу рай[онної] парт[ійної] організації не погано боролися в минулому році, але в цьому році ряд товаришів ухиляються від виїзду на село, проявляють недисциплінованість. Крім цього слід відмітити, що в районі слабо поставлена політвиховача робота серед комуністів, в результаті чого ряд комуністів порушують радянські закони.

Партійно-радянський актив повинен глибоко вивчати матеріали рішень сесії Верховної Ради інтерв'ю товариша Сталіна. Більшість комуністів не знають і не читають доповіді голови Держплану СРСР тов[ариша] Вознесенського. Рішення сесії Верховної Ради має велике політичне значення для нашої країни. Селяни і весь наш народ повинні знати, що наш уряд веде політику за укріплення справи миру.

Необхідно щоб гарнізони в селах активно вели боротьбу з рештками банд і оунівського підпілля, вишукували бандитів і били їх, а не чекали поки бандити прийдуть самі.

Військові гарнізони повинні разом з органами НКВС і НКДБ працювати день і ніч, вели розвідку.

Я впевнений в тому, що рай[онна] парторганізація справиться з покладеними завданнями Обкомом КП/б/У – забезпечить ліквідацію рештків бандитизму і оунівського підпілля в районі.

* * *

Рай[онні] парт[ійні] збори визнають, що рішення бюро Обкому КП/б/У від 18/Ш-46 року «Про незадовільне виконання Калушською парторганізацією постанови ЦК КП/б/У від 28/І-46 року», про безвідповідальне ставлення органів НКВС до боротьби проти банд українсько-німецьких націоналістів цілком вірно відмічають, що після виборів парт[ійна] організація району, органи НКДБ і НКВС послабили боротьбу по ліквідації рештків банд і оунівського підпілля в районі.

З боку РК КП/б/У послабився контроль і керівництво за діяльністю райвідділів НКВС і НКДБ. В зв'язку з чим рай[онні] відділи НКВС нач[альник] тов[ариш] Похльобкін, НКДБ – нач[альник] тов[ариш] Лобач значно понизили активність в проведенні щоденно чекістських операцій, не організують рекомендовані ЦК КП/б/У методи комбінованих операцій, засад з «приманками». Внаслідок чого в березні місяці було 6 серйозних диверсійно-терористичних бандпроявлень: на промисл «УкрГаз» бандгрупа створила повторну диверсію – попалені бурові і газові вишки, збитки по яких досягають до 500 тис[яч] карб[ованців]. Забито 4 чол[овіки]. Сільського активу: голова сіль[ської] ради т[овариш] Варварик, агітатор Бедрій села

Добровляни, голова сільради с. Кропивник тов[ариш] Романів, бувший член виборчої комісії т[оваришка] Бойко /девушка/ в с. Підмихайле. В селі Голинь внаслідок вибуху гранат, підложених бандитами у приміщенні винищувального батальйону поранено і виведено з строю 5 бійців батальйону.

Органи НКВС і НКДБ тільки константували ці бандпроявлення, але не вжили рішучих заходів, не викрили бандитів і ніяких заходів не прийняли. Не виконано рішення ЦК КП/б/У органами НКВС по організації боєспроможних винищувальних батальйонів. З 17 сел організовано і озброєно тільки 6 груп самоохорони. Нач[альник] НКВС тов[ариш] Похльобкін не займався підвищенням боєздатності бійців винищувального батальйону. РК КП/б/У, комуністи-керівники колективів не проводять серед них виховавчої роботи.

Райвідділ НКДБ начальник тов[ариш] Лобач не справився з завданням виявлення і розгрому оунівського підпілля. Окремі військові гарнізони на селах як Довга-Калушська, Мислів і другі понизили боротьбу з бандитизмом і переключилися тільки на охорону гарнізонів.

Рай[онні] парт[ійні] збори відмічають, що парторганізація району не виконала рішення ЦК КП/б/У від 10/І-46 року, рішення обкому КП/б/У про утворення комсомольських організацій на селі: тільки організовано в 11 селах, але вони малочисленні, ніякої роботи не провадять і не втягують в боротьбу з бандою.

РК КП/б/У і парт[ійна] організація району недостатньо закріпила рівень масово-політичної роботи і політичного підйому на селах, досягнутого в час підготовки і проведення, виборів в окремих селах як Хотінь, Мислів, Кропивник, Яворіка, Ріп'янка агітатори припинили агітаційну роботу на десятихатках, в цих селах 10 лютого проведено лише по одному разу збори, промова товариша Сталіна від 9 лютого 1946 року серед населення не прочитана, керівники агітколектива т[овариш] Фоняк, Стулішенко, Толстих, Марчук і інші непартійно відносять до виконання рішень ЦК КП/б/У і Обкому партії, рідкобувають в прикріплених селах і не проводять роботи.

Парт[ійна] організація НКВС /секретар т[овариш] Гіркова/ ніякої політвиховчої работ з комуністами не проводить.

З боку окремих комуністів оперативних робітників безвідповідальне відношення до роботи, в апараті існує розгільдяйство, в зв'язку з чим є порушення революційної законності. Тов[ариш] Урляков, Гірников, Дубина і другі не справилися з завданнями організації батальйонів в прикріплених селах і організації оперативної роботи по розгрому рештків банд.

Рай[онні] парт[ійні] збори постановляють:

1. Рішення Обкому КП/б/У від 18/Ш-46 р. по Калуському району приймають до неухильного виконання і вивчають від кожного комуніста особисто активно включитися в рішучу боротьбу на остаточну ліквідацію рештків банд, вскриття і розгрому оунівського підпілля в найближчий час.

2. Зобов'язати РК КП/б/У і першого секретаря т[овариш] Кириленко підняти вимоги до робітників органів НКВС і НКДБ і військових гарнізонів в організації оперативної роботи і забезпечити виконання рішень ЦК КП/б/У і ОК КП/б/У про остаточну ліквідацію рештків бандитизму та оунівського підпілля.

3. Зобов'язати начальника райвідділу НКВС т[овариша] Павличенко керівників і агітаційних колективів до першого 1/У-46 р. організувати групи самоохорони в кожному селі, а там де вже організовані вони збільшити їх кількість, озброїти і систематично провадити роботу по підвищенню боєздатності бійців винищувальних батальйонів, обов'язково використовуючи батальйони в боротьбі з арештами банд. Керівникам агіт[аційних] колективів регулярно провадити політично-виховавчу (*так у документі, правильно: виховну. – І. Т.*) роботу серед бійців груп самоохорони.

4. Рай[онні] парт[ійні] збори вимагають від секретаря РК ЛКСМУ тов[ариша] Лавренко, керівників агіткомітетів і всіх комуністів виконати рішення ЦК КП/б/У від 10 лютого 1946 р., обкому КП/б/У і попередні рішення рай[онних] парт[ійних] зборів про утворення комсомольських організацій до 1/У-46 р. утворити КСМ (*комсомольські. – І. Т.*) організації в останніх 6 селах, а там де є комсомольські організації збільшити ріст комсомольців і активізувати їх роботу.

5. Зобов'язати РК КП/б/У, секретарів первинних парт[ійних] організацій, керівників агіт[аційних] колективів виконати рішення ЦК КП/б/У від 22/П-45 р. про закріплення агітаційно-масової роботи, досягнути в час виборів, систематично провадити роботу з агітаторами, добиватися активізації роботи з агітаторами на 10-ти хатках в основу їх роботи покласти промову т[овариша] Сталіна від 9/П-46 р., рішення першої сесії Верховної Ради СРСР, рішення березневого Пленума ЦК КП/б/У про підготовку і проведення весняної сівби. Серед населення в селах частіше провадити збори по питаннях політично-господарських завдань і ідеологічної боротьби з українсько-німецькими націоналістами і оунівським підпіллям.

6. Рай[онні] парт[ійні] збори в останнє попереджують керівників агітколективів і особливо т[овариша] Гоняк, Толстих, Стулішенко і інших, якщо вони до 1/У-46 року не піднесуть рівень масово-політичної роботи в селах, не організують роботи клубів, груп самоохорони та комсомольських організацій, будуть притягнуті до суворої партійної відповідальності.

7. Рай[онні] парт[ійні] збори вимагають від Виконкому Рай[онної] ради і його голови т[овариша] Мойсеєнко до 1/У-46 року укомплектувати всі постійнодіючі комісії, активізувати роботу сільських рад і роботу клубів.

8. Рай[онні] парт[ійні] збори рекомендують РК КП/б/У послати партійно-радянський актив в села району терміном на 10 днів для проведення масово-політичної роботи і в дальнішому періодично посилати партійно-радянський актив в села.

9. Запропонувати РК КП/б/У на засіданнях РК КП/б/У систематично заслуховувати керівників агітколективів, оперативних робітників НКВС і НКДБ про виконання цієї постанови.

Секретар Калуського РК КП/б/У *(печатка, підпис)*
/П. Кириленко/

**ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 1–8. Копія.
Машинопис. Публікується вперше.**

№ 112

**Спеціальне повідомлення секретаря
Калуського РК КП(б)У Петра Кириленка
секретарю Станіславського ОБКОМ(у) КП(б)У
Михайлові Слоню про загибель голови
Підгорецької сільради В. Смольського
28 березня 1946 р.**

Пролетарі всіх країн єднайтеся

Цілков тасємно

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ (більшовиків) УКРАЇНИ

Калушский Районний Комітет

Станіславської області

№ 26

28 марта 1946 г.

СЕКРЕТАРЮ СТАНИСЛАВСКОГО ОБКОМА КП/б/У

тов[арищу] СЛОНЬ

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

«Об убийстве председателя Подгорского
сельсовета Калушского района
СМОЛЬСКОГО В. Б.»

Доношу, что в 1 часов вечера с 26 на 27 марта 1946 года бандой убит председатель Подгорского сельсовета СМОЛЬСКИЙ Василий Гарвович (*так в документі, можливо: Гаверлович. – І. Т.*).

Выезжая на место происшествия с группой работников НКВД – установлено обстоятельства убийства:

Вечером – 7 часов 26 марта Смольський вместе с секретарем с[ельского]/с[овета] КОГУТ, не сообщая никому, (в то время в сельсовете был начальник гарнизона и группа бойцов) ушли в хутор Высочанка в 3-х километрах от села. До 11 часов ночи пьянствовал в этом хуторе, а потом в пьяном состоянии решили пойти домой в село.

При выходе на окраину леса (так, как между хутором и селом тянется лес шириной 0,5 километров) услышали оклик «Стой, кто идет». На этот оклик СМОЛЬСКИЙ ответил – пред-

седатель сельсовета, стал и начал идти к ним (их было 2 по показаниям секретаря сельсовета), а секретарь спрятался в канаву.

Через несколько минут был убит СМОЛЬСКИЙ, забраны в него деньги 1600 рублей и часы, вся одежда целая.

В порядке ответных мер – 28/III-46 г. с этого села вывезен 18 семей нелегалов и кулаков, а также изъят подотчетный элемент.

Секретарь Калушского *(нідпис)* П. КИРИЛЕНКО
РК КП/б/У

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 58. – Арк. 13. Оригінал.
Машинопис. Публікується вперше.

№ 113

Спеціальне повідомлення секретаря Калуського РК КП/б/У Петра Кириленка секретареві Станіславського ОК КП/б/У Михайлові Слоню про зраду бійцями Студінківського винищувального батальйону інтересів радянської влади

26 квітня 1946 р.

Пролетарі всіх країн, єднайтесь!

Цілком таємно

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ (більшовиків) УКРАЇНИ

Калушський Районний Комітет

Станіславської області

№ 31

26 апреля 1946 р.

СЕКРЕТАРЮ СТАНИСЛАВСКОГО ОК КП/б/у

тов[арищу] СЛОНЬ

С П Е Ц С О О Б Щ Е Н И Е

О предательской деятельности
истребительного батальйона
села Студинка, Калушского района.

25 апреля с[его]/г[ода] были получены в РО МВД данные о том, что 24 апреля около 6 часов вечера проходила группа бандитов численностью 10–15 чел[овек] одетых в военную фор-

му. Гонцы истреб[ительного] батальона села Студинка во главе с командиром сдали банде имеющиеся в них оружие – винтовки.

Выездом на место происшествия в селе кого либо из бойцов обнаружить не предоставилось возможности, все поиски были безрезультатны.

Лишь вечером 25 апреля в степи были задержаны командир истреб[ительного] батальона Литвинишин Никола Семенович 1914 г. и боец б[атальйо]на Легонький Орест Васильевич.

Будучи допрошенными ЛИТВИНИШИН и ЛЕГОНЬКИЙ показали, что с ним на квартиру зашли неизвестные военные численность около 15 чел[овек], которым они сдали оружие, вооруженного сопротивления не оказали т[ак] к[ак] боялись бандитов. Вместе с бандитами они ходили по домам бойцов истреб[ительного] батальона и забирали оружие. Кому либо о случившемся они не заявили из боязни мести бандитов.

Допрошенный красноармеец 286 [артиллерийского] полка БОЕВ Григорий Тимофеевич, находившийся в то время в селе Студинка показал: «что он 24 апреля примерно около 5-ти часов вечера шел по селу, к нему навстречу со стороны церкви вышла группа вооруженных лиц одетых в русскую военную форму, которые остановив его сделали замечание, почему он без погон, расспросив что в селе нового, отпустили его, автомат находившийся при Боеве бандиты не тронули».

Вместе с бандитами были два бойца истребительного батальона вооруженных винтовками, фамилии он их не знает, но часто видал их в селе и знает как бойцов истреб[ительного] батальона.

Тот-же Боев показал, что когда начало темнеть примерно около 8 часов вечера, бойцы истреб[ительного] батальона численностью 10–15 чел[овек] и группа бандитов направились в сторону леса, расположенный *(так в док., правильно – расположенного. – I. Т.)* за селом Студинка.

Произведенной операцией в селе Студинка в ночь против 24 апреля с[его] /г[ода], все бойцы истреб[ительного] батальона были задержаны большинство из них перешли на нелегальное положение и прятались в степи и в нежилых постройках своих и соседних домов.

Ранее в этом батальйоне было 32 чел[овека], в апреле месяце при проверке было отсеяно 17 чел[овек], остальные 15 чел[овек] были оставлены в истреб[ительном] батальоне.

На оставшихся бойцов каких-либо компрометирующих материалов в РО МВД нет. Большинство из них служили в Красной Армии, родственных связей с бандитами не имеют.

Следствие по делу проводится. Виновных будет привлечено к ответственности.

Секретарь Калушского (*підпис*) /П. Кириленко/
РК КП/б/У

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 58. – Арк. 15–16. Оригінал. Машинопис. Публікується вперше.

№ 114

Витяг з протоколу допиту Ярослава-Дмитра Вітовського, коменданта Військової польової жандармерії ВО 4 «Говерля»

25 червня 1946 р.

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

25-го июня 1946 года гор[од] Львов

Я, Зам[еститель] Нач[альника] отделения УББ МВД УССР, старший лейтенант КОВАЛЬ, сего числа допросил арестованного: ВИТОВСКОГО Дмитрия Дмитриевича, 1919 года рождения, уроженец [г]орода Рожнятов, Станиславской области, украинец, гражданин СССР, образование незаконченное высшее, б[ес]/п[артийный], женат, ранее под судом и следствием не состоял.

За дачу ложных показаний по ст. 89 УПК УССР
предупрежден –

Подпись обвиняемого (*Вітовський Дмитро*) (ВИТОВСКИЙ
ДМИТРИЙ) [...].

ВОПРОС: – Изложите свою практическую деятельность со времени нахождения Вас на нелегальном положении, т[о]-е[сть] с июля 1943 года?

ОТВЕТ: – В июле 1943 года я добровольно ушел к областному проводнику «ОУН» – «РОБЕРТУ», который в то время находился в с. Довпотив, Войниловского района, Станиславской области, последний меня направил на военный вышкол «УПА» – адъютантом начальника вышкола поручика «УПА» – «ПОЛЬ». Вышкол «УПА» в то время находился на горе Магура с июля 1943 по май 1944 года, после этого был перенесен на Бесарабку (в 5 кил[ометрах] от горы Магура).

Военный вышкол готовил сотенных, куренных и других командиров для «УПА». Всего на вышколе было 218 человек. Первый вышкол был выпущен в июле 1944 года, который выпустил 196 чел[овек], а остальные вышкол по неукладности не закончили. Все лица, закончившие вышкол, получили звания хорунжего и старшего вистуна.

Адъютантом «ПОЛЯ» я был до назначения меня в ноябре месяце 1944 года областным комендантом военно-полевой жандармерии. На эту работу я был назначен командиром военной округа № 4 – «ГРОМОМ».

ВОПРОС: – Изложите свою практическую деятельность, как коменданта областной военно-полевой жандармерии?

ОТВЕТ: Прежде чем отвечать на поставленный мне вопрос, я хочу показать, что военно-полевая жандармерия (ВПЖ) была создана проводом «ОУН» и командованием «УПА» в ноябре 1944 года в связи с тем, что лица, которых гнали насильно в банды, отказывались от службы в «УПА» и часто дезертировали, не выполняли приказаний своих главарей. Для пресечения этого массового явления и была создана ВПЖ, которая своими садистскими методами работы должна была прекратить массовые бегства из банд.

ВПЖ просуществовала до мая 1945 года, хотя официально приказами командования «УПА» и была распущена в марте 1945 года и функции ее стала осуществлять «СБ» по территориальности.

В мои обязанности, как коменданта областной военно-полевой жандармерии входило руководить территориальными проводниками ВПЖ, как то окружными, надрайонными и райо-

нными, а также я сам непосредственно занимался вопросами расследования дезертирства из «УПА».

Для того, чтобы полнее охарактеризовать свою деятельность, необходимо отметить, что я как областной комендант ВПЖ, лично проводил расследования по дезертирству и уклонению от службы в «УПА» и приговаривал к наказанию по своему усмотрению провинившихся бандитов, кроме того отмечаю, что окружные коменданты ВПЖ, отчитывавшихся за свою работу перед мною, направляли арестованных участников «УПА» в мое распоряжение, я просматривал материалы и выносил приговор тому или другому лицу, который здесь же и исполнялся.

Таким образом за период с ноября 1944 года по май 1945 г[ода] было расстреляно по моему приказу – 37 участников «УПА», которые не желали дальше оставаться в бандах и намеревались явиться с повинной.

Расстрел производила моя личная охрана в составе 24-х человек. Всего за период с ноября 1944 года по май 1945 года было уничтожено по Станиславской области – 230–240 человек, не желавших находиться в бандах «УПА». Приговор исполняли надрайонные и районные коменданты ВПЖ по моему распоряжению, т[ак] [как] самостоятельно они никого расстреливать не имели права.

ВОПРОС: – Таким образом по Вашему приказу было расстреляно 240 чел[овек]?

ОТВЕТ: – Да, по моему приказу, как областного коменданта ВПЖ было расстреляно и замучено 240 человек за время существования областной ВПЖ, т[о]е[сть] с ноября 1944 года по май 1945 года.

ВОПРОС: – Сколько было убито советских граждан Вами лично?

ОТВЕТ: – Мною лично было расстреляно – 14 человек, дезертиров из «УПА». Так, мною были убиты:

1. СТРУЖИНСКИЙ Михаил Якубович, 1918 года рождения, уроженец с. Струтин-Выжний, Выгодского района, Станиславской области, бывший участник сотни «УПА» «БЕЯ», под

псевдонимом «ЯКУБ», убит 10-го марта 1945 года мною за дезертирство сотни.

2. ГОЛОВАЦКИЙ Михаил – 1921 года рождения, житель с. С[ва]ричев, Рожнятовского района, Станиславской обл[асти], бывший участник сотни «УПА» «РОМКО» под псевдонимом «РЕБИТВА», убит мною 26-го декабря 1944 г[ода].

3. РЕБИЦКИЙ, имени не помню, житель с. Ступильско (с. *Топільське, теперішнього Рожнятівського району. – І. Т.*), Перегинского района, Станиславской области, участник сотни «УПА» – «ЖУРАВЛИ» под псевдонимом «РЫБА» – убит мною 26-го февраля 1945 года.

4. ЯВОРСКИЙ Осип Дмитриевич, 1921 года рождения, житель с. Грабовка, Калушского района, Станиславской области, бывший участник сотни «УПА» – «ЖУРАВЛИ» под псевдонимом «Дмитришин», убит мною в марте 1945 г[ода] за дезертирство.

5. ГАНЗЮК Илья, 1918 года рождения, житель с. Березовец, Станиславской области, бывший участник сотни «УПА» – «НЕЧЕТЫ», имел псевдоним «ГОНЧАРУК», убит мною в мае месяце 1945 года за дезертирство.

ВОПРОС: – Назовите окружных, надрайонных и районных комендантов ВПЖ с указанием установочных данных и точных или вероятных местопроживания?

ОТВЕТ: – Областная военно-полевая жандармерия подчинялась непосредственно командиру военного округа «УПА» «ГРОМУ», от которого получала указания в работе.

Согласно оуновского деления Станиславской области на округа, надрайоны и районы в таком же порядке была построена ВПЖ.

Мне известны лица, руководившие ВПЖ округов, надрайонов и районов: 1. КАЛУШСКИЙ окружной комендант ВПЖ – (*Мирон. – І. Т.*) СИЛИНСКИЙ, имени не знаю, 45 лет, среднего роста, полный, лысый, проживает в с. Верхня Калушского района, на легальном положении. Являлся комендантом ВПЖ с ноября 1944 года по май 1945 года, имел псевдоним «ГОРБОК».

Калушский надрайонный комендант ВПЖ, ГОНЧАРУК, имени не помню, происходит из г. Перегинска, Станиславской области, убит в 1945 году.

ВОПРОС: – Где и когда Вы принимали участие в боевых действиях с подразделениями Красной Армии?

ОТВЕТ: – Находясь на нелегальном положении и будучи командиром ВПЖ Станиславской области, я со своей боевкой в количестве 24 чел[овек], принимал участие: с. Грабовка, Калушского района, в мае 1945 года я со своей боевкой имел бой с подразделением саперов Красной Армии в количестве 40 человек. В бою с нами было убито 2 красноармейца и отступили.

Будучи командиром видтинка «УПА» я давал распоряжение в июле 1945 года в районе Майданского леса – командиру сотни «ЖУРАВЛЮ» – проводить боевые действия против подразделений Красной Армии, в которых было убито 34 красноармейца.

Протокол с моих слов записан правильно, мною лично прочитан, в чем и расписываюсь

Подпись обвиняемого (*Вітовський Дмитро*) (ВИТОВСКИЙ)

ДОПРОСИЛ: ЗАМ[ЕСТИТЕЛЬ] НАЧАЛЬНИКА
ОТД[ЕЛЕНИЯ] ОБЪ УМВД УССР СТАРШИЙ ЛЕЙТЕНАНТ
(*підпис*) Коваль

Літопис УПА. Нова серія. Т. 9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945. – Київ-Торонто, 2007. – С. 719–729.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛК, 2010. – С. 400–408.

Бойчук З. О. Олександр Луцький – Беркут – командир УПА «Захід» [протоколи допиту] / Зіновій Бойчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2019. – 272 с.

№ 115

**Донесення Калуського райвоенкома капітана
Жерікова станіславському облвоенкому Сигульєву
про боротьбу органів МДБ з підпіліям ОУН на
території Калуського району**

2 липня 1946 р.

НКО СССР

СЕКРЕТНО

экз[емпляр] № 1

(підпис)

КАЛУШСКИЙ
РАЙОННЫЙ

Военный комиссариат

Первая [часть]

1-е июня 1946 г[ода]

№ 1/0286

Калуш, Станиславской обл.

* 2 *

ВХ[одная] № 0246

ВХ[одная] 7259

02.07.[19]46

**СТАНИСЛАВСКОМУ ОБЛВОЕНКОМУ Т. СИГУЛЬЄВ
и НАЧАЛЬНИКУ ПОЛИТОТДЕЛА**

г. Станислав

(печатка)

на Ваш № – /001241

Во исполнение вышеуказанной директивы – доношу – о действиях бандеровских банд на территории Калушского района, которые выражаются в ниже следующем:

1. В ночь с 24-го на 25-е июня с[его]/года группой работников Калушского РО МГБ была проведена операция в г. Калуш по улице Загорье, где в доме гражданина Копейчук были обнаружены 3 чел[овека] бандита члены – боевки СБ (ОУН), из коих один бандит по фамилии ВИДОНЯК Михаил Петрович уроженец г. Калуш после ранения и выписки из Станиславской центральной больницы где он лежал в гипсе был перевезен 2-чел[овеками] бандитами из коих один мужчина и женщина их

санитарка, которые и находились в квартире гражданина Копейчук и продолжали дальнейшее лечение раненого бандита.

Когда группа работников РО МГБ зашла в дом к гражданину Копейчук и спросила хозяина кто есть в доме в той комнате, в которой всю ночь не было света, последние т. е. отец, мать и две взрослых дочери из коих одна работала в Райсобезе и вторая на почте – заявили, что в их доме никого кроме них нет, тогда работник РО МГБ взял за руку дочь хозяина которая работала в Райсоюзе и первую протолкнул в ту комнату где не было света, в которой и находились бандиты. Бандиты начали стрелять и ранили в ногу эту дочь хозяина которая была втолкнута в комнату, после этого группа работников РО МГБ вышла из дома и начала обстреливать данную комнату, в результате чего все трое бандитов из коих одна женщина санитарка были убиты.

2. Второй группой работников РО МВД и РО МГБ в эту ж ночь была проведена операция в г. Калуж по улице Новый-Калуж, которой было изъято одну женщину уроженку и жительницу г. Калуж, которая была связана с «Гестапо» и одновременно при операции у неё на квартире были изъяты также 2 чел[овек] немцев гестаповцев.

3. 26-го июня с[его]/года в 6 часов вечера группа бандитов – численностью в 10 человек орудовала в с. Подмихалье Калужского района ими был пойман один ястребок которому они предложили вести их к начальнику истребительного батальона по охране села, когда этот ястребок привел их во двор где проживал начальник истребительного батальона, самого начальника дома не было, бандиты вывели из хаты его жену и начали избивать, в это время другие бандиты из этой же группы подожгли хату, в результате чего сгорела хата и все имущество находящееся в хате, а так же сгорела корова. После того как хата была со всех сторон подожжена бандиты убили этого ястребка и ушли в лес.

Высланная поисковая группа из числа Внутренних Войск и работников РО МВД, бандитов пока не обнаружили, но поиски продолжаются.

Отпеч[атано] в 3-х экз[емплярах]

1–2 экз[емпляр] адресату

3 – й экз[емпляр] в дело

Исп[олнитель] Переяславец.

КАЛУШСКИЙ РАЙВОЕНКОМ
КАПИТАН (*підпис*) / ЖЕРИКОВ/

НАЧАЛЬНИК 1 ЧАСТИ
СТ[АРШИЙ] ЛЕЙТЕНАНТ А/С
(*підпис*) /ПЕРЕЯСЛАВЕЦ/

ДАІФО. – Ф. Р. 753. – Оп. 1 – Спр. 72. – Арк. 139. Машино-
пис. Оригінал. Друкується вперше.

№ 116

**Витяг зі звіту Станіславського обкому партії
ЦК КП(б)У про результати боротьби з формуван-
нями УПА та підпіллям ОУН на території області
у червні 1946 р.**

5 липня 1946 р.

№ 00438

Совершенно секретно
Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
товарищу ХРУЩЕВУ Н. С.
[г]ород Киев

ОТЧЕТ

о результатах борьбы с националистическим подпольем и
бандитизмом на территории Станиславской области за июнь
месяц 1946 года.

Используя оказанную нам Центральным Комитетом
КП(б)У помощь войсками и оперативными работниками Мини-
стерства внутренних дел, партийные организации области на-
правляли в основном наличные силы и средства на вскрытие и
ликвидацию антисоветского подполья и его руководящих кад-
ров.

За отчетный месяц органами МВД и МГБ совместно с войсковыми подразделениями, партийно-советским активом и бойцами местных истребительных формирований на территории области проведено 912 чекистско-поисковых операций и 759 засад, в ходе которых: ликвидированы Калушский и Городенковский надрайонные «провода» ОУН, Городенковский районный «провод» и Калушский кущевой «провод» ОУН.

Частично ликвидированы: краевой «провод», Калушский и Коломыйский окружные «провода», Станиславский надрайонный «провод», Войниловский, Долинский, Косовский, Тисменицкий, Тлумачский и Калушский районные «провода», кущевые «провода» ОУН в Надворнянском и Отынянском районах и 27 станичных ОУН.

За этот же период на территории области органами МГБ вновь выявлено и взято на учет 14 групп украинско-немецких националистов с общим количеством участников в них 65 человек.

За этот же период органами МГБ ликвидировано разных групп украинско-немецких националистов 12, из числа которых убито 30 человек, арестовано 26 человек и оформляется арестом 20 человек.

Из числа состоящих на учете бандгрупп полностью ликвидирована боевка «Василько» в Войниловском районе.

Ответными мерами органов МГБ и МВД раскрыто 9 банд проявлений, большинство участников которых убито и арестовано.

Так, в порядке ответных мер на бандпроявление, совершенное 11 июня с[его] г[ода] в Войниловском районе (из засады убиты зав[едующий] общим отделом райсовета д/т и бухгалтер отдела гособеспечения Войниловского райсовета), РО МВД совместно с подразделением 215 СП ВВ МВД в течение 3-х дней – с 11 по 14 июня с[его] г[ода], – проводилась операция в селах Дубовцы, Завадка и Верхняя и прилегающим к ним лесным массивам, в ходе которой убито 8 бандитов.

Среди трупов опознаны:

Шеф разведки краевого «провода» ОУН «Чайка»; руководитель Калушского надрайонного «провода» ОУН «Орлик»;

заместитель руководителя Калушского надрайонного «провода» ОУН «Кригулец»; командир боевки охраны Калушского надрайонного «провода» ОУН «Веселый». Личности остальных 3-х бандитов не установлены.

Секретарь Станиславского обласного
комитета КП(б)У (*підпис*) М. Слонь

№ 00438

5 июля 1946 г[ода]

[г]ород Станислав

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 145–152.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2010. – С. 442–449.

№ 117

**Витяг зі звіту Станіславського обкому партії
ЦК КП(б)У про результати боротьби з відділами
УПА і підпіллям ОУН на території області
за серпень 1946 р.**

12 вересня 1946 р.

№ 0583

Секретно
Секретарю ЦК КП(б)У
Н. С. ХРУЩЕВУ

ОТЧЕТ

о результатах борьбы с националистическим подпольем и бандитизмом на территории Станиславской области за август месяц 1946 г[ода].

Органами МВД, МГБ, партийно-советским активом, бойцами местных формирований и частями внутренних войск МВД за отчетный период было проведено 685 чекистско-войсковых операций и 829 засад.

Наиболее характерные чекистско-войсковые операции.

Выполняя намеченные мероприятия по разработке фигурантов Калушского окружного провода ОУН, Войниловским РО МВД по данным своего агента «Володько» 10 августа с[его] г[ода] в с. Верхнее Войниловского района проведена чекистско-войсковая операция.

В результате умелых действий оперуполномоченного РО МВД т. Шилина и старшины 2-й роты 215 СП ВВ МВД т[оварища] Грачева, руководивших операцией, в доме жителя села И. А. Матусяк[а] был вскрыт специально оборудованный бункер на чердаке дома под двойной крышей, в котором обнаружены и задержаны:

1). Филиппович Д. В. под псевдонимом «Березов», член ОУН, комендант военно-полевой жандармерии Калушского окружного провода ОУН;

2). Матусяк И. А. – нелегал.

Из бункеров изъято два револьвера системы «наган» и ОУНовская литература.

Этой же оперативной группой вскрыто бандубежище в печи дома Стилинского Н. И., в котором обнаружен владелец дома Стилинский Н. И. под кличкой «Хитрый» – разведчик Калушского окружного провода ОУН.

По данным Калушского РО МВД и МГБ 28 августа с[его] г[ода] силами оперативного состава органов и подразделения 215 СП ВВ МВД в селе Довга-Калушка проведена операция по ликвидации бандбоекки «Казачка». В ходе операции, потеряв 2 убитыми и одного задержанным, бандиты оставили село. Оперативная группа, продолжая преследование, 29 августа настигла бандгруппу в районе Черного леса и в результате имевшего место боя убито еще 4 бандитов, в числе убитых опознан заместитель руководителя боевки Мельничук под кличкой «Богун».

В ходе операции у бандитов взято оружие:

ручной пулемет – 1

винтовок – 2

автоматов – 3

пистолетов – 1
гранат – 12
боепатронов – 641

Бандпроявления

В ночь на 6 августа в с. Пийло Калушского района бандитами из засады убиты командир истребительного батальона Семанишин И. Н. и боец истреб[ительного] батальона Ткач И. Д. Проведенной чекистско-войсковой операцией в порядке ответных мер были настигнуты и убиты 2 бандита с районной боевки «Казачка», у которых изъяты два автомата, две гранаты и 70 штук боепатронов.

В 18 часов 16 августа с[его] г[ода] в с. Тужилов Калушского района неизвестными бандитами из засады убит командир роты 225 СП ВВ МВД ст[арший] лейтенант Косарев и легко ранен ст[арший] оперуполномоченный РО МВД лейтенант Андреев.

В ходе проведения чекистско-войсковой операции в порядке ответных мер с. Тужилов в одном из домов обнаружено и вскрыто бандубежище, в котором задержан бандит Сенишин В., причастность последнего к данному бандпроявлению устанавливается. В другом из домов вскрыт бункер, из которого изъято продовольствие, заготовленное для бандитов.

В ночь с 27 на 28 августа бандгруппа «Бея» не установленной численности пыталась проникнуть на территорию Брошневского деревообделочного завода (Долинский район), но обстрелянные охраной завода и подоспевшей войсковой группой бандиты на территорию завода не допущены. Во время перестрелки тяжело ранены 2 бойца из состава охраны. При отходе банда обстреляла пассажирский поезд № 49, следовавший Черновцы – Львов. В результате обстрела ранено 7 человек, из них 2 заключенных из вагона ЗАКА, остальные – пассажиры.

Одновременно с этим принимаем меры мобилизации всех возможностей в районах на усиление борьбы с бандитизмом и антисоветским подпольем.

Секретарь Станиславского обкома КП(б)У
(*підпис*) М. Слонь

№ 0583

12.IX.46 г[ода]

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 189–200.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛК, 2010. – С. 565–576.

№ 118

**Політінформація завідувачки відділом
агітації й пропаганди Калуського РК КП(б)У
Дикої про виховну роботу у винищувальних
батальйонах у серпні-жовтні 1946 р.**

СТАНИСЛАВСКОМУ ОБКОМУ КП/б/У
ОТДЕЛ ПРОПАГАНДЫ И АГИТАЦИИ
гор[од] Станислав.

ПОЛИТИНФОРМАЦИЯ

О воспитательной работе в истребительных батальонах.

Всего в Калужском районе 3 истребительных батальона состав – 48 человек.

В каждый батальон прикреплены политруки утвержденные на бюро КП/б/У из них 2 работника райкома партии. Политруки проводят воспитательную работу среди бойцов батальона по плану и тематике составленной отделом пропаганды и агитации.

За август сентябрь и 20 дней октября проведено 20 бесед о IV пятилетнем плане развития и восстановления народного хозяйства ССР. 10 бесед – «Кто такие украинско-немецкие националисты». «Что такое комсомол, устав комсомола, ответ тов[арища] Сталина «Московскому корреспонденту» й другие всего проведено 50 бесед кроме того чтецы из бойцов проводят читки газетных статей.

Выписаны за счет клубов по 4 газеты «Радянская украинна», «Молодь украины» (*так у документі, правильно : України. – І. Т.*), «Прикарпатская правда», «Червона Зирка».

Хорошо работает политрук истребительного батальона с. Голынь тов[арищ] Головка (директор МТС) он систематически собирает бойцов батальона и проводит с ними работу, особенно им проведена большая работа по разъяснению что такое комсомол и его боевые дела, в результате чего все 16 бойцов вступили в комсомол, таким образом из бойцов организовалась комсомольская организация, которая работает хорошо по борьбе с бандитизмом на их счету убитыми числится – 56 бандитов. Секретарь комсомольской организации он же командир батальона тов[арищ] Андриенко представлен к награде избран членом бюро райкома и сейчас работает в райкоме ЛКСМУ зав[едующим] Орготделом. Не плохо работает истребительный батальон в селе Пийло. Командиры истребительных батальонов работают зав[едующими] сельскими клубами. Сейчас политруки проводят работу в батальонах по изучению IV пятилетнего плана на украине (*так у документі, правильно: Украине. – І. Т.*).

Секретарь Калужского РК КП/б/У
(*підпис*) /КИРИЛЕНКО/

Зам[еститель] отдела пропаганды и агитации
РК КП/б/ У (*без підпису*) /Дикая/

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 58. – Арк. 14. Копія.
Машинопис. Публікується вперше.

№ 119

**Витяг зі звіту Станіславського обкому партії
ЦК КП(б)У про підсумки бойової діяльності вини-
щувальних батальйонів на території області
за квітень-грудень 1946 р.**

14 грудня 1946 р.

Сов[ершенно] секретно
Секретарю Центрального Комітета КП(б)У

товарищу ХРУЩЕВУ Н. С.

ОТЧЕТ

о выполнении постановления ЦК КП(б)У от 18.IV-1946 года
«Об организационном укреплении, политическом воспитании и
повышении бдительности в истребительных батальонах».

Выполняя постановление ЦК КП(б)У от 18.IV-1946 года «Об организационном укреплении, политическом воспитании и повышении бдительности в истребительных батальонах» обкомом КП(б)У проведено ряд организационных и политических мероприятий, направленных на выполнение указанного постановления ЦК КП(б)У. Обкомом КП(б)У в первой половине апреля месяца с[его] г[ода] была проведена в ряде районов проверка состояния деятельности истребительных батальонов.

В результате проверки было вскрыто ряд ошибок и серьезных недостатков. Была установлена неправильная практика, что с наступлением темноты в истребительных батальонах выставлялись посты 1–2 человека, а все остальные бойцы ложились спать и село оставалось открытым для бандитов. Существовала неправильная практика во многих истребительных батальонах, когда бойцам выдавали оружие только тогда, когда они находились на дежурстве, а после оружие отбиралось и складывалось в помещении истреб[ительного] батальона, тем самым снималась ответственность бойца за оружие и не позволяло бойцам своевременно вступать в бой с бандитами, где бы боец не находился. Этим самым создавало выгодные условия для бандитов при банднападениях на истребительные батальоны.

И как результат, бандитами при нападениях на истребительные батальоны было полностью или частично разоружено 61 батальон, насчитывающие 692 бойца и забрано бандитами вооружение: ручных пулеметов – 18, автоматов – 39, винтовок – 635.

В результате ответных мер отобрано у бандитов: пулеметов – 6, автоматов – 5 и винтовок – 109.

Таким образом, в настоящее время в области имеется 275 истребительных батальонов с общей численностью в 5509 бойцов, на вооружении которых имеется: ручных пулеметов – 128,

автоматов – 510, винтовок – 3736, пістолетов – 58 і гранат – 573.

В октябрі місяці істребительний батальйон с. Голинь Калущкого району во время операції в селі і в прилеглому лісному масиві під керівництвом начальника штабу істребительних батальйонів т[оварища] Борисова знищив і спецкур'єра надрайонного провідника ОУН «Явір», у котрого ізъяты цінні ОУНовські документи, також були задержані спецкур'єр надрайонного провідника ОУН Фицак А. і розвідчик окружного провідника ОУН Олейник В. Взяті трофеї: 2 винтовки, 2 гранати і 60 боепатронів.

За отличні бойові дії, личну ініціативу і стійкість, проявлену в боротьбі з бандами, 10 бойцям видані грошові винагороди в сумі 38 тисяч рублів. Нагороджені іменними годинами і портсигарами 7 чоловік, серед них: Андрейко В. Д. – командир істребительного батальйона Калущкого району, котрий, перебуваючи в істребительному батальйоні з липня місяця 1945 року, провів з батальйоном 30 бойових операцій і знищив 12 бандитів.

Секретарь Станіславського обкома КП(б)У (*нідпис*) Слонь
№ 0759

14.XII- 46 г[ода]

Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. – Київ-Торонто, 2002. – С. 272–278.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2010. – С. 605–611.

№ 120

Протокол № 4 зборів Калуської районної партійної організації від 31 грудня 1946 р. з обговоренням рішення ЦК КП/б/У від 21 грудня 1946 р. «Про хід боротьби із залишками банд українсько-німецьких націоналістів у Станіславській області»

ПРОТОКОЛ № 4

Районного партійного собрания от 31 декабря 1946 года.

Присутствовало членов РКП /б/118 чел[овек]
кандидатов в члены РКП /б/ 25 чел[овек]
секретарь обкома тов[арищ] Любарцев

В президиум выбраны единогласно т[оварищи]:
Любарцев, Кириленко, Балыш, Завалишин, Комаринец,
Павлюченко, Моисеенко, Лобач, Яковлев.

Повестка дня:

1. Обсуждение решения ЦК КП/б/У от 21 декабря 1946 года «О ходе борьбы с остатками банд украинско-немецких националистов в Станиславской области».

/Докл[адывает] секретарь
РК КП /б/ т[оварищ] Кириленко/

Выступили:

Павлюченко – начальник РО МГБ

Решение ЦК КП/б/ обязывает вас провести решительную борьбу по выкорчёвыванию остатков банд украинско-немецких националистов.

В Калушском районе действует окружной провод ОУН, который объединяет несколько районов Станиславской области. Руководит этой группой некий Комарь, группа насчитывает около 200 бандитов. Районный провод насчитывал 8 чел[овек], из них арестовано 3 и убито – 2.

Калушский районный провод ОУН насчитывал – 4 чел[овека], из них убито – 2 чел[овека]. И арестован один. Всего в

районе действует еще 42 бандита. При каждом руководящем проводе имеются боевки. Эта банда имеет цель терроризовать население применяя методы убийства и грабежа. Они сейчас ставят себе задачу перехода в райцентры для проведения террористических актов против советского партийного актива.

Сегодня бандиты убили в с. Голынь нашего района семь человек простых советских людей. После совершения этого террористического акта 6 человек этого села вступили в истребительный батальон. Голынский истребительный батальон сегодня задержал крупного бандита – члена районного провода. Мы ликвидировали боевку Козака, но еще не добились руководящие силы банд украинско-немецких националистов.

Важно уничтожить не только рядовых бандитов, а добиваться всеми средствами в I-ю очередь уничтожить руководящий состав банд.

Подготавливаясь к проведению выборов в Верховный Совет УССР, необходимо провести решительную борьбу с остатками банд украинско-немецких националистов. Нужно сов[етско]-партийному активу выезжать в села группами и проводить среди населения массово-политическую работу, разоблачать и показывать на фактах действительное лицо бандитов.

Население честные советские люди подскажут нашему активу и помогут в разоблачении злейших врагов советского народа, которые исчисляются единицами. В с. Тужилов один бандит /станичный – Богун/, в с. Мыслов, Яворивка бандитов также незначительное количество, ходят они по два три человека и не представляют для нас большой опасности. В деле окончательного разгрома остатков банд украинско-немецких националистов должны заниматься не только органы МВД и МГБ, а вся партийная организация района.

Головко – директор МТС

За последнее время в с. Голынь увеличилось количество террористических актов со стороны банд украинско-немецких националистов против местного советского актива. Сейчас бандиты организовали ловлю за командиром истребительного батальона Жураковским. Голынский истребительный батальон имеет на своем счету 60 чел[овек] убитых и задержанных бандитов.

Когда в селе было убито бандитами 4 человека из местного советского актива, истребительный батальон преследовал бандитов, а воинский гарнизон спрятался за селом и занял оборону.

Какую материальную помощь оказываем мы бойцам истребительного батальона? Помощь оказывается недостаточная. Есть бойцы истребительного батальона раздетые и без обуви. Двух бойцов истребительного батальона бандиты сожгли дома и руководство района не оказало пострадавшим никакой помощи. Нужно применять все меры поощрения отличившимся бойцам истребительных батальонов, и оказывать им материальную помощь.

Дикая – заведующая отделом пропаганды
и агитации РК КП/б/

Массово-политическая работа по идеологическому воспитанию трудящихся проводится у нас плохо. Мы не выполняем решения ЦК КП/б/У о проведении массово-политической работы на селе в воскресные дни. Отдел пропаганды и агитации РК КП/б/ У раздает руководителям агитколлективов путевки за 5–6 дней, в которых указывает тему доклада и число. Когда и где нужно провести беседу, лекцию или доклад. Доклады на тему «29 лет советской власти на Украине», которые должны быть сделаны по селам 29 декабря, проведены только двумя товарищами Субочевым и Кажуком. 21–22 декабря с[его] [г]ода проводились кустовые семинары агитаторов, было подготовлено 30 докладчиков. На семинар вместо 500 человек прибыло 50. Руководители агитколлективов ряда сел не обеспечили явку агитаторов на семинар. Плохо работают агитаторы на своих участках, а многие из них не были еще ни разу на своем участке.

По селу Сивка-Калушская не составлен до сих пор список агитаторов. В этом селе не проводятся семинары агитаторов.

Руководители агитколлективов формально относятся к поручениям райкома РКП/б/ и многие поручения не исполняются. Собрания крестьян проводятся при очень малом количестве крестьян и крестьянок. 29 декабря было сорвано районное совещание женщин потому, что руководители агитколлективов

не обеспечили явку женщин на это совещание. Только женщин 3-х сел /Голынь, Пийло, Мыслив/ в количестве 35 чел[овек] прибыли на рай[онное] совещание женщин.

Руководители агитколлективов должны также интересоваться нуждами и запросами крестьян, помогать им советом. В селе Мыслив одна из крестьянок жалуется, что ее выселил командир воинского горнизона из дома и не пускают ее во двор, где находится ее хозяйство.

Руководители агитколлективов этого села тов[арищ] Покатаев написал об этом тов[арищу] Мойсеенко, и на этом ограничился. Тов[арищ] Мойсеенко не принял никаких мер, не реагировал на жалобу.

Гуцало – зав[едующий]
рай[онным] фин[ансовым] отделом

Недостатков в политмассовой работе на селе много. Тов[арищ] Дикая говорила здесь о недостатках в работе на селе, нужно сказать, что тов[арищ] Дикая, как зав[едующая] отделом пропаганды и агитации сама плохо воспитывает коммунистов. По большому и малому делу тов[арищ] Дикая буквально охаивает коммунистов.

В райкоме партии поступили неправильно в отношении подбора и закрепления партийно-советского актива за селами. Для проведения массово-политической компании на села выезжают одни только руководители агитколлективов, а остальные члены агитколлективов не выезжают на села. Нужно принимать меры к таким коммунистам, как тов[арищ] Чичеровский который категорически отказывается выезжать на села. Агитацию на селе нужно вести доходчивую, на конкретных примерах показывать кто такие украинско-немецкие националисты, рассказывать населению за что и кого бьют бандиты. Тов[арищ] Павлюченко насчитал здесь нам 42 активных бандита, а сколько неактивных. Мы должны повысить массово воспитательную работу среди бойцов истребительных батальонов, систематически оказывать им материальную помощь.

Лобач – начальник РО МГБ

Решение ЦК КП/б/ подводит итоги нашей борьбы с бандами украинско-немецких националистов за 1946 год ЦК КП/б/ обязал парторганизацию Станиславской области закончить борьбу с УПА и остатками украинско-немецких националистов. Сделали мы не мало в этом отношении, об этом говорят факты и цифры.

Несмотря на проведенную большую работу по борьбе с бандами остатки банд украинско-немецких националистов у нас еще имеются. Бандиты уничтожили в районе 22 чел[овека] местного актива.

Предстоит напряженная борьба с бандитами в период подготовки и проведения выборов в Верховный Совет УССР. Мы мало арестовывали руководящую верхушку УПА и ОУН. У нас еще существует районный провод объединяющий 10 районов, вместо убитых или задержанных нами членов ОУН или УПА, бандиты ставят на их место других. В селе Подгорках убили пропагандиста, на его место был поставлен другой, такое же положение и со станичными. В с. Студинка мы полностью уничтожили станичную организацию, в июле ме[сяце]це этого года в этом же селе вновь появилась такая станичная организация. Все это говорит о том, что мы еще мало ведем борьбу по уничтожению руководящей верхушки ОУН и УПА, необходимо обратить внимание на ведение решительной борьбы по уничтожению руководства ОУН-УПА

Комаринец – командир воинской части

Мы провели большую работу по борьбе с бандитами украинско-немецких националистов. В октябре с[его]/г[ода] мы подходили к концу нашей работы, но медлительность и недостаточная поворотливость органов МВД, МГБ и райкома КП/б/У дали возможность потерять козыри; бандиты быстро перестроились и нам удалось завершить разгром остатков банд. В решении ЦК КП/б/У сказано, что борьбу с остатками банд украинско-немецких националистов должны вести все в т[ом] ч[исле] и комсомол. Комсомол у нас не принимает участия в настоящий период в борьбе с остатками банд потому, что секре-

тарь РК ЛКСМ и тов[арищ] Быстров пьянствует ежедневно в чайных и не мобилизует комсомольцев на борьбу с остатками банд. О пьянках тов[арища] Быстрова говорят сами комсомольцы, он потерял авторитет руководителя комсомола и молодежи, нужно убрать тов[арища] Быстрова с должности секретаря РК ЛКСМ. Прошлые выборы прошли у нас организовано потому, что мы все – органы, партийная, комсомольская организации серьезно не занималась борьбой с остатками банд украинско-немецких националистов.

В предстоящих выборах к этой борьбе, с остатками банд необходимо привлечь также и часть полковника тов[арища] Коккина – нужно побольше делать прочесок, организовывать засады, вести советско-партийному активу большую разъяснительную и массово-политическую работу на селе в период подготовки и проведения выборов в Верховный Совет УССР.

Взаимоотношения между крестьянами с. Мыслив и находящимся там воинским гарнизоном хорошие, жалоб никаких от крестьян я не имею. В отношении жалобы крестьянки о чем здесь говорила тов[арищ] Дикая – выясним на месте. Некоторые, конечно, хотят, чтобы этот гарнизон из села Мыслив вообще убрать поскольку он им наверное мешает.

Агитационная работа в некоторых селах стоит еще на низком уровне. В этом есть вина тов[арища] Дикой, как зав[едующей] отделом пропаганды и агитации нужно не только выписывать путевку и вручить докладчику – этого еще мало – необходимо поговорить с докладчиком, проверить его конспект и заставить, чтобы он выехал на село и сделал доклад.

Завалишин – 2-й секретарь РК КП/б/

ЦК КП/б/ требует от нас нанести решительный удар по остаткам банд украинско-немецких националистов. Часть наших коммунистов активно участвуют в борьбе с остатками банд – выезжают в села, выступают с докладами в воскресные дни, проводят массово-политическую работу. Но есть и другая часть коммунистов, которые отработают 8 часов в учреждении или предприятии, а остальное время просиживают дома. Сейчас в период подготовки к выборам в Верховный Совет УССР долж-

ны все как один выезжать в села: мужчины и женщины, грамотные и малограмотные.

Нужно идти на участки и проводить индивидуальные беседы с крестьянами на доходчивом языке, учитывая то, что остатки банд украинско-немецких националистов ведут вражескую агитацию отдельно среди женщин, молодежи, крестьян, — призывают крестьян к срыву хозяйственно политических компаний, к невыполнению планов. Нужно показывать на фактах и цифрах преимущество социалистической системы хозяйства над капиталистической заботу нашего правительства и коммунистической партии о советском народе, показывать достижения в промышленности сельском хозяйстве, науке, культуре. Здесь говорили, что отдел пропаганды и агитации допускают формальность в работе. В отделе пропаганды и агитации РК КП/б/У работает три работника, а агитаторы в селе Сивка-Калушская до сего времени не подобраны. Пора перейти от общих разговоров к конкретной агитации, к конкретному руководству агитколлективами.

Волков — зам[еститель] начальника МВД по милиции

В решении ЦК КП/б/У от 4 октября было указано о полной ликвидации бандитов. Прошло уже много времени и ЦК КП/б/У снова принял решение о том, что Станиславский обком КП/б/У не выполнил решение ЦК КП/б/У от 4. X. 1946 [года] — остатки банд украинско-немецких националистов еще не разгромлены. В Калушском [р]айо[не] существует еще районный провод, не разгромлено руководство УПА, ОУН. Если бы работники МВД, МГБ и парторганизация района по большевистски взялись за разгром остатков банд, они давно были бы уничтожены. Разгрому остатков банд мешало также отсутствие согласованных действий в операциях между органами МВД и МГБ — между ними до настоящего времени существует китайская стена. Работники МВД ловят бандитов, а работники МГБ перехватывают задержанных бандитов по дороге и ставят в счет своих заслуг.

Начальник МГБ товарищ Лобач написал в область донесение на командира Голыньского истребительного батальона

Жураковского о том, что он грабитель, нарушитель советской революционной законности и т[ак] д[алее]. Жураковского отдают под суд.

На суде факты не подтвердились и Жураковский был судом оправдан. В результате несогласованности в работе органов МВД и МГБ – лучший командир истребительного батальона был скомпрометирован. Нужно призвать Лобача к порядку, в противном случае координации в работе органов МВД и МГБ не будет.

Нужный – судья I-го участка

Успех выборов в Верховный Совет УССР будет зависеть от размаха массово-политической работы в селе. Нам необходимо больше выступать с докладами, проводить беседы, разъяснять законы Советской власти. Нужно добиться такого положения, чтобы в села ездили все коммунисты, а не 6-8 человек которые постоянно находятся в селах. Большим недостатком является также и то, что у нас в районе мало истребительных батальонов, нужно немедленно приступить к организации истребительных батальонов во всех селах района. Я как руководитель агитколлектива в с. Вистова помогу органам МВД всем агитколлективом в организации истребительного батальона в с. Вистова.

Одним из недостатков проведения массово-политической работы является отсутствие помещения, где можно было бы проводить собрания. Клуб до настоящего времени еще не отремонтирован.

Любарцев – секретарь Обкома КП/б/У

ЦК КП/б/У в своем постановлении особенно обратил внимание областной партийной организации на следующее:

– Украинско-немецкие националисты в период подготовки и проведения выборов в Верховный Совет будут пытаться срывать нашу подготовку, будут стремиться терроризировать население, нападать на избирательные участки, проводить антисоветскую агитацию. Исходя из этого наша предвыборная политическая работа должна проходить под знаком усиления борьбы с бандитами украинско-немецких националистов, создания вокруг партийных и советских организаций крепкого местного

актива. Это главная задача. ЦК КП/б/У в своем постановлении указывает и путь по которому должно идти выполнение настоящего постановления.

– Органам МГБ, МВД и райпарторганизации провести решительно координированную борьбу против остатков банд. Если бы т[оварищ] Лобач и т[оварищ] Павлюченко не боролись за «палочки», сколько кому записать то бандиты были бы скорее уничтожены.

– Вина райкома КП/б/У и тов[арища] Кириленко в том, что до сих пор не взыскали ни с того и другого. Для того чтобы быстрее покончить с остатками банд в районе нужно навести порядок у тов[арища] Павлюченко и у тов[арища] Лобача. Вместо деловой работы они оба взяли мещанский стиль в работе, который никому не нужен. Бюро райкома КП/б/У должно положить конец такому положению дел в органах МВД и МГБ и навести порядок.

Центральный комитет предупреждает Обком КП/б/У, что не должно быть не малейшего ослабления борьбы с бандитами ОУН и УПА, не допускать беспечности и самоуспокоенности и притупление остроты в борьбе со злейшими врагами украинского народа.

– Выступающие товарищи говорили здесь, что некоторые коммунисты совершенно не принимают участие в работе на селе и особенно коммунисты калийного комбината.

Нужно безусловно включать в работу на селе и парторганизацию калийного комбината, но только так чтобы она имела возможность заниматься и выполнением производственного плана.

На калийном комбинате сейчас прорыв в части выполнения плана. Т[оварищ] Булдаков снизил выполнение годового плана промышленности области на 4 %. В целом промышленность области выполнила годовой план на 89 %.

– Полностью всю парторганизацию калийного комбината брать нельзя, но в период подготовки и проведения выборов каждый коммунист должен принять конкретное участие в политмассовой работе, только один должен выехать 4 раза, другой 2 раза. Калийному комбинату необходимо дать не одно

село, а несколько сел, где они должны проводить работу. Отдел пропаганды и агитации РК КП/б/У должен направлять коммунистов туда, где они могут дать больше пользы. Нельзя все дело сводить только к выписке путевок и раздавать их на улице при случае – как это делает т[оварищ] Дикая. Нужно добиться того, чтобы люди заходили, беседовали с зав[отделом] пропаганды и агитации и получали конкретное задание. Оформление политического задания нельзя превратить в формальность.

Центральный комитет ставит задание перед областным комитетом партии улучшить коренным образом политическую работу с населением, придав агитации наступательный характер.

Нужно рассказывать населению о каждом бандите в отдельности, кто он и какие строит цели, кого убивает, показывать на фактах их звериное лицо бандита.

– ЦК КП/б/У обращает особое внимание на уничтожение на ряду с действующим проводом – запасных проводов.

Товарищи из калийного комбината частично виноваты в том, что городской провод не уничтожен полностью.

Каждый коммунист обязан помогать в работе органам МВД, МГБ не превращаясь в оперативного работника.

Обеспечение серьезнейшей политической компании – выборов в Верховный Совет УССР является кровным делом всех коммунистов. Справится с этой задачей можно только тогда, когда решительно все /включая домохозяек, военных товарищей и товарищей с калийного комбината/ – возьмутся за подготовку и проведение выборов. Нужно начинать с наглядной агитации и расценивать руководителя предприятия или учреждения не обеспечив своего учреждения лозунгами, плакатами, портретами как человека аполитичного, которому нельзя доверять серьезной работы. Для того, чтобы выполнить постановление ЦК КП/б/У нужно немедленно браться за дело. Бюро райкома КП/б/У нужно призвать к порядку болтунов и бездельников и поощрять тех, кто добросовестно работает на благо родины.

– Заслушав и обсудив доклад секретаря Калушского РК КП/б/У тов[арища] Кириленко о решении ЦК КП/б/У от 21/12-

46 г[ода] «О ходе борьбы с остатками банд украинско-немецких националистов в Станиславской области».

– Районное партийное собрание считает, что вскрытые политбюро ЦК КП/б/У недостатки в борьбе с остатками банд украинско-немецких националистов в области в полной мере относятся к нашей районной парторганизации. В Калушском районе органами МВД, МГБ при участии войсковых частей и советского актива за 1946 год, убито бандитов – 161 и арестовано – 103 бандита. Разгромлены полностью сотня УПА «Гонты»¹ районная баевка, 2 кустовых провода ОУН и ряд станичных организаций ОУН.

Но несмотря на некоторое усиление борьбы в районе с остатками банд ОУН-УПА в I квартале, райком КП/б/У и райотделы МВД, МГБ не выполнили полностью решение ЦК КП/б/У от 4-Х-46 года «О состоянии борьбы с украинско-немецкими националистами в западных областях УССР».

За 1946 год в районе совершено 19 случаев банд проявлений из которых в трех случаях бандпроявлений бандиты ушли безнаказанно за это время наш район имеет потери – 9 человек местного актива в силу потери партийной бдительности от банд украинско-немецких националистов было убито – 5 человек сов[етского] партийного актива прибывших из восточных областей Украины.

– Райпартсобрание отмечает также отсутствие должной согласованности в работе РО МВД и МГБ.

¹«Гонта» – Матвій Сьомак народився 1 листопада 1912 р. у с. Петранка Калушського повіту Станіславівського воеводства (тепер Рожнятівський район Івано-Франківської області). Початкову освіту отримав в Рожнятівській державній школі. Член юнацтва ОУН з 1932 р., з 1936 р. в ОУН(Б). До 1942 р перебував у складі дружин українських націоналістів (ДУН). Від літа 1943 р. в лавах УНС. Організатор та перший командир сотні УПА «Рисі» (вд. 84). Загинув у бою 11 травня 1946 р. у рідному селі. Поручник УПА. [ДАІФО. – Ф 631. – Оп. 8. – Спр. 173. – Арк. 304; Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Руслан Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С. 80; Ониськів М., Книш Г., Мельник Д. Пісні бойківського села Петранка. – Львів: Камула, 2013. – С. 28].

– Недостаточно в созданных 3-х истребительных батальонах среди бойцов проводится политическая работа и боевая подготовка. Райотдел МВД не проявляет должной заботы о бойцах истребительных батальонов.

– Начатая проверка работающих на предприятиях, транспорте и в учреждениях района еще не закончена это снижает активность и темпы очищения наших предприятий от вражеских элементов. Совершенно неудовлетворительно организована работа с молодежью и руководством первичными комсомольскими организациями в результате чего, в 1946 году создано только 2 сельских комсомольских организации.

В районе еще не достаточно развернута партийная пропаганда по разоблачению реакционной сущности украинско-немецких националистов. В ряде сел: Довга-Калушская, Тужилов, Крапивник, Рипянка, агитколлективы работают неудовлетворительно, агитаторы на десятидворках не работают. Партийная пропаганда еще не имеет повсеместного наступательного характера для окончательного искоренения националистической идеологии.

Районное партсобрание постановляет:

1. Постановление ЦК КП/б/У от 21/12-46 года «О ходе борьбы с остатками банд украинско-немецких националистов в Станиславской области» принять к неуклонному руководству и выполнению.

2. Предложить райкому КП/б/У начальникам райотделов МВД, МГБ тов[арищу] Павлюченко и тов[арищу] Лобачу:

а). С полным напряжением сил использовать благоприятные ныне условия для борьбы с бандами ОУН-УПА, активно применяя прочески, засады и другие методы борьбы рекомендованные ЦК КП/б/У.

б). Мобилизовать внимание всех коммунистов, каждого работника райотделов МВД и МГБ на окончательный разгром украинско-немецких националистов.

в). Не оставлять безнаказанными ни одного случая, безответственного недобросовестного ведения преследования банд, расследования бандпроявлений и выполнения партийных поручений по подготовке в Верховный Совет УССР.

3. Поручить начальнику райотдела МВД т[оварищу] Павлюченко в ближайшие дни закончить проверку работающих на предприятиях в организациях района и принять эффективные меры по очищению предприятий и учреждений района от вражеских элементов.

4. Предложить райкому КП/б/У и секретарям первичных парторганизаций обеспечить ежедневный контроль за работой агитколлективов с тем чтобы наша политическая работа с каждым днем усиливалась и наша пропаганда носила наступательный характер.

5. Поручить райкому комсомола и оргинструкторскому отделу РК КП/б/ коренным образом улучшить руководство первичными комсомольскими организациями и работу с молодежью с тем чтобы в ближайшее время были созданы новые комсомольские организации в селах и на предприятиях чтобы районная комсомольская организация пополнялась новыми членами ВЛКСМ за счет местной молодежи.

6. Обязать начальника райотдела МВД т[оварища] Павлюченко и военный отдел РК КП/б/ коренным образом улучшить руководство истребительными батальонами, поднять их боеспособность в борьбе с бандами по охране избирательных участков и сельского актива.

7. Обязать бюро РК КП/б/ положить конец нездоровым взаимоотношениям РО МВД и МГБ мешающим успешному выполнению задач по борьбе с остатками банд украинско-немецких националистов.

8. Районное партсобрание заверяет Центральный Комитет КП/б/ что парторганизация приложит все силы на выполнение решения ЦК КП/б/ и обеспечит проведение выборов в Верховный Совет ССР по району на высоком идейно-политическом уровне.

Секретарь Калушского (*нідпис*) /КИРИЛЕНКО/
РК КП/б/У (*печатка*)

ДАІФО. – Ф. Р. 17-П. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 1–9. Копія. Машинопис. Публікується вперше.

Д о д а т к и

Фотоматеріали

Старшини та вояки УПА – вихідці з Калущини

Фото 1. Андрій Марійчин
«Тютюнник» (12. 12. 1914 –13. 04. 1946), с. Мошківці. Командир сотні УПА «Вітрогони» 23-го ТВ «Магура» (1945). Старший булавний УПА.
Джерело: Фонди Івано-Франківського обласного музею визвольної боротьби імені Степана Бандери.

Фото 2. Державна реміснична школа з українською мовою навчання.
Калуш, 1942 р. А. Марійчин (у другому ряді 12-й).
Джерело: Краєзнавчий музей Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.

Фото 3. Іван Гонта «Гамалія»
(1914 – 01. 11. 1944), с. Збора.
Командир куреня УПА «Довбуш» ТВ-22
«Чорний ліс» (з вересня 1944).
Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.

Фото 4. Стрільці УПА

Зліва: Степан Базюк (1919)
с. Завій, ройовий сотні «Ром-
ка». Справа: Михайло Мацей-
ко («Орел») с. Бережниця, чо-
товий сотні «Летуна».

Справа: Оксана Косило (1923)
 («Сніжка») с.Бережниця, мед-
сестра куреня «Гамалії».

Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.

**Фото 5. Сотня УПА Романа Мончаківського «Ромка»,
курінь «Заграва»**
Джерело: Краєзнавчий музей Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.

**Фото 6. Українські
повстанці**
*Зліва: Іван Мелимука
«Риба», (1921–1947),
стрілець сотні
«Гамалії». Поруч з ним:
Дмитро Петрів (1926–
1948) «Могила»,
бойовик СБ, загинув
у Войнилові.*
*Джерело: Краєзнавчий
музей Калущини.
Ф. Архів. – Спр. 6-а. –
О. ф. 63,26.*

Фото 7. Вояк УПА
Василь Гаргат «Відчайдух» (1926 р.
н.), стрілець сотні «Гамалії». Автор
спогадів про бойовий шлях куреня
«Довбуш».

Фото 8. Калуський провід ОУН
Джерело: Краєзнавчий музей Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.
– О. ф. 63,57.

Фото 9. Андрій Стадник
«Бистрий» (1914–1947),
с. Завій.

Командир сотні «Бистриця»
(1945–1947).

Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.

Фото 10. Петро Дуда
(1925–1948)

«Моряк», с. Верхня. Командир
сотні «Круки» (трав. 1945 р.).

Загинув біля с. Завадка.

Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а;
Ремесло повстанця. – С. 126.

Фото 11. Іван Гонга
«Гамалія», курінний УПА
серед вояків 1944 р.
Джерело: *Літопис*
Української повстанської
армії. Том 19:
Карпатська група УПА
«Говерля», кн. 2:
Торонто-Львів, 1992.
– С. 64.

Фото 12. Нестор Стельмах
(1924–1950-ті рр.,
старшина УПА у відділі 85
«Бистриця» Калуського ТВ 23
«Магура».

Джерело: *Літопис української*
повстанської Армії. Т. 18: Група
УПА «Говерля». – Торонто:
Літопис УПА, 1990. – С. 134.

Підпілля ОУН на Калущині

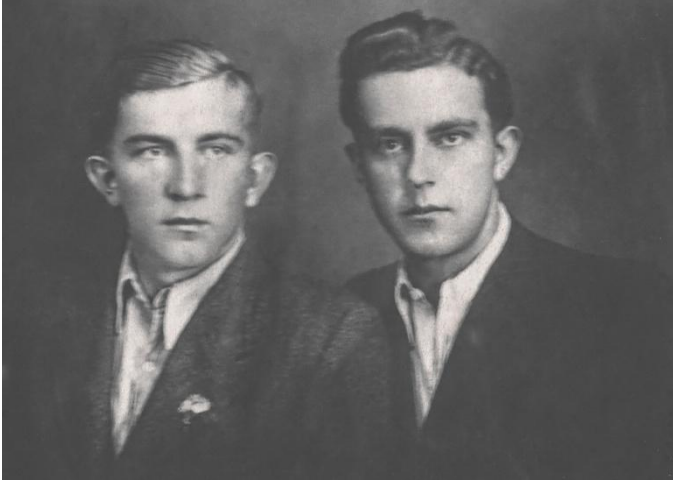

Фото 1. Брати Михайло та Володимир Рубчаки. 1943 р.
Володимир Рубчак (1921–1947), «Карась», «Крук».
м. Калуш. Референт СБ Калуського районного проводу ОУН (1944–1946). Слідчий Калуського окружного проводу ОУН (1946–1948).

Джерело: Краєзнавчий музей Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6.

Фото 2. Провід Калуської округи на заняттях. 1944 р.

*Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.*

Фото 3. Богдан Яцків (1919–1949) «Денис», «Софрон»,
с. Верхня. Референт СБ
Калущини (1943–1945).
У 1945–1948 рр. референт СБ
Калуської округи. Від грудня
1948 р. заступник референта
СБ ОУН Карпатського краю.
*Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.
– Од. зб. Д. ф. 124.*

Фото 4. Яким Давидюк
«Грізний», «Лобода»
Командир Калуської районної
бойвки СБ.
*Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.*

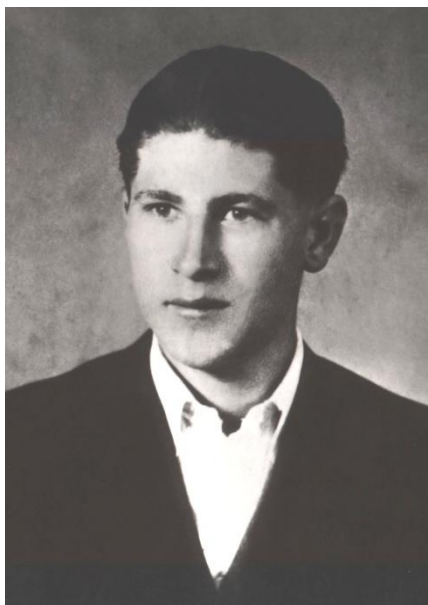

Фото 5. Кароль Файфер
«Орко», м. Калуш. Стрілець
міської боївки «Старого»
(1944–1946).

Загинув 13. 08. 1946 р. у Калуші.
Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.

Фото 6. Іван Небилович
«Опришок», Ст. Угринів.
Охоронець Карпатського
проводу ОУН. Загинув 1946 р.
у с. Новиця.

Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.
– Оф. 63.47.

Фото 7. Ярослав Німий
(1921 – 11.05.1945) «Щорс»,
Старі Скоморохи (Рогатинщина),
провідник СБ Калуського
надрайонного проводу ОУН.
Загинув у с. Негівці.
Разом з ним загинули
Юрій Микитин «Тріска», Мельник
«Карий» й повстанець
на псевдо «Голуб».
Джерело: Літопис Української
повстанської армії. Том 19: Кар-
патська група УПА «Говерля»,
кн. 2: Торонто-Львів, 1992. –
С. 313.

Фото 8. Михайло Микульський,
м. Калуш
Працівник Карпатського проводу
ОУН.

Джерело: Краєзнавчий музей
Калущини. Ф. Архів. – Спр. 6-а.

Фото 9. Командний склад сотні «Журавлі». Весна 1944 р.
Зліва направо: Володимир Депутат («Довбуш»), чотовий УПА, згодом сотенний; Микола Паньків («Вівчар»), зброяр сотні, Іван Щикульський («Рубач»), інструктор; Яків Дуб («Клименко»), військовий референт; Володимир Макаровський («Малина»); Роман Панчук («Заморський»), інструктор-чотовий; імовірно Дмитро Паньків («Панас»), референт Служби безпеки.

Джерело: Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях / Степан Лесів, Петро Ганцюк. Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016.

Фото 10.
Тактичні навчання.
Вояки УПА з села Камінь
Гр. Харів і Дм. Федів.
Калуська округа ОУН.
Джерело:
Інтернет-ресурс.

Фото 11. Старшини та стрільці УПА у лісі біля с. Стопчатів (Косівщина). Літо 1947 р.

Перший ряд: перший справа Дмитро Люк («Кичера»).

Другий ряд: перший зліва (з фотоапаратом) Іван Гаргат («Липкевич»), повстанський фотограф. Третій ряд, стоять: другий зліва сотенний Дмитро Білінчук («Хмара»), третій курінний Петро Мельник («Хмара»), автор спогадів «У вогні повстання» (1949), четвертий Назарій Данилюк («Перебійніс»), п'ятий Іван Мельничук («Галайда»), стоїть за деревом Іван Мельник («Залізняк»), крайній справа Василь Кузів («Базь»), решта – невідомі.

Джерело: Яворівський фотоархів УПА. Книга-альбом / Упорядник Василь Гуменюк. – Львів: Солом, 2005. – С. 145–146.

Фото 12. Спорудження повстанської кривки

Джерело: Інтернет-ресурс.

Рис. 1. Провід ОУН на ПЗУЗ. 1945 р.

Джерело: Бофони: грошові документи ОУН і УПА / [авт.-упоряд. Олег Клименко; за ред. Володимира Даниленка]. – Київ: Університет банківської справи Національного банку України, 2008. – С. 109.

Рис. 2. Підпілля ОУН в Галичині

Джерело: Бофони: грошові документи ОУН і УПА / [авт.-упоряд. Олег Клименко; за ред. Володимира Даниленка]. – Київ: Університет банківської справи Національного банку України, 2008. – С. 143.

17
103
Смерть гітлерівсько-сталінським
загарбникам!

Брати Червоноармійці!

Українські повстанці вітають Вас, як своїх рідних братів по зброї. Ми з Вами сини одного народу і однієї землі. Нас з Вами однаково вішали і стріляли гестапівці і сталінські кати.

Ми не впали на коліна перед ворогами, а почали з ними криваву боротьбу. Ви на фронті, а ми в тилу знищували німецьких загарбників.

Бийте німецького гада — Гітлера, а після того разом з усім народом вдаримо на кривдівського людожера Сталіна і його банду!

Червоноармійці! Не слухайте юлів-політруків, не слухайте агентів кривавого Сталіна, які цькують Вас на рідних братів-повстанців.

Українські повстанці, як і весь український народ, не хочуть німецької ваторги і не хочуть більшовицького Сибіру, не хочуть гітлерівської „Нової Європи“ вні сталінської тюрми ССРСР. Ми хочемо жити у вільних, приязних самостійних країнах без гітлерівської і сталінської терористичної диктатури.

Брати! Не виступайте проти самостійницького руху українського народу! Не стріляйте українських повстанців! Допомігайте їм на кожному кроці в їх сьвященній боротьбі, передавайте їм зброю!

Розплатуйте ідею Національно-Визвольної Революції в ССРСР!

Поширюйте сітку підпільних національно-визвольних організацій у війську!

Цілими частинами переходьте на сторону Національних Повстанських Армій!

Смерть катам народів-Гітлерові і Сталінові!

За самостійні держави всіх народів Європи і Азії!

За Національно-Визвольну Революцію в ССРСР!

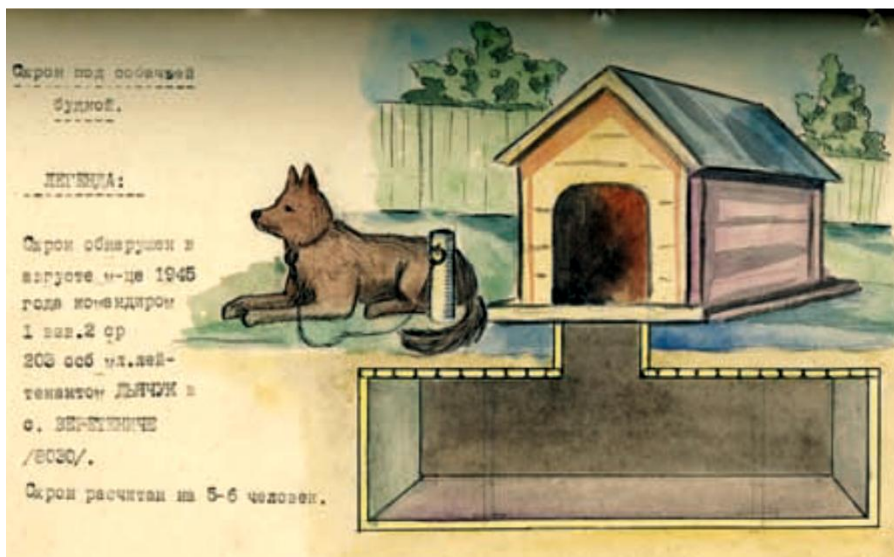
Українські Повстанці!

Фото 13. Листівка УПА. 1944 р.

Джерело: Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы. В 2-х томах. Том 2: 1944–1945 / под ред. А. Н. Артизова. – Москва: РОССПЭН, 2012. – С. 986.

Мал. 1. Малюнок крїівки УПА. Не раніше 12 лютого 1945 р.
Джерело: Українские националистические организации в годы
 Второй мировой войны. Документы. В 2-х томах Том 2. – С. 1001.

Мал. 2. Малюнок крїівки УПА. Не раніше серпня 1945 р.
Джерело: Українские националистические организации в годы
 Второй мировой войны. Документы. В 2-х томах Том 2. – С.1002.

З архіву радянських спецслужб

Фото 14. Вхід до криївки УПА. (Не датоване)

Джерело: Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы. В 2-х томах Том 2. – С.1002.

Фото 15. Перемовини енкаведистів з повстанцями про припинення опору

НАЧАЛЬНИКУ ОБЛАСТНОГО УПРАВЛЕНИЯ НКВД
Полковнику тов. ЗАВГОРОДНЕМУ .

Калуский РК КП/б/У сообщает Вам, что в Райотделе НКВД имеется ряд безобразных и преступных фактов, которых дальше терпеть нельзя и при Вашей помощи необходимо немедленно устранить.

1. КОШЛОВ - работает оперуполномоченным милиции. К работе относится исключительно плохо, в работе симулирует и за это приказывает своей болезнью. За систематические пьянки и за потерю личного оружия, РК КП/б/У объявил ему строгий выговор.

2. ПДАЕВ - оперуполномоченный милиции. К работе относится исключительно халатно, игнорирует приказы начальника НКВД, следственные дела задерживает. За моральное разложение, пьянку и дезорганизацию органов НКВД, РК КП/б/У объявил ПДАЕВУ строгий выговор.

3. ХВОСТИКОВ - работает райполинспектором, морально разложился. В пьяном виде делал незаконные обыски у граждан, а также застрелил влетнего ребенка.

РК КП/б/У исключил ХВОСТИКОВА из партии. Сейчас он арестован прокуратурой, особая инспекция им еще не занимается.

4. КРАВЧЕНКО - оперуполномоченный РО НКВД, молодой, растущий работник, кандидат партии, но ведет себя разгульно, пьет.

Среди работников НКВД и милиции отсутствует дисциплина, нет организованности и порядка. Истребительный батальон представляет из себя группу неорганизованных людей. Есть факты мародерства со стороны работников НКВД и милиции. 3 участковых милиционера сидят в городе на своих участках не бьются.

Такое положение сложилось вследствие того, что начальник РО НКВД т. КОРОЛЕВ сам недисциплинированный, не требователен к себе и подчиненным, очень много пьет.

Своим поведением он потерял совершенно авторитет, и подчиненные его совершенно не слушают.

РК КП/б/У уже поставил на вид, предупредил, и ничего с него не получается.

Прошу немедленно оздоровить аппарат НКВД и милиции. Считаю нужным переместить КОРОЛЕВА и немедленно. Прошу это сделать побыстрее, чтобы не ставить этот вопрос перед СК КП/б/У.

СЕКРЕТАРЬ КАЛУСКОГО
РК КП/б/У

/ КИРИЛЕНКО /

Фото 16. Повідомлення начальнику Станіславського УНКВС М. Завгородньому про неподобство й потворні злочинні дії в Калуському райвідділі НКВС. 3 березня 1945 р. ДАІФО. - Ф. Р.-17-П. - Оп. 1. - Спр. 33. - Арк. 9.

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ (більшовиків) УКРАЇНИ

Калушський Районний Комітет

Станіславської області

№ 26

28 марта 1946г.

СЕКРЕТАРЬ СТАНІСЛАВСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У

ДОВ. С Л О Н Ъ

СПЕЦСОПІЛДЕНІЕ

" Об убійстві председателя Подгорського сільсовета Калушського району на СМОЛЬСЬКОГО В.Г.

Допошу, що в 11 часов вечера с 26 на 27 марта 1946 года бандою убит председатель Подгорского селъсовета СМОЛЬСКИЙ Василий Павлович.

Въезжая на место происшествия с группой работников НКВД - установлено обстоятельства убийства:

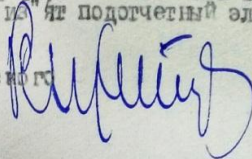
Вечером - 7 часов 26 марта СМОЛЬСКИЙ вместе с секретарем с/с КОДУТ, не сообщая никому, в то время в сельсовете был начальник гарнизона и группа бойцов, ушли в хутор Височанка в 3-х километрах от села. До 11 часов ночи пьянствовал в этом хуторе, а потом в пьяном состоянии решили пойти домой в село.

При выходе на окраину леса / так, как между хутором и селом тянется лес шириной 0,5 километров / услышали оклик "Стойте, кто идет". На этот оклик СМОЛЬСКИЙ ответил - председатель сельсовета, стал и начал идти к ним, / их было 2 - по показаниям секретаря сельсовета, а секретарь спрятался в баню.

Через несколько минут был убит СМОЛЬСКИЙ, забраны в него деньги 1000 рублей и часы, вся одежда целая.

В порядке ответных мер - 28/3-46г. с этого села вывезено 18 семей нелегалов и кулаков; а также / ят подотчетный элемент.

Секретарь Калушского
РК КП(б)У

/П.КИРИЛЕНКО

Фото 17. Повідомлення секретареві Станіславського ОБКОМУ КП(б)У

М. Слоню про вбивство голови Підгорецької сільради

В. Смольського. 28 березня 1946 р.

ДАІФО. - Ф. Р.-17-П. - Оп. 1. - Спр. 58. - Арк. 13.

Джерела та література за темою збірки

Неопубліковані документи

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

Фонд 3833. Крайовий провід Організації українських націоналістів на західноукраїнських землях у 1941–1947 рр. Опис 1

Спр. 155. Інформації та вістки з території Станіславської області (розпочато 23. 03. 1944 – закінчено 4. 10. 1945). – 96 арк.

Спр. 226. Копії протоколів допиту зазідозрених у зраді членів ОУН і УПА (розпочато 22. 10. 1941 – закінчено 1946). – 186 арк.

Спр. 227. Копії протоколів допиту (без початку, без закінчення) (розпочато 1944 – закінчено 28. 05. 1946 р.). – 186 арк.

Фонд 3836. З'єднання західних груп Української повстанської армії «УПА-Захід»

Опис 1

Спр. 29. Інструкції для відділу ВПЖ та звіт відділу розвідки військово-польової жандармерії школи «Олені» (1943–1944 рр.). – 9 арк.

Спр. 68. Листування керівників різних проводів ОУН «Роберта», «Максима», «Нестора» та ін. (розпочато 14.08.1943 – закінчено 27.08.1946). – 104 арк.

Спр. 69. Копії наказів керівництва «УПА-Захід» та звіти групи «Карпати» (розпочато 5.12.1944 – закінчено 7.12.1945). – 32 арк.

Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ)

Фонд 2-Н. Управління боротьби з бандитизмом МВС, Управління 2-Н та 4-е Управління МДБ-КДБ УРСР Опис 87 (1951)

Спр. 42. Оперативні зведення прикордонних військ Прикарпатського військового округу (розпочато – 21.09.1944 – закінчено 26.12.1944). – 164 арк.

Опис 89 (1951)

Спр. 40. Оперативні зведення з Станіславської області (по «ВЧ»). Т. 1 (розпочато – 1.01.1946 – закінчено 30. 06.1946). – 428 арк.

Спр. 42. Оперативні зведення УМВС Станіславської області (по «ВЧ»). Т. 2 (розпочато – 1.07.1946 – закінчено 31. 12. 1946). – 306 арк.

Оп. 90 (1951)

Спр. 4. Оперативні зведення Управління прикордонних військ МВС Українського округу за 1946 р. (розпочато 10.02.1946 – закінчено 2.01.1947). – 319 арк.

Оп. 54 (1953)

Спр. 3. Доповідні записки, спецповідомлення про агентурно-оперативну роботу та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1944 р. Том 1 (розпочато 11.09.1944 – закінчено 30. 12.1944). – 143 арк.

Спр. 3. Доповідні записки, спецповідомлення про агентурно-оперативну роботу та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1944 р. Том 2 (розпочато 8.05.1944 – закінчено 2. 01. 1945). – 439 арк.

Опис 55 (1953)

Спр. 5. Доповідні записки, спецповідомлення про агентурно-оперативну роботу та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1945 рік. Том 1 (розпочато 27.10.1944 – закінчено 31.01.1946). – 401 арк.

Спр. 5. Доповідні записки, спецповідомлення про агентурно-оперативну роботу та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1945 рік. Том 2 (розпочато 16.01.1945 – закінчено 25.11.1946). – 343 арк.

Спр. 5. Доповідні записки, спецповідомлення про агентурно-оперативну роботу та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1945 рік. Том 3 (розпочато 2.04.1945 – закінчено 12.05.1945). – 275 арк.

Спр. 5. Доповідні записки, спецповідомлення про агентурно-оперативну роботу та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1945 рік. Том 4 (розпочато 14.11.1945 – закінчено 24.01.1946). – 448 арк.

Спр. 6. Доповідні записки, спецповідомленнями та інша оперативна переписка на Станіславський обласний «провід» ОУН за 1945 рік. Том 1 (розпочато 10.08.1944 – закінчено 30.03.1945). – 435 арк.

Опис 56 (1953)

Спр. 6. Доповідні записки, спецповідомлення з агентурно-оперативної роботи та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1946 рік. Том 1 (розпочато 4.07.1945 – закінчено 20.01.1947). – 244 арк.

Спр. 6. Доповідні записки, спецповідомлення з агентурно-оперативної роботи та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1946 рік. Том 2 (розпочато 1.01.1946 – закінчено 30.12.1946). – 307 арк.

Спр. 6. Доповідні записки, спецповідомлення з агентурно-оперативної роботи та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1946 рік. Том 3 (розпочато 27.03.1946 – закінчено 1.01.1947). – 286 арк.

Спр. 6. Доповідні записки, спецповідомлення з агентурно-оперативної роботи та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1946 рік. Том 4 (розпочато 28.12.1945 – закінчено 28.07.1946). – 358 арк.

Спр. 6. Доповідні записки, спецповідомлення з агентурно-оперативної роботи та інші матеріали щодо ОУН УМДБ Станіславської області за 1946 рік. Том 5 (розпочато 21.09.1946 – закінчено 26.12.1946). – 362 арк.

Опис 65 (1953)

Спр. 4. Оперативні зведення і переписка з УНКВС Станіславської області (розпочато 24.08.1944 – закінчено 31.12.1944). – 275 арк.

Опис 75 (1953)

Спр. 3. Доповідь про результати боротьби з бандитизмом на території західних областей УРСР за III квартал 1945 рік (розпочато 1.07.1945 – закінчено 2.11.1945). – 220 арк.

Опис 105 (1954)

Спр. 3. Матеріали з розшуку так званого Калуського надрайонного проводу ОУН УМВС Станіславської області (розпочато 24. 04. 1946 – закінчено 14.05.1951) Т. 1. – 81 арк.

Опис 28 (1960)

Спр. 1. Оперативні зведення і переписка з УНКВС Станіславської області (розпочато 1.04.1945 – закінчено 24.07.1945). – 320 арк.

Спр. 2. Оперативні зведення із Станіславської області (розпочато 1.05.1945 – закінчено 31.12.1945). – 462 арк.

Опис 36 (1960)

Спр. 1. Основні довідки і доповіді про результати боротьби з бандитизмом за 1944 рік (розпочато 1.01.1944 – закінчено 31.12. 1944). – 72 арк.

Спр. 2. Підсумкові довідки про результати боротьби з бандитизмом за 1944 рік (розпочато 1.01.1945 – закінчено 31.12. 1945). – 95 арк.

Спр. 3. Доповідь про результати боротьби з бандитизмом за 1946 рік, різні довідки за 1946 рік (розпочато 1.01.1946 – закінчено 31.12.1946). – 33 арк.

Фонд 5. Кримінальних справ на осіб, не знятих з оперативного обліку в МВС України, «Основний» (1919–2006 рр.)

Спр. 67418. Про звинувачення Луцького Олександра Андрійовича, 2 Луцької Юлії Федорівни Т. 1 розпочато 1.01.1946 – закінчено 31.12. 1946). – 288 арк.

Спр. 67418. Про звинувачення Луцького Олександра Андрійовича, 2 Луцької Юлії Федорівни Т. 2 розпочато 1.01.1946 – закінчено 31.12. 1946). – 256 арк.

Спр. 67418. Про звинувачення Луцького Олександра Андрійовича, 2 Луцької Юлії Федорівни Т. 3 розпочато 1.01.1946 – закінчено 31.12. 1946). – 248 арк.

Фонд 7. Слідча частина НКДБ УРСР – Слідчий відділ КДБ УРСР, Київ (1945–1991 рр.)

Опис 1

Спр. 4. Т. 1. Документи про антирадянську діяльність ОУН-УПА в західних областях України за 1946 р. – 404 арк.; Т. 2. Документи про антирадянську діяльність ОУН-УПА в західних областях України за 1946 р. – 358 арк.

Фонд 8. Відділ кадрів та управління кадрів КДБ УРСР

Спр. 111. Штатний розпис особового складу УМДБ Станіславської області станом на 1.07.1947 р. (розпочато 1.01.1947 – закінчено 8. 03. 1947). – 125 арк.

Фонд 13. Колекція друкованих видань КДБ УРСР

Спр. 372. Збірник документів про структуру і характер антирадянської діяльності «Організації українських націоналістів – ОУН» й «Української повстанської армії – УПА»; про методи і прийоми агентурно-оперативної роботи органів державної безпеки України із ліквідації організова-

ного підпілля ОУН і озброєних банд УПА на території республіки в період 1943–1954 рр.

Том 9. Документи, що характеризують керівні кадри ОУН і УПА, наявність зброї, друкарської техніки та інших матеріально-технічних засобів, джерела їх отримання і т. п. в період 1934–1953 рр. (в одному томі). – 336 арк.

Том 16. Документи, що характеризують заходи і методи озброєного бандоунівського підпілля з посилення конспірації, застосування кодів, шифрів, «мертвого зв'язку», системи бункерів в період з 1944 – 1953 рр. (16–19 томах). – 350 арк.

Том 17. Документи, що характеризують заходи і методи озброєного бандоунівського підпілля з посилення конспірації, застосування кодів, шифрів, «мертвого зв'язку», системи бункерів в період з 1944 – 1953 рр. (16–19 томах). – 350 арк.

Том 20. Документи, що характеризують організаційну і практичну диверсійно-терористичну діяльність т. зв. Служби безпеки (СБ) озброєного бандоунівського підпілля в період 1944–1953 рр. (в 20–23 томах). – 275 арк.

Том 47. Документи, що характеризують диверсію і терор як головний напрямок в усій антирадянській діяльності ОУН-УПА: форми, методи і хитрощі при скоєнні диверсійно-терористичних акцій в період 1944–1954 рр. (в 47–48 томах). – 384 арк.

Том 83. Документи, що характеризують легендовані чекістські комбінації з використанням АБГ, що використовувалися на різних етапах боротьби проти озброєного бандоунівського підпілля в період з 1944–1954 рр. (82–86 томах). – 348 арк.

Том 84. Документи, що характеризують легендовані чекістські комбінації з використанням АБГ, що використовувалися на різних етапах боротьби проти озброєного бандоунівського підпілля в період з 1944–1954 рр. (82–86 томах). – 306 арк.

Том 90. Документи, що характеризують питання організації чекістсько-військових операцій, форми використання військ, літерних служб та різних техзасобів для знищення озброєного бандоунівського підпілля в період з 1944–1954 рр. (90–91 томах). – 306 арк.

Спр. 376. Додаток до основної збірки матеріалів про структуру і діяльність ОУН-УПА.

Том 49. Документи і матеріали ОУН про організацію Служби безпеки (СБ) ОУН, її завдання і практичну діяльність. Організаційний суд і судочинство в ОУН. Картотека СБ. Протоколи допитів СБ

громадян і учасників ОУН-УПА, запідозрених у зв'язках з органами влади на місцях. Звіти про роботу СБ та інші матеріали (в 10 томах Т. 49–58). – 381 арк.

Том 62. Документи і матеріали УПА. Мета і завдання УПА, накази Генерального штабу, інструкції. Матеріали для груп УПА – «Північ», «Захід», «Південь», навчально-виховна робота, звернення, листівки УПА. Описи боїв і рейдів УПА. Статути настанови. Періодичні та інші видання УПА (в 11 томах Т. 60–70). – 289 арк.

ГДА СБУ Ф. 13. – Спр. 376. – Том 62. – Арк. 121–137. – Сотня «Олега» Звіт за час від 26 XI до 30. XII.1944 р.

Спр. 398. Додаток до збірника документів про структуру і характер антирадянської діяльності ОУН-УПА в період 1943–1954 рр.

Том 18. Документи і матеріали про форми, методи і засоби антирадянської пропагандивної діяльності ОУН серед учасників низових ланок бандерівського підпілля і українського населення в період 1943–1954 рр. (додаток до 14–15 томів архіву № 372). – 344 арк.

Том 21. Документи і матеріали про заходи і методи підпілля ОУН з посилення конспірації, методики застосування кодів, шифрів, системи бункерів та інших хитрощів в період 1943–1954 рр. (додаток до 16–19 томів архіву № 372). – 292 арк.

Фонд 16 Секретаріат ДПУ-КДБ УРСР

Опис 7

Спр. 4. Копії спецповідомлень і доповідних записок (розпочато 9.02.1946 – закінчено 24. 02. 1946) Т. 3. – 269 арк.

Спр. 4. Копії спецповідомлень і доповідних записок (розпочато 23.03.1946 – закінчено 5. 04. 1946) Т. 8. – 314 арк.

Спр. 4. Копії спецповідомлень і доповідних записок (розпочато 4.06.1946 – закінчено 18. 06. 1946) Т.13. – 368 арк.

Фонд 65. Оперативно-розшукові справи ВУНК-КДБ УРСР (1919–1989 рр.)

Опис 1

Спр. С-9111. Т. 1. «Омут» на Крайовий «Провід» ОУН «Галичина». – 460 арк: Спр. С-9111. Т. 2. «Омут». – 380 арк.; Спр. С-9111. Т. 3. «Омут». – 129 арк.

Спр. С-9228. «Омут» на Луцького Олександра Андрійовича та ін.

Архів Управління Служби безпеки в Івано-Франківській області

Фонд 4. Архівно-кримінальні справи не реабілітованих осіб

Спр. 8944-П. Про звинувачення Ольги Гросберг за статтями 54-1«а», 54-11 КК УРСР. (Розпочато 27.02.1947 – закінчено 23.08.1947). – 166 арк.

Архів Центру досліджень визвольного руху м. Львів

Спр. Б. н. Методи боротьби большевиків з нами й наша протидія. (Санітарна опіка 1. 1. 1947 р.). – 7 арк.

Спр. Б. н. Т. 18. Звіт з Войнилівщини за 25.07. – 25.08. 1946 р. – Арк. 1–8.

Центральний державний архів громадських організацій України

Фонд 1. Центральний Комітет Комуністичної партії (більшовиків) України

Опис 23

Спр. 1716. Калущина. Звіт з пропагандивної роботи в першому ра-йоні за час від 13.09 по 25.09.1945 та ін. – Арк. 2–2 зв., 4–4 зв., 5–5 зв.

Державний архів Івано-Франківської області

Фонд П-1. Івано-Франківський (Станіславський) обласний комітет Комуністичної партії (більшовиків) України

Опис 1

Спр. 216. Довідка військового відділу про хід мобілізації в армію військовозобов'язаних від 7 жовтня 1944 р. – 6 арк.

Спр. 393. Стенограма наради секретарів партії, голів райвиконкомів, начальників райвідділів НКВС, НКДБ, командирів військових частин про хід підготовки до виборів у Верховну Раду СРСР від 12 січня 1946 року. – 112 арк.

Спр. 395. Стенограма наради обласного партійного активу про обговорення підсумків виборів до Верховної Ради СРСР від 16 лютого 1946 року. – 117 арк.

Спр. 404. Звіти, довідки, інформації в ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, РНК УРСР, Президію Верховної Ради УРСР про хід підготовки до

виборів до Верховної Ради СРСР і Верховної Ради УРСР (почато 7.01.1946 – закінчено 31.12.1946). – 199 арк.

Спр. 414. Звіт про діяльність обкому партії за 1946 рік, 87 арк.

Спр. 420. Звіт, довідки, доповідні записки, інформації, політінформації міськкомів, райкомів партії про підготовку і проведення виборів до Верховної Ради СРСР за 1946 рік. – 115 арк.

Спр. 421. Звіт, доповідні записки, політінформації, інформації райкомів партії, обкому ЛКСМУ про підготовку і проведення виборів до Верховної Ради СРСР, Верховної Ради УРСР за 1946 рік, 132 арк.

Спр. 450. Звіти, довідки, доповідні записки, політінформації міськкомів, райкомів партії про проведену масово-політичну, пропагандистську роботу серед населення за 1946 рік. – 196 арк.

Фонд П-2. Станіславський міський комітет Комуністичної партії (більшовиків) України

Опис 1

Спр. 70. Довідки, доповідні записки, спецдонесення управлін МДБ, МВС по Станіславській області, військового прокурора про факти порушень радянської законності, стан боротьби із злочинністю. Зведення про кримінальні справи за 1946 рік. – 79 арк.

Фонд Р-8-П. Войнилівський районний комітет Комуністичної партії (більшовиків) України

Опис 1

Спр. 6. Протоколи засідань райкому партії (26 серпня – 16 грудня 1944 р.). – 31 арк.

Спр. 11. Політінформації Райкому партії в Обком з питань відновлення Радянської влади в районі та роботи відділу пропаганди і агітації за 1944 р. (розпочато серпень 1944 – закінчено жовтень 1944). – 9 арк.

Спр. 16. Протоколи районних партійних зборів та об'єднаних засідань райкому партії та райвиконкому (8 січня – 22 грудня 1945 р.). – 122 арк.

Спр. 22. Плани роботи, інформації звіти про роботу військового відділу за 1945 р. – 28 арк.

Спр. 26. Директиви обкому партії з питань роботи військового відділу, звіти військового відділу та списки демобілізованих із лав Червоної армії за 1946 р. – 53 арк.

Фонд Р-17-П. Калуський районний комітет Комуністичної партії (більшовиків) України

Опис 1

Спр. 18. Політінформаційні донесення, повідомлення РВ НКВС, РВ НКДБ, райвійськкомату, про роботу партійних організацій, мобілізацію військовозобов'язаних, боротьбу з ОУН за 1944 р. – 20 арк.

Спр. 33. Звіти, довідки, доповідні записки, спецповідомлення в обком КП(б)У про організацію боротьби з ОУН за 1945 р. – 18 арк.

Спр. 40. Протокол № 10 зборів районної партійної організації про рішення бюро обкому КП(б)У від 18 березня 1946 р. про недоліки в роботі Калуського райкому КП(б)У, райвідділів НКВС і НКДБ з виконання рішень ЦК КП(б)У по боротьбі з бандитизмом. 25 березня 1945 р. – 21 арк.

Спр. 44. Протокол № 14 зборів районної парт. організації про недоліки в роботі органів МВС, МДБ, суду і прокуратури в боротьбі з порушеннями радянського законодавства 5 серпня 1946 р. – 7 арк.

Спр. 47. Протокол № 4 зборів районної партійної організації про рішення ЦК КП(б)У від 21 грудня 1946 р. «Про хід боротьби із залишками банд українсько-німецьких націоналістів у Станіславській області» 31 грудня 1946 р. – 25 арк.

Спр. 58. Листування з обкомом КП(б)У з питань боротьби з бандами ОУН, про осіб що загинули від банд ОУН, виховну роботу у винищувальних батальйонах 16 січня – 26 квітня 1946 р. – 16 арк.

Фонд Р-539. Управління Міністерства юстиції у Станіславській області

Опис 1

Спр. 1: Звіт про роботу судових органів Обласного управління за період від 31 серпня 1944 до 1 січня 1946 р. – 8 арк.

Фонд Р-584. Прокуратура Станіславської області

Опис 3

Спр. 6. Доповідь прокурору республіки про роботу відділу зі спеціальних справ Прокуратури Станіславської області (розпочато 13.04.1945 – закінчено 16.01.1946). – 57 арк.

Фонд Р-753. Станіславський обласний військовий комісаріат

Опис 1

Спр. 63. Донесення міськрайвійськкоматів про терористичні акти і бандитизм (почато 10.01.1945 – закінчено 30.04.1945). – Т. 1. – 339 арк.

Спр. 64. Донесення міськрайвійськкоматів про терористичні акти і бандитизм (почато 26.04.1945 – закінчено 1.10.1945). – 312 арк.

Спр. 65. Донесення міськрайвійськкоматів про терористичні акти і бандитизм (почато 2.10.1945 – закінчено 31.12.1945). – 233 арк.

Спр. 72. Донесення міськрайвійськкоматів про терористичні акти і бандитизм (почато 7.01.1946 – закінчено 31.12.1946). – 314 арк.

Фонд Р-774. Войнилівський районний військовий комісаріат

Опис 1

Спр. 1. Політденесення про політико-моральний стан особового складу Войнилівського райвійськкомату та військово-зобов'язаних резерву (розпочато 23 серпня 1944 – закінчено 26 грудня 1944). – 7 арк.

Спр. 3. Звіти про призив та відправку (розпочато 8 серпня 1944 – закінчено 19 жовтня 1944). – 12 арк.

Спр. 12. Алфавітна (поіменна) книга обліку мобілізованих в ряди РСЧА – 98 арк.

Спр. 22. Донесення про політико-моральний стан Войнилівського райвійськкомату (розпочато 31 січня 1946 – закінчено 31 грудня 1946). – 13 арк.

Державний архів Львівської області (ДАЛО)

Фонд 2189. УКР «Смерш» Прикарпатського воєнного округу

Опис 1.

Спр. 1301. Т. 1. Матеріали по ОУН (29.05 – 22.09.1945 р.). – 389 арк.; Т. 2. Матеріали по ОУН (22.09.1945 р. – 08.01.1946 р.). – 464 арк.

Джерела про боротьбу з ОУН і УПА в зарубіжних архівах

Архів ОУН. Українська Інформаційна Служба (УІС) – Лондон

Фонд 1. Головний провід ОУН

Спр. 41. Звіти СБ за 1944–1945 рр. (19.01.1945 р.). – 43 арк.

Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ)

Фонд Р-9401. Секретариат НКВД–МВД СССР. «Особая папка И. В. Сталина».

Фонд Р-9478. Главное управление по борьбе с бандитизмом НКВД–МВД СССР (ГУББ НКВД–МВД СССР).

Опись 1

Дела постоянного хранения. 1938, 1941–1947 гг. Дело 134. Протоколы допросов участников ОУН-УПА. Том. 2. (16.05.1944–28.06.1944). – 237 л.

Фонд Р-9550. Коллекция листовок.

Центральный архив Министерства обороны Российской Федерации (ЦА МО РФ)

Фонд 141. Прикарпатский военный округ (Прик-ВО).

Российский государственный военный архив (РГВА)

Фонд 38650 Управление оперативных войск НКВД СССР.

Фонд 38654. Управление ВВ НКВД СССР по СКО.

Фонд 38769. 141-й стрелковый полк ВВ НКВД СССР.

Российский государственный архив социально-политической истории (РГАСПИ)

Фонд 17. Центральный комитет КПСС (ЦК КПСС).

Опись 2. Отдел руководящих партийных органов ЦК ВКП(б).

Опись 3. Политбюро ЦК ВКП(б).

Опись 125. Управление пропаганды и агитации ЦК ВКП(б).

Фонд М-1. ЦК ВЛКСМ.

Фонд 69. Центральный штаб партизанского движения (ЦШПД).

Опубліковані джерела

Андрусяк В. В. («Різун»). Як перемагати / Василь Андрусяк. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. – 28 с.

Андрухів І. О., Француз А. Й. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки: історико-правовий аспект. Документи і матеріали / Ігор Андрухів, Анатолій Француз. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. – 448 с.

Армія безсмертних. Повстанські світлини / ред. В. В'ятрович, В. Мороз; упор. В. В'ятрович, Т. Гривул, В. Гуменюк та ін. Вид. 3. – Львів: Видавництво Мс, 2003. – 220 с.

Бойчук З. О. Олександр Луцький-Беркут – командир УПА «Захід» [протоколи допиту] / Зіновій Бойчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2019. – 272 с. – (Серія: Наші партизани).

Бофони: грошові документи ОУН і УПА / ред.-упор. Олег Клименко; за ред. Володимира Даниленка. – Київ: Університет банківської справи Національного банку України, 2008. – 192 с.

В'ятрович В. М. Сотенний «Бурлака» / Володимир В'ятрович. – Львів: Літопис, 2000. – 133 с. – (Серія «Герої УПА»).

Гуменюк В., Яким'юк С. Повстанські світлини зі сховку Володимира Якимюка «Аскольда». – Львів: ПП Сорока Т.Б., 2007. – 144 с.

Документи з історії національно-визвольного руху в Україні ХХ ст. Інформаційний бюлетень / ред. Юрій Черченко. – Київ: Українознавство, 1995. – 40 с.

Калушина в національно-визвольній боротьбі. Збірник статей та документів / упор. С. Лесів. – Калуш: Історичний клуб «Магура», 2017. – 304 с.

Клименко О. О. Грошові документи ОУН (бофони) 1939–1952 рр. / Олег Клименко. – Тернопіль: Державне книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1999. – 306 с.

Лесів С. В., Коретчук Я. В. Петро Мельник сотник УПА «Хмара». В огні повстання. Ч. 1: УПА на відтинку Чорного Лісу 1943–1945. Б. м.: Гуцульщина, 1949. – (Перевидання в Україні, 2014) – 272 с.

Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади. Книга 2 / підгот. Я. Лялька, Р. Коритко, М. Онишкевич та ін. – Львів: Галицька видавнича спілка, 1997. – 664 с.

Літопис Української повстанської армії / відп. ред. Є. Штендера. Т. 3. Кн. 1: 1947–1948: Чорний ліс. Вид. команди такт. відтинка УПА (Чорний ліс), 1947–1950. – Торонто: Літопис УПА, 1987. – 272 с.

Літопис Української повстанської армії. Т. 8: Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 1: 1944–1945. – Львів: «Літопис», 1992. – 320 с.

Літопис Української повстанської армії. Т. 9: Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали. – Львів: «Літопис», 1992. – 534 с.

Літопис Української повстанської армії. Т. 18: Група УПА «Говерля». Кн. 18: Звіти та офіційні публікації / зібрав і впорядкував Петро Содоль. – Торонто: Літопис УПА, 1990. – 328 с.

Літопис Української повстанської армії. Том 19: Карпатська група УПА «Говерля»; кн. 2: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Торонто-Львів, 1992. – 360 с.

Літопис Української повстанської Армії. Т. 24. Ідея і чин: Орган Проводу ОУН, 1942–1946 / ред. Ю. Маївський, Є. Штендера. – Торонто: Літопис УПА, 1995. – 590 с.

Літопис Української повстанської армії Нова серія. Т. 4: Боротьба проти УПА і націо-налістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ 1943–1959. Книга перша: 1943–1945 / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Видавництво «Літопис УПА» та ін. – Київ-Торонто, 2002. – 594 с.

Літопис Української повстанської армії. Нова серія. Т. 5: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС, МВС, МДБ-КДБ 1943–1959. Книга друга: 1946–1947 / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Вид-во «Літопис УПА» та ін. – Київ-Торонто, 2002. – 568 с.

Літопис Української повстанської армії. Нова серія. Т. 9: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА 1944–1945 / упоряд. Олександр Іщук, Сергій Кокін. – Київ-Торонто, 2007. – 912 с.

Літопис Української повстанської армії. Нова серія. Т. 22: Станиславівська округа ОУН: Документи і матеріали 1945–1951 / упор. Дмитро Проданик, Степан Лесів. – Київ-Торонто, 2013. – 1373 с.

Літопис Української повстанської армії. Т. 24. Ідея і чин: Орган Проводу ОУН, 1942–1946 / ред. Ю. Маївський, Є. Штендера. – Торонто: Літопис УПА, 1995. – 590 с.

Літопис Української повстанської армії. Нова серія. Т. 28: Станиславівська округа ОУН: документи і матеріали референтури СБ 1945–1951. Книга 1 (1945–1946) / упор. Дмитро Проданик та Василь Гуменюк. – Київ-Торонто, 2018. – 792 с.

«Особые папки» Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 рр. Збірник документів / упоряд. Я. Дашкевич, В. Кук. – Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2010. – 594 с.

ОУН в світлі постанов Великих Зборів, конференцій та інших документів із боротьби. 1929–1955. – Б. м.: Видання ЗЧ ОУН, 1955. – 160 с.

ОУН і УПА в 1944 році. Документи. В 2 ч. Ч. 1 / упор. Олександра Веселова, Сергій Кокін, Олександр Лисенко, Володимир Сергійчук / відп. ред. С. Кульчицький. – Київ: Інститут історії України, 2009. – 292 с.

ОУН і УПА в 1944 році. Документи. В 2 ч. Ч. 2. / упор. Олександра Веселова, Сергій Кокін, Олександр Лисенко, Володимир Сергійчук / відп. ред. С. Кульчицький. – Київ: Інститут історії України, 2009. – 256 с.

ОУН і УПА в 1945 році: Збірник документів і матеріалів. В 2 ч. Ч. 1 / упор. Олександра Веселова (відпов.), Олександр Лисенко, Владислав Гриневич, Володимир Сергійчук. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 371 с.

ОУН і УПА в 1945 році: Збірник документів і матеріалів. В 2 ч. Ч. 2 / упоряд.: Олександра Веселова (відпов.), Олександр Лисенко, Владислав Гриневич, Володимир Сергійчук – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 366 с.

Матеріали та документи Служби Безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. / упоряд. Олександр Лисенко, Іван Патриляк. Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. – 254 с.

Медична опіка в УПА / ред. Модест Ріпецький. – Торонто-Львів: Літопис УПА, 1992. – 477 с. – (Літопис УПА; т. 23).

Медична опіка в УПА / ред. Модест Ріпецький. – Львів: Літопис УПА. – (Літопис української повстанської Армії; Т. 32). Кн. 2. – [Б. м.]: [б. в.], 2001. – 581 с.

Мірчук П. Ю. Українська Повстанська Армія (1942–1952): Документи і матеріали Петро Мірчук. – Львів: Просвіта, 1991. – 448 с. – (Читальня «Просвіти»).

Паньків М. І. Схрони, криївки і бункери ОУН УПА. Документи. Спогади. Короткі біографії. До 75-річчя УПА. Видання друге доповнене. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2017. – 240 с.

Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка – «Хмеля» / ред. і упор. Руслан Забілій. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – 424 с.

Сергійчук В. І. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – Київ: Дніпро, 1996. – 496 с.

Сергійчук В. І. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – Київ: Дніпро, 1998. – 944 с.

Сергійчук В. І. Український здвиг: Прикарпаття 1939–1955 / Володимир Сергійчук. – Київ: Укр. видав. спілка, 2005. – 840 с.

Сергійчук В. І. Тавруючи визвольний прапор. Діяльність аген-тури та спецбоїв НКВС-НКДБ під виглядом ОУН-УПА / Володимир Сергійчук. Вид. друге, допов. Київ: ПП Сергійчук М. І., 2006. – 184 с.

Сокільський Д. Звитязці незборимої нації: Коломийська і Буковинська округи ОУН-УПА у світлинах: [книга-альбом] / Дмитро Сокільський. – Тернопіль: Новий колір, 2015. – 130 с.

Тимів І. М. Бортники і Тлумаччина в 1939–1959 рр.: дослідження, документи, матеріали / Іван Тимів. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2011. – 402 с. – (Серія: Села і міста Покуття. – Т. 4).

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали / відп. ред. Микола Кугутяк. – Т. 2. – Кн. 1 (1939–1945). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. – 600 с.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ ст. Документи і матеріали / відп. ред. Микола Кугутяк. – Т. 2. – Кн. 2 (1945–1946). – Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2010. – 696 с.

УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр. (Бойові дії УПА). – [Б. м.]: Видання закордонних частин Організації українських націоналістів. – Ч. II. – 1960. – 442 с. – (Бібліотека українського підпільника, ч. 7).

Українська повстанська армія 1942–1952. Листівки. Івано-Франківськ, 1992. – 24 с.

Щур Ю. І. Спогади членів націоналістичного підпілля як дже-рело з історії українського визвольного руху 1940-х років / Юрій Щур // Усна історія в науковому дослідженні. Матеріали всеукр. наук. конф. Запоріжжя, 23–24.04. 2008. – Запоріжжя, 2008. – С. 189–194.

Яворівський фотоархів УПА. Книга-альбом / упор. Василь Гуменюк. – Львів: Сполом, 2005. – 236 с.

Спогади

Андрусак Є. І. Спогад / Євгенія Андрусак. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 128 с.

Білінчук М. Д. Доля борця / Михайло Білінчук. Львів: Край, 1998. – 26 с.

Борець Ю. П. (Пашковський Юрій, «Чумак») У вирі боротьби. Спогади учасника повстанської боротьби (1941–1948) / Юрій Борець. – Київ: Накова думка, 1993. – 302 с.

В рядах УПА. Збірка споминів бувших вояків Української повстанської армії / зредагували д-р Петро Мірчук і В. Давиденко. Нью-Йорк, 1957. – 352 с.

Гаргат В. Ф. Повернення до Чорного лісу. Спогади українського повстанця Одчайдуха / Василь Гаргат. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2004. – 228 с.

Кметюк І. В. З гір Карпат несеться гомін волі / Іван Кметюк. – Надвірна: Надвірнянська друкарня, 2018. – 354 с.

Літопис Української повстанської армії. Нова серія. Т. 28: Станиславівська округа ОУН: документи і матеріали референтури СБ 1945–1951. Книга 1 (1945–1946) / упор. Дмитро Проданик та Василь Гуменюк. – Київ-Торонто, 2018. – 792 с.

Літопис Української повстанської армії. Т. 28: Марія Савчин. Тисяча доріг: спогади. – Торонто-Львів: Видавництво Літопис УПА, 1995. – 600 с.

Літопис Української повстанської армії. Т. 30: Степан Хрін (Степан Стебельський); Крізь сміх заліза: спогади / ред. Петро Потічний. – Торонто: Видавництво «Літопис УПА», 2000. – 552 с.

Момот В. Д. Сповідь «Невмирущого». Документальна публіцистика / Василь Момот. – Львів: Сполом, 2004. – 420 с.

Оберишин І. С. Півстоліття у підпіллі / Ілля Оберишин. – Тернопіль: ПП Ільчишин І. С., 2002. – 104 с.

Мельник П. В. В огні повстання. УПА на відтинку Чорного Лісу (1943–1945). Перша частина / Петро Мельник / упор. Степан Лесів, Ярослав Коретчук. Калуш: Карпатський акцент, 2014. – С. 10–187.

Паливода В. І. Спогади українського повстанця і багаторічного в'язня таборів ГУЛАГу / Василь Паливода. Підгот. Б. В. Паливода. – Київ: Смолоскип, 2001. – 206 с.

Підлестейчук П. А. За усміх на світанку / Петро Підлестейчук. – Коломия, 1997. – 54 с.

Салига Н. М. Спогади про курінного «Чорного» його ад'ютанта «Сороки» / Наталія Салига // Краєзнавець Прикарпаття. – 2007. – № 10. – С. 33–37.

Спомини командира // Літопис УПА. – Т. 19: Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Торонто-Львів, 1992. – С. 142–169.

Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959) / за заг. ред. В. Сергійчука; упор. В. Сергійчук, І. Білокінь, С. Кокін, С. Сердюк. Т. 1: 1947 рр. – Київ: ПП Сергійчук М. І; Галузевий державний архів служби безпеки України; Галузевий державний архів служби зовнішньої розвідки України, 2009. – 680 с.

Федорівський С. Нотатки повстанця / Степан Федорівський. – Нью-Йорк: Прометей, 1962. – 207 с.

У боротьбі за волю – під бойовими прапорами УПА. Збірка споминів, репортажів, звітів, протоколів з боротьби Української Повстанської Армії проти німецьких та большевицьких окупантів у роках 1943–1946 / упор. П. Волош-Василенко та К. Вірлінів. – Київ-Львів: З друкарні ОУН ім. Дмитра Сурмача, 1946. – 192 с.

Черевко Д. («Промінь») Спогади колишнього Надвірнянського надрайонного провідника ОУН / Дмитро Черевко // Визвольний шлях. – 2008. – Кн. 4–6 (квіт. – черв.). – Річн. 61. – С. 197–232.

Джерелознавчі й методологічні праці та довідкові видання

Арсенич П. І. Діяльність УПА та збройного підпілля ОУН на Прикарпатті / Петро Арсенич // До 65-річчя створення УПА. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2007. – 216 с.

Архівнослідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання: Збірник наукових праць / ред. кол. Р. Я. Пиріг (голова) та ін. – Київ, 1998. – 161 с.

Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз: у двох книгах. – Кн. 2 / Іван Білас. Документи і матеріали. – Київ: Либідь-Військо України, 1994. – 432 с.

Білокінь С. І. Джерелознавчі проблеми вивчення слідчих справ НКВД / Сергій Білокінь // Розбудова держави. – 1992. – № 6. – С. 29–37.

Білокінь С. І. Джерелознавчі проблеми вивчення слідчих справ НКВД / Сергій Білокінь // Проблеми історії України. – Вип. 3. – Київ, 1994. – С. 90–101.

Галузевий державний архів СБУ: Путівник / ГДА СБУ / автор-упоряд.: В. М. Даниленко (відп. упор.) та ін. – Харків: Права людини, 2009. – 136 с.

Гранкіна О. В., Омельчук Д. В., Московченко Н. П. Використання архівно-слідчих справ громадян, репресованих у 1920–1950 рр. Методичні рекомендації / Ольга Гранкіна. – Київ, 1997. – 34 с.

Гранкіна О. В. Деякі аспекти джерелознавчого аналізу архівно-слідчих справ у 1920–1950 рр. / Ольга Гранкіна // Український історичний журнал. – 1997. – № 4. – С. 49–57.

Веденеев Д. В. Спеціальні підрозділи руху українських націоналістів та Української повстанської армії: нотатки до історії та археографії / Дмитро Веденеев // Підрозділи спеціального призначення

Організації українських націоналістів та Української повстанської армії: документальна спадщина. – Київ: Видавництво Національної академії СБ України, 2004. – С. 3–37.

Веденеев Д. В. Археографія діяльності спеціальних підрозділів руху українських націоналістів та УПА / Дмитро Веденеев // Науковий вісник Національної академії СБ України. – 2005. – № 22. – С. 241–249.

Вовк О. В., Папакін Г. В., Яцишин З. Фонди з історії Української Повстанської Армії в державних архівосховищах України / Олександр Вовк та ін. Випуск 1. Анотований покажчик фондів УПА (1942–1946). – Київ, 1999. – 62 с.

Вояки Української повстанської армії, родом із Наддніпрянської України. Книга 1 / упор. Я. В. Коретчук, С. Д. Каспрук та ін. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. – 176 с.

В'ятрович В. М., Кулик І. М., Лошак В. В., Шпак А. В. Право на правду. Практичний poradник із доступу до архівів / Володимир В'ятрович та ін. – Львів: Часопис, 2012. – 152 с.

В'ятрович В. М. Історія з грифом «Секретно». Архіви КГБ розповідають / Володимир В'ятрович. – Львів: Часопис, 2013. – 236 с.

Галицька-Дідух Т. В., Яцків О. Спогади про сотенного УПА Андрія Марійчина «Тютюнника» / Тамара Галицька-Дідух, Оксана Яцків // Галичина. – 2013. – Ч. 24. – С. 287–293.

Дзюбан О. О. Матеріали до історії ОУН-УПА у фондах відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України / Олександр Дзюбан // Визвольний шлях. – Лондон; Київ, 1999. – Кн. 6. – С. 670–674.

Ільницький В. І. Джерела до вивчення українського визвольного руху у Карпатському краї ОУН (1945–1950-ті рр.) / Василь Ільницький // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобицьк: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 28. Історія. – С. 84–97.

Іщук О. С. Колекція документів з історії ОУН і УПА в ГДА СБУ: ретроспектива і сучасність / Олександр Іщук // Мандрівець. Всеукраїнський науковий журнал. 2011. – № 2. – С. 91–101.

Іщук О. С. Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959–1964 рр.) / Олександр Іщук // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – №1 (32) 2009. – С. 87–119.

Кагуй П. Б. Матеріали до історії УПА, ОУН у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України / Петро Кагуй // Україна в минулому. Інститут української археографії. Львівське відділення. – Київ-Львів, 1992. – Вип. 3. – С. 7–9.

Калакура Я. С. Особливості джерелознавчої критики архівно-слідчих документів / Ярослав Калакура // Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання. – Київ, 1998. – С. 19–23.

Кентій А. В. Джерела з історії ОУН-УПА у фондах державних архівів України // Документи з історії національно-визвольного руху в Україні ХХ ст. / Анатолій Кентій: Інформ. бюл. / НАН України; Інститут української археографії. – 1-е вид. – К., 1994. – Вип. 1. – С. 17–21.

Кентій А. В. Документи ОУН та УПА у фондах ЦДАГО України / Анатолій Кентій // Український історичний журнал. – № 2 (берез. – квіт.), 2011. – С. 202–222.

Ковальчук В. М. Інформаційний потенціал хроніки загону Української Повстанської Армії ім. Колодзінського (Волинь та Полісся, 1943–1945 рр.) / Володимир Ковальчук // Мандрівець. – 2010. – № 3. – С. 20–24.

Ковальчук В. М. Інформаційна цінність документів низових структур мережі ОУН(б) і запілля УПА / Володимир Ковальчук // Український археографічний щорічник / ред. кол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, О. Маврін [та ін.]. – Київ, 2007. – Вип. 12: Нова серія. – С. 32–36. – (Український археографічний збірник; Т. 15).

Кокін С. А. Анотований покажчик документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного архіву СБУ / Сергій Кокін. – НАН України. Інститут історії Україн. – Київ, 2000. – Вип. 1: Анот. покажч. док. з фонду друкованих видань (1944–1953). – 214 с.

Коретчук О. Б. Агітаційні листівки УПА з фондової збірки ІФКМ як документально-інформативне джерелом до вивчення визвольного руху / Ольга Коретчук // Традиційна культура західного регіону в контексті культурної політики України: сучасний стан, проблеми, перспективи. Матеріали науково-практичної конференції. Івано-Франківськ, 20 травня 2019 р. – Івано-Франківськ, 2019. – С. 121–130.

Куделя Д. П. Першоджерела до вивчення історії Організації Українських Націоналістів (ОУН): кримінальні справи з фондів архівів Служби безпеки України / Дмитро Куделя // Визвольний шлях. – 2003. – Кн. 1. (Річн. 56). – С. 6–20.

Куделя Д. П. Першоджерела до вивчення історії Організації Українських Націоналістів (ОУН): кримінальні справи з фондів архі-

вів Служби безпеки України / Дмитро Куделя // Визвольний шлях. – 2003. – Кн 2. (Річн. 56). – С. 17–29.

Кучер В. І., Шаповал Ю. І. Такий знайомий почерк «радянської» або як це робилось у Західній Україні / Володимир Кучер, Юрій Шаповал // Віче. – 1993. – № 6. – С. 115–126.

Кучер В. І. Корпусна публікація документів ЦДАГО України з історії національно-визвольної боротьби 40–50-х рр. ХХ ст. / Володимир Кучер // Архіви України. – 2005. – № 1–3. – С. 570–578.

Лесів С. В., Ганцюк П. Т. Курінь УПА «Промінь»: історія формування та бойовий шлях Степан Лесів, Петро Ганцюк. Калуш-Івано-Франківськ: Історичний клуб «Магура», 2016. – 288 с.

Нескорена Долинщина. Літопис визвольних змагань. Мартирологи, біографії, спогади, документи, фотографії / упор. Михайло Борис. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2002. – 550 с.

Папакін Г. В. До питання опрацювання джерельної бази дослідження українських визвольних змагань 1939–1956 / Георгій Папакін // Архіви України. – 2000. – № 1–3. – С. 15–21.

Папакін Г. В. Використання історичних джерел в археографічних публікаціях: суспільні виклики та наукові проблеми (роздуми архівознавця) / Георгій Папакін // Український історичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 135–146.

Папакін Г. В. Джерельна база дослідження українського визвольного руху 1939–1956: специфічні особливості та стан оприлюднення / Георгій Папакін // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць / відп. ред. Г. В. Боряк; упор. В. В. Томазов. – Київ: Інститут історії України, 2011. – Число 19. – С. 103–116.

Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА: проблеми класифікації, зміст документів повстанського походження / Георгій Папакін // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 154–171.

Папакін Г. В. Українські визвольні змагання 1939–1956: джерельний контент / Георгій Папакін. – Вип. 1. Проблеми класифікації й змісту джерел повстанського та радянського походження / відп. ред. Г. Боряк. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. – 358 с.

Папакін Г. В. Джерела з історії ОУН та УПА радянського походження: схема класифікації, змістова сторона / Георгій Папакін // Український історичний журнал. – 2014. – № 5. – С. 174–190.

Папакін Г. В. Джерельна база дослідження українського визвольного руху середини ХХ ст.: методологія і сучасні проблеми /

Георгій Папакін // Вісник Львівського університету. Вип. 53. – Львів, 2017. – С. 81–92. – (Серія історична).

Пелешок М. Спогади вояків УПА як джерело до вивчення старшинських кадрів її нижчої ланки / М. Пелешок // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2008. – Вип. 13. – С. 130–135.

Пиріг Р. Я., Гранкіна О. В. Архівно-слідчі справи репресованих як історичне джерело / Руслан Пиріг, Ольга Гранкіна // Тоталітарна держава і політичні репресії в Україні у 20–80-ті роки: Матер. міжнар. наук. конф., 15–16 вересня 1994 р. / П. Панченко та ін. (ред.) – Київ, 1998. – С. 38–44.

Пиріг Р. Я., Гранкіна О. В. Архівно-слідчі справи репресованих як історичне джерело: науково-методичні аспекти використання / Руслан Пиріг, Ольга Гранкіна // Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання. – Київ, 1998. – С. 24–29.

Потічний П. Й. Архітектура резистансу: криївки і бункери УПА в радянських документах / Петро Потічний. – Торонто-Львів: Літопис УПА, 2002. – 428 с. – (Літопис УПА; т. 38).

Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. У п'яти томах. Том 3. Долинський, Калуський і Рожнятівський райони / упоряд. Лук'ян Вардзарук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 596 с.

Репресії в Україні (1917–1990): Науково-допоміжний бібліографічний покажчик / авт.-упор. Є. К. Бабич, В. В. Патока; авт. вступ. статті С. І. Білокінь. – Київ: Смолоскип, 2007. – 519 с.

Розлуцький Н. В. Фонд Станіславського обкому КП(б)У в ДАІФО як джерело до вивчення історії визвольної боротьби українців у 1944–1960-х рр. на території Станіславської області / Назарій Розлуцький // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2013. – Ч. 24. – С. 298–303.

Розлуцький Н. В. Архів Станіславського обкому КП(б)У та архів Станіславського обласного військкомату як джерела до вивчення боротьби радянського режиму проти українського визвольного руху в 1944–1956 рр.: компаративний контекст джерелознавчого аналізу / Назарій Розлуцький // Схід. – 2017. – № 2 (148) (берез.-квіт.). – С. 60–64.

Романишин Ю. О. Преса ОУН-УПА як джерело до історії українських визвольних змагань (1942–1945 рр.) / Юрій Романишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку Держав. ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 2001. – Вип. 8. – С. 64–71.

Содоль П. П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949 / Петро Содоль: Довідник перший. Нью-Йорк: Пролог, 1994. – 199 с. – (Бібліотека «Прологу і сучасности»; Ч. 194.1).

Содоль П. П. Українська Повстанча армія 1943–1949 / Петро Содоль: Довідник другий. Нью-Йорк: Пролог, 1995. – 295 с.

Тимів І. М. Джерела з історії національно-визвольного руху на Станіславщині (Івано-Франківщині) 40-х років ХХ ст. у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України / Іван Тимів // Регіон бандерівський. – 2012. – № 1. – С. 30–32.

Тимів І. М. Джерела з історії повстанського руху на Прикарпатті в 1944–1947 рр. (До 70-річчя утворення УПА) / Іван Тимів // Краєзнавець Прикарпаття. – 2012. – № 20. – С. 35–44.

Тимів І. М. Джерела з історії відділу УПА «Журавлі» / Іван Тимів // Краєзнавець Прикарпаття: регіональний науково-методичний альманах. – 2017. – № 29 (січень-червень). – С. 24–30.

Тимів І. М. Калуш: історія в документах. Збірник документів і матеріалів з фондів Краєзнавчого музею Калушини, присвячений 20-річчю заснування музею. – Івано-Франківськ, 2017. – С. 78–81. – (Серія «Історичні джерела Калушини»; т. 1).

Фасоля Г. А. Спогади учасників УПА як історичне джерело / Тарас Фасоля // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. ст. / Інститут історії України НАН України. – Київ, 2005. – Вип. 9. Част. 2. – С. 488–491.

Фонди з історії Української повстанської армії в державних архівосховищах України (1941–1957). – Вип. 2: Анотований покажчик фондів партійних органів УРСР, в яких відбулась боротьба з УПА / упор. Г. Папакін. – Київ, 2000. – 48 с.

Центральний державний архів громадських об'єднань України: Путівник / авт.-упоряд.: Б. Іваненко (кер.), О. Бажан, А. Кентій, Н. Маковська А. Соловійова. – Київ, 2001. – 496 с. – (Серія «Архівні зібрання України. Путівники»).

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України: Реєстр фондів / упоряд.: Н. Маковська (керівник), Т. Папакіна, А. Обжелян, І. Холодова. – Київ, 2005, [компакт диск]. – (Серія «Архівні зібрання України. Путівники»).

Черченко Ю. А. Документальні видання з історії ОУН і УПА / Юрій Черченко // Архіви України. 2003. – Вип. 1–3 (січ.-черв.). – С. 159–173.

Черченко Ю. А. Архів ОУН у Києві / Юрій Черченко // Український археографічний щорічник. – 2007. – Вип. 12. – С. 25–31.

Історичні дослідження (монографії, статті)

Адамович С. В. Нереабілітована пам'ять / Сергій Адамович. – Част. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. – 208 с.

Адамович С. В. Нереабілітована пам'ять / Сергій Адамович. Част. 2. На вшанування 80-ї річниці початку масових депортацій українців у ХХ сторіччі. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2020. – 136 с. – (Серія «Вигнані з раю»).

Андрійчук Л. І. Участь жінок Калущини у національно-визвольній боротьбі (40-і рр. ХХ ст.) / Людмила Андрійчук // Калузькі історичні студії. – Т. 4. Збірник наукових статей, документів і матеріалів / упор. І. М. Тимів; заг. ред. О. М. Малярчук. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2020. – С. 101–128.

Андрійчук Л. І. Юлія Ганущак («Галичанка») у боротьбі за свободу України / Людмила Андрійчук // Краєзнавець Прикарпаття; регіональний науково-методичний альманах. – 2020. – № 35 (січень-червень). – С. 27–32.

Андрухів І. О., Француз А. Й. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959). Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз / Ігор Андрухів, Анатолій Француз. – Рівне-Івано-Франківськ: Видавнича фірма «Таля», 2001. – 335 с.

Андрухів І. О. Діяльність УПА на Станіславщині / Ігор Андрухів // Українська Повстанська Армія – феномен національної історії: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – С. 28–37.

Андрухів І. О., Любінець І. Я. Боротьба органів радянської влади проти збройних формувань ОУН та УПА на теренах Станіславської (Івано-Франківської) області в 40–50-х роках ХХ ст. / Ігор Андрухів, Ігор Любінець // Інтелігенція і влада. Громадсько-політичний науковий збірник. – Одеса: Астропринт, 2008. – Вип. 11. – С. 119–133. – (Серія «Історія»).

Арсенич П. І. Сторінки збройної боротьби УПА на Прикарпатті / Петро Арсенич // Матеріали наукової конференції Всеукраїнського братства вояків УПА. (ОУН і УПА. Історія, уроки, сучасність). 16 і 17 січня 1993, м. Івано-Франківськ: Стрий «УВІС». – С. 58–62.

Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. / Іван Білас. – Київ: Либідь: Військо України, 1994. – Кн. 1. – 432 с.

Безносок О. П. Діяльність винищувальних батальйонів на теренах Станіславської області в другій половині 1945 – першій поло-

вині 1946 років / Олег Безносюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. – Т. 17: На пошану професора В. П. Газіна. – С. 254–263.

Безносюк О. П. Винищувальні батальйони в боротьбі проти збройних формувань ОУН і УПА на теренах Станіславщини в 1944–1945 рр. / Олег Безносюк // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Івано-Франківськ, 2008. № 14. – С. 364–371.

Вардзарук Л. Д. Пам'ятаймо! / Лук'ян Вардзарук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 227 с.

Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940–1950-ті роки 1945 / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ: К.І.С., 2006. – 568 с.

Веденєєв Д. В. Меч і Тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945 / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ: Генеза, 2006. – 408 с.

Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – Київ: К.І.С., 2007. – 568 с.

В'ятрович В. М. Володимир Щигельський-«Бурлака»: [сотенний УПА] / Володимир В'ятрович // Визвольний шлях. – 1999. – № 6. – С. 707–710.

Галів М. Д. Бойовий шлях сотні УПА «Булава» (1943–1948) // Український визвольний рух / Микола Галів. – Вип. 11. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – С.138–166.

Ганцюк П. Т. Спецоперація органів НКВС і НКДБ з ліквідації керівного складу ОУН і УПА Станіславської області в жовтні – листопаді 1944 р. на теренах Калушини // Калуські історичні студії. Т. 2. Збірник наукових статей, присвячений 75-роковинам загибелі учнів Калузької торгівельної школи та 76-річчю утворення УПА. Вид. друге / наук. ред. І. Тимів, О. Малярчук. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. – С. 68–78.

Грабовецький В. В. Грабівка: Літопис оселі над Луквою / Володимир Грабовецький. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. – 256 с.

«Грім» полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали / упор. Роман Грицьків]. – Торонто-Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2008. – 128 с. – (Літопис УПА. Серія «Події і люди»; кн. 5).

Єгрешій О. І. Костянтин Петер: історичний портрет / Олег Єгрешій // Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2011. – Ч. 18–19. – С. 208–214.

Єфименко В. П. Тактика і методи роботи працівників спеціального підрозділу ОУН(Б) / Валерій Єфименко // З архівів ВУЧК–ГПУ –НКВД–КГБ. Науково-документальний журнал. – 2000. – № 2/4. – С. 504–514.

Єфименко В. П. Феномен зрадництва серед працівників спеціального підрозділу ОУН(Б): випадковість чи закономірність? / Валерій Єфименко // З архівів ВУЧК–ГПУ– НКВД–КГБ. – 2007. – № 2 (29). – С. 171–189.

Забілий Р. В. Полковник УПА Степан Фрасуляк – «Хмель» // Український визвольний рух / Руслан Забілий. – Львів: Мс, 2005. – Зб. 5. – С. 192–203.

Забілий Р. В. Підготовка та забезпечення маршів і постоїв рейдуючих відділів УПА / Руслан Забілий // Український визвольний рух. – Львів: Мс, 2006. – Зб. 6. – С. 170–184.

Забілий Р. В. Нарис історії куреня «Скажених» / Руслан Забілий // Український визвольний рух. – Львів: Видавництво «Мс», 2003. – Зб. 1. – С.125–143.

Збірник статей науково-практичних конференцій / упор. Степан Лесів. – Калуш-Івано-Франківськ, 2016. – 256 с.

Ільницький В. І. Володимир Фрайт – провідник Дрогобицького окружного проводу ОУН / Василь Ільницький // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – Вип. 16. – С. 178–187.

Ільницький В. І. Провід ОУН Карпатського краю / Василь Ільницький. – Львів-Торонто: Видавництво «Літопис УПА» 2012. – 128 с. – (Літопис УПА. Серія «Події і люди»; кн. 21).

Ільницький В. І. Життєвий і бойовий шлях Петра Мельника «Хмари» (за матеріалами особистих зізнань та документів репресивно-каральних органів) / Василь Ільницький // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. До 70-річчя створення УПА. – 2013. – Ч. 24. – С. 195–202.

Ільницький В. І. Кадровий склад крайового проводу ОУН Карпатського краю (1945–1954) / Василь Ільницький // Україна: культурна

спадщина, національна свідомість, державність. – 2014. – Вип. 22. – С. 334–346.

Ільницький В. І. Функціонування Служби безпеки в Карпатському краї ОУН (1945–1954) / Василь Ільницький // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2014. – Вип. 24. – С. 293–315.

Ільницький В. І. Напади підрозділів УПА на обласні, міські та районні центри у ВО-4 «Говерля» (1944–1948) / Василь Ільницький // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2015. – С. 36–46. – (Серія «Історія»; вип. 36).

Ільницький В. І. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН (1945–1954): історіографія проблеми» / Василь Ільницький // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2015. – Вип. 2. – С. 277–313.

Ільницький В. І. Радянські карально-репресивні органи: особливості формування в Карпатському краї / Василь Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. – Вип. 13. – С. 21–45.

Ільницький В. І. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954): монографія / Василь Ільницький. – Дрогобич, П'світ, 2016. – 696 с.

Ільницький В. І. Функціонування військово-польової жандармерії у Воєнній окрузі 4 «Говерля» (1944–1945) / Василь Ільницький // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: «Історія». Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2016. Вип. 24 – С. 95–100.

Ільницький В. І. Протиповстанська боротьба у Карпатському краї ОУН (1945–1954): чекістсько-військові операції як засіб придушення українського визвольного руху [Електронний ресурс] / Василь Ільницький // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2017. – Вип. 49. – С. 46–52.

Ільницький В. І. Бойова діяльність націоналістичного підпілля у Карпатському краї ОУН (1945–1954) / Василь Ільницький // Сумський історико-архівний журнал: науковий журнал з історії та архівознавства України. – Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – № XXIX. – С. 69–77. (фахове видання, Index Copernicus International).

Іщук О. С., Ніколаєва Н. Б. Життя, діяльність та загибель референта пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН Михайла Дяченка – «Марка Босслава» в світлі документів Галузевого держав-

ного архіву Служби Безпеки України / Олександр Іщук // Український визвольний рух / ЦДВР, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2007. – Зб. 9. – С. 5–44.

Іщук О. С. Застосування радянськими спецслужбами допоміжних засобів у боротьбі з підпіллям ОУН та УПА / Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва // Український визвольний рух. – Вип. 12. Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2008. – С. 134–163.

Іщук О. С. Життя та доля Михайла Дяченка-«Марка Боєслава» / Олександр Іщук. – Торонто-Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2010. – 140 с. – (Літопис УПА. Серія «Події і люди»; кн. 9).

Іщук О. С. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН / Олександр Іщук, Валерій Огороднік. – Коломия: «Вік», 2010. – 196 с.

Іщук О. С. Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.) / Олександр Іщук. – Львів-Торонто: Видавництво «Літопис УПА», 2011. – 944 с. – (Літопис УПА. Бібліотека; т. 11).

Каменяр А. Роберт – Ярослав Мельник: Обласний Провідник ОУН Станіславівщини / А. Каменяр // Альманах Станіславівської землі. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. – Т. II. – С. 303–305.

Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. / Анатолій Кентій. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.

Кентій А. В. Нарис боротьби ОУН–УПА в Україні (1946–1956 рр.) / Анатолій Кентій. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.

Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. / Анатолій Кентій. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.

Киричук Ю. А. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40–50-х років ХХ ст. / Юрій Киричук. – Львів: ЛДУ імені Івана Франка, 2000. – 304 с.

Киричук Ю. А. Партизанська боротьба УПА-ОУН у західних областях УРСР (травень 1945–1946 рр.) / Юрій Киричук // Україна Модерна. – Київ-Львів, 2002. – Ч. 7. – С. 141–165.

Когуч І. Є. Павло Когуч – сотенний УПА / Іван Когуч. – Івано-Франківськ: Видавництво «Лілея НВ», 2008. – 108 с.

Коретчук Я. В., Ганцюк П. Т. Командири відділів ТВ 22 УПА «Чорний ліс» / Ярослав Коретчук, Петро Ганцюк. – Торонто-Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2011. – 112 с. – (Літопис УПА. Серія «Події і люди»; кн. 27).

Кучер В. І. Виклик тоталітарній системі: боротьба УПА за незалежну Україну // Володимир Кучер // Сторінки воєнної історії України. Збірник наукових статей. – Вип. 2. – Київ, 1998. – С. 249–250.

Лебедь М. К. УПА. Українська Повстанська Армія. Її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. Ч. 1. Німецька окупація України / Микола Лебедь. [Б. м.]: Видання пресового бюро УГВР. – 131 с.

Лисенко О. Є., Вронська Т. Терористична тактика в діяльності ОУН та УПА / Олександр Лисенко, Тамара Вронська // Політичний тероризм в Україні ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси. – Київ: Наукова думка, 2002. – С. 656–676.

Малярчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села: монографія / Олег Малярчук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 228 с.

Малярчук О. М. Протистояння селянства, ОУН, УПА насильницькій колективізації західноукраїнського села / Олег Малярчук // Галичина. – 2013. – № 24. – С. 203–211.

Макарчук С. А. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА в 1944–1945 рр. / Степан Макарчук // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 11: УПА у боротьбі проти тоталітарних режимів. – Львів: 2004. – С. 210–223.

Марущенко О. В. Український національно-визвольний рух першої половини 1940-х років: сучасний історіографічний дискурс / Олександр Марущенко // На вітар історії України: ювілейний збірник на пошану академіка АН Вищої школи України, проф. В. В. Грабовецького. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 523–530.

Марчук І. В. Ліквідація радянськими карально-репресивними органами Карпатського крайового проводу ОУН (1945–1954) / Ігор Марчук // Український націоналізм: історія та ідеї. Науковий збірник. Вип. І / ред. Олег Баган. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – С. 50–60.

Мизак Н. С. Бойові дії куреня УПА «Сірі вовки» (1943–1945 рр.) / Нестор Мизак // Наукові записки. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Серія: історія. – Тернопіль, 2005. – Вип. 1. – С. 284–293.

Мизак Н. С. Курінний УПА «Бистрий» України герой / Нестор Мизак. – Чернівці-Торонто: Букрек, 2007. – 274 с.

Мизак Н. С. Контрнаступ радянських сил і бойові дії УПА-«Захід» / Нестор Мизак // Буковинський журнал. – Чернівці, 2011. – № 2. – С. 57–100.

Мизак Н. С. УПА-«Захід» і збройне підпілля ОУН у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу у 1942–1960 рр. / Нестор Мизак. – Чернівці-Торонто: Прут, 2011. – 436 с.

Мизак Н. С. Поцілунок Юди: Агентурна робота МДБ, МВС проти ОУН, УПА / Нестор Мизак. – Чернівці-Торонто: Прут, 2011. – 221 с. – (Додаток до серії «За тебе, свята Україно»; кн. 9).

Надольський Й. Е. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939–1953 рр.): Монографія / Йосип Надольський. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 260 с.

Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кін. 1920-х–1950-ті рр.) / Володимир Нікольський. Історико-статистичне дослідження. – Донецьк, 2003. – 624 с.

Патриляк І. К. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): монографія / Іван Патриляк. – Львів: Часопис, 2012. – 592 с.

ОУН і УПА. Істор. нариси. – Київ: Наук. думка, 2005. – 495 с.

Паньків М. І. Партизанські схрони УПА / Михайло Паньків // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2008. – Ч. 8. – С. 291–302.

Паньків М. І. Схрони, криївки і бункери ОУН-УПА. Документи. Спогади. Короткі біографії / Михайло Паньків. До 75-річчя УПА. Видання 2 доповнене. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2017. – 240 с.

Патриляк І. К. Старшинські й підстаршинські школи УПА в 1943–1944 рр. / Іван Патриляк // Визвольний шлях. Кн. 4 (673). – Травень 2004. – Річник 57. – С. 92–106.

Поліковський М. Ф. Вбивства, насильства та грабежі московських окупантів в Галичині у післявоєнні роки / Микола Поліковський // Державність. – 1993. – № 1. – С. 43–46.

Поліковський М. Ф. Міліція у механізмі репресій проти національно-визвольного руху у повоєнний час / Микола Поліковський // Військо України. – 1993. – № 25. – С. 120–125.

Поліковський М. Ф. Боротьба совєтської міліції з ОУН-УПА на західноукраїнських землях / М. Ф. Поліковський // Матеріали наукової конференції Всеукраїнського братства вояків УПА «Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія: історія, уроки сучасність» / упор. О. Дичковський, І. Дичковська, Л. Наконечний. – Стрий: ТОВ «УВІС», 1993. – С. 40–44.

Поліковський М. Ф. Червона армія (війська НКВС) і Українська Повстанська Армія: хроніка протистояння / Микола Поліковський // Розбудова держави. – 1994. – № 10. – С. 22–29.

Проданик Д. В. Шлях боротьби Василя Сенчака-«Ворона» / Дмитро Проданик. Торонто-Львів, 2011. – 128 с. – (Літопис УПА. Серія: «Події і люди», кн. 15).

Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946–1950 рр.). Збірник документів і матеріалів / упор. і відп. ред. Олександра Стасюк. – Львів, 2011. – 776 с.

Сергійчук В. І. Самі себе звоювали. Діяльність винищувальних батальйонів проти українського національно-визвольного руху. – Київ: Українська видавнича спілка, 2003. – 80 с.

Соболь П. І. Старшинські кадри УПА / Петро Соболь // Український визвольний рух. Зб. 3. До 75-річчя Організації українських націоналістів. – Львів: ЦДВР, 2004. – С. 235–245.

Стасюк О. Й. Михайло Дяченко (Марко Боєслав) – діяч «Прогресу» / Олександра Стасюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Збірник наукових праць. – Вип. 19. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. – С. 480–487.

Сухий О. М. Сучасна українська історіографія національно-визвольного руху періоду Другої світової війни та післявоєнного часу: візії, напрями, школи / Олексій Сухий // Волинь і волиняни у Другій світовій війні: збірник наукових праць за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. подіям Другої світової війни на території Волин. обл. / упоряд. М. М. Кучерепа. – Луцьк, 2012. – С. 652–664.

Тебешевська О. С. Приклад українського чину: сторінки життя та боротьби легендарного командира УПА Степана Стебельського «Хріна» / Оксана Тебешевська // Калуські історичні студії. Т. 2. Збірник наукових статей, присвячений 75-роковинам загибелі учнів Калуської торгівельної школи та 76-річчю утворення УПА. Вид. друге / наук. ред. І. Тимів, О. Малярчук. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. – С. 79–90.

Тимів І. М. Бойовий шлях сотні «Олега» / Іван Тимів // Краєзнавець Прикарпаття; регіональний науково-методичний альманах. – 2011. – № 17. – С. 47–49.

Тимів І. М. Постать курінного УПА Василя Андрусяка в сучасній вітчизняній історіографії // Полковник УПА Василь Андрусяк (Грегіт), (Різун): життя і боротьба (До 70-річчя від дня героїчної загибелі) / Іван Тимів // Матеріали регіональної науково-практичної

конференції 23 лютого 2016 р. / упоряд. П. Ганцюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. – С. 5–33.

Тимів І. М. Сотня УПА «Вітрогони» / Іван Тимів // Краєзнавець Прикарпаття; регіональний науково-методичний альманах. – 2020. – № 35 (січень-червень). – С. 40–45.

Українська повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів: зб. наук. пр. / упор., відп. ред. Ю. Сливка. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2004. – 294 с. (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність; вип. 11).

Шанковський Л. П. Українська Повстанча Армія / Лев Шанковський // Історія українського війська. – Вінніпег, 1953. – С. 634–793.

Автореферати дисертаційних досліджень

Антонюк Я. М. Діяльність спеціальних підрозділів українських націоналістичних організацій (1921–1991). Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України // Ярослав Миколайович Антонюк. – Національний університет «Острозька академія», Острог, 2021. – 650 с.

Безносюк О. П. Діяльність винищувальних батальйонів та груп охорони громадського порядку на Прикарпатті в 1944–1954 роках: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Олег Петрович Безносюк. – Переяслав-Хмельницький: Б. в., 2008. – 20 с.

Бондаренко К. П. Діяльність організації українських націоналістів напередодні і під час Другої світової війни (1938–1945): політичний та військовий аспекти: автореф. дис. канд. іст. наук: 20.02.22 / Бондаренко Костянтин Петрович; Державний ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 1997. – 24 с.

Войцеховський М. М. Правові основи організації та діяльності органів міліції України у повоєнний період (1946–1953 рр.): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Михайло Михайлович Войцеховський; Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2001. – 16 с.

Демидов С. Ю. Історіографія історії Української Повстанської Армії: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Сергій Юрійович Демидов; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2004. – 17 с.

Денисюк М. Ю. Мемуарні твори як джерело до вивчення українського національного руху в час та після Другої світової війни: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Денисюк Марія Юріївна; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2009. – 20 с.

Деревінський В. Ф. Діяльність Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії в 1940–1953 рр.: автореф. дис. канд. істор. наук: спец. 20.02.22 «Військова історія» / Василь Федорович Деревінський. – Київ, 2003. – 19 с.

Дмитерко О. М. Пропагандистська діяльність ОУН і УПА в 1944–1950-х рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Олег Миколайович Дмитерко. – Львів, 2004. – 24 с.

Забілий Р. В. Особливості збройної боротьби Української повстанської армії в 1942–1949 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Руслан Володимирович Забілий. – Львів, 2015. – 20 с.

Ільницький В. І. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954): автореф. дис. д-ра іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Василь Іванович Ільницький. – Львів, 2016. – 40 с.

Іщук О. С. Молодіжні структури ОУН як складова українського національно-визвольного руху у 1939–1955 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Олександр Степанович Іщук. – Київ, 2005. – 18 с.

Ковалик В. В. Діяльність органів міліції Станіславської області в 1939–1946 роках. Історико-правовий аспект: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України / Володимир Васильович Ковалик; УНУ. – Ужгород, 2008. – 20 с.

Ковальчук В. М. Джерела з історії мережі ОУН(б) і Запілля УПА на північно-західних українських землях у другій половині 1942 – на початку 1945 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Володимир Миколайович Ковальчук; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ, 2005. – 19 с.

Малярчук О. М. Аграрна політика партійно-радянської влади 1944–1964 рр.: автореф. дис. канд. істор. наук: 07.00.01 – історія України / Олег Михайлович Малярчук. – Львів: Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича, 2005. – 20 с.

Нагірняк М. Я. Радянський тоталітарний режим у боротьбі проти збройного підпілля ОУН і військових формувань УПА: автореф. дис. канд. іст. наук: 20.02.22 «Військова історія» / Михайло Ярославович Нагірняк. – Львів, 2003. – 18 с.

Мизак Н. С. Боротьба УПА-«Захід» і збройного підпілля ОУН на західно-українських землях (1942–1960 рр.): автореф. дис. д-ра іст. наук: 07.00.01 / Нестор Степанович Мизак; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2011. – 36 с.

Огороднік В. Ю. Підготовка кадрів служби безпеки організації українських націоналістів (бандерівців) (1941–1951 рр.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Валерій Юрійович Огороднік; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – 16 с.

Павленко І. А. Джерела з історії ідеологічної боротьби з українським національно-визвольним рухом у Західній Україні (1944–1949 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Ірина Анатоліївна Павленко. НАН України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ, 2001. – 209 арк.

Поліковський М. Ф. Міліція західних областей України в 1945–1950 рр. (політико-правовий аналіз діяльності): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Поліковський Микола Федорович. – Харків, 1995. – 21 с.

Розлуцький Н. В. Боротьба радянського режиму проти українського визвольного руху на території Станіславської області (1944–1956 рр.): військовий аспект: дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Розлуцький Назарій Васильович; Держ. ВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника». – 294 с.

Романишин Ю. О. Видавнича та публіцистична діяльність ОУН і УПА на західноукраїнських землях (40–50 рр. XX ст.): автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Юрій Олександрович Романишин. – Львів, 2004. – 22 с.

Сивирин М. А. Депортації та переміщення населення з західних земель України 40-х – початку 50-х рр. XX ст. автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Микола Анатолійович Сивирин. – Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005. – 18 с.

Стародубець Г. М. Українське повстанське запілля (друга половина 1943 – початок 1946 рр.): автореф. дис. д-ра іст. наук: 07.00.01 / Галина Миколаївна Стародубець; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2007. – 36 с.

Краєзнавчі видання і публікації

Альманах Станіславівської землі: збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини / ред. упор. Б. Кравців. Т. 1: Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини. – Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен: друкарня д-ра Петра Белея у Мюнхені. – 959 с. – (Український архів – Наукове товариство ім. Шевченка; т. XXVIII).

Альманах Станіславівської землі: збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини / ред. М. Климишин. – Т. 2: Збірник

матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: Вид-во Центрального Комітету Станиславівщини, 1985. – 900 с. – (Український архів – Наукове товариство ім. Шевченка; т. XXIX).

Альманах Станиславівської землі / ред.-упор. Юрій Гаєцький. – Т. 3: Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. – Нью-Йорк; Київ; Івано-Франківськ: Вид. Центрального Комітету Станиславівщини; Лілея-НВ, 2009. – 864 с. – (Наукове товариство ім. Т. Шевченка; Український архів; т. XXX).

Байда Т. М. Довго мовчали смереки / Тетяна Байда (Дейнега). – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2001. – 180 с.

Вовк-Данюк Г. Й. Лука: історичний екскурс / Галина Вовк-Данюк // Вісті Калущини. – 2008, 19 лип. – № 29. – С. 2.

Геник С. М. Краще впадь, а не зрадь / Степан Геник // Галичина. – 2018. – 13 бер. – № 22. – С. 7.

Загребельна С. І. Калуська станиця Братства вояків ОУН і УПА / Світлана Загребельна. – Калуш, 2006. – 56 с.

Кметюк І. В. Бойові дороги нескореного [курінного УПА Петра Мельника («Хмари»)] / Іван Кметюк // Галичина. – 2018, 18 лип. – № 60. – С. 7.

Когут М. С. Сотенний «Бистрий» [Андрій Стадник] / Микола Когут // Калуське віче. – 1996, 6 квіт. – № 15. – С. 1.

Когут М. С. Сотник «Байрак» [Ярослав Косарчин] / Микола Когут // Калуське віче. – 1996, 11 трав. – № 18. – С. 1.

Когут М. С. З когорти мужніх: Володимир Рубчак / Микола Когут // Дзвони Підгір'я. – 1996, 30 жовт. – № 124. – С. 3.

Когут М. С. Повстанська доля Байрака / Микола Когут. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1999. – 48 с.

Когут М. С. Підгірки: минуле і сучасне / Микола Когут. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2000. – 163 с.

Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 1. Видавнича фірма «Відродження», 2001. – 62 с.

Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 2. Калуш: Артекс, 2002. – 72 с.

Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 3: Документальні нариси. Спогади. – Калуш, 2002. – 72 с.

Когут М. С. Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 4. Нариси, спогади. – Калуш: Артекс, 2003. – 52 с.

Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 5. Документальні матеріали. Спогади. – Калуш: Артекс, 2003. – 100 с.

Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 7. – Калуш: Акцент, 2005. – 20 с.

Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 8. – Калуш: Копі-центр, 2007. – 56 с.

Герої не вмирають / Микола Когут. – Кн. 9: Життєписи. Спогади. Вшанування пам'яті. – Калуш: Копі-центр, 2017. – 80 с.

Когут М. С. Калущина: люди і долі / Микола Когут. – Калуш, 2006. – 240 с.

Коломиєць М. І. Історія Калуша і Калущини у датах, цифрах і цікавих фактах / Михайло Коломиєць. – Брошнів, 1996. – 265 с.

Лесів С. В. Діяльність підпілля ОУН та збройних відділів УПА на теренах сучасної Івано-Франківської області / Степан Лесів // Вісті Калущини. – 2011, 11 бер. – № 11. – С. 5.

Липовська Л. В. Збірник матеріалів Архіву громадського жіночого руху в Калуші (1940–1950). Частина 2 / Любов Липовська. – Калуш, 2018. – 38 с.

Миронюк М. В. У подвійному зашморгу. Частина I. Підступ / Михайло Миронюк // Дзвони Підгір'я. – 1992, 9 квіт. – № 44. – С. 2;

Михайлів Л. Л. Рожнятівщина під горифом «Цілком таємно». Документи та матеріали з історії повстанського руху (1941–1951) / Любомир Михайлів. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2020. – 168 с.

Михайловський Р. І. Сповідь повстанця [Про бойовий шлях Івана Чоля («Щура»), стрільця сотні («Бея»)] / Ростислав Михайловський // Дзвони Підгір'я. – 2002. – 12 жовт. – № 120–121. – С. 3.

Маслюк Н. Ящик з документами УПА [с. Олеша, Тлумаччина] / Наталія Маслюк // Експрес. – 2020, 20 лют. – № 7. – С. 2.

Мельник Д. Г. Копав криївку для М. Боеслава на власнім обійсті / Дарія Мельник // Дзвони Підгір'я. – 2011, 4 лют. – № 5. – С. 6.

Мельник Н. Моя гордість, мій біль – мої батьки [Про Василя Мельничук («Бандуриста»), стрільця сотні («Ромка»)] / Неоніла Мельник // Дзвони Підгір'я. – 2002, 28 вер. – № 113. – С. 3.

Мороз В. На слідстві Ірина Шлемко говорила дуже мало / Володимир Мороз // Дзвони Підгір'я. – 2016, 9 груд. – № 50. – С. 11.

Нестор Стельмах – старшина УПА... / без автора // Дзвони Підгір'я. – 2018, 13 квіт. – № 15. – С. 11.

Перегінець В. І., Дзундза В. С. СБ: Служба безпеки Організації українських націоналістів / Володимир Перегінець, Василь Дзундза. – Калуш, 2013. – 130 с.

Побуцька М. В. Обпалена кулями молодість. [Про українських повстанців Володимира Паньківа («Сірка») та Івана Лилака («Олек-

сія»)] / Мирослава Побуцька // Дзвони Підгір'я. – 2000, 11 бер. – № 30–31. – С. 6.

Семаньків І. Л. Перемогла ідея. Книга пам'яті національно-визвольної боротьби ОУН і УПА на Калущині / Іван Семаньків. – Калуш, 2002. – 332 с.

стежками Української Повстанської Армії. Туристичний путівник / упоряд. Ростислав Гандзюк, Зеновій Федунків. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – 200 с.

Сулятицький М. І. Патріотичний чин Степана Лесіва / Микола Сулятицький // Галичина. – 2020, 14 трав. – № 16. – С. 17.

Тимів І. М. Повстанські архіви в лісових схованках Прикарпаття / Іван Тимів // Рідна земля. – 2020, 19 черв. – № 12. – С. 6.

Тимів І. М. Документальні видання з історії повстанського руху на Калущині / Іван Тимів // Вісті Калущини. – 2020, 23 жовт. – № 35. – С. 3, 4, 5.

Федорів Т. Ф. Старий Угринів – осередок визвольного руху // Тарас Федорів // Дзвони Підгір'я. – 2002, 11 трав. – № 54–55. – С. 6.

Федорів Т. Ф. Бандерівський край / Тарас Федорів // Нація і держава. – 2005, 25 жовт. – № 43. – С. 6.

Федорів Т. Ф. Старий Угринів – Бандерівський осередок земляки Степана Бандери під стягами ОУН і УПА / Тарас Федорів // Шлях Перемоги. – 2005, 18 трав. – № 20. – С. 9.

Зарубіжні видання з історії боротьби проти українського визвольного руху

Войска НКВД в Великой Отечественной войне: в 3 т. Том 3. Войска НКВД (1944–1945) / Бунин С. В., Марценюк Ю. А. и др. – Москва, 2015. – 416 с.

Гогун А. С. Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы / Александр Гогун. – Санкт-Петербург: Издательский дом «Нева», 2004. – 416 с.

Игнатов В. Д. НКВД-МГБ против ОУН-УПА / Владимир Игнатов. – Москва: Вече, 2015. – 476 с. – (Серия «Военно-историческая библиотека»).

Климов А. А., Исмаилов А. М. НКВД в борьбе с националистическим подпольем в 1944–1945 гг.: исторический опыт / Андрей Климов // Научное мнение. – Санкт-Петербург, 2014. – № 4. – С. 196–201.

Климов А. А., Козлов А. В. Внутренние войска в борьбе с украинскими националистами / Андрей Климов. – Москва: «На боевом посту», 2016. – 328 с.

НКВД–МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооружённым националистическим подпольем на Западной Украине, в Западной Белоруссии и Прибалтике (1939–1956): Сб. док. / сост. Н. И. Владимирцев, А. И. Кокурин. – Москва, 2008. – 640 с.

Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. В 8-ми томах. Том 5. Кн. 1. «Границы СССР восстановлены» (1 июля – 31 декабря 1944). – Москва: Кучково поле, 2007. – 728 с.

Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. В 8-ми томах. Том 5. Кн. 2. «Вперед на запад» (1 января – 31 июня 1944). – Москва: Кучково поле, 2007. – 896 с.

Пограничные войска в годы Великой Отечественной войны (1941–1945). Сб. док. – Москва, 1968. – 708 с.

Пограничные войска СССР. Май 1945–1950. Сборник документов и материалов. – Москва: Наука, 1975. – 758 с.

Пограничные войска СССР в Великой Отечественной войне 1942–1945. Сборник док. и матер. – Москва: Наука, 1976. – 976 с.

Повседневность террора: Деятельность националистических формирований в западных регионах СССР. Кн. 1. Западная Украина, февраль – июнь 1945 года. Фонд «Историческая память» / сост. А. Дюков и др. – Москва, 2009. – 232 с.

«Смерш»: исторические очерки и архивные документы / сост. В. С. Христофоров и др. – Москва: Издательство Главархива Москвы; ОАО «Московские учебники и Картолитография», 2003. – 343 с.

Теория и практика западно-украинского национализма в документах НКВД, МВД и МГБ СССР. – Москва, 2010. – 512 с.

Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы. В двух томах. Том 2: 1944–1945 / под ред. А. Н. Артизова. Москва: РОССПЭН, 2012. – 1167 с.

Motyka G. *Ukrainska partyzantka 1942–1960. Działalność Organizacji Ukraińskiej Powstańczej Armii* / Grzegorz Motyka. – Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 2006. – 720 s.

Torzecki R. *Połacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej* / Ryszard Torzecki. – Warszawa: Wyd-wo Naukowe PWN, 1993. – 349 s

Словник рідковживаних та застарілих слів

А

Абсолювент – випускник.

Агентурна справа – різновид документації СБ ОУН.

Айнзац – участь у чому небудь, використання (облави й пошуків).

Алярм – сполох, надзвичайна подія.

Амуніція – боєприпаси.

Б

Бандгрупа – під такою назвою в радянських документах фігурували загони УПА та боївки ОУН.

Бандпрояви – фіксування випадків бойової та організаційної діяльності українського національно-визвольного руху.

«Бідонний архів» – документи діловодства ОУН та УПА, герметично закупорені в молочному бідоні, що перебували у земляній схованці.

Білянс – результат, кінцевий наслідок, підсумок

Боївка – первинна збройна одиниця підпілля ОУН – члени боївки.

Бюфон – прототип грошей в УПА, також господарські документи, які засвідчували здійснення товаро-обмінних чи грошових операцій у запіллі (для «бойового фонду УПА»).

Бункер, бункр – повстанський замаскований укриття споруда.

В

Виказ (виказка) – свідчення, донесення, рапорт.

Виймка – вилучення документів з оперативною або іншою метою.

Виймковий – надзвичайний, винятковий.

Вишкіл – навчання, освіта.

Відділ – військовий підрозділ УПА (чота, сотня, курінь).

Вістки – інформації, повідомлення.

Вістун – молодший сержант (капрал).

Відтинок – ділянка, відрізок.

Всеобуч (*рос. всеобщее военное обучение*) – назва системи обов'язкового військового навчання громадян, що існувала в СРСР. Програма затверджена декретом ВЦВК РРФСР (22 квітня 1918 р.) «Про обов'язкове навчання військової справи».

Г

Грипс – конспіративний лист або записка, передана спеціальним посланцем (*див. Штафет*).

Гутірка – виховна розмова з підлеглими, політбеседа.

Д

Денник – щоденні поточні записки (можуть бути і не оформлені як цілісний щоденник).

ДП (Дегтярєва піхотний) – ручний кулемет, що розробив Василь Дегтярєв. ДП став одним з перших зразків стрілецької зброї, створених в СРСР.

Е

Евіденційний – обліковий, інформаційний.

Енкаведист – працівник радянських органів державної безпеки.

З

Залога – гарнізон.

Залучник – додаток, доповнення.

Запілля – тил.

Зарядження – доручення.

Засада – підстава, принцип.

Засяг – обсяг.

Зголошення – 1) інформація, повідомлення; 2) вихід з підпілля «з повинною».

Здвиг – рух, зібрання.

Зверхник – командир, начальник.

Здемолювати – понищити, розгромити.

К

Квартирувати – перебувати.

Клітина – найменша організаційна одиниця в структурі ОУН.

Контингент – натуральний додаток збіжжям, продуктами харчування (яйця, м'ясо, молоко),

сировиною або товарами, накладений окупантами на селян.

Криївка – повстанська замаскована споруда з дерева й землі.

Комунікат – пресове повідомлення; залежно від авторства водночас могло бути директивним або організаційно-розпорядчим документом.

Кріс – гвинтівка, рушниця.

Курінний – командир куреня (полку).

Курінь – полк.

Куц – низова структурна складова підпільної мережі ОУН.

Л

Легендований відділ, провід – створена органами НКВС-НКДБ фальшиве керівництво ОУН чи командування УПА (різних рівнів), яке мало завданням здійснювати провокації та поширювати дезінформацію.

М

Магазинувати – створювати склади (магазини) зброї, боєзапасів, спорядження, продуктів.

«**Максим**» – станковий кулемет, розроблений британським зброярем американського походження Гайремом Стівенсом Максимом у 1883 році.

Мешкання – оселя, кімната, квартира.

МП – німецький автомат.

Н

Надрайон – територіально-адміністративна одиниця мережі ОУН до складу якого могло входити кілька районів.

Начальний – головний, центральний.

Неустійнений – невстановлений, неідентифікований.

О

Обсервація – спостереження, обстеження.

Однострій – обмундирування, військова форма.

Оперативне використання – використання інформації захоплених у повстанців документів задля боротьби з українським національно-визвольним рухом.

Опергрупа – спеціальний загін військ органів державної безпеки та військових, спрямований на знищення повстанських відділів та підпільної мережі ОУН.

Опінія – думка.

Особлива тека (рос. «особая папка») – партійно-радянські документи найвищого рівня таємності.

Офензива – наступ.

П

Панцерник – танк.

«Папашка» – пістолет-кулемет системи Шпагіна (ППШ-41), зразка 1941 р.

Пенетрували – пильно, уважно оглядати

Переслуховування – допит.

Підрайон – адміністративно-організаційна одиниця мережі ОУН.

Пістолет Токарева – перший самозарядний пістолет в РСЧА СРСР, розроблений в 1930 р. конструктором Федором Токаревим.

Постій – ставка, місце розташування командира, команди, провідника.

Правильник – статут, устав.

Провенієнція – походження, авторство (щодо документів і пам'яток).

Провід – управлінська структура ОУН різного рівня (від центрального до районного).

Провідник – керівник проводу.

Протокол переслуховування – протокол допиту.

Псевдо – псевдонім, вигадане ім'я.

Р

Райцентр – районний центр

Рейдуюча частина – відділ УПА, що здійснював переміщення до іншого постю, використовуючи свій рух для проведення акцій пропаганди серед місцевого населення.

Рекрутувати – залучати, вербувати, наймати, брати до війська.

Рій – відділення.

Розвідчий – розвідувальний.

Ройовий – командир рою (відділення).

С

Сексот (від рос. «секретный сотрудник») – таємний співробітник органів безпеки, зрадник.

Симпатик – людина, яка співчувала українському національно-визвольному рухові й співпрацювала з ОУН, формально не належачи до «член-ства».

Сітка – мережа підпільних осередків (станіць, кущів, підрайонів) ОУН.

Сотня – бойовий відділ УПА чисельністю від 80 до 200 стрільців (батальйон).

Станичний – керівник станиці ОУН.

Станиця – організаційна структурна одиниця підпілля ОУН, що створювалася на селі, у кварталі, на підприємстві, в установі, місті.

Старшина – командир (офіцер) УПА.

Степень (ступінь) – військове звання.

Стійка – пост, варта.

Стрибки (стрібки) – бійці винищувальних загонів (від

рос. «истребительные батальоны»).

Схрон – повстанська таємна споруда для укриття живої сили, зброї, спорядження, запасів.

Т

Терен – територія, регіон.

Трус – обшук.

У

Узгіднення – погодження.

Умовини – обставини.

Устійнити – встановити, визначити.

Х

Хорунжий – військове звання УПА (молодший лейтенант).

Ч

Чин – спосіб дій, активність (збройний чин – збройна боротьба).

Число – номер періодичного видання.

Чота – взвод.

Чотиня – варта

Чотовий – командир чоти (взводу).

Штафет – конспіративний лист або записка, передана спеціальним посланцем.

Географічний покажчик

А

Австрія 20
Актюбінськ (Казахстан) 214
Англія 256

Б

Бабин Середній (тепер с. Середній Бабин Калуського р-н) 104, 106, 109, 110, 270, 327, 328, 342

Бабин-Зарічний (Калуськ. р-н) 94, 141, 280, 282, 302, 327, 328

Белеїв (Калуський р-н) 87

Бережниця (Калуський р-н) 62, 116, 118, 120, 121, 127, 141, 196, 235, 246, 247, 250, 266, 270–272, 280, 291, 300, 308, 311, 321, 326, 334, 336, 393

Берлоги (Калуський р-н) 118, 276

Березовець (давнє лемківське село, тепер – присілок села Чашин у Підкарпатському воєводстві Республіка Польща, Сяноцького повіту, гміна Загір'я) 106

Білорусія 20

Богородчанський р-н 93, 157, 199, 254

Боднарів (Калуський р-н) 55, 61, 106, 180, 196, 215, 302, 338

Болгарія 245

Болехів (Калуський р-н) 87, 95, 102, 142, 143, 164, 223, 317

Болехівський р-н 25, 138, 142, 293, 343

Болехівський ліс (Калуський р-н) 164

Болехівщина 56, 190

Болохів (Калуський р-н) 97, 98, 99, 110, 111, 144, 150, 153, 154, 159, 161, 170, 172, 210, 222, 283

Болохівський ліс (Калуський р-н) 100, 159, 172, 186, 187, 190, 191, 205

Броди (Золочівськ. р-н Львівська обл.) 87

Брошнів (сmt Брошнів-Осада Калуського р-ну) 86, 128, 141, 276

Бурштин (Івано-Франківський р-н Івано-Франківська обл.) 126

Буськ 229

В

Варшава 230

Вигодський р-н 25, 320

Вигодщина 56

Верхня (Калуський р-н) 27, 47, 99, 103, 111, 124, 151, 154, 155, 156, 167, 169, 171, 172, 175, 209, 210, 214, 215, 222, 267, 268, 286, 365, 370, 372, 396, 399

Верхній Струтин (тепер Калуський р-н) 364

Вістова (Калуський р-н) 93, 111, 125, 127, 141, 180, 235, 266, 298, 317

Войнилів (тепер Калуського р-ну) 60, 96, 102, 105, 106, 110, 111, 123, 125, 126, 127, 161, 167, 169, 171, 166, 168, 169,

171, 193, 202, 208, 240, 265, 267, 275, 276, 282, 314, 394

Войнилівський р-н 25, 41, 94, 138, 151, 223, 236–240, 251, 263, 264, 267, 270, 281, 282, 286, 295, 302, 311, 319, 321, 327, 340, 342, 364, 370, 372

Войнилівщина 104, 107, 109, 112, 120, 165

Волинь 256

ВО-4 «Говерля» 18, 92, 138, 143, 150, 151, 152, 362, 397, 401

Воронів (Рогатинський р-н Івано-Франківська обл.) 57

Воррен (США) 82

Г

Галич (Івано-Франківський р-н Івано-Франківська обл.) 19

Галичина 22, 76, 256, 404

Галицький р-н 105, 317, 320, 343–345

Голинь (Калуський р-н) 100, 111, 114, 115, 116, 118, 125, 128, 141, 160, 223, 224, 231, 234, 291, 298, 314, 348, 356, 377

Глибока (Чернівецький р-н) 153

Городенка (тепер Коломийський р-н Івано-Франківська обл.) 320

Гравівка (Калуський р-н) 62, 64, 84, 85, 89, 91, 112, 116, 121, 126, 153, 157, 158, 161, 162, 164, 184, 185, 193–195, 198–203, 215, 216, 218, 222, 223, 235, 241, 254, 282, 326, 365, 366

Гринівка (Калуський р-н) 85, 180, 182

Гуменів (Калуський р-н) 267, 286

Гутища (Золочівський р-н Львівська обл.) 69

Д

Дністер (річка на південному заході)

Добровляни (Калуський р-н) 71, 128, 141, 228, 311, 322, 336

Довгий-Войнилів (Калуський р-н) 110, 111, 126, 154, 155, 156, 172, 175, 208, 214, 245, 265, 266

Довге-Калуське (Калуський р-н) 69, 141, 266, 325, 356, 372, 389

Довжка (Калуський р-н) 108, 239, 265

Довпотів (Калуський р-н) 74, 94, 99, 109, 110, 126, 154, 168, 171, 172, 206, 208, 211, 213, 238, 239, 264, 363

Долина (тепер Калуський р-н) 25, 86, 87, 97, 98, 100, 102, 110, 111, 142, 164, 169

Долинщина 56, 86, 113, 127, 128

Долинський р-н 24, 56, 118, 223, 241, 293, 370, 373

Долинський надрайон ОУН 25

Долинський повіт 95
України) 96, 107, 126, 138, 190

Дрогобиччина (Львівська обл.) 28

Дрогобицька обл. 306

Дуброва (або Дубова, тепер с. Діброва Калуський р-н) 99, 124, 154, 170, 172, 211, 237

Дубина (Калуський р-н) 94
Дубровиця (Сарненський р-н, Рівненська обл.) 171
Дубівці (Івано-Франківський р-н) 370
Дубовиця (Калуський р-н) 237, 322, 340
Дубшари (тепер Калуського р-ну) 86

І

Іваниківка (тепер Калуського р-ну) 194, 196, 197
Івано-Франківськ 30, 199
Івано-Франківська обл. 29, 34, 45, 79, 93, 185, 254
Івано-Франківщина 56, 57

Ж

Жидачівський р-н 25
Журавно (Стрийський р-н, Львівська обл.) 51, 94, 97, 107, 110, 265
Журавенський р-н 25
Журавенський надрайон ОУН 25

З

Заболотів (Снятинський р-н, Івано-Франківська обл.) 19,
Заболотівський р-н 344
Забугаїв (нині неіснуючий хутір у Галицькому р-ні) 121, 122, 124
Завадка (Калуський р-н) 60, 111, 124, 138, 141, 144, 155, 156, 159, 161, 171, 208, 210, 215, 222, 223, 265, 370, 396
Збора (Калуський р-н) 97, 110, 126, 144, 156, 159, 161, 167, 196, 205, 207, 208, 222, 265, 393

Завій (Калуський р-н) 69, 84, 85, 87, 89, 91, 142, 153, 158, 160, 162, 164, 181, 185, 195, 216, 220, 254, 255, 302, 326
Загір'я (Калуський р-н) 226, 367
Західні області України 140, 141, 145, 256, 257, 339, 342
Західноукраїнські землі 16, 17, 21, 35, 146, 175
Золочів (Львівська обл.) 87

К

Кадобна (Калуський р-н) 25, 26, 60, 68, 87, 98, 125, 128, 139, 141, 143, 144, 153, 159, 161, 164, 186, 208, 210, 223, 241, 276, 289, 302, 314, 324–326
Кадоб'янський ліс 120, 141, 159, 204–206
Казахстан 95, 214
Калуш (Івано-Франківська обл.) 26, 60, 61, 71, 75, 85, 86, 94, 95, 96, 98, 100, 106, 108, 109, 110, 111, 115, 121, 125, 141, 142, 146, 147, 149, 160, 170–173, 176, 181, 183, 192, 193, 199, 212, 216, 217, 227, 229–231, 239, 241, 257, 269, 275, 278, 279, 282, 290, 293, 296, 299, 307, 314, 317, 318, 320, 328, 335, 338, 339, 350, 367, 368, 392, 398, 400, 401
Калущина (Івано-Франківська обл.) 3–10, 21, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 45, 46, 47, 51, 56, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 93, 100, 102, 108, 109, 120, 125, 126, 154, 159, 163.

Калуський р-н 25, 39, 62, 71, 74, 157, 159, 160, 169, 185, 201, 214, 216, 218, 220, 224, 225, 234, 235, 240, 241, 246, 248, 249, 252, 265, 270, 273, 274, 277, 279, 281–284, 289, 290, 292, 293, 296, 302, 311, 313, 314, 316, 317, 321–326, 336, 337, 342, 343, 346, 347, 350, 354, 357, 359, 360, 365, 367, 368, 373, 374, 377, 378, 384, 388
Калуська округа ОУН 17, 24, 25, 28, 95, 96, 186, 189–192, 204, 207, 208, 222, 224, 295, 298, 299, 370, 402
Калуський надрайон ОУН 324, 370–372, 401
Калуський повіт 93, 205, 302
Камінне (тепер Калуського р-ну) 94
Канада 66, 129
Караганда 214
Карпати 52, 100, 101, 184, 186, 191, 204, 206, 207
Карпатський край 17, 25, 100, 198, 202, 399
Київ 12, 29, 34, 49, 51, 52, 53, 66, 82
Київщина 54
Колінці (Івано-Франківський р-н) 33
Коломийщина (Івано-Франківська обл.) 121
Коломийський р-н 317
Колодіївка (Івано-Франківський р-н) 336
Копанки (Калуський р-н) 124, 154, 156, 157, 167, 171–173, 239, 242, 243

Коршів (Коломийський р-н Івано-Франківської обл.) 19, 112
Коршівський р-н 344
Корчівка (Хмельницький р-н, Хмельницька обл.) 144, 161
Косівщина (Івано-Франківська обл.) 58, 403
Краків (Республіка Польща) 47
Красне (Калуський р-н) 51
Крим 231
Креховичі (тепер Калуський р-н) 98
Кропивник (Калуський р-н) 54, 55, 86, 87, 101, 118, 128, 129, 141, 150, 157, 158, 159, 171, 186, 187, 210, 229, 234, 241, 302, 324–326, 332, 356, 389
Кудлатівка (Калуський р-н) 106, 109, 110, 114, 127, 239, 282, 342
Кудлатівський ліс (Калуський р-н) 109
Кулинка (Калуський р-н) 97, 98, 99, 144, 161, 167, 224, 265, 321

П

Павельче (Павличі, тепер с. Павлівка, Івано-Франківський р-н Івано-Франківської обл.) 336, 338
Павликівка (Калуський р-н) 166, 237, 238
Перевозець (Калуський р-н) 88, 104, 105
Перегінськ (смт Перегінське, Калуський р-н) 125, 126, 142, 213, 276, 293, 317, 366

Перегінський р-н 25, 160, 161, 162, 164, 216, 223, 251, 302, 320, 326, 346, 365

Перегінщина 112, 114, 116

Перекоси (Калуський р-н) 99, 155, 167, 208, 243, 265, 340

Петранка (Калуський р-н) 114, 116, 118, 126, 127, 185, 195, 222, 276, 388

Петрилів (Івано-Франківський р-н) 230, 231

Печеніженський р-н 344

Підгірки (Калуський р-н) 94, 108, 128, 141, 146, 212, 213, 266, 273, 298, 300, 333, 347, 382

Підгорецький ліс (Калуський р-н) 61

Підмихайля (Калуський р-н) 118, 128, 141, 185, 221, 298, 356

Підпечери (Тисменицький р-н, Івано-Франківська обл.) 141

Пійло (Калуський р-н) 93, 118, 141, 223, 224, 234, 299, 347, 351

Польща (тепер Республіка Польща) 20, 129, 180, 183, 230, 256, 257

Посіч (Тисменицький р-н Івано-Франківська обл.) 69, 84, 85, 185, 221

Протеси (Жидачівський р-н Львівська обл.) 111, 149

Прибалтика (країни Балтії; найчастіше під Балтією розуміють Латвію, Литву і Естонію) 258, 290, 317, 445

Прикарпаття (історико-географічний район України) 39, 71, 198, 317, 322

Прикарпатський округ 254, 313

Л

Лисків (Жидачівський р-н, Львівська обл.) 144, 161

Лисецький р-н 194

Лісний Хлібичин (Коломийський р-н, Івано-Франківська обл.) 112

Лімниця (річка в Україні, в межах Калуського та Івано-Франківського р-нів) 106, 228

Ленінград (тепер м. Санкт-Петербург, Російська Федерація) 317

Лесівка (Калуський р-н) 254

Лондон (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) 82

Луги (тепер Калуського р-ну) 213

Лука (Калуський р-н, Івано-Франківська обл.) 94, 107, 110, 168, 183, 259, 284

Луквичка (Луква – річка, у межах Калуського та Галицького районів) 193, 200, 202, 216, 220

Львів 55, 81, 82, 212, 229, 362, 373

Львівська обл. 289, 306

Львівщина 212

М

Майдан (Івано-Франківський р-н) 85, 182–184, 192, 196, 254, 315, 338

Марківці 96

Мислів (Калуський р-н) 111, 129, 131, 141, 142, 158, 180, 184, 193, 225, 229, 247, 250, 271, 354, 356

Млини (Надвірнянський р-н, Івано-Франківської обл.) 192
Москва (Російська Федерація) 123, 288
Мостище (Калуський р-н) 99, 111, 124, 151, 167, 171, 208, 215, 238, 268, 284, 295
Мошківці (Калуський р-н) 60, 265, 392
Мюнхен (Німеччина) 63, 82

Н

Надвірна (Івано-Франківська обл.) 317
Надвірнянський р-н 344, 370
Німеччина 20, 110, 111, 129, 173, 212
Небилів (тепер Калуський р-н) 213
Негівці (Калуський р-н) 99, 139, 146, 175, 239, 242, 243, 267, 275, 401
Новиця (Калуський р-н) 61, 71, 73, 96, 159, 179, 184, 218, 317, 400
Нивочінь (тепер с. Нивочин Богородчанський р-н) 93, 157

О

Отинія (Коломийський р-н, Івано-Франківська обл.) 19, 123
Олеша (Тлумацький р-н Івано-Франківська обл.) 58

Р

Радянський Союз 229, 319
Раків (тепер Калуський р-н) 144
Раковець (тепер Коломийський р-н, Івано-Франківської обл.) 62

Рівне (Рівненська обл.) 53
Ріп'янка (Калуський р-н) 89, 91, 129, 141, 142, 158, 160, 182–184, 216, 218, 270, 274, 300, 330, 356
Рибно (Косівський р-н, Івано-Франківська обл.) 69, 85, 197
Рогатин (Івано-Франківська обл.) 57
Рожнятів (тепер Калуський р-н) 317, 320, 362
Рожнятівський р-н 27, 214, 235, 283, 302, 365
Рожнятівщина 51, 56, 213
Російська Федерація 71
Рошнів (Тисменицький р-н, Івано-Франківська обл.) 60
Розділ (Миколаївський р-н., Львівська обл.) 212
Рудки (Самбірський р-н, Львівської обл.) 87
Руда (Рогатинський р-н Івано-Франківська обл.) 57
Румунія 245

С

Саджава (тепер Калуський р-н) 314
Сан-Франциско (США) 296
Сваричів (тепер Калуський р-н) 27
Середнє (с. Середня Калуський р-н) 96, 166, 171, 173, 237, 240, 243, 265
Середній Угринів (Калуський р-н) 126, 184
Сибір (історикогео-графічний регіон Євразії) 95, 167, 174, 189, 204, 231, 243

Сівка (річка в Україні, на Прикарпатті, в межах Долинського, Рожнятівського (частково), Калуського та (частково) Галицького районів Івано-Франківської обл.) 107, 157, 265,

Сівка-Калуська (Калуський р-н) 87, 129, 141, 159, 170, 214, 234, 241, 253, 276, 284, 291, 302, 317, 327, 331, 380, 384

Сівка-Войнилівська (Калуський р-н) 96, 111, 126, 138, 154, 168, 172, 173, 211, 265, 282, 311

Сільце (Тернопільський р-н Тернопільська обл.) 127, 166, 169, 240, 259

Сливки (Калуський р-н) 133

Слобідка (Калуський р-н) 104, 110, 242, 311

Слобода Долинська (Калуський р-н) 98

Слопів 107, 108

Солотвинський р-н (Тячівський району Закарпатська обл.) 62

Словаччина 20

Снятин (Коломийський р-н, Івано-Франківська обл.) 120

Снятинський р-н 317

Софіївка 337

Станіслав (тепер Івано-Франківськ) 19, 26, 87, 90, 93, 94, 142, 170, 171, 183, 184, 192, 193, 216, 217, 228, 234, 235, 237, 242, 258, 269, 270, 274, 278, 279, 290, 294, 296, 310, 315, 319, 322, 367, 371, 374

Станіславська обл. (тепер Івано-Франківська обл.) 19, 39,

40, 43, 53, 112, 141, 142, 146, 149, 159, 161, 164, 234, 244, 254, 263, 264, 267, 275, 278, 279, 288–290, 293, 296, 299, 306–310, 311, 313, 314, 319, 322, 323, 335–339, 341, 342, 344, 359, 360, 362, 364–367, 371, 378, 382, 388, 389

Станіславський р-н (тепер Івано-Франківський р-н) 315, 336

Станіславська округа ОУН 219

Станіславівщина (тепер Івано-Франківщина) 18, 19, 23, 30, 40, 60, 67, 71, 78, 86, 96, 152, 183, 184

Станькова (Калуський р-н) 99, 100, 110, 111, 144, 156, 160, 161, 169, 170, 275

Старий Угринів (Калуський р-н) 28, 30, 82, 116, 184, 276

Старий Мізунь (тепер Калуський р-н) 213

Старі Сморохи (Галицький р-н Івано-Франківська обл.) 401

Стефанівка 98, 101, 111, 154, 170, 243, 276, 337

Стопчатів (Косівський р-н Івано-Франківська обл.) 403

Стратинський ліс (Рогатинський р-н Івано-Франківська обл.) 57

Стрий (Львівська обл.) 142, 184, 216, 234

Стрийський повіт 193, 202

Студінка (Калуський р-н) 94, 111, 131, 141, 229, 266, 292,

298, 300, 302, 329–334, 348,
350, 360, 361, 382

Східна Україна 48, 137

Східноукраїнські землі 133,
175

США 55, 82, 129, 173

Т

Танява (Калуський р-н) 138

ТВ-23 «Магура» (входив
Калуський р-н) 68, 138, 143,
150, 151, 392, 297

ТВ-22 «Чорний ліс» 18, 68, 90,
92, 111, 152, 178, 180, 246, 250,
254, 270, 272

Темерівці (Галицький р-н
Івано-Франківська обл.) 105

Тернопільська обл. 317

Тисмениця (Івано-Франківсь-
кої обл.) 19

Тисменеччина 60

Тлумаччина (Івано-Франків-
ська обл.) 33, 58, 230

Тлумачький повіт 230

Томашівці (Калуський р-н) 60,
93, 94, 111, 118, 119, 120, 122,
124, 138, 154, 156, 170–173,
175, 223, 238, 242, 258, 259,
265, 311

Топільське (Рожнятівський
р-н) 365

Тужилів (Калуський р-н) 114,
115, 118, 129, 141, 159, 224,
231, 244, 248, 266, 276, 281,
284, 302, 314, 321, 324–327,
333, 373, 379, 389

Тур'я Велика (тепер Калусь-
кий р-н) 97, 98, 111, 118, 161,
172, 222

Тростянець (Охтирський р-н
Сумська обл.) 86, 87

У

Узин (Київська обл.) 54

Україна 4, 5, 6, 13, 14, 15, 20,
24, 28, 29, 34, 38, 39, 42, 44, 50,
51, 53, 54, 60, 63, 65, 70, 77,
116, 130, 131, 135, 140, 145,
150, 151, 163, 176, 224, 244,
256, 257, 296, 309, 339, 359,
360, 404

УПА-«Захід» (діяла на тери-
торії Галичини, Буковини, За-
карпаття та Закарпаття) 88, 90,
92, 150, 152, 215

Урал (географічний регіон Ро-
сійської Федерації, що розта-
шований між Східно-європей-
ською та Західносибірською
рівнинами) 317

УРСР (Українська Радянська
Соціалістична Республіка) 39,
43, 45, 48, 50, 51, 77, 288, 306,
320, 339

Ф

Фінляндія 245

Х

Хотинь ж/м Калуща 118, 127,
141, 225, 271, 278, 283, 292,
298, 308, 331, 349, 356

Ц

Цвітова (Калуський р-н) 68,
94, 107, 111, 119, 122, 154, 170,
259

Цвітівський ліс (Калуський
р-н) 111

Церківня (тепер с. Церківна
Долинський р-н) 142

Ч

Черешеньки (Коропський р-н
Чернігівська обл.) 105

Чернелиця (Коломийський
р-н, Івано-Франківська обл.) 19

Чертіж (Жидачівський р-н,
Львівська обл.) 51, 97, 144, 161,
222

Чехія 20

Яворівка (Калуський р-н) 67,
73, 89, 91, 126, 128, 141, 158,
183, 215–218, 235, 241, 246,
247, 249, 250, 253, 266, 270,
284, 300, 302, 326, 349, 356, 379

Яворів (Косівський р-н Івано-
Франківська обл.) 57

Ямниця (Івано-Франківський
р-н) 196

Яремче (Івано-Франківська
обл.) 19

Ясінь (Рожнятівський р-н) 213,
214

Перелік документів

- № 1. Витяг з хроніки бойових дій відділів УПА на Калушині, зафіксованих у спогадах старшого вістуна «Комара» з куреня «Різуна», а згодом «Дзвони». Січень 1944 – грудень 1945 р.84–85
- № 2. Витяг зі звіту ОУН(б) про політичну та економічну ситуацію на Станіславщині. 15 лютого – 10 березня 1944 р.86–88
- № 3. Витяг зі звіту Ярослава Мельника «Роберта», обласного провідника ОУН про бойові дії УПА-Захід. Орієнтовно квітень 1944 р.88–90
- № 4. Записки Ярослава Мельника «Роберта» про перебіг бойових дій відділів УПА «Захід» на Калушині у квітні 1944 р. 24 квітня 1944 р.90–93
- № 5. Витяги зі звітів УПА про події на Калушині, репресії НКВС та НКДБ проти населення, депортації, взаємини між українцями і поляками. 15 вересня – 6 жовтня 1944 р.93–96
- № 6. Витяг із суспільно-політичного звіту Калуського окружного проводу ОУН за вересень – жовтень 1944 р. 10 жовтня 1944 р.96–99
- № 7. Аналітичний звіт провідника ОУН Карпатського краю Ярослава Мельника («Роберта») про перебіг операцій, проведених органами НКВС в Болохівських лісах у березні 1945 р. 29 березня 1945 р.100–102
- № 8. Аналітична довідка провідника «Роберта» про тактику боротьби радянських військ з підрозділами УПА на території Калуського надрайону (поблизу Долини, Войнилова та Болехова). Поч. квітня 1945 р.103–104
- № 9. Протокол Служби Безпеки ОУН у справі облави більшовиків на село Перевозець. 14 травня 1945 р.104–105
- № 10. Протокол Служби Безпеки ОУН у справі облави більшовиків на село Бабин-Середній. 14 травня 1945 р.106–107
- № 11. Протокол спостереження Службою безпеки ОУН за перебігом облави більшовиків на село Лука. 14 травня 1945 р.107–108
- № 12. Протокол Служби безпеки ОУН про арешт жителів с. Підгірки органами НКВС. 14 травня 1945 р.108
- № 13. Протокол Служби Безпеки ОУН у справі облави більшовиків на ліс Кудлатівка (Калушина). 14 травня 1945 р.109
- № 14. Витяг із документу Калуського окружного проводу ОУН про події на Калушині. Серпень 1945 р.109–112

№ 15. Витяг з протоколу допиту Службою безпеки ОУН Анни Петрів на псевдо («Пчілка», «Ніна»), агента Войнилівського РВ НКДБ. 11 серпня 1945 р.	112–124
№ 16. Витяг зі звіту підпілля ОУН про радянський терор на Калущині й реагування на нього відділів ОУН і УПА та мирного населення. 31 серпня 1945 р.	125–128
№ 17. Копія звіту з пропагандиської роботи Калуському районі, вилученого в районного політреферента ОУН («Тараса», «Каменяра») 25 вересня 1945 р.	128–131
№ 18. Копія листа до директорів та вчителів шкіл Калущини, вилучена у вбитого «Тараса» («Каменяра») калуського районного політреферента ОУН із застереженням про недопустимість втягування молоді до вступу у комсомол. 25 вересня 1945 р.	131–134
№ 19. Листівка УПА до солдатів і офіцерів Червоної армії із закликами до боротьби з радянським окупаційним режимом. Вересень 1945 р.	134–135
№ 20. Витяг з інструкції, вилученої енкаведистами у Калуського районного політреферента ОУН «Тараса» («Каменяра»). 12 листопада 1945 р.	135–138
№ 21. Витяг зі звіту про діяльність відділів УПА за грудень 1945 р. Командира ТВ 23 «Магура» «Байрака» – Ярослава Косарчина.....	138–139
№ 22. Уривок з публікації «Терор енкаведистських гарнізонів на українських землях». Січень-липень 1946 р.	140–142
№ 23. Витяг із повідомлення УПА про бої в Станіславській області. Січень 1946 р.	142–143
№ 24. Витяг зі звіту про діяльність відділів УПА командира ТВ 23 «Магура» «Байрака» – Ярослава Косарчина за перший квартал 1946 р. 24 травня 1946 р.	143–145
№ 25. Уривок з публікації «Виборча трагікомедія».....	145–146
№ 26. Радянські методики підвищення явки виборців (зі звітів УПА по м. Калушу у 1946 р.).	146–149
№ 27. Витяг зі звіту командира ТВ 23 «Магура» «Байрака» – Ярослава Косарчина про діяльність відділів УПА за квітень 1946 р. 16 липня 1946 р.	150
№ 28. Витяг зі звіту командира ТВ 23 «Магура» «Байрака» – Ярослава Косарчина про діяльність відділів УПА у червні 1946 р. 16 липня 1946 р.	151–152

№ 29. Витяг зі звіту невідомого автора про діяльність відділів тактичного відтинку «Чорний ліс» від 1 січня до 31 серпня 1946 р.	152–154
№ 30. Інформаційний огляд Службою безпеки ОУН подій на Калушині в серпні–вересні 1946 р. 17 вересня 1946 р.	154–157
№ 31. Хроніка повстанської боротьби на Калушині. Витяг із книги «УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр.	157–162
№ 32. Витяг із книги Петра Мірчука «Українська Повстанська Армія 1942–1952» про події на Калушині.....	162–165
№ 33. Витяг з військово-політичного та господарського звіту підпілля ОУН Войнилівщини за липень–серпень 1946 р.	165–176
№ 34. Витяг з книги-спогадів сотенного УПА Петра Мельника («Хмари»). «В огні повстання» про перебіг збройної боротьби на Калушині. Весна–осінь 1944 р.	178–185
№ 35. Витяг зі спогадів полковника УПА Степана Фрасуляка («Хмеля») про бойові дії відділів УПА та їх розташування на теренах Калуської округи. Осінь 1944 р.	186–192
№ 36. Витяг зі спогадів вістуна «Чубенка» про збройні акції відділу УПА «Гамалії» на Калушині у серп.-листоп. 1944 р. ...	192–194
№ 37. Уривок зі спогадів Василя Гаргата «Одчайдуха», стрільця куреня Івана Гонти «Гамалії» про бій по близу с. Грабівка. 1 листопада 1944 р.	194–197
№ 38. Спогади Василя Гаргата про постій проводу ОУН Карпатського краю (Грабівка, осінь 1944 р.).....	198–200
№ 39. Спогади про бій сотні «Гамалії» в урочищі Гуркало поблизу с. Грабівки 1 листопада.....	200–201
№ 40. Витяг зі спогадів Богдана Савчака про сестру Надію Савчак («Соню»), співробітницю СБ ОУН, учасницю бою 1 листопада 1944 р. під Грабівкою.....	201–203
№ 41. Витяги зі спогадів полковника УПА Степана Фрасуляка («Хмеля») про повстанське військо, архіви, бій відділу УПА «Журавлі» в Кадобнянському лісі та збройні акції сотні «Летуни».....	204–207
№ 42. Уривок зі спогадів полковника УПА Степана Фрасуляка («Хмеля») про реорганізацію відділів УПА на теренах Калуської округи та бойові акції сотень «Летуни» «Вітрогони»	207–212
№ 43. Штрихи до біографії сотенного УПА Андрія Стадника («Бистрого»)	212–214

- № 44. Спогади калушанина Івана Неборака («Бурлака») про бій сотні «Летунів» біля села Верхня Калуського району. Березень 1945 р.214–215
- № 45. Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари». Курінь «Дзвони» на відтинку Чорного лісу. Вересень 1945 р.215–218
- № 46. Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари». Повстанська акція на радянський гарнізон у с. Новиця. Осінь-зима 1945р.218–219
- № 47. Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари». 17 грудня 1945 р.219–220
- № 48. Витяг із спогадів сотенного УПА Петра Мельника «Хмари». Повстанська акція на радянський гарнізон у селі Завій. 18 грудня 1945 р.220–221
- № 49. Хроніка бойових дій повстанських відділів УПА на теренах Калуської округи у 1945–1946 р. Уривок зі спогадів підполковника УПА Степана Фрасуляка («Хмеля»).....222–224
- № 50. Витяг зі спогадів очевидця подій Івана Довбенка із с. Хотінь про терор каральних органів радянської влади на Калушині (40 рр. XX ст.).....225–230
- № 51. Спогади Розалії Петрівни Розвори про українських повстанців і підпільників Глуначчини й Калушини (40–50-ті рр. XX ст.).....230–232
- № 52. Політінформація секретаря Станіславського обкому КП(б)У Михайла Слоня секретарю ЦК КП(б)У Дем'янові Коротченку про хід мобілізації до Червоної армії на території Станіславської області. Квітень-серпень 1944 р.234–235
- № 53. Інформація секретаря Войнилівського РК КП/б/У Олексія Кожутко секретареві Станіславського Обкому КП/б/У Михайлові Слоню про відновлення радянської влади у Войнилівському районі. Серпень 1944 р.236–237
- № 54. Донесення виконувача обов'язків Войнилівського районного військового комісара Горбенка начальнику політичного відділу Станіславського обласного військкомату про хід призову в Червону армію й спротив мобілізації з боку УПА. Серпень 1944 р.237–238
- № 55. Повідомлення секретаря Войнилівського РК КП/б/У Олексія Кожутка секретареві Станіславського Обкому Михайлові Слоню про хід боротьби з підпіллям ОУН і УПА та державну заготовлю продуктів у Войнилівському районі. Серпень 1944 р.239–240

- № 56. Спеціальне донесення секретаря Калуського РК КП(б)У Петра Кириленка секретареві Станіславського обкому КП(б)У Михайлові Слоню про діяльність націоналістичного підпілля в Калуському районі. 17 серпня 1944 р.240–241
- № 57. Донесення виконувача обов'язків Войнилівського районного військового комісара Горбенка начальнику політичного відділу Станіславського обласного військкомату про результати мобілізації військовозобов'язаних на службу до Червоної армії. Серпень 1944 р.242–243
- № 58. Спеціальне донесення секретаря Калуського РК КП(б)У П. Кириленка секретареві Станіславського обкому КП(б)У Михайлові Слоню про надзвичайний випадок в Тужиліві. 30 серпня 1944 р.244
- № 59. Донесення Войнилівського районного військового комісара капітана Довгого начальнику політичного відділу Станіславського обласного військкомату про хід мобілізації та протидію їй з боку УПА. Вересень 1944 р.244–246
- № 60. Спецповідомлення начальника Калуського РВ НКВС старшого лейтенанта держбезпеки В. Корольова секретарю Калуського РК КП(б)У П. Кириленку про діяльність відділів УПА на території сіл Калуського району. Вересень 1944 р.246–248
- № 61. Доповідна записка секретаря Станіславського обкому КП(б)У Михайла Слоня секретареві ЦК КП(б)У Дем'янові Коротченку про політичне становище і боротьбу проти українських націоналістів. 23 вересня 1944 р.248–249
- № 62. Спецповідомлення начальника Калуського РВ НКВС старшого лейтенанта держбезпеки В. Корольова секретарю Калуського РК КП(б)У П. Кириленку про діяльність відділів УПА на території сіл Калуського району. Вересень 1944 р.249–251
- № 63. Витяг з інформаційно-аналітичної довідки завідувача воєнним відділом Станіславського обкому КП(б)У Л. Бердичевського про хід мобілізації до РСЧА. 7 жовтня 1944 р.251–252
- № 64. Політдонесення секретаря Калуського РК КП(б)У Петра Кириленка секретареві Станіславського обкому КП(б)У Михайлові Слоню про морально-політичний стан населення Калуського району та «бандпрояви». 30 жовтня 1944 р.252–253
- № 65. Витяг з опису бойових дій прикордонників Прикарпатського округу з відділом УПА Івана Гонти («Гамалії») в Чорному лісі 31 жовтня – 1 листопада 1944 р.254–255

- № 66. Доповідна записка начальника Калуського РВ НКДБ капітана держбезпеки М. Лобача секретарю Калуського РК КП(б)У П. Кириленку про реакцію польського населення Західних областей України на переселення до Польщі. 11 листопада 1944 р.256–257
- № 67. Витяг з доповіді народного комісара внутрішніх справ СРСР Лаврентія Берії Йосифу Сталіну про хід боротьби з ОУН у західних областях України від 15 до 31 жовтня 1944 р. 15 листопада 1944 р.257–258
- № 68. Витяг з донесення начальника Войнилівського районного військкомату капітана Довгого начальнику політичного відділу Станіславського обласного військкомату про набір новобранців в Червону армію й спротив мобілізації з боку УПА. Листопад.1944 р...258–260
- № 69. Витяг з інформації зав[ідувача] орг[анізаційно]-інструкторським відділом Станіславського обкому КП(б) У Шаповалова про злodianня АБГ під виглядом боротьби з УПА. 10 грудня 1944 р.260
- № 70. Боротьба військ НКВС з українськими націоналістичними організаціями в липні 1944 – травні 1945 р. Особливості повстанської воєнної тактики.....261–263
- № 71. Витяг із донесення начальника Станіславського обласного військкомату Сегулева начальнику відділу Всеобуч Львівського військового округу Кузнецову про наступальні дії відділів УПА. Листопад 1944 – січень 1945 р.264–266
- № 72. Витяг із донесення начальника Станіславського військкомату полковника Сегулева начальнику відділу Всеобуч Львівського військового округу В. Кузнецову про бойові дії проти відділів УПА з військами НКВС на теренах Калущини у січні 1945 р. 2–18 січня 1945 р.266–268
- № 73. Спеціальне донесення секретаря Калуського РК КП(б)У Петра Кириленка секретарю Станіславського ОК КП(б)У Михайлові Слоню про аморальну поведінку однопартійця Мілюченка. Січень 1945 р.269
- № 74. Доповідна записка керівництва Калуського району про людські й матеріальні втрати ОУН(б) та УПА на території району. 10–24 січня 1945 р.270–274
- № 75. Донесення Войнилівського райвоєнкома капітана Довгого станіславському облвоєнкому Сигульєву про діяльність відділів УПА на території Калуського району. Січень 1945 р.274–275
- № 76. Витяг з довідки Про боротьбу з підпіллям ОУН на Калущині в період від 25 січня до 25 лютого 1945 р.276–277

- № 77. Донесення станіславському облвоєнкому Сигульєву Калуського райвоєнкома майора Данилова про дії відділів УПА й боротьбу з ними на території Калуського району. Січень 1945 р. ...277–278
- № 78. Донесення Калуського райвоєнкома майора Данилова станіславському облвоєнкому полковнику Сигульєву про боротьбу з відділами УПА на території Калуського району. Кінець лютого – початок березня 1945 р.279–280
- № 79. Щоденні оперативні зведення Головного управління боротьби з бандитизмом НКВС-МВС СРСР заступникові наркома внутрішніх справ генералу Сергієві Круглову про збройну боротьбу УПА і підпілля ОУН проти радянської влади і відплатні дії органів безпеки. Лютий-червень 1945 р.281–284
- № 80. Доповідна записка секретаря Калуського РК КП(б)У Петра Кириленка начальнику обласного управління НКВС полковнику Філіпові Завгородньому про моральний занепад в органах внутрішніх справ та НКВС. 3 березня 1945 р.284–286
- № 81. Інформація військового відділу Войнилівського райкому КП(б)У про втрати серед партійного та радянського активу Войнилівського району внаслідок зіткнення з відділами УПА у квітні 1945 р. 5 квітня 1945 р.286–288
- № 82. Витяг з оперативного повідомлення Наркома внутрішніх справ УРСР Василя Рясного Наркому внутрішніх справ СРСР Лаврентію Берії про хід чекістсько-військових операцій проти відділів УПА у Станіславській області. 7 квітня 1945 р.288–290
- № 83. Донесення Калуського райвоєнкома майора Данилов станіславському облвоєнкому Сигульєву про діяльність членів ОУН на території Калуського району. 11 квітня 1945 р.290–292
- № 84. Довідка начальника Калуського РВ НКВД старшого лейтенанта держбезпеки Корольова про організацію та діяльність груп самозахисту в селах Калуського району. 22 квітня 1945 р.292
- № 85. Витяг з доповідної записки Управління прикордонних військ Українського прикордонного округу про діяльність відділів УПА на території Станіславської області навесні 1945 р. 12 травня 1945 р.293–294
- № 86. Спеціальне повідомлення секретаря Калуського РК КП(б)У П. Кириленка секретарю Станіславського ОК КП(б)У М. Слоню щодо діяльності відділів УПА та боївок ОУН у селах Калуського району. Травень 1945 р.294–295

- № 87. Донесення Калуського райвоєнкома капітана Жерікова Станіславському облвоєнкому Сигульєву про сутички з відділами УПА на території Калуського району. Червень 1945 р.296–297
- № 88. Звіт секретаря Калуського райкому партії Петра Кириленка про наявність місцевого радянського активу та діяльність підпілля ОУН на території району в першому півріччі 1945 р. 22 липня 1945 р.297–299
- № 89. Довідка начальника Калуського районного відділення НКДБ Миколи Лобача про результати боротьби з підпіллям ОУН на території району в першому півріччі 1945 р. 22 лип. 1945 р. ...299–301
- № 90. Довідка начальника Калуського РВ НКВС Зубкова секретареві Калуського РК КП/б/У Петрові Кириленку про персональний та кількісний склад підпілля ОУН на Калущині й локалізацію його діяльності. 22 липня 1945 р.301–303
- № 91. Політінформація первинної партійної організації Калуського РВ НКВС секретареві РК КП/б/У П. Кириленку про хід боротьби з підпіллям ОУН на Калущині в жовтні 1945 р.303–305
- № 92. Витяг з довідки начальника відділу НКВС по ББ кап. Александрова обласному прокурові про результати боротьби з підпіллям ОУН і УПА в Станіславській області. 19 жовтня 1945 р. ...305–306
- № 93. Витяг з довідки секретарю ЦК КП(б)У Дем'янові Коротченку про факти зловживань партійних і державних чиновників на території західних областей УРСР. 8 жовтня 1945 р.306–307
- № 94. Витяг з доповідної записки про морально-політичний стан партійно-політичної, робочої та службової дисципліни серед працівників міліції Калуського РВ НКВС Станіславської області за перший квартал 1945 р.307–309
- № 95. Спеціальне повідомлення секретаря Калуського РК КП/б/У Петра Кириленка секретарю Станіславського ОК КП/б/У Микиті Петрику про вбивство директора Добровлянської НСШ [Елеонори] Скрут. 20 грудня 1945 р.309–310
- № 96. Витяг з інформації Станіславського обкому КП(б)У про хід та результати боротьби з формуваннями УПА і підпіллям ОУН на території області.....310–312
- № 97. Витяг із довідки Управління прикордонних військ Українського округу про тактику дій українських повстанців і підпільників. 20 грудня 1945 р.312–313
- № 98. Інформація політуправління Прикарпатського військового округу про бойову діяльність формувань УПА і підпілля ОУН, стан і заходи боротьби з ними у листопаді-грудні 1945 р.313–314

№ 99. Заява голови Калуського райпотребсоюзу І. Васильєва про безвідповідальне ставлення органів НКВД до боротьби з відділами УПА. Грудень 1945 р.	315–316
№ 100. Витяг зі спогадів Володимира Агуновича, бійця 215-го оперативного стрілецького полку НКВС про боротьбу з підпіллям ОУН і УПА на теренах Калущини у 1945 р.	317–318
№ 101. Витяг зі звіту про роботу судових органів та Обласного управління НКВД у Станіславській області за період від 31. VIII. 1944 до 1. 01. 1946 р.	319–320
№ 102. Інформація Станіславського обкому партії ЦК КП(б)У про здійснені заходи стосовно посилення боротьби з формуваннями УПА і підпіллям ОУН та підготовкою виборів до Верховної Ради СРСР на території області. 15 січня 1946 р.	321–322
№ 103. Витяг із довідки про реакцію жителів Прикарпаття на проведення виборів до Верховної Ради СРСР.	322–323
№ 104. План оперативних заходів радянських партійних органів і спецслужб з ліквідації підпілля ОУН та відділів УПА на території Калущини.	323–335
№ 105. Постанова ЦК КП(б) У «Про результати розслідування заяви голови Калуської райспоживспілки Станіславської області І. К. Васильєва про безвідповідальне ставлення органів НКВС до боротьби проти банд українсько-німецьких націоналістів» 28 січня 1946 р.	335–339
№ 106. Витяг з інформації прокуратури України заступникові голови Раднаркому УРСР Леонідові Корнійцю про незадовільний стан дотримання радянської законності у західних областях України.	339–340
№ 107. Витяг з інформації Станіславського обкому КП(б)У про організаційні недоліки, допущені під час проведення виборів. 10 лютого 1946 р.	340–341
№ 108. Витяг зі звіту Станіславського обкому партії ЦК КП(б)У про виконання постанови ЦК КП(б)У від 22 лютого 1946 р. «Про хід підготовки до виборів у Верховну Раду СРСР у Станіславській області» та результати боротьби з формуваннями УПА і підпіллям ОУН. 24 лютого 1946 р.	341–342
№ 109. Витяг з довідки організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У про заходи обкомів партії західних областей стосовно посилення боротьби із залишками формувань УПА і підпілля ОУН. 22 березня 1946 р.	342–343

- № 110. Витяг з інформації Станіславського обкому партії ЦК КП(б)У про здійснення заходів щодо посилення боротьби із відділами УПА і підпіллям ОУН та усунення недоліків у цій роботі. 22 березня 1946 р.343–346
- № 111. Протокол зборів парторганізації Калуського району з обговоренням питання про перебіг боротьби з підпіллям ОУН і про недоліки в діяльності Калуського РК КП/б/У та райвідділів НКВС і НКДБ. 26 березня 1946 р.346–358
- № 112. Спеціальне повідомлення секретаря Калуського РК КП(б)У Петра Кириленка секретарю Станіславського ОБКОМ(у) КП(б)У Михайлові Слоню про загибель голови Підгорецької сільради В. Смольського. 28 квітня 1946 р.359–360
- № 113. Спеціальне повідомлення секретаря Калуського РК КП/б/У Петра Кириленка секретареві Станіславського ОК КП/б/У Михайлові Слоню про зраду бійцями Студінківського винищувального батальйону інтересів радянської влади.....360–362
- № 114. Витяг з протоколу допиту Ярослава-Дмитра Вітовського, коменданта Військової польової жандармерії ВО 4 «Говерля». 25 червня 1946 р.362–366
- № 115. Донесення Калуського райвоєнкома капітана Жерікова станіславському облвоєнкому Сигульєву про боротьбу органів МДБ з підпіллям ОУН на території Калуського району. 2 липня 1946 р.367–369
- № 116. Витяг зі звіту Станіславського обкому партії ЦК КП(б)У про результати боротьби з формуваннями УПА та підпіллям ОУН на території області у червні 1946 р. 5 липня 1946 р.369–371
- № 117. Витяг зі звіту Станіславського обкому партії ЦК КП(б)У про результати боротьби з відділами УПА і підпіллям ОУН на території області за серпень 1946 р. 12 вересня 1946 р.....371–374
- № 118. Політінформація завідувачки відділом агітації й пропаганди Калуського РК КП(б)У Дикої про виховну роботу у винищувальних батальйонах у серпні-жовтні 1946 р.374–375
- № 119. Витяг зі звіту Станіславського обкому партії ЦК КП(б)У про підсумки бойової діяльності винищувальних батальйонів на території області за квітень-грудень 1946 р. 14 грудень 1946 р.375–377
- № 120. Протокол № 4 зборів Калуської районної партійної організації від 31 грудня 1946 р. з обговоренням рішення ЦК КП /б/У від 21 грудня 1946 р. «Про хід боротьби із залишками банд українсько-німецьких націоналістів у Станіславській області».....378–390

Наукове видання

Серія: «Історичні джерела Калущини». Т. 2

**ІВАН ТИМІВ
ЛЮДМИЛА АНДРІЙЧУК
ОЛЕГ МАЛЯРЧУК**

**НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА
УПА ТА ПІДПІЛЛЯ ОУН
НА КАЛУЩИНІ В 1944–1946 РР.**

Збірник документів і матеріалів

Наукове редагування – Сергій Адамович
Упорядкування – Іван Тимів, Людмила Андрійчук, Олег Малярчук
Літературна редакція – Ольга Кецмур
Коректура – Оксана Керкуш

Дизайн обкладинки – Оксана
Фотодизайн – Артур Єфремов
Комп'ютерний набір і верстка – Іван Тимів, Людмила Андрійчук

Адреса редакційної колегії:
77300, м. Калуш, вул. Шевченка, 9
Краєзнавчий музей Калущини
E-mail: meckalush@gmail.com

**Т– 41 Тимів І., Андрійчук Л., Малярчук О. Національно-визвольна боротьба
УПА та підпілля ОУН на Калущині в 1944–1946 рр. Збірник документів
і матеріалів / За заг. ред. С. Адамовича. Івано-Франківськ: Фоліант,
202206'694" 0'**

Підпис. до друку 34.03.2022. Формат видання 148×210мм.
Формат паперу і частка аркуша 210×297/4.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
*****Ум. друк. арк. 27,44. Зам. в000021/22
Віддруковано з оригіналів автора.

Друкарня “Фоліант”
76000, м. Івано-Франківськ
вул. Старозамкова, 2
www.foliant.if.ua
e-mail: foliant.drukarnja@gmail.com
тел.-факс: +38(0342) 50-21-65
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
Серія ІФ № 24 від 20.07.2004

